ଗ୍ରାମଭୂଇଁ

odia.org

୰ ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଦାସ, ଏମ୍. ଏ.

ଭୀମାଭୂୟାଁ

ଲେଖକ– ଗୋପାଲବଲ୍ଲଭ ଦାସ, ଏମ୍. ଏ.

ସମ୍ପାଦିକା—ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀ

ନୂତନ ସଂସ୍କରଣ–୧୯୬୪

ପ୍ରକାଶକ

ବିଦ୍ୟାପୁରୀ

ବାଲୁବଜାର, କଟକ—୨

ମୂଲ୍ୟ—ଟ ୨.୫୦

PREFACE

This little story in Uriya is laid at the feet of Sir Andrew Henderson Leith Fraser, M.A., L.L.D., K.C.S.I., on the throne of Belvedere, as a jungle flower from the hills inhabited by the primitive Bhuiyan tribe, His Honour being the first Lieutenant-Governor to have graced with his visits the inaccessible states of the Orissa Gurjats. In being graciously pleased to accept the dedication of so insignificant an object His Honour has shown the magnanimity of the Chinese Emperor who accepted the offering of a handful of water from an humble peasant as a token of loyalty.

It will not be out of place to insert here a few observations about the Bhuiyan who is the hero and whose manners, customs, ideas, thoughts and institutions form the ground-work of this little narrative. As derived from the word Bhuin or soil the Bhuiyan is the child of the soil. The word was once used as a title to the deserving and is still retained as an object of pride by old families of respectability such as the Bhuiyans of Gurpada, Sahabandar, Jamkunda and Mangalpur in the District of Balasore. But the real Bhuiyan has long been deprived of his best soil and driven into the hilly parts of Orissa covered with dense and gorgeous jungles. I have seen some of this scenery in the company of an official who could not but admire it as surpassing beauty and grandeur the well-known scenery of the land and the Vindhya Hills. Though thus driven into the depths of the jungles, the Bhuiyan has all along fondly cherished the loyalty that led centurie

such books as written in the present day, generally distasteful to me. Your book, however, is one which has greatly interested me. The selection of the theme (the simple life of the primitive Bhuiyans of Keonjar), the sympathy and fidelity with which the plot has been manipulated, the deep knowledge of human nature evident in the ingenious characterisation of the various persons, the truth and the freshness of the descriptions, whether of natural sceneries or of human institutions and ceremonies, the pure and elegant diction redolent of the homely sweetness of Oriya undefiled as also of the dignity of classical speech, and, above all, the supremely wise spirit of reverence and charity with which the book is deeply impregnated, mark it out as the best of all romances yet written in Oriya."

MUZAFFARPUR,
September 1908 } GOPAL BULHUB DAS

ମୁଖବନ୍ଧ

ଭୀମା ଭୁୟାଁ ଉପନ୍ୟାସଟି ୧୯୦୮ ମସିହାରେ କଟକ ଏଡ୍‌ୱାର୍ଡ ପ୍ରେସରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଲେଖକ ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଦାସ ଓଡ଼ିଶାର କୃତୀ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ । ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ୧୮୬୦ ମସିହାରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ସାଲେପୁର ଥାନାର ସତ୍ୟଭାମାପୁର ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଉତ୍କଳଗୌରବ ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ଅନୁଜ । ତାଙ୍କର ପିତାଙ୍କ ନାମ ରଘୁନାଥ ଦାସ ଓ ମାତାଙ୍କ ନାମ ପାର୍ବତୀ ଦେବୀ । କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଏମ୍. ଏ. ପାସ୍ କରି ସେ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ହୋଇଥିଲେ । ଭାରତୀୟଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏହା ସେତେବେଳେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଚାକିରି ଥିଲା ।

ଚାକିରି-ଜୀବନରେ ସେ ଜଣେ ସଚ୍ଚୋଟ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ କର୍ମଚାରୀ ଭାବେ ପ୍ରଶଂସିତ ଓ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଥିଲେ । ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଭାବେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅବଶେଷରେ ସେ ଓଡ଼ିଶା କମିସନରଙ୍କ ପର୍ସନାଲ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଓ ଗଡ଼ଜାତ-ମହଲର ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । କେନ୍ଦୁଝର ରାଜା ନାବାଳକ ଅବସ୍ଥାରେ ଗାଦି ପାଇବାରୁ ସେ ସେଠାରେ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଭାବେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ଥିଲାବେଳେ ସେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ 'ଭୀମା ଭୁୟାଁ' ରଚନାର ପ୍ରେରଣା ପାଇଥିଲେ ।

ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶାର ସୁନାମଧନ୍ୟ କବି ଓ ନାଟ୍ୟକାର ରାୟ ବାହାଦୁର ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କ ସହ ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭଙ୍କର ବିବାହ ହୋଇଥିଲା । ତାହାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ବସନ୍ତକୁମାରୀ ଦେବୀ । ସେ 'ଶିକ୍ଷା ଦର୍ପଣ' ଏବଂ 'ଜଣଶୁରିକା' ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦନା କରୁଥିଲେ ଓ "ଶିଶୁଧର୍ମ" ନାମକ ଏକ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଓ ବସନ୍ତକୁମାରୀଙ୍କର କୌଣସି ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି କନ୍ୟାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା 'ସୁଷମା ଦେବୀ' ଓ କନିଷ୍ଠା ପୁଣ୍ୟପ୍ରଭା ଦେବୀ ଉଭୟେ ଉତ୍କଳରେ ସୁନାମଧନ୍ୟା ।

ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ପ୍ରକାଶିତ । ନାୟକନାୟିକା ମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର ବିଶେଷତଃ ନାୟିକାଙ୍କ ଚରିତ୍ର ବିକାଶ ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ଚିତ୍ରିତ ନହୋଇ ସାଙ୍କେତିକ ଭାବରେ ରହିଛି । ଉପନ୍ୟାସ-ଶେଷରେ ସୁନାୟିକାଙ୍କ ସହିତ ରାଜକୁମାରୀଙ୍କର ପ୍ରଣୟ ପରିଣତି ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଉଥିଲେ ହେଁ ଭାରତୀୟ ପ୍ରାଚୀନ ପରମ୍ପରା ଏବଂ ସମାଜର ସଂସ୍କୃତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି ପ୍ରଣୟ ସ୍ୱାଭାବିକ ମନେହୁଏ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ପୁରାଣ ଯୁଗର ବହୁ ରାଜକୁମାରୀ ମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଏହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରୂପେ ରହିଅଛି । ତେଣୁ ଉପନ୍ୟାସଟି ସରସ ଓ ମନୋଜ୍ଞ ହୋଇ ଆଧୁନିକ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ସ୍ମୃତିକୁ ପ୍ରକଟିତ କରିଅଛି ।

ଲେଖକ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିମାନଙ୍କର ପକ୍ଷପାତୀ ଥିଲେ । ତାହା ତାଙ୍କର ଉକ୍ତ ରଚନାବଳୀରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ତାଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସରେ ସେ ପୁରୁଣା ଢଙ୍ଗର ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ ବଲ୍ଲଭ ଦାସ ଏହି ପୁସ୍ତକର ଦେଶୀ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଥାଇ ମଧ୍ୟ

ପାଣ୍ଡିତ୍ୟସେବୀ ଥିଲେ ଏବଂ ବହୁ କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା ଓ ସଙ୍କଳୟିତା ଥିଲେ । ତତ୍କାଳୀନ 'ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ' ପତ୍ରିକାର ସେ ଏକ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଲେଖକ ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ପ୍ରତିଭା ଉତ୍କଳର ଶିକ୍ଷିତ ସାଧାରଣ ଜାଣିଥିଲେ । ସେ "ଉଷା", "ତାରକ ସଂହାର" ଓ "କୋଣାର୍କ" ନାମକ କାବ୍ୟମାନ ଲେଖିଥିଲେ । କବିତା ମଞ୍ଜରୀ ଓ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ସେ ଲେଖିଥିଲେ । ସେକାଳରେ ଚଳୁଥିବା କେତେକ ସର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କ ଆଇନର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କ ଲେଖାକୁ ସେ ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ରଚନାବଳୀର ସେ ତୀବ୍ର ସମାଲୋଚନା ଲେଖିଥିଲେ । "ରତ୍ନ ରତ୍ନାବଳୀ" ଓ "ପ୍ରୀତି ସୁଧାକର" ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟ କବିତା ମଧ୍ୟ ସେ ସଙ୍କଳନ କରି ଛାପିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱରଚିତ କବିତା ବହି ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ କବି ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସଙ୍କ ଜୀବନୀ ମଧ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ ।

ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭଙ୍କ ସାହିତ୍ୟକୃତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ଜାନକୀବଲ୍ଲଭ ମହାନ୍ତି ଭରଦ୍ୱାଜ ବିସ୍ତାରିତ ଭାବରେ ତାଙ୍କ "ସୃଷ୍ଟି ଓ ସମୀକ୍ଷା" ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ।

ତେଣୁ ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭଙ୍କ ଜାତୀୟତା ତାଙ୍କ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର କାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କରୁ ଉପଲବ୍ଧି କରାଯାଏ । ତାଙ୍କର ସେହି ଗୁଣ ଐତିହାସିକ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତିଙ୍କ "ପାଠ ଦେଖାଇ" ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ୧୯୧୪ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ତାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହେଲା ।

ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟିରେ ଲେଖକ ଆଦିବାସୀ ଜୀବନର ଯେଉଁ ଚିତ୍ର ଦେଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ଉତ୍କଳରେ ସେ ଯୁଗର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଔପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସାଧିତ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଆଦିବାସୀ ଜୀବନକୁ ନେଇ ଉତ୍କଳରେ ଏହାହିଁ ସେ ଯୁଗର ପ୍ରଥମ ଉପନ୍ୟାସ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଦିବାସୀସଂଖ୍ୟା ସମୁଦାୟ ଲୋକସଂଖ୍ୟାର ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ ଅଟେ । ଅନାର୍ଯ୍ୟ ତଥା ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଓଡ଼ିଶାରେ ନାନା ସ୍ତରର ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମିଶି ଓଡ଼ିଆ ଜୀବନକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରି ଆସିଛି । ଏହି ମିଶ୍ର ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତି ଉପରେ ଓଡ଼ିଶାର ଧର୍ମପରମ୍ପରା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଗଠିତ ହୋଇଛି । ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତି ନାମରେ କଥିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ଉତ୍କଳର ପ୍ରଥମ ଉପନ୍ୟାସ 'ପଦ୍ମମାଳୀ' ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ 'ବିବାସିନୀ'ର ପରେ ଏହା ଉତ୍କଳର ତୃତୀୟ ଉପନ୍ୟାସ ।

ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଭୂୟାଁ ଜାତିର ବହୁ ଖାତିର ଥିଲା ଏବଂ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ରାଜା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରୁଥିଲେ । ଉଦୟପୁରର ଭୂୟାଁ ପରିବାରମାନଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟଶାସନ ଓ ରାଜା ବହୁ ଖାତିର କରୁଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ମୟୂରଭଞ୍ଜ, ପାଲ୍ଲାହଡ଼ା ଓ ନାମଜୁଡ଼ାର ଭୂୟାଁ ଜାତିର ଲୋକେ ଶିକ୍ଷିତ ହେବାରୁ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାରରେ ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ସମାଜରେ ମିଶି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଭୂୟାଁ ହେଲେ ହେଁ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଦିବାସୀରୂପେ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପାହାଡ଼ି ଭୂୟାଁମାନଙ୍କ ଭଲ ଜମି ଓ ସୁବିଧାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଜଙ୍ଗଲରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ରହିଅଛନ୍ତି । କେନ୍ଦୁଝରର ଭୂୟାଁପୀଢ଼ ଏହି ଆଦିବାସୀଙ୍କ ରାଜ୍ୟ । ପୂର୍ବ ଗାଦିରେ ବସିଲାବେଳେ ଭୂୟାଁ ସର୍ଦ୍ଦାରମାନେ ରାଜା

ରାଜାଙ୍କୁ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ ଦୂରରୁ ନେଇ ସିଂହାସନରେ ବସାଇବା ପ୍ରଥା ବହୁକାଳରୁ ରହିଛି । ଭୂୟାଁମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ କାନ୍ଧରେ ବସାଇଲା ପରେ ସେ ଅଭିଷେକ ହୁଅନ୍ତି । ତା'ପରେ ରାଜା ସର୍ଦ୍ଦାରମାନଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଶାଢ଼ି ବନ୍ଧାନ୍ତି । ଲେଖକଙ୍କ ଉପରିସ୍ଥ ସାହେବ କର୍ଣ୍ଣେଲ ଭୂୟାଁ ନୃତ୍ୟ ଦେଖି ସେଠାର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ କହିଥିଲେ, ସ୍କଟଲାଣ୍ଡର ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଠାରୁ ଏହି ସ୍ଥାନର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର । ଭୂୟାଁମାନେ ଅତି ରାଜଭକ୍ତ । ପ୍ରଜା ଟିକାଳି ରାଜାଙ୍କୁ ଠାକୁର ଭଳି ମନେକରି ପୂଜା କରନ୍ତି । ଧାଙ୍ଗିଡ଼ା ଧାଙ୍ଗିଡ଼ୀଙ୍କ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ନାଚ, ଓ ନିଶାଣୀନାଚ ଭୂୟାଁ ଜାତିର ଅତି ପ୍ରିୟ ଉତ୍ସବ । ସେହି ସମୟରେ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର ପ୍ରେମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ବାଛି ଥାଆନ୍ତି । ଭୂୟାଁମାନଙ୍କର ମାଘଯାତ୍ରା ପର୍ବ (ଓଷା ଉଜୁଆଁ) ଉତ୍ସବରୁ ଏହି ଉପନ୍ୟାସର ଆରମ୍ଭ । ଲେଖକ ଭୂୟାଁମାନଙ୍କର ରୀତି-ନୀତିକୁ ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ସଭ୍ୟସମାଜର ଘୃଣ୍ୟନୀତିକୁ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ସମାଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି ।

ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସମ୍ପାଦକ ଥିବାବେଳେ ମୁଠାରୁ ସମାନୁଯାୟୀ ବହିଟି କୌତୂହଳରେ ପଢ଼ିଲି । ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ହେଲେ ଆମ ଦେଶର ଆଦିବାସୀମାନେ ତାହା ପଢ଼ିବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ ହେବେ ଓ ସାଧାରଣ ପାଠକ ୫୦ ବର୍ଷ ତଳର ଓଡ଼ିଆ ଜନଜୀବନ ସହିତ ପରିଚିତ ହେବେ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ହେଲା । ଆଜି କିନ୍ତୁ ନ ହେଉ, ବହିଟିର ଐତିହାସିକ ମୂଲ୍ୟ ଯେ ବହୁତ ବେଶୀ, ଏହି ଧାରଣା ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହେବାରୁ ଲେଖକଙ୍କ କନ୍ୟା ଦେଶସେବୀ ଶ୍ରୀମତୀ ରମାଦେବୀଙ୍କ ଠାରୁ ଓ ଲେଖକଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ତଥା 'ମଲ୍ଲିକା' ଉପନ୍ୟାସର ଲେଖକ ଓ ରସ ଶିଳ୍ପୀ ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତଙ୍କର ଦାସଙ୍କଠାରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ପାଇଁ ଅନୁମତି ଆଣିଲି ।

ବହିଟିରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖାଥିବାରୁ ମୁଁ ତତ୍-କାଳୀନ ଆଦିବାସୀ ବିଭାଗର ସେକ୍ରେଟାରୀ ଶ୍ରୀ ହିମାଂଶୁ ଘୋଷଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ବହିଟି ଛାପିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ମାଗିଲି । ସେ ମଞ୍ଜୁର କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପୁସ୍ତକଟି ମୁଦ୍ରିତ ନ ହୋଇ ବହୁକାଳ ପଡ଼ି ରହିଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟହୋଇ ନିଜେ ଛାପିବାପାଇଁ ତାହାକୁ ନେଇ ଆସିଲି । ମୁଁ ଛାପିଲେ ସରକାରଙ୍କ ଆଦିବାସୀ ବିଭାଗ ଏକହଜାର ଖଣ୍ଡ ବହି କିଣିବେ ବୋଲି ତତ୍କାଳୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟ ଓ ଡେପୁଟି ସେକ୍ରେଟାରୀ ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମନାଭ ମିଶ୍ର ମହାଶୟ ନିର୍ଭର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ । ଆଦିବାସୀ ବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ୍ରମେ ମୁଁ **D. P. I.**ଙ୍କ ଠାରୁ ଅନୁମୋଦନ **(approval)** ମଧ୍ୟ ଆଣି ଦେଇଥିଲି । ମାତ୍ର ସେ ବହିଟି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ-କ୍ରମେ ଛାପି ଦେବାକୁ କେନ୍ଦୁଝରର ଓକିଲ ଶ୍ରୀ ଶଶୀ ବାବୁଙ୍କଠାରୁ ମୋର ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀମାନ୍ ଅମିତାଭ ଖଣ୍ଡିଏ ଛାପା ବହି ଆଣିଦେଲା । ତାହା ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥିବାରୁ କଟକ ଲକ୍ଷ୍ମୀବଜାରର ବାସିନ୍ଦା ଶ୍ରୀମାନ୍ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ଉତ୍ତର ଖୋଜି ଆଣିଲା । ଶୁଣିଲି ଏହି ଉତ୍ତର ଖାତା ନେଇ ଓଡ଼ିଆରେ ଏମ୍. ଏ. ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ସହାୟ ନେଉଥିଲେ । ଏହି ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଆଜିକାଲିହିଁ ପ୍ରେସରେ ନ ଛପାଇ ଅପ୍ରକାଶିତ ଓ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ବହିଟି କିପରି ପାଠ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲା ତାହା ବିଶେଷ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା । ପ୍ରକାଶିତ ଛାପାବହି ଓ ଉତ୍ତର ଖାତାକୁ ମିଳାଇ ଏବଂ ଦେଖାଯାଇଁ କରି ସଂଶୋଧନ କରି ମୁଁ ନିଜ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଛାପିବାକୁ ଦେଲି । ସେହି ବହିଟିକୁ ଏବେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆକାରରେ ଛାପୁଛନ୍ତି ।

ବିଶ୍ୱବିଖ୍ୟାତ 'ସମାଲୁଆଁ' ସମ୍ପର୍କରେ ଉତ୍କଳର ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟାସାର୍ତ୍ତି ଅନୁମତି ସହ ଇଂରାଜୀରେ ଏକ

ଉତ୍ତରଲେଖା ଲେଖିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ସେ ଇଂରେଜୀ ଲେଖା ନଥିଲା ! ମାତ୍ର ୮ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ “ଅଗ୍ରଦୂତ” ମାସିକ ପତ୍ରରେ ସ୍ୱୀମାନ୍ସ୍ୱୀ ବଣ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସାହେବମାନଙ୍କ ଅଭିଲେଖାର ଅନୁବାଦ ପତ୍ର ଲେଖା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ତାହାର ତର୍ଜମା ଏବଂ ଉପନ୍ୟାସର ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରି ବିସ୍ତାରିତ ଭାବରେ ଲେଖିଥିଲେ ।

ସ୍ୱୀମାନ୍ସ୍ୱୀ ଉପନ୍ୟାସଟି ଦଶଟି ଖଣ୍ଡ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ବହୁତିଏ କେବଳ ସେପାରି ସାର୍ଥକ, ଏକାଠରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ । କି ଶିଳ୍ପଗତ, କି ସମାଜଗତ, କି ତତ୍ତ୍ୱଗତ, କି ଅର୍ଥଗତ, କି ଗୋଷ୍ଠୀଗତ, କି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସବୁ ଦିଗରେ ପ୍ରତିଭାଧାରୀ ଲେଖକଙ୍କର ଦାନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପାଇଁ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅଟେ । ଏପରି ଭାଷ୍ଟିକ, ପୁଣି ରୋମାଣ୍ଟିକ ବର୍ଣ୍ଣନା ଓଡ଼ିଆରେ ବିରଳ । କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜନେତାମାନଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱମାନ ପ୍ରଣୟ, ତାଙ୍କମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଥମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆକର୍ଷଣ, ପୁଣି ତାଙ୍କମାନଙ୍କ ସ୍ୱମାନ ବଞ୍ଚାଇ ରାଖିବାକୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ସ୍ୱମାନ ନୈରାଶ୍ୟଜନକ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟର ଦୁଃଖର୍ଦ୍ଦ, ପ୍ରତିହିଂସାର ଫଳ ନିଜର ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଯାହା ପ୍ରକୃତ ବଡ଼ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ତତ୍କାଳୀନ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ଅନେକମାନଙ୍କ ମନମୁଖୀ ଶାସନର କଥା ମଧ୍ୟ ଲେଖାଯାଇଛି । ସେ ଯୁଗର ସମାଜର ନାଗରିକ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭାଷିତ ଭାବେ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଅଛି । ବାସ୍ତବିକ ପଢ଼ିଲେ ଲେଖକଙ୍କର ଦାର୍ଶନିକ ଦୃଷ୍ଟି, ନିରପେକ୍ଷତା, ସ୍ୱାଧୀନତା ଏବଂ ନ୍ୟାୟ ଓ ସତ୍ୟ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠାଭାବ ପାଠକମନରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ଲେଖକ ବସ୍ତୁଟିକୁ ଯଥାର୍ଥଭାବରେ ଉପନ୍ୟାସର ରୂପ ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ବସ୍ତୁଟି ଗୋଟିଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟ । ବସ୍ତୁରେ ବାସ୍ତବତାଠାରୁ

ଦୃଶ୍ୟ, ସମାଜର କଥା ସବିଶେଷ ଭାବରେ ପରିସ୍ଫୁଟ ହୁଏ । ସାଧାରଣ ଜନମନ ଓ ରାଜୁଡ଼ୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଉତ୍ପୀଡ଼ନ, ଭୟ, ଆଶଙ୍କା ଓ ଦୁଃଖର କଥା ମଧ୍ୟ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଗୃହଦାସ ରହିତ ହୋଇଥିଲେ ବି ସ୍ୱାଦର୍ଶ, ଗାଥା ଓ ବସ୍ତୁ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରୁ ଜୀବନରେ ଆଶାବାଦୀ ହୋଇ ମେଳ ରହିଥିବାରୁ କାହିଁକି ସେଇକାଳଗାଙ୍କର ସୀମିତ ଅବସ୍ଥାନ-ଜାତୀୟରେ ବାନ୍ଧି ନ ହୋଇ ତାର ସୀମା ଛାଡ଼ିଯାଉଛି ବୋଲି ଏହାର ମୂଳ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଚିରନ୍ତନତ୍ୱ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଛି । ଏହାର ଐତିହାସିକ ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ବହିଟି ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଚିନ୍ତା ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ M.A. ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ବହିଟିକୁ ପାଠ୍ୟ ମନୋନୀତ କରିଥିବାରୁ ମୁଁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ନିକଟରେ ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ । ଶେଷରେ ବକ୍ତବ୍ୟ ଏହିକି ଯେ, ଏହି ପୁସ୍ତକର ନାୟିକା କେନ୍ଦୁଝରରାଣୀଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ଜୀବନୀ ସେ ସବୁ ପ୍ରାଚୀନକାଳର ଆଦର୍ଶ ନାରୀର ଗୁଣାବଳୀ ଏକତ୍ର ପ୍ରକଟ ହୋଇ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରିଥିଲେ, ଉତ୍କଳର ସେହି ସତୀ ରମଣୀ ମହାଦେବୀ ନାମ ସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛନ୍ତି । ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ରଗାମୀ ଏକନିଷ୍ଠ ଧର୍ମ ଭକ୍ତିରଶୀ ହୋଇ ବୃନ୍ଦାବନରେ ରହି ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଜୀବନରେ ସେ ପତିହୀନା ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ଚିରକାଳରେ ପତିଭକ୍ତି ଭାବନାରେ ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଏହା କେବଳ ଭାରତୀୟ ନାରୀଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ହିଁ ସମ୍ଭବ । ଏଣୁ ପାର୍ଶ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ନାରୀଙ୍କର ଗୌରବର ଥିଲା । ତେଣୁ ଏ ପୁସ୍ତକର ନାୟିକା ଏକ ମହାନ୍, ଆଦର୍ଶମୟୀ ତଥା ଅତୁଳନୀୟ ଜୀବନର ନାୟିକା । ପୁସ୍ତକରେ ହିଁ ତାଙ୍କର ତପସ୍ୟାର ଆରମ୍ଭ ଏବଂ ଶେଷରେ ତାଙ୍କର ସିଦ୍ଧି ।

ଋଷିକବିମାନଙ୍କ ଜୀବନଦର୍ଶନର ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ର ଉନ୍ମୋଚନ କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ କେବଳ କଳ୍ପନାକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ବାସ୍ତବତାରେ ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ର କଳନା କରିବା ଗଗନକୁ ହାତରେ ଧରିବା ଭଳି ଏକ ଅସମ୍ଭବ କଥା—ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଐତିହାସିକ ଦୃଷ୍ଟି ଖଣ୍ଡିତ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ଅସାଧ୍ୟ ଭାବେ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ଚେଷ୍ଟିଏ ଉପନ୍ୟାସର ବିପୁଳ ପ୍ରଚ୍ଛଦ ଏଥିସହ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରି ମୁଁ ଏହାକୁ ପୁନଃ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ମନ ବଳାଇଛି ।

କଟକ
ତା ୭ । ୭ । ୬୫ } **ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀ**

ଗ୍ରନ୍ଥମୂଲ୍ୟାୟନ

ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଯେତେ ଅଗ୍ରଗତି ହୋଇଥିବା କଥା କେହି କେହି ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ସଂପ୍ରତି ମାସିକ ଓ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ନୂଆ ନୂଆ ଲେଖକଲେଖିକାଙ୍କ ରଚନାମାନ ଦେଖାଯାଏ । ନୂଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବା ନୂଆ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରତିବର୍ଷ ହେଉଥିବାରୁ ନୂଆ ଲେଖକ ବାହାରୁଥିବାଟା ତ ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେଥିରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ପ୍ରେରଣା ରହିଲା କେଉଁଠି ?

ନୂଆ ବହି ମଧ୍ୟ ବେଶ ନିୟମରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ମାତ୍ର କେଉଁଥିରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଜୀବନର କିମ୍ବା ସ୍ୱାଧୀନ ପରିସ୍ଥିତିର ବାତାବରଣ କି ଭାବରେ ପ୍ରତିଫଳିତ, ତାହାହିଁ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ । ପୁଣି ବହିଟିଏ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଗାଁରୁ ହଜାର ଖଣ୍ଡ ତଳେ ନାହିଁ ହାତରେ ରହି ବହୁଦିନ ଓ ପାଠକୀୟ ଉନ୍ମାଦନା କେତେ ଜଣ ଲେଖକ ଉପକୃତ ହୋଇ ସ୍ୱାଧୀନ ସାହିତ୍ୟିକ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହେଉଛନ୍ତି, ତା'ର ହିସାବ ସ୍ୱାଧୀନତା ରଜତଜୟନ୍ତୀ ବର୍ଷ ତୁଳନାରେ ଏବେ କେତେ ପ୍ରତିଶତ ଅଧିକ ତାହା ଖୋଜି ପାଇବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । କାରଣ ସେ ହିସାବ କେବଳ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶକ ଓ ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦକ ବା ପରିଚାଳକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ହିଁ ଅଛି ।

ସବୁଠାରୁ ଉପନ୍ୟାସର କାଟତି ବେଶୀ ବୋଲି ଶୁଣାଯାଇଥାଏ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ ଏବଂ ପରେ ମଧ୍ୟ ନୂଆ ଉପନ୍ୟାସର ସଂଖ୍ୟା ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ଅଥଚ ସେଗୁଡ଼ିକର ସଂସ୍କରଣ ସଂଖ୍ୟା ତ ଆଦୌ ଉତ୍ସାହଜନକ ବୋଲି ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ !

ସ୍ୱର୍ଗତ ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଦାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ "ଭୀମାଭୂୟାଁ" ଉପନ୍ୟାସ ଖଣ୍ଡିକର ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ଦେଖାଦେଉଛି ଲେଖକଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ଅନେକ ବର୍ଷ ପରେ । ତାହା ପୁଣି ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଏମ୍. ଏ. କ୍ଲାସରେ ପାଠ୍ୟ ହେବାପାଇଁ ମନୋନୀତ ହେବାରୁ କିଛି ବର୍ଷ ତଳେ ବୋଲି ବହିଟିର ପ୍ରକାଶିକା ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀଙ୍କ ଠାରୁ ଜଣାଗଲା । କି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେ ବହିଟିର ନକଲ ସଂଗ୍ରହ କଲେ, ତାହା ମଧ୍ୟ ବଡ଼ କୌତୂହଳପ୍ରଦ । ଏହାର ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ ବେଳେ ବୋଧହୁଏ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡିଏ କି ଦି'ଖଣ୍ଡି ମାତ୍ର ମୌଳିକ ଉପନ୍ୟାସ ଥିବ ।

ବସ୍ତୁତଃ ପୁଣି ଦେଶୀ ଆଦିବାସୀ ଓ ଅଣଆଦିବାସୀଙ୍କ ଜୀବନକୁ ନେଇ ରଚିତ । ସେତେବେଳେ ଏହି ଉପାଦାନ ଏକାବେଳେ ପ୍ରଥମ ଓ ମୌଳିକ । ଆଜି ମଧ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସଟିର ପ୍ରାଚୀନ ଢଙ୍ଗର ଅଥଚ ଭାଷା ଓ ଉପାଖ୍ୟାନ ବର୍ଣ୍ଣନାଭଙ୍ଗୀ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକାବେଳେ ନୂତନ । ପଚାଶ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ କାଳ ପରେ ତା'ର ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ମଧ୍ୟ ଏ କଥାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରମାଣ ।

"ଭୀମାଭୂୟାଁ"ର ଲେଖା-ଷ୍ଟାଇଲ୍ ପୁଣି ଗଳ୍ପ ଓ ଘଟଣା ଗୁନ୍ଥିବାର କୌଶଳରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଅଛି, ତାହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବିରଳ । ନାଟକ ଭଳି ଉପନ୍ୟାସରେ ଘଟଣାର ଉତ୍କଣ୍ଠାହିଁ ପ୍ରଧାନ ଆକର୍ଷଣୀୟ ବସ୍ତୁ । ଲେଖକ ବହିଟିର ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷଯାଏ ଏହି ଉତ୍କଣ୍ଠାକୁ ନିପୁଣତାର ସହିତ ରକ୍ଷା କରିପାରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ନାୟକ ନାୟିକା ସୁନ୍ଦରଭାବେ ଜୀବନ୍ତ ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭଳି ବୋଧ ହୋଇଥାଏ । ପଢ଼ିବା ଘଟଣାଦୃଷ୍ଟିରୁ ରାଜାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ

କାଟିବା କମ୍ବା ଘାନ ଘାସ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନବଜୀବନ ସୃଜିବା ଅତି ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶାର କନ୍ଧ, କୋଲ୍ହ, ଭୂୟାଁ, ସାନ୍ତାଳ ପ୍ରଭୃତି ଆଦିବାସୀମାନେ ଦେଶର ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ ତଥାପାର୍ଶ୍ୱ, ମଧ୍ୟଭାଗ ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳରେ ଗଡଜାତ, ଚରଙ୍ଗା, କୋଷ୍ଟ, ବସ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କରନ୍ତି । ଭୂୟାଁମାନେ କେନ୍ଦୁଝରର ଭୂୟାଁପୀଢ଼ରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଥାଆନ୍ତି । କେତେକ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ସେ ସ୍ୱକୀୟ ରାଜା ବା ରାଜବଂଶ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରୀତିକର ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ପର୍କ ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ, କେନ୍ଦୁଝର ଭୂୟାଁମାନଙ୍କର କେନ୍ଦୁଝର ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ପ୍ରତି ବର୍ଷ ରଥଯାତ୍ରାବେଳେ ସମୟରେ ରାଜାଙ୍କରେ ଜଣେ ଭୂୟାଁନେତାଙ୍କରେ ବସି ଅଭିଷେକ କରିବା ପ୍ରଥା ରହିଛି ।

ଉପନ୍ୟାସଟି ର ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଦେଓ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜା ନାବାଳକ ଥିବା ସମୟର ଶାସନର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଭୂୟାଁମାନଙ୍କ ସର୍ଦ୍ଦାରରେ ଆସିଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଅନୁଭୂତି ତାଙ୍କର ଉପନ୍ୟାସରେ ରୂପ ପାଇଥିଲା । ଭୂୟାଁମାନଙ୍କର ସରଳ ଜୀବନ ନୃଶଂସତା, ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କର ଦମ, ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ, ରକ୍ତ ଓ ସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର, ପୁଣି ସେବକବର୍ଗ ଓ ବୃଦ୍ଧବୃଦ୍ଧାମାନଙ୍କର ଦୟାଳୁତା ମଧ୍ୟର ସମାଲୋଚନା ଦୌର୍ବଲ୍ୟ ଓ ତେଜର ଚିତ୍ର ଖୁବ ଭଲ ଅଙ୍କନ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଦେଶର ଅନବଦ୍ୟ, ଦେଶୀୟ ସମ୍ପଦ ।

ସେହି ଶାସନ ଓ ଦୌର୍ବଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ନୂତନ କଥା ନାହିଁ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଆଜିର ଦୈନିକ ନ ହୋଇ ଦେଶର ଅନେକ ସ୍ଥାନ

ହେତୁ ଓ ଦେଶର ମହାନ୍ ଭାବଧାରା ପରିପୁଷ୍ଟି କରନ୍ତି, ତାହା ଅଭାବିତ ହେଲେହେଁ ନୂଆ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଓଡ଼ିଶାର କେତେ ବନ-କନ୍ୟାଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ଗୁଣାବଳି ଉଦ୍ଭବରେ ଆଦିବାସୀ ଭୂଇଁର ପ୍ରେମର୍ଣ୍ଣ ଆବେଗରେ ତରୁଣୀମାନଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ନିଷ୍କଳଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ର ପରି ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ବଳିଷ୍ଠ ଝୁମାଲୁଙ୍ଗୀ ତାହାର ଉଦାହରଣ ଶାନ୍ତି କାଢ଼ିଦେଇ ନୈତିକ ପ୍ରେମ ପାଶ୍ରେ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥର ସବୁ ଅଭିମାନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସମାଜର ଆତ୍ମାକୁ ଜାଗ୍ରତ କରି ସେହି ଚେତନା ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମନଗରରେ ସମାଜର ଅନ୍ତର୍ଦେଶର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ।

ଗଦ୍ୟ-କାବ୍ୟରୂପେ ଉପନ୍ୟାସ ସୁନ୍ଦର । "ଝୁମାଲୁଙ୍ଗୀ" ଉପନ୍ୟାସଟି ଏହି କଥାକୁ ତାହାର ଭାଷାରେ, ବର୍ଣ୍ଣନାରେ, ଚରିତ୍ର-ଚିତ୍ରଣରେ ସାର୍ଥକ କରନ୍ତି । ଏହାକୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର 'କାଦମ୍ବରୀ' ଆଖ୍ୟା ଦେବାକୁ ଅଯଥା ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ଏକ ମୌଳିକ ସୃଷ୍ଟିଧର୍ମୀ ରଚନାରୂପେ ଏହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ବିସ୍ମୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ।

କାଳିନ୍ଦୀଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

କଟକ

୨୨।୬।୧୯୬୪

ସଭାପତି, ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ସମାଜ

ଏବଂ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ-ସଭ୍ୟ

ଭୀମା ଭୂୟାଁ

ସୂଚନା

(ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ)

"ଏତେ ଗର୍ଜନା କେଉଁ କାହିଁକି,
ଉଠି ବସି ଯାଉ ଖେଳୁ ନାଚିକି ?
କୂଳଜନର ଏତେ ଦଶା କୁ ଦେଖି,
କୂଳ ଦେଶ ପାଇଁ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଲୁହ,
ଅଭାଗିନୀ ପରି,
ଯାଉ ଅନୁକୂଳ କରି ବାହାର ।" (ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା କେଦାରଗୌରୀ)

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ପଲ୍ଲିଗ୍ରାମର ଦିନ ଶିଶିର, ପ୍ରଭାତର ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ତଳେ ନୂତନ ଓ ନବୀନତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ, ଅତି ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଉଥିଲା ଏତେ ମାସରେ ନୂଆ କରି ଏଇ ଦେଖାଯିବା ଯେପରି ଭାରି ପ୍ରଶ୍ନ । ମାଟି ଚଷିବାର ସମୟ ଦୂର ନାହିଁ ଆଉ ! ଚାଷୀ ଲୋକ ମାନେ ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଗାଁରେ ବଡ଼ ସ୍ୱପ୍ନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଛି

ଉଦ୍ଧତ କରି ନାଚନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ଅଗ୍ନି ଶିଖା ଝିଲିମିଲି ଚଳ ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି । ଦେବାଳୟର ଦେବମନ୍ଦିର ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନିରେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ । ଶତ୍ରୁ ଶିବିରରେ, ଯୁଦ୍ଧ ଭେରୀ ବାଜୁଛି ଯୋଦ୍ଧା ରଣର ଢୋଲ ମାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଶୁଭ୍ର ଫେନିଳ ଧୂମରାଶିରେ ଆବୃତ ଆକାଶ ଧୂସରିତ । ବହୁତ ଦୂରୀ ଦେଇ ଅଡ଼ିବସିଲେ ସେହି ଶତ୍ରୁ-ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହେଉଛି । ସେଥିପାଇଁ ଏଣି ତଣିକି, ଟେଣ ଟଣ, ଜଳନ୍ତାବାଣ ସଦୃଶ ନଦୀ ଦେଇ ବହୁଥିଲେ ବେଁ, ତେଣୁ ଖଡ୍ଗଧାରୀ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଶାଣିତ ଖଡ୍ଗଧାରୀ ହଠାତ, ଯୋଦ୍ଧାମାନେ, ଶତ୍ରୁକୁ ଦମନ ପ୍ରଭୃତି ଶଙ୍ଖଧ୍ୱନିରେ ରଣଭୂମିର ଶୋଭିତ ବେଷ୍ଟିତ ନୀଳ ଅଶ୍ୱାରୋହୀମାନଙ୍କର ଗତି ଦେଖାଯାଉଛନ୍ତି, ସେହି ସମୟରେ ସମ୍ରାଟ୍ ଶିବାଜୀ ଉତ୍ତରଦେଶୀଙ୍କ କୋଳରେ ଲଗତ ଚାଲିଛି ପ୍ରକୃତି ଓଡ଼ିଆ ଦୁର୍ଗମାନେ ଅଣି ମହାଯୋଦ୍ଧା ଧନରେ ମାତନ୍ତି । ଏହି ଦିନ ଉତ୍ସବର ଆନନ୍ଦପ୍ରମୋଦ ଉଠୁଛି ଆଜି ଓଡ଼ିଶା ଉତ୍କଳ । ପଦନର ସ୍ପନ୍ଦନ ଆକୃତି ଅନାବୃତ ଧାରଣ କରିଛି, ସ୍ୱାଧୀନତା ଏବଂ ! "ବନ୍ଦେମାତରଂ ଭୂଇଁମୁକ୍ତ" ଏହା ଆବାଳବୃଦ୍ଧ-ବନିତା ସମସ୍ତେ ହୃଦୟରୁ ଉଚ୍ଚାର କରିଥାନ୍ତି । ସେ ମିଶ୍ର ଭାଇମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚ ଭୂମିଆ ନିକଟରୁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ବିଦ୍ରୋହୀଙ୍କ ଲୁଣ୍ଠନର ଅଧିକାର ଯାଉ । ଜମିଦାର ମାନେ ବା ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ସମସ୍ତ ସମାଜ ଦର୍ଶନ ବଡ଼ ହାନି ଦେଖି ଦେଇ ଉତ୍ତର ନାହିଁ । ଇତିମଧ୍ୟରେ ସେହି ଦିନର ସମୟ ୨ ଟାର, ଅପରାହ୍ନ ମଧ୍ୟ ଆ ପ୍ରାଚୀର ଅନ୍ତରାଳ ଲୁଣ୍ଠି ବାଜା, ଘଣ୍ଟ ନାଦ, ଶଙ୍ଖ ଘଣ୍ଟି ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ବାଜୁଛନ୍ତି, ଗାଉଛନ୍ତି, ନାଚୁଛନ୍ତି ; ଉତ୍ସବ ଉତ୍ସବ ଧୀର ଚାଲୁଛନ୍ତି, ଡିଇଁଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତେ ମଧ୍ୟ ଆଜି ପଦ୍ମପୋଷା ବସି ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଅନେକ ଅଧିକାର ବିଧାନ ଓ ମଧ୍ୟସ୍ଥତା ଦେଖୁଥିବାବେଳେ ସେତେବେଳେ ମୋଟା ମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ

ଭୁଲିଥାଏ, ସେହିପରି ସକଳ ଜୀବର ତାନ ଆତ୍ମାର ଗାନରେ
ଯନ୍ତ୍ର ଆଧାରର ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ବାଦ୍ୟର ବନ୍ଧନ ନାହିଁ । ଶାନ୍ତି ଅଶାନ୍ତି,
ଧ୍ୟାନ ବନ୍ଦ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦ ଲହରୀରେ ଦୋଳାୟମାନ । ଏକ
ଦିଗରେ ପ୍ରୀତିକ୍ର ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ଶତ୍ରୁର ଶିବିରଟାନ; ଅପର
ଦିଗରେ ନାତିଶୀତୋଷ୍ଣ ମଳୟାନିଳ ସହ ମଦନଦହନ-ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗକାନ୍ତି
କୁସୁମକଳିକାର ଅଭିନବ । ପୁଣି ଆନନ୍ଦର ତାରତମ୍ୟ ନାହିଁ । ନିର୍ମଳ
ଚନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡଳ ଦର୍ଶନରେ ଯେଉଁ କରୁ କରୁ ଅତି ସୁନ୍ଦର କାନନ
ଚମତ୍କାରିତ୍ୱ ସେହି ଆନନ୍ଦ, ନିବିଡ଼ ଜଳଧର ଦର୍ଶନରେ ମୟୂରର ସେହି
ଆନନ୍ଦ । ମଞ୍ଜୁ ପୁଞ୍ଜ ମାଳି ନାଳି ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଦେଖି କାହାରି ?
ଚିତ୍ତବିନୋଦନ, ପୁଣି ଶଳା ମାଳା । ସେହିପରି କାହାରି ? ମନ
ମୁଗ୍ଧକାରୀ, କାହାରି ? ବା ନବ-ଯୌବନ-ଶୋଭା ଅପେକ୍ଷା ନୃତ୍ୟ
ଗୀତ ଦେଖର, କୁଙ୍କୁମଅଙ୍ଗର ଶୋଭାଚାର, ଗର୍ଜନ ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କୁ
ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଏହିପରି 'ଭିନ୍ନରୁଚିର୍ହି ଲୋକଃ' ଅନୁସାରେ ସ୍ୱୀୟ ?
ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅନୁସାରେ ସେହି ଆନନ୍ଦ ଏକ । ଶୀତ କାଳ ହେଉ,
ଗ୍ରୀଷ୍ମ ହେଉ, ବର୍ଷା ହେଉ ବା ବସନ୍ତ ହେଉ, ପୁଣି ଏକ ।
ନବଯୌବନର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପରି ସୁନ୍ଦର ଦେହ ବା କଦାକାର ଦେହ
ବା ଦରିଦ୍ର ଦେହ, ଆନନ୍ଦ ଏକ । କିନ୍ତୁ ସ୍ୱରସଙ୍ଗୀତ ବା ଯାତ-
ବାଦ୍ୟକରର ଜଳଟନାକ୍ଷୟ ସତ ମାଳା କିମ୍ବା ସ୍ୱୟଂ ମହାକବିଙ୍କର
ମୁଗ୍ଧକାରୀନଳ ସ୍ୱୟଂକୃତ ଶ୍ରବଣୀୟ ଶ୍ରୁତିକ ଉପଦେଶଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ
ଆନନ୍ଦ ଯୋଗର କିଛି ଭୂମି ବା ଶୁଭ୍ରଦର୍ଶନର ନେବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଁ ।
ଶ୍ରଦ୍ଧା ବା ମନର ଏମାର ଭକ୍ତିମତି, ନିଜ, ଜନ, ଶାନ୍ତି । ଏମା
ମନନ ଦେଖା ଶୁଣି ନ କରି, ସେଁ ଯୁବତୀ ଅପାର ନିଜାରେ
ଅନେ ? ଶ୍ରୀମ ପ୍ରକାଶ ! ପୁଣି "ଅନ୍ତି ଦେଖନ ସ୍ୱଦେଶୀ,
ସ୍ୱଦେଶ ଯୋଗାତ୍ମା ନାହିଁ" ସେହିପରି ନିଜକାର, ଜଣେ, ଏଣି

ସମୁଦ୍ରତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ ବଜାର । ଏଠାରେ ବହୁତ ବାଙ୍ଗାଳୀଙ୍କ ସ୍ଥିତି ଥିଲା ଅବସ୍ଥାନକାଳରେ ସହିତ ସୁଯୋଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପରେ ଅବସ୍ଥାରେ ସେହି ସ୍ଥାନ ଥିଲା, ଏଠାରୁ ଯିବା ଆସିବା ଶାସ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବାରୁ ସେଠାରେ ଯାତ ସେହି ଜିଲା ଥିଲା । ଏଠାରେ ଥାଇ ବର୍ଷ, ଥିଲା ଜଣ ବିଷୟର ନାମ । ସେ ସମୟରୁ । ସୁନ୍ଦରବନ, ସୁନ୍ଦରୀ, ନାରକୀୟର ଯାତ୍ରାରେ ଲୀଳା ପ୍ରିୟ ସେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ନାମରେ ଜଣାଶୁଣା ।

ଏହି ଦେଶ ଉଦୟ ଅସ୍ତ ଅନନ୍ତରେ ଦେଖାଯାଏ ମୁଖଶ୍ରୀ ମୁକ୍ତ ହୁଏ । ସେ ! ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝି ଦେବ ଶାନ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦିନର ଲାଗି । ଏହାପରେ ଅନେକ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି, “ଯାହା ମନ ଯାହାକୁ ଭଲପାଏ, ତାହା ବଳ ତାକୁ ଅନ୍ୟ ନ ଲାଗେ” । ସେ ଯାହାକୁ ଭଲ ପାଏ ତାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଳିଦାନରେ ଆସକ୍ତ ହୁଏ ଅଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ଶକ୍ତି ଯେପରି ଅନ୍ୟର କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ, ସ୍ୱାମୀ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଉପଦେଶ ଦେଇ ମୁକ୍ତି ଦେଇ ନାହିଁ । ଶିଷ୍ୟ ଗଣଙ୍କୁ ଏହା ଅନ୍ୟର ପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେମାନେ କେହି ଜାଣନ୍ତି କେବେ ବୁଝନ୍ତି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବି କହି ଦେଇଛନ୍ତି ଉପରେ ଦେଖି ଅଛି ।

ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନ୍ତ ରୂପ ଦେଖନ୍ତି । ସେଥିରୁ ସ୍ୱାମୀ ଭକ୍ତିର ଜନ୍ମ, ଶୁଣିଲୁ ବି କେବଳ ସ୍ୱପ୍ନଦର୍ଶନଙ୍କ । ସେତିକିବେଳେ ସେଠାରେ ନିର୍ଜନ କାଳରେ ସ୍ଥିର । ପ୍ରଥମେ ଏ ଦେଶରୁ ଦେଖା ଦେଇ ଯାଇ ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ହେଲେ । ଏହା ସ୍ୱୟଂ ଦେଖାଉଛନ୍ତି ଏକ ଯୋଗାଯୋଗ ନାହିଁ । ସ୍ୱାମୀ ଯୋଗୀମାନଙ୍କ ଗୀତ, ନୀତି, ଧର୍ମ, ସ୍ୱର୍ଗ, ପୂଜା, ସେବା ସବୁ ଉପରେ ଆସନ୍ତି । ଏପରି ଏକାଗ୍ରତାରେ ଯାହା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ

[illegible] ଏ ପୂଜା [illegible] । ଏ ପୂଜା [illegible] । ଏ [illegible] । [illegible] ।

[illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible], "[illegible]" [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] ।

କେବଳ କି ସେ ତାହାଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ ବା ତାହାଙ୍କର ସାଙ୍ଗ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଦେଖାଉ ନାହିଁ ! ବରଂ ସେ ପୁଷ୍ପମାନଙ୍କି ପୁଷ୍ପଅଛିର ପ୍ରିୟା ଦେଇ ମନୋପ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଲେଖକ ଦେଉଛନ୍ତି । ତଥାପି ଏପରିର କହିଲେ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ଯେ “ତାହାଙ୍କ ତାହାଙ୍କୁ ଜାଣି, କେବଳରେ ଅନ୍ୟ କେବଳର ଜାଣି” ।

ତାହାଙ୍କ ମନ ତାହାଙ୍କ ଜାଣି ଦେଇ ବା ଅନେକ ଦେଇ, ତେଣୁ ତାହାଙ୍କୁ ଅନେକ ଜଣ କି ଜାଣି ନାହିଁ, ତାହାର ଚିତ୍ତ-କୌତୁକ ଜଣା ନାହିଁ କି ସେଥି ବୋଲିଙ୍କର ଭିତ୍ତି ନାହିଁ ।

ଏମାନଙ୍କୁ ଅଜଣା ନାହିଁ ଯେ ସାଗୀତ୍ୟର ପୁରର ସଜାଙ୍କ ସଂଗୀତ ଅଧ୍ୟ ତାହାର ପ୍ରାଣ ଦେଇ ନାହିଁ । ସ୍ୱାପ୍ନାଲୁ, ଭାଷାଯୋଗୀଙ୍କ ମାଇଟେ ପଦାକୁ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଜେବଞ୍ଜୀ, ନଗର ସଭାଗଣଙ୍କ ସ୍ପିଞ୍ଚ ବୋଲୁଛି ବାପାଙ୍କ, ମନ୍ତ୍ରୀ, ଦେବତ୍ତ୍ୱରଙ୍କ ଆଗର ମୁହଁ ନାହିଁ । ସ୍ତ୍ରୀ ଏମାନେ ଜାତିକ ଜାତୀ ଦେଖାଉନ, ମନ୍ଦିର, କୁଞ୍ଜ ଚେଳ, ମିତାପ୍, ଯେବେ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନୁଭବ ଓ ସାହିତ୍ୟ, ନଗ୍ନଚିତ୍ର ନାଚ, ଘନଦେଳା, ଡ୍ରାଇଭ, ଇତ୍ୟାଦି ନାଚ ଦେଖି ଆସୁଥିଲେ ଓ ସେଥିଲିଲି ଲୁଚିବାକୁ କି ଲେଖା ବା ଶୀଘ୍ରତାରେ ନାହିଁ ସ୍ୱର ନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଜ୍ଞାନଗୁଣ ଗାନ୍ଧୀ ଗୁଣ ନାହାନ୍ତି ଜାଣି ସ୍ନେହ ନାହାନ୍ତି ପାଇବା ପାଇଁ ସମ୍ପଦ ଲଗା ଜାଣି ଦେବା ପ୍ରୀତି ନାହାନ୍ତି । କେତେକ ବା ସମ୍ପାଦ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ଥିବା ମନର ଦେଉଛ ପ୍ରେମ କୌତୁକ ଜାଣି ଦେଖା ସମାଜ ତାଙ୍କୁ ଗୃହୀତାକୁ ନହେଲେ ପ୍ରେରିତାଙ୍କର ସାଧାରଣ ସ୍ନେହଲୋକର ଟଙ୍କା, ଦର୍ପ, ଦୟା, ସ୍ନେହ, ଓଟକରେ ସ୍ୱର୍ଗ ନାହିଁ । ଆପଣା ଆପଣା ମନ ଭାବି ସ୍ୱର ଜାଣି ସମ୍ପର୍କ ଗୃହୀତାର ପ୍ରଧାନ

ଜନ୍ତୁଗଣ । ଏଥିପାଇଁ ଗାଈଗୋରୁଙ୍କ ମାନଙ୍କ ଦେଖିବା ଚାରିଦି,
ବୁଢ଼ୀ ଘରର ଗାଈମାନେ ଆସୁଥିଲେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଆସନ୍ତି ! ସେଥିର
ହମ୍ବାର ରବ ଶୁଣିବା ସେଥିପାଇଁ ଲୋକମାନେ ଜାଣି ପାରନ୍ତି । କେ
ଗ୍ରାମର ଗୋଠକୁ ଚରା ସ୍ଥାନରୁ ଗା ଗାଁର ଗାଈମାନେ ଯେ
ଗାଁରେ ଦୁଗ୍ଧରୁ ଘିଅ ତିଆରନ୍ତି । ସେଠି କାହାରି ଗାଈକୁ
ଦିଆଯାଏ ନ ପାରେ ; ଗାଈଙ୍କ ଗାଈମାନଙ୍କ ନ ଚରିବାକୁ ଉଚିତ ନ
ପାଉଥିଲେ, ବୁଢ଼ୀ ଗାଁ ଗାଈଙ୍କ ଗାଈଙ୍କୁ ଖୁଆଇ ନେଇବାକୁ ଦେବ ।
ଏହିପାଇଁ ସେମାନେ ଏକ ସମୟରେ ଗାଈ, ଗାଈଙ୍କ ଛୁଆ,
ବଛିମାନଙ୍କୁ ସେମାନେ ଘୁଷୁରି, କୁକୁଡ଼ା, କଣ୍ଟା ବାଡ଼, ଗଛ । ସେମାନେ
ପେଷମା ଗୁଡ଼ିକଙ୍କୁ ତାଙ୍କୁ ଶ୍ରୀହରି ଆଣି, ମଣ ଦାଣ କୁମାଂସ କରାଇବା-
ବାରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ଅଜାଣିଙ୍କ ଚରାଇବା ଖେଳା କରନ୍ତି
ନାହିଁ, କାନ୍ଦ ଶୁଣି, ବାରୁ ପୁରରେ ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମା ରଜା କା
ମଧ୍ୟ, ନଗରକୁ କା ହାତୀଘୋଡ଼ା ତାହା ଗୁହାରି ବା ତାହା ପୂଜା
କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏମା ଜଗା ଖୁଡ଼ୀ ଯେ ସେମାନେ ଉତ୍ତମ ଜାତି ।
ସେମାନଙ୍କର ଏହିପରି ଦୃଢ଼ ଅଭ୍ୟାସ । ସେମାନେ ଯେଉଁ ଅଭିନ-
ଜାତି, ସେମାନଙ୍କର ଏ ପ୍ରଥା ଆଦିମ ବୋଲି ବହୁତ ଲୋକ ଥାଏ ।
ବୁଢ଼ୀ ଏଭଳି ପୂଜା ଦେବାଇଁ, ମଣ୍ଡଳ ବୋଲି, ବୃନ୍ଦାବନ, ବନ୍ଧୁ-
ଗୁରୁ, ପାଠପଢ଼ା ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ପ୍ରଥା ଆଦି ଅଛନ୍ତି । ସେଠି
ତାହା ଉଠାଇ ଦେବାକୁ ଯତ୍ନ ଓ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତାଏ । ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳ
ଆସିବା, ଶିବ ଅସୁର, ଶିବ ନାଳ, ଶିବ ନାମ ବନ୍ଧୁର ଏ ଜଗି ଏକା
କହିଲେ ବୋଲାଉଥାଏ ଶବଦ ଯେବେ କେ "ଏ ବୁଢ଼ୀ ବାଳୀ ନଥାଏ
ଯାଚି ଥାଇ ଜାଗରେ" ।

ଆଉ କିଛି ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ମାତ୍ର ହେମନ୍ତର ଏହି ଦେଉ-ଳେଇ ଦେହରେ ଅନନ୍ତର ସ୍ରୋତ ଏବଂ ପ୍ରେମର ସଙ୍ଗୀତ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଏ । ଏଠା ମିଳିନାହିଁନ, ଓଣୀଟାର, ଗୋଷ୍ଠପୁଣାଙ୍କ ମିଳନ; ଦୁଃଖକୁଆ, ସୁନ୍ଦରସ୍ନେହ, ପାଳକବାଳିକା ସମସ୍ତ ଉପସ୍ଥିତ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଉଲ୍ଲସିତ । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ । କେତେ ଦୁଃଖୀ ସେବାରେ, କେତେ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାରେ, କେତେ କୌତୁକ କରିବାରେ, କେତେ କୌତୁକ ଦେଖିବାରେ ମଗ୍ନ । ଧାରାଗୁଡ଼ାଏ ଧୀରେ କୌତୁକ କରିବାରେ ଓ ବୃଦ୍ଧବୃଦ୍ଧା ତାହା ଦେଖିବାରେ ମଗ୍ନ । କେହି ନାଚୁଛି ବୃକ୍ଷରେ ବାଉଁଶ ବଜାଉଛି କି ବାଦ୍ୟ ବଜାଉ ଅଛି । କେହି ନାଚୁଛି ବଂଶୀ ସ୍ୱରରେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଅନେକ ଅନେକ ଖେଳ-ଧୂଳିରେ ଲୁଚିଗଲା । ବୃକ୍ଷରାଜି ଶୀତଳ ଛାୟା ଦେଇ ନାଚନ୍ତି ଓ ଛାଡ଼ି ଯିବାକୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଏଠାକେ ଦୁଃଖର ନାହିଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଜୀବନ-ଯାତନା । ଏଠାରେ ନିତି ନୂଆ ଖେଳ ନାଚନ୍ତି; ପଶୁପକ୍ଷୀ ଏକତ୍ର ଭଲ ପାଇ ଖୁସିରେ ରହେ ମନୁଷ୍ୟ ଦେବତା ପାଳନ୍ତି କରିବ, ସେମାନେ ଧୂଳିରେ । ଅନ୍ୟତ୍ର ଅନନ୍ତରେ ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ପାଳକବାଳକ ଯାହା ଥିବ ସୁନ୍ଦରବାଳିକା ତାହା ନ ଥିବ । ସୁନ୍ଦରୀବାଳା କଥା ବୃଦ୍ଧା-ମାନଙ୍କୁ ଲଜ୍ଜିବ । ଯୁବା ଯାହା କରିବାରେ ବୃଦ୍ଧ ତାହା ନ କରିବ । ବାଳିକାମାନେ ଯାହା ଖୁସିରେ ଦେଖନ୍ତି, ତାହା ବୃଦ୍ଧାମାନେ ନାହିଁ ଅଧିକ ଦେଇ ଦେଖାନ୍ତି । ସୁନ୍ଦରୀମାନେ ଯାହା ସୁଖକର, ବୃଦ୍ଧାମାନେ ତାକୁ ଅନାଇବାକୁ ମନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ପ୍ରେମକୌତୁକରେ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱର୍ଗରେ ଏମନ୍ତ ଦେଖାଯାଏ ବୃଦ୍ଧାପୁରୁଷର ଅନ୍ତରାତ୍ମା କାଳର ରେଖା ନାହିଁ । ଏଠାରେ ଏତିକି ବହୁତ ନାହିଁ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ

ମାତ୍ର ମାନ ସେ ସହଜ କୁଟୀରର ଦ୍ୱାର ଦେଇ ଦେଖୁଥିଲେ, ତାହା ଦେଖାଇଲା ଯେ, ନିଜର ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଶୁଣି ସେ ଜାଣି କୁଟୀରର ଦ୍ୱାରମୁକ୍ତ ନାହିଁ । ଅତି ଧୀରେ ଉଠିଲା ଶିଳ ନିର୍ବାକ୍, ନିଜର ଜୀବନର ବ୍ୟଥା, ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ ଯାହା ତେଜ ଯାଏ, ଯାହା ପୁଣିଥରେ ତାଙ୍କ ମୁଖରେ ଦୀପ ଜାଳିବ । ଏହି ଶବ୍ଦ ଧ୍ୱନିର ପ୍ରତିଧ୍ୱନିରେ ମନ ଅଶ୍ରୁ ଭରେ । ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୋମନାଥର ପ୍ରେମ । ମନ ନିଜର ମଧ୍ୟରେ ମନ ପ୍ରକାଶ ଦୁଃଖ । କିନ୍ତୁ ଭାବି ନିଜକୁ ପ୍ରେମର ବଳାତ୍କାର ରି ସେଥିରେ କୋଣକୁ ପ୍ରେମ ଦେଇଥାଇବ ପ୍ରେମ ରହି । ବୃଦ୍ଧା ସବୁ ଯାହା କରେ ଜାଣେ, ଦିନେ, ରାତିରେ, ମୀନାକ୍ଷୀର ମୁଖ ଦେଖି, ତାହା ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା, ଶୁଣିବା, ମିଳନ ସେଥିରେ ପ୍ରେମ ଅଛି । ସେ ସ୍ମୃତିରେ, ନନ୍ଦିନୀଙ୍କ ଏବେ ଦାଉ ଦିନ, ସମ ଚିନ୍ତା ଉଦ୍ଧାରିବ ଏହି ଓ ଜୀବନକୁ ଦେଖାଏ । ଗାଇବ ପୁଣି ଯେଉଁ ଦେହକୁ ତ୍ୟାଗ କରି । ଏହା ଜୀବନରେ ମିଳନ ସୋମ ଦେଖାଏ । କିନ୍ତୁ ବର୍ଷାଶେଷ ଜୀବନର ସେହି ମାଧ୍ୟମରେ କୋଳାହଳ ମନୋ ଓ ଏବଂ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ତାହା ମହାକାବ୍ୟ ବନ୍ଧନ ବିଦାୟ କହିବାକୁ ନାହିଁ । ଏହି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନରେ ରାଜା ଉଦୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯାଇଁ ବାସନ୍ତୀ ସହଜ ଭାବ ଦେଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ତାହା ଦେଖି ନିଜର ପୁଣିଥରେ ଆକାଶକୁ ଦେଖିଲେନ୍ତି । ତାହା ଜଳରେ ହୃଦୟର ଏଥିର କାରାଗାରେ ଦେଖିଲା ସେହି ଦୀପ କୁଞ୍ଜର ଦେଖିବାକୁ ଦେଖୁଥିଲେ ଓ ସେବକ ୨ ଦିନ ନିଜର ଗାଈକୁ ଗୁଣୀଆ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁ ବାଟ ବନି ସେଥିରେ ବସୁଥିଲେ । ଅଭିମାନ ଓ ଶାନ୍ତି ଚିନ୍ତା ମିଳନର ପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସେହି ଜୀବନ । ପ୍ରେମଜଳ ଆଉ ଏକମାତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ସ୍ନେହର ନାହିଁ । ପ୍ରେମ କାହିଁ

ନାହିଁ ବା ଲୋଡ଼ୁଛନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ବୁଢ଼ୀଆ ଲୋକଙ୍କର ଉପଦେଶ କୁହ, ଶୁଣ କେଉଁଠାର ଆଦର୍ଶ ନାହିଁ । ବାପ ମାଆଙ୍କ କଥାକୁ ମଧ୍ୟ ଏମାନେ ବାପ ମାଆଙ୍କ ଆଗରେ ବ୍ୟବହାରରେ ପୁଣି ଅନେକଥର ଶିକ୍ଷିତ, ମାର୍ଜିତ ଓ ଅହଙ୍କାରୀ । ଏମାନେ ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ୱଭାବ ଜନ୍ମଗତ ଓ ନୂଆ କଥା ଶୁଣୁଛନ୍ତି, ବୁଝୁଛନ୍ତି, ଦେଖୁଛନ୍ତି, ଶିଖୁଛନ୍ତି । ଅଥଚ ଆପଣା ବଡ଼ପଣ ଦେଖାଇବାକୁ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ନେଇ ନାହାନ୍ତି କି ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କରୁନାହାନ୍ତି । କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କର ଉପଦେଶ ନେଉ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ସେପରି ଜାଣିବା ଦୁଆଁର ଭିତରେ ବି ସେମାନଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁନାହାନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ଏହି ମାତ୍ର ଅନୁସାରେ ଦିନ ଦିନ ନୂଆ ନୂଆ କଥା ବାହାରି ନବ ନବ ସୃଷ୍ଟି ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପୁରୁଣାର ଆଦର ଗୌରବ ଭକ୍ତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯାଇ ନାହିଁ । ପୁରୁଣା ନୂଆ ନୂଆ ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ହେଉ ନାହିଁ । ନୂତନ ଆଜିକାଲି ସୃଷ୍ଟି କରୁନାହିଁ । ନୂଆ ପୁରୁଣା, ବୁଢ଼ା ଲୋକଙ୍କର ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଉପସ୍ଥିତ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ବୁଢ଼ୀଆ ନାଚ ଗୀତ ଭଲ କି ମନ ସେମାନେ ବା ସେମାନଙ୍କର ଦେଶର ବହି କହିବା ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଗାଁରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ବୁଢ଼ୀଆ ପିଲା ନାଚ ଗୀତ ଭଲ ବୁଢ଼ୀଆ । ଅଥ ଭାଇମାନେ ପୁରୁଣାଳି, ଚଉପଦୀ, ଗୀତ, କବିତାରେ ଶିକ୍ଷିତ, ପଣ୍ଡିତ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଓ ଦୁଇଟି ପିଲା ମୁସଲମାନ, ମୁସଲମାନଙ୍କର ପିଲା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ, ଓଡ଼ିଆ ପିଲା ବଙ୍ଗାଳୀ, ବଙ୍ଗାଳୀ ପିଲା ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଏଥିଙ୍କ ନୂଆ ସଂସ୍କୃତ, ମାର୍ଜିତ ନୂଆ ବାଟ ।

ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ ଏମାନେ ଯେଉଁଥିରେ ସେହି ପିଲାପିଲିଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ସୁଖ ଦୁଃଖ କଥା ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀଙ୍କି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ତେବେ ଓ

ଘାସ୍ତ୍ର ପରିବାରର ଭୂତଳ ଭୁକ୍ତ ଦେଉଳଣୀ । ଭୂଗର୍ଭ ଥିଲା ସେଠା । ଏହାର ଉଣ୍ଡି ତାହାର ଭୂମି ପୃଷ୍ଠ ଦସ୍ତିତ ଥିବା ପ୍ରାୟ—ବିନ୍ଧ୍ୟର ଭିତ୍ତିଭୂମି । ଦେଖାଯାଏ ଏହି ପାହାଡ଼ ମିଳନ ସମୟ, ଗିରିମାଳାର ଉଚ୍ଚା ଶୃଙ୍ଖଳିତ । ପୃଥିବୀ ସୃଷ୍ଟି ପରେ ଥିଲା ସମୁଦ୍ର ପ୍ଲାବିତ ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଥାଏ । ହିମ୍ବା ଶିଳାର ପ୍ରଥା ଦ୍ୱାରା ଅନୁମାନ କରି ହୁଏ ଏହା ଶାଖା ସେ ସବୁକାଳରେ ବନ୍ଧ୍ୟାଚଳରେ ବାହି ମାଟିର ଜାତ ନାହିଁ କି କଥା ନାହିଁ ତାହା ଜୁଣି । ସେତେବେଳେ ଆସିଥିବା ଶିଳାର ମିଳନ ହେଉଛି ଯେ ହେଲେ ତାହା ଜୁଣି । ଏହିପରି ଲୋକ ଦେଖୁଥିଲେ ଯେ ପାହାଡ଼ ଏକାକୁ ହିମ୍ବା ଶିଳାର ସହିତ ତାହା ଜୁଣି, କିମ୍ବା କେଉଁ ମିଶ୍ର ଜାତି ଉତ୍ପାତରେ ଯେ ବନ୍ଧ ହେଉ ତାହା ଜୁଣି ।

ଭୂଇଁଆଦ ଜାତିଙ୍କ ସେ କେଉଁ ଜାତିର ଧାତ୍ରୀ ହୋଇପାଏ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ କେଉଁ ସ୍ଥାନ ସେହି ତୋଳିବାରେ ଦୂର ଜାତିର ଦୁର୍ଗମ ସ୍ଥାନ ନେଇ ଭୁଇଁକର ଯାତ୍ରାର ପ୍ରମାଣ କରି ପାରନ୍ତି କିମ୍ବା ଜଙ୍ଗଲ ହୋଇ ସମୟ କରି ଯାଉଛନ୍ତି ସେ ଶସ୍ତ୍ର କରି ସୀମା ବସାଉଛନ୍ତି, ଜଙ୍ଗଲ ଚଷା ସୀମା କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଜୋଗିବାକୁ ପ୍ରକୃତି ଦେଇଛନ୍ତି । ସେହି ଆସିଥିବା ଧାତ୍ରୀଏ ଆଦେଶ ୨ ଶହ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ କେଉଁ ସମୟରେ ଓ ହିମ୍ବା ଶିଳାର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ସେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଶିଳାର ବସ୍ତୁ ଚିତ୍ରମାନଙ୍କର ଏକାଦିକାଳରେ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ ଜୁଣି ।

ଭିଲାସିଙ୍କୀ ସମ୍ଭୁ ଭଲ ଉଦ୍ଧାରରେ ବା ସମୟରେ ଓ ପ୍ରେମ ଜାତି ନଦୀର ପ୍ରସଙ୍ଗ ମାନବଜୀବନକୁ ଯିବି ଦେଖାଯାଏ ଲୋକ ଜୁଣିଛି । ଏହି ସମୟରେ ବିଚାର କରି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନକାଳ ଭୂମି ନିଜଦେଶର ବା ସବୁ ଉଦ୍ଧାର ଧାନ ଦେଶର ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ ବୋଲି

ଯାଆନ୍ତି । ଏଣୁ ଲଜ୍ଜା ଲାଗେ କଲି ଦେଖି ଓହ୍ଲାଇ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ପୁଣି ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବାଟ ଚାଲନ୍ତି । ଯାହାଙ୍କର ଓ ଝୁମ୍ପା ମଣ୍ଡନ୍ତି ଆସନ୍ତି ଉଠିବାକୁ ଚଳିନ୍ତି ତାହା ଦାନାର ଭଙ୍ଗ-ଲୋକଙ୍କୁ ଲଜ୍ଜା ଲାଗୁ ନାହିଁ । ସେ ପୁଅଙ୍କୁ ଚାହାନ୍ତି ନ ପାରିଲେ ତା ମନ କି ଦେଖ ଲଜ୍ଜା ତାକୁ ନ ପାଇଲେ ଦୁଃଖ ହୁଅନ୍ତି ମନ କି ରହେ ତାହା ଦେଖି ଦୂର ନ ପାରେ । କାରଣ ଏ ଜଗତରେ ଆମ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏଣୁ ନାହିଁ କି ଦେଶର ଦୁର୍ନାମ ହୋଇ ଯାଉନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ ।

ସେମାନଙ୍କ ମନ ଭଲପାଇବା ଓ ଧୂଳି ଝଡ଼ ଦେଖାଇବା ଆଗରେ ୨ ଜଣଙ୍କର ଏପରି ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଦେଖାଇ ଦେଉଅଛନ୍ତି ଯେ, ଆଉ କିଛି ଦେଖାଇବା ସୋପାନ ଜାଣି ଭଲିବାକୁ ଏକ ଓ ଏହା ଭଲପାଇବା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଉପଦେଶ ଦେଉଛନ୍ତି । ତାହା କରିବା, ଦେଖାଇ ଦେବା ଭଲ କି ନୁହେଁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆଉ ସମସ୍ତ ଦାୟୀ, ତାହା ସବୁ ଦୁଃଖ ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ । ଦେଖାଏ ଲୋକର ଅଭି ଯାତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ କି ସେହି ଗାଧୋଇବାକୁ ସମସ୍ତେ ନାହିଁ । ପାଣିରେ ଅଭି ଦୁଃଖ ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ଲୋକମାନେ ଦୁଃଖ ଦେଇଙ୍କ ଦୁଃଖ ଦୂର କରନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ । କାହିଁ ଏହା ଜଣଙ୍କୁ ବାଧି ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଆଜ୍ଞାଙ୍କ ନାଚ ଗୀତ ବିଷୟରେ । ଏ ପଥ ଦିନେ ଦେଖା ଉଠାଇବା କରୁଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ଅନେକମାନେ ବସିଥାନ୍ତି ଓ ଆଣି ଦେଉଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଜଣକର କଥାରେ ଏକ ଉତ୍ତର--

"କି ଲୋକମାନେ, ବୁଝି ଦେଖିବାକୁ ଲୋକ ବସିଛ କି ? ଏହି ଦୁଃଖ ସହିତ ଦେଖିବା ଉଚିତ କହି ଦେଇ, ସେମାନଙ୍କର କରିବା ପାଇଁ, କା କିଛି କି ଥିଲା ଏହି ଚିନ୍ତା ବାଧା ଦେଉଛନ୍ତି ?"

ପାନ୍ଥ—ତେବେ ସେ ତ ବାହାଘରଟିଏ । ତମର ଧନ ଦରକାର କମ
କାହିଁ ? ମୋର ତ ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ମୋ ୨ ବେଳ
କରି ଚାଲିବ । ନିଜର ତ କେତେ ଅଛି, ତାଙ୍କ ଖଜା ଗୋଟିଏ
ଛିଣ୍ଡ । ଆଉ ବୁଢ଼ୀକୁ ଦେଉଛନ୍ତି ବ ଭାଇ ଉପରେ ବସିଛି ?

ଶିଳା—ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କହିବାକୁ ଯାଇଥିଲି, ସେ ଯେତେବେଳେ କଥା ଶୁଣି
କରାଯାଉ ନାହିଁ । କାହା ମନକୁ କେତେ ଆସିଲା ବୁଝିହେଉ
ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କିଛି କହୁନାହିଁ ନାହିଁ ।

ପାନ୍ଥ—କିଏ ଯାଉଛି ନା ଆସୁଛି ? ଆଉ କେତେ କାଳ ଏମିତି
ବସିଥିବ ?

ଶିଳା—ମନେ କରିଛ ନାହିଁ ସେ ମୁଁ ଆସି ବୁଝି ଦେଇଛି । ତେବେ
ସେ ତ ସବୁ ଦିନ ଜାଣି । ଏଣେ ସେ ମନକୁ ନିଷ୍ପିଲ ନାହିଁ ।

ପାନ୍ଥ—ଏମ ଦ୍ଭଂ ଆଜ ପୁରୁ ବାର୍ଷିକ ମନ ନେଇ ଏହି ଯେତେ
ଦେଖୁଛି । ଆଉ ସେ ତାଙ୍କ ମନକୁ ଆସିଲା ଏତେ କଥାହୋଇଛି ।
ତେବେ କାହାକୁ କହିବା ତାହାର କଥା ଯେ ଏକୁଟିଆଁ ।

ଶିଳା—ମୁଁ ତ ସେମାନଙ୍କ ବୁଝୁଛି । ତେବେ ଆସେ ସମୟ ହେଲା
ଏଣି ବସିଛି ।

ପାନ୍ଥ—ସେହି ଲୋକକୁ ବନ୍ଧୁ, ଯାହାକୁ ବୁଝିଲେ କରିବାକୁ ହେଲା
କଣ ?

ଶିଳା—ଏହିପରିକୁ ଶୁଣିବାକୁ ଭଲ ଲାଗେ ତ ସମାନ !

ପାନ୍ଥ—ହାୟାସେ ! ସେମାନଙ୍କ ମନ କରେ ଏତେ ଜଣାଉଛି ।
ଜାଣେ ଏକ ମନ ଯୋଗିକ ଭାବି କି । ସେହିପରି କିଏ !

ଶିଳା—ମୁଁ ବୁଝିଲି ଯେତେ ମନ ନେଇ ! କାହାକୁ ଦେଖ ଲୋକଙ୍କୁ ନ
ଦେଖି ଏହି ମନ ଚାଲୁ ନାହିଁ !”

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—ତାହା ହେଉ, ବୁଢ଼ା ଓଝା-ବୁଦ୍ଧି ହେଉଥାଉ ରହିଲା ଟିକି ଏଣେତେଣେବାଟେ ଦେଖାଯାଉଛି । କେତେବେଳେ ଗୁଣ୍ଡା କି ବନ୍ଧୁକୁ ଘର ମାଳକୁ ଯାଉଥାଇ ଦେଖିବ ?

ସାନ୍ଦ୍ର—ମାନ ରେଳ କେବାଳି କି ତାକୁ ଆଉ ଧରିଥାଉ ହିଁଅ ମିଳିବ ନାହିଁ ? ଓଳିଆରୁ ତ ଘୃଣା ନାହିଁ, ତାଙ୍କ କୁହାଁର ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କ ହେଉଥାଉ ଖଟିଲା ମିଳିପାରେ !

ରିନ—ନିଶ୍ଚୟ ହିଁ ।

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ—ଅଳି ବାଜେବ କଥା ଠିକ୍ ବୋଲିଛନ୍ତି, ଦେଖ ଥାଇଁ ୨ ନି ମାନ ଥାଇଁ ବାଳା ଦେବ ?

ସାନ୍ଦ୍ର—ତାହା ହିଁ ହେଉ । କେତେ କିଛି ବୁଝି ଦେଖିବ, ବାହା ମନ ମାନିବ, ସେବେ ତ ଘରେ ଦାଣ୍ଡାଘରେ କହିବ ?

ରିନ—ଦୁଇଟି ଆଉ ଧନ୍ୟ ଦେବା ଠିକ୍ ରହିଲା । କାଏ କୁହାଁର ଦେବ ଘରେ ଠିକ୍ କରିବା ।

ଏହି ଭାବରେ ଆଉ ୨ ଘଣ୍ଟେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା, ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ଦେଖିଲେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଯେଉଁଠାରେ ଲାଗି ଗଲେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

କଥାରେ ଅଛି ରାଜା ଘାଟ, ଦେବଙ୍କ ବା ସେବାର ମା । ସେହିପରି ରଜା ଧୂଳୀଏ, ଦେବଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲିଥାଇ ଡାକନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ମୃଗନୟନୀ । ସେହି ଅନୁସାରରେ ଏହି ଚନ୍ଦ୍ର ଓ: ଚନ୍ଦ୍ରାଏ ତାରକାବଳୀ । ସେହିପରି ଚନ୍ଦ୍ର ପାଖରେ କୋଟିଏ ତାରା ଜଳନ୍ତି ନେହୁନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଜହାରେ ଗ୍ରୁଟ ବୁଦ୍ଧିଚେଷ୍ଟ ଖଣ୍ଡୁ ଶାଣ ବିଶ୍ବର ଗ୍ରାଏ ତାଙ୍କୁ ସେମିତି ବ୍ୟବହାର କରିବା ଉଚିତ । ସେମାନେ ଘୁଞ୍ଚ ରଥରେ ଘୁଞ୍ଚି ପଡ଼ି ଥାଇ ଜୁଲୁ ଜୁଲୁ ହେଉଥାନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର ନଗରର ଉପରେ ଦେଖା, ଦିଅନ୍ତି, ସକଳ ସ୍ତ୍ରୀ ବୋଲନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଦିଶ ଏହାକୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଉଦାସ ରଖନ୍ତି, ଅନେକ ତାଙ୍କର ନାମ-ନିଶାକାନ୍ତ, ସୁଧାଂଶୁ-ନନ୍ଦ । ସେ ନାମରେ ସବୁଦିନ ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ର ଅସୀମିତ ଦୃଷ୍ଟିନ୍ତ; ହେଉଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି ନାହିଁ କାହା ଆରମ୍ଭ ? ନାମ ପ୍ରକାଶ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ଦେବଦୀପ୍ତ କଉଡ଼ିଟିଏରେ ଦିଆଯାଇ କହନ୍ତୁ ନାହିଁ । ନିଶ୍ଚ ପ୍ରିୟ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଚେଷ୍ଟାଇଦେଲ ବା-

ଦେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ପରେ ଆଉ ସାମ୍ନା କରିବାକୁ ପଡ଼ି ସାହସ ହେଉ ନାହିଁ । ଅନେକ ଦିନ ଅଶ୍ରୁ ଅଶ୍ରୁ ଦେଖାଇ ଗଭୀରରେ ସେ ଦେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଭୁଲିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । କେବଳ ଆଶା ଥିଲା ସେ ଦେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଚିତ୍ତରୁ ଭାଳ ଲୁହର ଅବଶୋଷଣା ଦେଖି ନେହ ଝରାଇ ଯିବ । ସମ୍ମୁଖରେ ରହି ସେ ଯେଉଁଥିରେ ମୁ ଦେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଅପରୁ ଆହି ଚିହ୍ନଟ ପାଇବ ଆସିବ ନାହିଁ । ପୁଣି ମୁଁ ଦେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଜଣ ଏକ ପ୍ରଣୟ ଏକ ନିକଟ ବା ନେଇ ଗୁଣ ଦୁଃଖର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପୁଣି ଅନ୍ତର । ସେହି ସମୟରେ ଜେଜେ ଚିତ୍ତ ଅନ୍ତରୀ ଏହା ବର୍ଣ୍ଣିତ । ସେହି ମନ ସେହି ବା ଏକା ସ୍ୱାର୍ଥର, ନିଜର ଚିତ୍ତ ବନ୍ଧନ, ଯେଉଁ ବା ଜଣେ ମନର ଏହିର ଆନ୍ତରିକ ଭାବ ଆସୁଥିଲା ।

ଏହିପରି ଚିନ୍ତା ଭିତରେ ଦିନଗୁଡ଼ିକ କଟି ଯାଉଥିଲା, ଅନେକ ଦିନରୁ କି କି ସ୍ୱପ୍ନ, ସ୍ମୃତିର ବାସ୍ତବ ଚେତନା ନାହିଁ କି ଭାବନା ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଯେଉଁଦିନ ସେ ଗଭୀର ଦୁଃଖରେ ଦୃଢ଼ ଓ ଦେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଘର ଛାଡ଼ିଲା, ସେହିଦିନଠାରୁ ନିଜକୁ ସେ ଅପରାଧୀ ବୋଲି ଭାବିଲା ଓ ଚାହିଁଲା ନ ପାଇଲା ନାହିଁ । ଦେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କର ନିଜର ପ୍ରେମ ପ୍ରଥା ଓ ତାଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ଆତ୍ମହତ୍ୟାକୁ ପ୍ରେରିତ କରିଲା ନୀରବ ବୋଲିଥାଏ, କିନ୍ତୁ ସ୍ୱପ୍ନର ଚେତନା ବା ଶକ୍ତି ତାହାରି ଭିତରୁ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରକାଶିତ ନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ତାର ଅନ୍ତରାତ୍ମା ନ ଭୁଲି । ସେହି ଦେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କଠାରୁ ଦୂରକୁ ଯାଇ ସେ ଉତ୍ସାହ ଓ ସାହସରେ ଧରିଥିଲା, ପୁଣି ସ୍ମୃତିର ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଛାୟାରୁ ଦୂରେଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା । ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ସେ କାହାରିକୁ ଦେଖି ବାହାରିଲା ଦେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଏହା ମଧ୍ୟ ଜାଣିଥିଲା କି

ରାମାୟଣ ମହାଭାରତରେ ଏହା କେଉଁ କାଳରୁ ଥାଇ ବା ଲୁଣ୍ଠା ଦେଇଥାଇ ଋଷି ବଚନରୁ ହେଉ ବା ଜନଶ୍ରୁତିରୁ ହେଉ, ଏ ପ୍ରଥା ଚଳି ଆସୁଅଛି । ଏହା ନ ମାନି ଦ୍ରାବିଡ଼ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରବାସୀଏ ହିନ୍ଦୁ ହେଉନ୍ତୁ ନ ହେଉନ୍ତୁ, ଯେଉଁଠାରେ ରଜା, ଦେବତା, ଯୋଗୀ, ଚୈତନ୍ୟଭକ୍ତ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଯାଏ ଜଗତରେ ଅଛି, ସେହିଠାରେ ହାଟରେ ଅଟ୍ଟାଳିକା ମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ବଡ଼ ବାଟରେ ବାଟରେ ଘାଟରେ ମିଳିତଙ୍କ ହସ୍ତରେ କାମଦାନ କରୁଥାନ୍ତି, ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥାନ୍ତି । ପୁଣି ସେହି ସ୍ତ୍ରୀଦେଶ, ବୃନ୍ଦାବନ, ଧୂମକେତୁନାମକ, ରୂପନାରାୟଣ, ଚମ୍ପାସିଂହ, ଖାଣ୍ଡ ମହାରାଜଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କନ୍ୟା ପୁତ୍ରବଧୂ ଘାଟଘଞ୍ଜା ଭିତରେ ଥାଆନ୍ତି ତାଙ୍କର ନିଜ ପୁତ୍ରଗଣ ଛତ୍ରୀ, ନବଟେକ, ହଜାର, ଖଣ୍ଡବାଡ଼, ଷଣ୍ଢୀ, ଖଣିଜ, ପାଣିକାଟବାଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ବାଟରେ ଘାଟରେ ଦେଖାଯାଇଥାନ୍ତି; ତହିଁରେ କିଛି ଯାଏ ନାହିଁ କି ଆସେ ନାହିଁ ।

ଅଧିକ କି ସ୍ୱାଧୀନଭାରତର ଏତ ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟରେ ଏହି ସଙ୍ଗରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବେବର୍ତ୍ତ ହିମାଳୟ ମହାରାଜଙ୍କ ମାଆ, ଆଉ ଜନନ ୨ ଦାଠି ଘାଟରେ ଦେଖାଯାଉଥିଲେ; କେହିବି ରହିବାକୁ ଘର ବା ନ ଥିଲା । ନିଜ ପୁତ୍ରଙ୍କର ଏଣୁ ବଢ଼ୁଥିଆ ଘର ହେଉ ବଢ଼ୁଥିଆ ହେଲାଇ ପାରି ନ ଥିଲା । ନଇରେ ବଡ଼ଣାଇଙ୍କ ଘରେ ବସାକୁ ଥାଇ ବାଟ ଦେଖା ଦିନ କେଉଁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ହିମାଳୟ ମହାରାଜଙ୍କ ଦେଶବର ତାହାରେ ପଡ଼ିଥିଲା, "ଜନ୍ମଦାତିନଂ ସ୍ତୁତି ଇନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଜନ୍ମ" ବଚନର ଜୀବନ୍ତ ଉଦାହରଣ ।

ଆଦାଳତରୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବଳ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିବା ସେମାନଙ୍କ ପୋଷାକର ବିଚରଣରେ ବେବର୍ତ୍ତ ଚଳିଛନ୍ତି । ଏହାକୁ ଜଣାଣୀ ଗାଈ ବାଛି

ମୁଣ୍ଡି ; ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ଭରସାକରି ଖାଇ-ପିଇବାକୁ । ଏକା ଫଳାହାରୀ ବାବାଜୀଙ୍କ ଭକ୍ତ ! ଏ ଆଉ କାହାକୁ ମଣିଷ ବୋଲି ଗଣନ୍ତି ନାହିଁ । ବାବାଜୀ ଦେବାଂଶରୁ ଜାତ, ରାଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ, ଦୈବଜ୍ଞ । ଏହା ! ସେଠା ଦେଖ ଏଇ ପଞ୍ଚୁଆ ମହାଦେବଙ୍କ ନିକଟ ଜଙ୍ଗଲରେ ବାବାଜୀଙ୍କ ଆଶ୍ରମର କୁଟୀର, ତା ପୁଣି ।

ବାବାଜୀଙ୍କ ଆଶ୍ରମଠାରୁ ଯାନ୍ତୁ ଦେଢ଼ପାଆ ବାଟରେ ଦେବର୍ଷିଙ୍କ ଭୂଆସ ! ଗଛ ଯଣ୍ଡ ଘର, ଭଲ ପାଟଳୀ ନ ଥିଲା ଯେଉଁ ଦେବର୍ଷିଙ୍କ ଓଳି ପିଣ୍ଡା ବାଡ଼ି ବଣ ନେଇଆ ଘରର ପାଣ୍ଡୁରୁପ ଯୋଗକଲା ଖଣ୍ଡ ଦେଖିଲେ କୌଣସି ଭ୍ରମ ହେବାର ନାହିଁ । ଯୋଗୀ, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ, ବଇରାଗୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସାଧୁ ମହାଜନ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଘର ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଘର ତାରା-ମଣ୍ଡଳୀରେ ଚନ୍ଦ୍ର, କମଳା ବିମଳା ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାରଦ ଋଷି ଦେଖାଯାଏ ପରି ବିଶ୍ରୁତ ଥିଲା । ତାଙ୍କରେ ପୁଣି ତପଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟା ଓ ଭାରି ଭଲ କେତେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କେତେ ପଣ୍ଡିତ, କେତେ ଗୀତଲୋକଆ, କେତେ ଗୁମାଶ୍ତା ବସିଥାନ୍ତି । ଜାଲୁକ ବନାରସୀ ମହାଜନ ପୋଦ୍ଦାରମାନେ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି ନାହାନ୍ତି । ଏଠାରେ ହବୁଳବାଳ ଓ କେତେ ଲୋକ ଘରଦ୍ୱାରର ସେପରି ବିଷୟ ଦେଖାଯାଉଅଛି ।

ଏତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେବର୍ଷି ନାହାନ୍ତି । ସେ ଥିଲେକି ଦେବର୍ଷିଙ୍କ ଜଗତର କଥା ଜଣାଯାଇ ନ ପାରେ । ସେ ମୁକ୍ତ ଭଲ କି ମନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ନ ପାରେ । କାରଣ ତାହାର ସେପରି ଶୁଣାଣି ତାଙ୍କୁ ଦେବର୍ଷି ସେପରି ଯେ କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଦେଉଅଛନ୍ତି । କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଅନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର ଦେଉଅ-ଛନ୍ତି । କେତେ କଥା ଗୋପନ କରିଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ପୁଣି ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥଳରେ ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା ନ କହିଲେ ନ ଚଳେ । ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକଙ୍କ

ମନ୍ତ୍ର ବଳରେ ନିଶ୍ଚୟ ହୋଇ ଯୋଡ଼ିଦେବ, କେତେ ବା ଆଶା ଦେଇ ଦେଇ ଭରିଦବାକୁ ଛାଡ଼ିବେ ନାହିଁ, କେହି କେହି ବା ମନ୍ଦ ବାଣ୍ଡି ଦେବେ, କେହି କେହି ବା ସିଧି ହୋଇ ଯିବେ । ଏଥିପାଇଁ ଦେବର୍ଷି ସାଧ୍ୟ କି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ମୂଳ କି ମନ୍ଦ, ପଡ଼ିଆ କି ଅଣ୍ଡ ଚିହ୍ନ କଣ ବୋଲ୍‌ଯାଇ ନ ପାରେ । ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଏତିକି କଥା କହିବା ନିତାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ । କାରଣ ପଡ଼ିଆରୁ ଟାଣି କି ଆମ୍ଭର ହାତୁଆ ବାନ୍ଧକୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଅନ୍ତଃପୁରର ଦେବର୍ଷିଙ୍କ ମନ୍ତରର କଥା ଜଣା ଯିବା ସମ୍ଭାବନା । କିନ୍ତୁ ତାହାକୁ ଉଦ୍ୟମ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବାରେ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ।

ସେଥିପାଇଁ ଅନ ପାରିଲେ ମୋଟ ମୋଟ, ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ଶାଳ ନାଡ଼ିର ଦଶା ଯଥା ଦେଖି । ସିନ୍ଧୁର ଗତ ପାଞ୍ଚଟ ମାସ କି ଯାଏ ଝଞ୍ଜି ପାରିବ ନାହିଁ । କେବଳ ପତିଶ ଘଟେଣ ହେଇନ୍ତ ନେତ୍ର ନାହିଁ । ପ୍ରବଳତର ଖଣ୍ଡ । ଦେବାଙ୍କର ଜନତା ଉପାସ୍ୟ ଉଦ୍ଭୁତ ଶାସ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର । କିନ୍ତୁ ମନ୍ଦଭାଗ୍ୟ ପ୍ରାଣୀର ଲାଗିଥାଇ ବଳର ଶୁଖାଇ ଦେଇ ମନ । ଭକ୍ତର ନିତ ଏ ସୃଷ୍ଟିକୁ ଦୋଷକୁ ଯାଏ ନାହିଁ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ସେ ପାଣି କଣ୍ଠା ଥିଲା, ତାହାର ମନ୍ଦି କଣ୍ଠା ଧମନୀରେ । ଶକ୍ତିହୀନ ଦେହକାଳ । କେଶ ଶୁଷ୍କ ହୃଦୟର କୋଣ ଓଣ ନାମରୁ ଅଳ୍ପର ଶବଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ନାନା ଦେଖା ଯାଉ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ପ୍ରତି ଶକ୍ତି ଉଭୟ ଯେମିତ ତେଜ ପ୍ରକୃତି ମହାନ ରାଶି ମିଳ ଧନ ମନ୍ଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହାସ୍ୟବନ୍ଦ ଜେଲାରେ । ଉତ୍ପତ୍ତି ଲୋକ ଅଞ୍ଚ ନବ ଘର ନାନାର ଓ ଦୂଆର ସମ୍ମୁଖରେ ଦିଶୁ ଉଭ ଉଚ । ଭିତରେ ଅଛି । ଏକ ବାଡ଼ିକୁ ଚାରି ଖଣ୍ଡିଆ ଦେଇ କରୁ ବର୍ତ୍ତି ବାନ ନାହିଁ । ଯେ ଡେଙ୍ଗା କିଏ ବର୍ତ୍ତି ଶୀତଳ ଛାଇ, ତାହାର ବୋଲି ନାମ ପାର୍ଥକ । ପ୍ରତି ଦେ ଶିକ୍ଷା ଦୂର ଦେବ, ନଦୀ ନୀଳା, ବାଳ ଏକ, ମଣିନାଶ ଭଗବତ ସ୍ତୁତି । ଶିଳାଗିରି ବୃଷ ଦେଖାଇବା

କି ଶିକ୍ଷିତ ବାବୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପାଇଁ ଏ କଥା କହୁଛି ସେମାନେ ଅନ୍ଧ ତାହା ବୋଧହୁଏ ଜାଣିନ୍ତି । ଅଜ୍ଞାନାନ୍ଧକାର ବାର ବର୍ଷର ଏହି ଅନ୍ଧକାର କଲ୍ଲୋଳରେ ତାହାପାଇଁ କହୁଛି ଦୋଷୀ ହେବୁ ପାରେ ! ଏ ଯେଉଁ ବାବୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଉପଦେଶକର ହୋଇଥାଏ ସେଠାରେ ସ୍ୱର୍ଗ ମନ୍ଦିର ଠାକୁ ସ୍ଥୂଳ ଦୃଷ୍ଟି ମିଳୁଥିବାର ବୋଧହୁଏ । କାରଣ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପାଇଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଡିଗ୍ରିନ୍, ଜାହାଜ, ଖଡ଼ିଖଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି ବାହାନ ଦେଖୁଥିଲେ ସେଠି ଏମାନେ ଦେବଦର୍ଶ ବା ଅନ୍ୟ କାରଣରୁ ଏପରି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ଲୋକ ଥିଲେ ପରି ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । କାରଣ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରର ବା ସଦାଶିବାଦିଙ୍କ ପରି ପାଶଣ୍ଡଯାତ୍ରୀ, ଦଶାବତାର, ଦର୍ଶନକାର, ଋଷି ବା ଦେବତାଙ୍କ ପରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସକଳ ପଣ୍ଡିତ ଲୋକଙ୍କର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଧର୍ମବେଦର ଅର୍ଥ ନୀତି କାଳକର ଧାରଣପାଇଁ ଠାକୁର ଦୈବିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସେମାନେ ଧାରଣାରେ ତଳକାଳୁ ହେଉନାହିଁ । ବରଂ ସେଠା ପଣ୍ଡିତ ଆଜି ଦେଖିଲେ ସ୍ୱପ୍ନ ସ୍ୱପ୍ନ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ସେ ଯାତ୍ରାରେ ଦେଉଳ ଉପରେ ଠାକୁର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଅପୂର୍ବ ରୂପ ଶିଳ୍ପ ପରି ଦେବତାଙ୍କ-ଙ୍କର ଅନେକ ଚରିତ୍ରାବଳୀର କାହାଣୀ ! ପୁରୀ ବାହାରେ ଦେଖା ଯାଏ ନେତ୍ରା ନାଳରେ ଶୋଭା ବା ଶିଳ୍ପୀ ଧରି ଯାଉଛନ୍ତି । ସେଥିରୁ ଏଥର ପରିଚାଳନ ବଡ଼ ବଡ଼ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ ନିଜେ, କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ବେଳକୁ ଅନ୍ୟତ୍ରକାର । ବାହାରେ ଦର୍ଶନା, ଶୁଦ୍ଧକର୍ମ, ଶିଖଣ୍ଡି ସ୍ଥାନରୁ ଏପରି ଦେଖାଏ । ଶ୍ରୀ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟ ପ୍ରକାରେ ଏକ ସମୟରୁ ନିତାନ୍ତ ଭୂତ ଅନନ୍ତ ସମୟର ଅନୁଭୂତ । ଶୁଣିଛୁ ଦେବତାଙ୍କର ଯାଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଶ୍ରୀ ଲୋକ ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ ହୋଇଥାନ୍ତି ବା ନ ହୋଇଥାନ୍ତୁ, ତାହାର କଥା ନେଇ ବଣବାଣ ଗୀତ, ସଙ୍ଗୀତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଧାରି ରାଧିକା ଚନ୍ଦ୍ରିକା ରମଣୀଙ୍କ ପ୍ରେମର

ବେବର୍ତ୍ତ ଶାଁଜପାଠରେ ଚଢ଼ନ୍ତି । ଏଣ୍ଡା ଭଳି କି ମନ୍ଦ ଜାଣ୍ଡା ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାଳି ବେବର୍ତ୍ତ ଜାଣନ୍ତି । ତେବେ ସେ ଉତ୍ତରଭୂମିର ଥାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଦେଖିବାକୁ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ବୁଲି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପରି ଘୋଡ଼ାରେ ବୁଲନ୍ତି ବା ସହରକୁ ମିଶି, ମିଶିଙ୍କୁ ସହ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ବେବର୍ତ୍ତ କେହି ଅଧିକ ମହାଜନଙ୍କୁ ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀଙ୍କର ଦେଖା ଲିଖିବା କରି ଜାଳାବାନ ଦ୍ୱୈତଚାରିଣୀ ପରି ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି ।

ଏହିପରି ଉପକଥା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦାନ୍ତବାଡ଼ିରେ ଅଗ୍ନି ଜାଳ ଥିବାର କହିଲା ହୁଏ । ପ୍ରାଚୀନ ଆରବୀୟ ମୁସଲମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଉଆସ ଦ୍ୱାର ଭଳି ପଡ଼ନ୍ତି ଓ ସାଜନ୍ତି । ସେମାନେ ବେଦର ଜଥା ଜାଣି ବୁଲନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେହି କୌଣସି ଉଦ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଜଣ କିନ୍ତୁ କହୁ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସେ ସବୁ କଥା କେତେଦୂର ବିଶ୍ୱାସ-ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଧରି ନ ପାରେ । ଏହି କଥା ଅନେକ ଦିନ ହୋଇଥାଏ, ଅନେକ ମିଳି ହୋଇଥାଏ । ସେ ଆରବୀୟମାନେ ସ୍ୱାର୍ଥ କେଉଁଠି ଥିବାରୁ ଏହି କଥାକୁ ବେବର୍ତ୍ତଙ୍କର ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏମାନେ ଏକାଧିକ ବିବାହ କରନ୍ତି । ସୁଦୂର ଅଞ୍ଚଳରେ ଥାକିଲେ ସ୍ତ୍ରୀ, ଓ ଅଳ୍ପରେ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସ୍ତ୍ରୀ । ସ୍ତ୍ରୀବାଦର ବଡ ପ୍ରତିଲୋଭ ହେଉଛି, ସେମାନେ ଏକ ବଢ଼ି ପାଦ ମୂଲ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି । ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଅନୁସାରେ ତଲାକ ଦିଅନ୍ତି । ସେଥିର ପରେ କାଳ ଜଣାଇ ଦେଇ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଶୁଦ୍ଧ କଥାର ଯତ ମିଳ ଅଧିକ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବେବର୍ତ୍ତ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧ ଜଥା ଯାହା ଶୁଣାଯାଇ ଅଛି ତାହା ଲେଖାଯାଉଅଛି । ତାହାର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲେ ବେବର୍ତ୍ତଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଚରିତ୍ର, ବୁଦ୍ଧି, ବିଦ୍ୟା, କଳା କୌଶଳ ବୁଝାଯିବ ।

ମହିପୁରଠାରେ ଦେବର୍ଷି ଦେବର୍ଷିଣୀ ବସିଛନ୍ତି । ସ୍ମୃତି, ଶାନ୍ତି, ଦୟା, ଶାନ୍ତି ପ୍ରଭୃତି ଏଣେ ତେଣେ ଯିବା ଆସିବା କରୁଛନ୍ତି । କାମ କିଛି ନାହିଁ ; ଉଠାପି ନଅର ଘରୁ ନ ହେଲେ ନ ଚଳେ । ତାହାର କାରଣ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସେମାନେ ନିଜେ ନିଜେ ଜାଣୁଥିବେ । କିନ୍ତୁ ଦେବର୍ଷି ଦେବର୍ଷିଣୀଙ୍କ ନିକଟରେ କେହି ସୁଖ ଦାନବଣ୍ଟା ବା ଚିନ୍ତାଦାନ ଥିବା ନାହିଁ । କେବଳ ଦୁଇଜଣ ବୃଦ୍ଧୀ ବସିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ କୁହ ବୁଲିବାକୁ ନାହିଁ । ସେ ଦୁହେଁ ଦେବର୍ଷିଣୀଙ୍କ ବାପ ଘରୁ ଆସିଛନ୍ତି । ସେ ଆଣ୍ଡ ଉଦର ସେବକା ତାହା ଅନ୍ୟକୁ ଜଣାଇ ଦେବାପାଇଁ ସେ ଦୁହେଁ ଉତ୍ସୁକ୍ତ । ଦେବର୍ଷି ହୁକାଲନାଳି ମୁହଁରେ ଲଗାଇଲାରୁ ଦେବର୍ଷିଣୀ କହିଲେ "ନଅରରେ ଆଉ ବାବାଜୀଙ୍କ ଘରେ ଛ ଦିନ ରହି । କେତେବେଳେ ବଣା କଣା ହୋଇ କିଏ ଘରକୁ ଉଠିଲେ ଖାଲି କଅଣ ମନେ ଥାଇ ଭୁଲି ହୋଇ ମୁନିଛଡ଼ା ଥିବ ?

ଦେବର୍ଷି—"ତୁମ କଥା ଅନେକ ଶୁଣିଛି ।"

ଦେବର୍ଷିଣୀ—"ସେଠାକର କଥା ମୁଁ କହୁଛି ? କାହା ଲାଗି ଦିନରାତି ଶୁଖାଇ, ତମ କଥା ମିଛ କହୁଛି ।"

ଦେବର୍ଷି—'ସେ କଥା କହିଲେ କଅଣ ହେବ ?"

ଦେବର୍ଷିଣୀ—"ଆମ ଭିତରେ କିଛି ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି କିଏ ନ ଜାଣେ ? କିଛି ହୋଇବ ବୋଲି କିଛି ଶୁଣିବା ବ ନାହିଁ ?

ଦେବର୍ଷି—"ଶୁଣିଲେ କଅଣ ମିଳିବ ?"

ଦେବର୍ଷିଣୀ—"କିଛି ନ ମିଳିଲେ କି କିଛି ଶୁଣିବାର ନୁହେଁ ।"

ଦେବର୍ଷି—କେତେ କଥା ଅଛି, କେଉଁ କଥା କୁ ମନ ହୋଉଛି ?"

ଦେବଶ୍ରି—"ସବୁ କଥା ।"

ଦେବଶ୍ରି—"ସବୁ କଥା କୁହା ଯାଇ ପାରେ କି ?

ଦେବଶ୍ରିଣୀ—ସବୁକଥା କହିଲେ କାଏ ଶୁଣୁଛି ? ଆଉ ତ କେହି ନାହିଁ ? ଏହି ଦରମଲ ବୁଢ଼ୀଟା, । ହାତ କବାଟ ଡେରି ପାଖରେ ଏ କଥା କହିବାକୁ ପାଉନାହିଁ ନା ମୁଁ ପାଉଛି ?

ଦେବଶ୍ରି—"ତାହା ନୁହେଁ ହଇ—"

ଦେବଶ୍ରିଣୀ—"ତେବେ କି ମୋତେ ଡରଅଛ ନାହିଁ ? ମୋ ଦେହ କଥା ହେବ ବା ନାହିଁ !"

ଦେବଶ୍ରି—ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି ତାହା ଆଗେ ଶୁଣ—"

ଦେବଶ୍ରିଣୀ—"କଅଣ କହୁଛ କୁହ ।"

ଦେବଶ୍ରି—"କେତେ କଥା ଅଛି, ସବୁ କହିଲେ ବେଳକୁ ସତ ମିଳିବ ନାହିଁ, ତେବେ ଯେଉଁ କଥାକୁ ତମର ମନ ହୋଇଥିବ ସେ କଥା କହିଲେ ହିଁନା ହେବ ?

ଦେବଶ୍ରିଣୀ—ସେଥିପାଇଁ ବାବାଙ୍କ ପାଖରେ ଏତେ ଦିନ ହେଲା ଲାଗିଥିଲ ।"

ଦେବଶ୍ରି—ଆଜି ରାଜକଥା ଠିକ୍ ହୋଇଗଲା, କାଲି କଥା ଦେଖାଯାଉ ।"

ଦେବଶ୍ରିଣୀ—'କଅଣ କଥା ହେବ ?"

ଦେବଶ୍ରି—"ଆଜି ରାତ୍ରେ ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ଶନି ମହାଗ୍ରହଙ୍କର ଭାରି ଉତ୍ପାତ ହେବ ।"

ଦେବଶ୍ରିଣୀ—"ଉତ୍ପାତ ହେବା କଥା ତ ପାଟଯୋଶୀ ଆଗରୁ କହିଥିଲେ । କଅଣ କଅଣ ହେବ ତାହା କଣ ବାବାଜି କହିଲେ ?"

ବେବର୍ତ୍ତ—ବାବାଜି କହିଲେ ଅପଶକୁନ ଉଣ୍ଟିରୁ ଘରେ ଧୁମ୍ ଧୁମ୍ ହେବ
ହେବ । ରାଜାଙ୍କ ଚଉକି ଦୋହଲିବ । ସାବଧାନ
ନ ରହିଲେ ରାଜାଙ୍କର ଭାରି ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ
ଅନିଷ୍ଟ ହେବ । ଏ ଅନିଷ୍ଟ ନ ହେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା
କରାଯାଉଛି । ସେନେଇ ଦିନ,ମନ୍ତ୍ରୀ ନିଜେ ବାବାଜୀଙ୍କ
ମୁହଁରୁ ଶୁଣିଛନ୍ତି । ନିଜେ ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇବେ ।

ବେବର୍ତ୍ତିଣୀ—"ଏବୁ ଦୋଷ ଟାଳିବନ୍ତି ?"

ବେବର୍ତ୍ତ—"ଯାହା ସେପରି କହିବାକୁ ହେବ କାରମ୍ବାର ଟାଙ୍ଗ
ଲୋକଙ୍କୁ ବଟରେ ବଧ ଯାଉଛି । ଟଙ୍କା ବି ଦିଆଯାଇ
ଅଛି । କିନ୍ତୁ କିଛି ଆଉ ବାଙ୍କ ହେଲେ ଘୁଞ୍ଚି ଗୋଟି-
ଗୋଟି କରି ଆଉ ଶଳୀରେ ଚଢ଼ାଇବ ନାହିଁ ?

ବେବର୍ତ୍ତିଣୀ—ଏହା କହୁଛ । ପୁଣି କହୁଛ ସେ ସାବଧାନ ରହିବା
ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କପାଖୁ ଖବର ଗଲା ?"

ବେବର୍ତ୍ତ—ଶୋଇଲେ ବେବଳ ଲାଗି ହେବା ପାଇଁ ଓ ଘରେ ଢୁକାଇବା
ପାଇଁ ବାବାଜି ସେ ଚାହାନ୍ତି ପୋଷିବେ ତହିଁରେ
ଚାଉଳ ଅଧିକ ଦେବେ ।"

ବେବର୍ତ୍ତିଣୀ—"ଧନ୍ୟ ତୁମେ । ଦେଖିଲ ଘରେ ଜଣ ବାପା ମାଆ
ଏତକି ନାଁ ଦେଇଥିଲେ ? ମଣିଷରେ ପିନ୍ଧା ଦୁଇଟା ଆଖି
ଯାହାକୁ ଯେତେ ଜୁମର ଚିହ୍ନା ଆଣି ।

ବେବର୍ତ୍ତ—ଆଚ୍ଛା, ସେତ ଯାହା ହେବାର ହେବ । ନଅର
ବେଶାଙ୍କର ସେ ଘର ଯୋଡ଼ିଗଲା ତାହାଙ୍କ ନେମ କ
କଲ ?

ବେବର୍ତ୍ତିଣୀ—ହଁ ସେଠେଇ ସେ ଗୋଟାଏ କଥା ଅଛି । ଚମ୍ପା ମା
ବୁଢ଼ୀକୁ ପଠାଇ ଥିଲି । ସେ ଅନେକ ବୋଧ ସୋଧ

ଜଗି ବସି ଅଛନ୍ତି ! ଡାଲି, ଗୁଡ଼ୁକ, ଘିଅ, ତେଲ, ଲୁଣ ସବୁ କିଣିକି ପଠାଇ ଦେଉଛନ୍ତି ।"

ଦେବର୍ଷି—'ଠିକ୍ କହୁଛନ୍ତି, ମୋ ବୁଦ୍ଧିରୁ ତମ ବୁଦ୍ଧି ଟା ଢେର୍ ବେଶି ଜାଣେ ? ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ନିର୍ବୋଧଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ନିର୍ବୋଧ ।"

ଦେବର୍ଷିଣୀ—"ମୁଁ କଅଣ ବୃଥାଏ କହି ପକାଇଲି କି ?"

ଦେବର୍ଷି—ତୁମେ ଜାଣ ତ ମୁଁ ଘର ଛାଡ଼ିଦେଇ ଦେଇଛି । କି କରିବାକୁ ହେବ ତାହା କିଛି କହୁ ପାରି ନ ଥିଲି । ତେବେ କି ଯଜ୍ଞରେ ମୋ କଥା ଜଣାଇନ ପଡ଼ିବ ଆଉ ଯାହା ଲୋକେ ଭଲ କହିବେ ସେ ସବୁ ଅଣଧ ଆଶେ କଲି ଅଣ୍ଡା ବେଶୀ ଜଣେ କରନ୍ତି କି ?

ଦେବର୍ଷିଣୀ—"ନ କଲେ ଚଳନ୍ତା କାହିଁ ? ତାହା ଦେଇ ବାନ୍ଧି ଭରିବାକୁ ଏତେ କଥା, ତୁମର ମିଶିଣରେ ମିଶାଣରେ ଟାଙ୍କାବେଳେ ଯାହା କଲା, ତାହା ନ କରି ଥିଲେ ସେ ବେଳକୁ ଖାଇ ଆସିବ, ତାହା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁବ କାହିଁ ? ସେ ବା ମଜନକଥିବ କଅଣ ?"

ଦେବର୍ଷି—"ବାଉ ଖାଇବ ଶକ ହେଲାଣି, ତେବେ କି ତୁମ ହାଁ ହାଁ ଛାଡ଼ ଭାଙ୍ଗ ନାହିଁ । ତା ପାଟକୁ ତା ମା ଚାନ୍ଦି ମିଳିଲା । ସେ ବୁଝିଁ ଶକ ଜୋଗାଇବା ପାଏ କଅଣ ହେଲାଣି ?"

ଦେବର୍ଷିଣୀ—ତମକୁ ସେ ଚାଖିବ ? ଘର ଭୋକିଲାଣି, ଏଣିକି ଯଜ୍ଞେ ନଇଁ ପଡ଼ିବ ଯେ । ସେତେ ଆଜି କଥାରେ ଭଲରେ ହୋଇପାଏ, ରଜା ବି ଆଉ ଭୂମି ହୋଇ ରହି ପାରିବେ ନାହିଁ ।"

ଦେବବର୍ମ—“ଜାତ ବଣ୍ଣି ନ ହେବା ଯାଏ ଚେତାଗ୍ର କହୁଛ ?
ଗମନ୍ତ୍ର କହନ୍ତି ବର କନ୍ୟା ତ୍ରଜାତଚ ଘଟସ୍ଥ କଥା !
ଅଗେନୁ ତ ତାହା ମାନୁ ନ ଥାଇ । ଦେଖାଯାଉ କ
ହେଉଛି ।

ଦେବବର୍ମଣୀ—“ଜାତ, ମାନ, ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଧନ ଦୌଲତ ଭିତରୁ
କେଉଁଥିରେ ମୋ ବାପ ଘରବାଲାଙ୍କ ତା ଘର ବଡ଼
ଯେ, ସେଠି ଘର କରିବାକୁ ଏତେ ଜିଦ ଲଗାଉଛି ?”

ଦେବବର୍ମ—ଏ କଥା କେମିତି ପଚାରୁଛ ? ଦେଖୁନାହିଁ ସେ ଭୁଇଁ
ବାପ ଘର ଏ ରାଜ୍ୟରେ ବୁଢ଼ୀ । ତା ଘରୁ କାଳେ
କାଳେ ଦେବବର୍ମ ହୋଇ ଆସୁଥିଲେ । ମୁଁ ଦେଖିଲି
ରାସ୍ତା ଲୁଟିଲା । ତେବେ ବି ରାଜ୍ୟଲୋକେ ତା ଘରକୁ
ମାନୁଛନ୍ତି । ବାହାଘରେ ଯୋଡ଼ା ଶାଲ୍କି ଦାନ
ଯୌତୁକ ମିଳିବ ନାହିଁ ସତ । ଆଉ ସେ ଲୋଭ ତାହା
ଠେଲିକୁ ଖୁସି ବୁଝାଇବାକୁ ହେବ ?”

ଦେବବର୍ମଣୀ—“ସେ ତ ଅକାଶ କାଳିଆ ଲୋକ ମାନଙ୍କ କଥା ।
କଥାରେ କହନ୍ତି ‘ଏ ଶାଳ ଖେତ ଘରର ପଶୁ । ଅଜିକୁ
ଆଇ ବାଉଁଶ ଗଣ୍ଡୁ । ଏହି ଶଙ୍ଖିକା କଥାରେ କି କହୁଛ
କାହିଁକି ?

ଦେବବର୍ମ—“ଏହି ଖଣିକା କଥା କହୁଛ ?”

ଦେବବର୍ମଣୀ—“ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ାକ ସେ ଦେଇ ଗଲା ।”

ଦେବବର୍ମ—‘ଖାଇକି ଲଗାଇ ଦେଉଛ ?’

ଦେବବର୍ମଣୀ—‘କଳସୀ ପାଇଁ ଟେକନ ଯର ପଡ଼ିଛି ମାରପିଟ ନ
କଲେ ଯୋଗାଡ଼ କି ହେଉଛି ଘୁଷରେ କେତେ ଟଙ୍କା
ନେଇଛ ?’

ଦେବର୍ଷି—'ଏତେ ଟଙ୍କା ରଖି କଅଣ କରିବ ?'

ଦେବର୍ଷିଣୀ—"ତେବେ ଜାଣ ନାହିଁ କଏ ମୋତେ ଦେଉଛନ୍ତି ?

ଦେବର୍ଷି—ମୁଁ ଜାଣିଲେ କି ତେବେ କଅଣ ଜାଣିଛୁ ଠିକ ଏ ଶୁଣେ !'

ଦେବର୍ଷିଣୀ—"ତେବେ ଦେଉଛନ୍ତି ଘର କହିଲେ କାହିଁ ଅନ୍ଧୁଆ ବୁଝିବ ନାହିଁ ତ ?

ଦେବର୍ଷି—ତମ କଥା ଅନ୍ଧୁଆ ବୁଝିବାର ଆଉ ବୁଝିବ କଅଣ ?'

ଦେବର୍ଷିଣୀ—ମତେ ଦେଉଛନ୍ତି ? ତୁମ୍ଭେ କି ନ ଜାଣ ଯେ ଅଣି ଲୁଚିବା ଘାଟେ ଘାଟେ ଦେବର୍ଷିଙ୍କ କୁଣା ଚିଠା, ଟାକ, ଗୁଡ଼ଳ, କଂସା, ବେଲୁଣା, ରଜାଘର ଶତ୍ରୁଧରଙ୍କୁ ବୁଝା ଲୁଚେଗ । ଆଉ ଗାଈ, ମଇଁଷି ଦେଇକି, ମେଣ୍ଢା, ଛାଗ, ଘୋଡ଼ା ଉଡ଼ା ଲୁଚାନ୍ତି । ଆତେଣ ଏ ସବୁ ଆଇ ଗାଇଲେ ଦେଇ ଦେବର୍ଷି ଶିବ ଭଟେ । ତାହା ନୋହିଲେ ମାତ ଦୁଃଖ ହେଲା ଦେବର୍ଷିଙ୍କ କରି ନଅର ଖଦଣାଇ ଘର ଏଣିକି ବେଶିଲ ଥାଆନ୍ତା ? ଏତେବେଳକୁ ତ ତା ଘରକୁ ରଜାଘର ପଠାଇ ନ ଥାଆନ୍ତା । ଟଙ୍କା ଯାହା ଥାଏ ଖାଲି ସେଇଥିରୁ କିଛି ରହିଯାଏ, ଯେତେକ ପୁଅ ମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରା ।

ଦେବର୍ଷି—ଏତେ ବର୍ଷ ହେଲା ଶୋଇ ଦେଖିବେ ଟଙ୍କା ଲଗାଇ ଆସୁଥିଲା ଏ ବର୍ଷ ନ ହେଲା ।

ଦେବର୍ଷିଣୀ—"ଏ ବର୍ଷ କାହିଁକି ନ ହେବ ?"

ଦେବର୍ଷି—"ଏ ବର୍ଷ ଲଢ଼େଇ ହେବ ।"

ଦେବଯାଣୀ—ସେ ତ ଭଲ କଥା, ରଜତ ଗାଁର କୁଳୀନ ଜମିଦାରଙ୍କ ଦରକାର । ରଜାଘର ଖମାରରୁ ଧାନଗୁଡ଼ିକ ଉଠା ମୁଠା କରି ନେଇ ଯାଇଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମ ଖମାର ଜନପଦ ଧ ବନ୍ଧୀ ହେଉ । ତରଯାକ ମାଲ ଖତ ଘରଦ୍ୱାରେ ବନ୍ଦେଲ ରଜା ଘରର ଲାଭ । ଆମର ବ କଣ୍ଟ ଚଲିଯା ଢୋଲଗଡ଼ିବ । ମୋର ବ ଦରଯାକ ଦେନ୍ତ ଭୁଲଚଲିଯା ହେବ । ତେଣେ ରାଜକ ଦେବୀଆଙ୍କୁ ଟାଆଲ ତାଙ୍କ ହାତରେ ଭୁଲେଇ ଦିଅ ।

ଦେବକୀ — "ଧନ୍ୟ ତୁମ ବୁଦ୍ଧି ଦିଦ୍ଧର । ଏକା ବାହୁଲିବେ କରିବ ତେବେନି !"

ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ମୁହୁରୀ ଆସି କହିଲା ଯେ ରଜାଙ୍କର କା ଖବର ଦେବ କିରମତେ ଦଦା ଘାରକରୀ ଟିଆ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏହାପରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବନ୍ଦ ହେଲା । ତରତରରେ ଉଠି ଦେବକୀ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ । ଦେବଯାଣୀ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ଗଲା ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

"ହୋଇଛି ବସନ୍ତ କାଳ, ଶୁଭ ଦେଉଛି କୋକିଳ, ଫୁଟନ୍ତି ଲତାକୁଳ ଅଙ୍ଗରେ ନବ ମୁକୁଳ, ଲୋହିତ ଶ୍ୱେତ ପୀତରଞ୍ଜିତ ଶିଖଣ୍ଡୀ ଚୂଳ, ବିଶାଳ ରସାଳ ଶିରେ ମୁକୁଳ ବକୁଳ ମାଳ, କିଂଶୁକ ମଣ୍ଡିତ କୁଞ୍ଜେ ମତ୍ତ ମଧୁକର ରୋଳ, ଯୋଗୀଃ ହୃଦେ ମନସ୍ୱର ସୁଧୀରେ ମଳୟାନିଳ, ମଦନ ମାଦକକାରୀ ସକଳମଙ୍ଗଳ ଫୁଲ, ଦେଖି ଶୁଣି ଯୁବା ଜନ ହୃଦୟ ମନ ବିକଳ।"

କିନ୍ତୁ ଭୂଇଁଆ ପଲ୍ଲୀର ମଣ୍ଡୁଆ ଦୁଆରେ ଯେ ଯୁବକ ବସିଅଛି ତାହାର ମନ ଅଚଳ କି ଚଞ୍ଚଳ ଜଣାଯାଉ ନାହିଁ। ଭିତର ଯାତ୍ରା ଦେଖି ବାହାର ଧନ ଅନୁମାନ କରନ୍ତୁ। ଏଣୁ ବୋଲି ଜସ୍ୱନ ଅଧୁନା ବାହୁର କଥା ଲିନ ନାହିଁ। ରମାକୃଷ୍ଣ ତନୁ କାଞ୍ଚନ କାନ୍ତି ତାହାର ଶ୍ୟାମ ନ ଥିଲା ନବ ଦୂର୍ବାଦଳ, ମରକତ ରଞ୍ଜନ, ବାହ୍ୟ ଜଳ ନିବନ୍ଧନ ମଳିନ ଥିଲେ। ପୁଣି ଯୌବନର ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଶୋଭା କରିବାର ନାହିଁ। ଯୁବକର

ନୂଆସିଦ୍ଧ, ବିଶାଳ ବକ୍ଷ, ଜଙ୍ଘାର ଗଠନ ନାଗମୂଗଳ ମଲ୍ଲମର୍ଦ୍ଦନ ଦେଉଳରେ ଚିତ୍ରିତ ଦେବଦାସୀମୂର୍ତ୍ତି ଉଦାର ମାଂସଳ ଅବୟବ ପ୍ରଚୁର ଯୌବନର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାବଣ୍ୟମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଲଳାଟରେ ନାଲ ନୟନ ଉଚ୍ଚ ନାସା ନୟନ ଅଧର ଗ୍ରୀବା ସୁଗୋଲ ବାହୁ ଅଳକା କୁଣ୍ଡଳ ପ୍ରଭୃତି ଅଳଙ୍କାର ଦେହରେ ନାହିଁ । ଶୁଭ୍ରରେ ଚନ୍ଦ୍ରଶାଳ-ଶୋଭା ଭଳି ଯୁବକର ରୂପମାଧୁରୀ !

ଏହି ନୃତ୍ୟ ସ୍ତବ୍ଧ ମୂର୍ତ୍ତି ଗାଡ଼ିର ବାମପଟରେ ବସି ନୀଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତରଙ୍ଗ ମାଳାମୟ ସାଗରବ୍ୟାପୀ ଫେନିଳ ଶ୍ରେଣୀରେ ସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଛି କିନ୍ତୁ କିଛି ଦେଖିଲା ପରି ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଗଡ଼ୁଡ଼ିଗଡ଼ୁ ଜଣେ ଏକ ଯୁବକ ଧୀରେ ପାଖରେ ଆସି ହଠାତ୍ ଯୁବକର ଦୁଇ ହାତରେ ହାତ ଦେଇ ବସି ଉଠି କହିଲା "କିଗୋ ଭୀମା ! କଣ ଭାବୁଛୁ କି ?" ଚମକିପଡ଼ିଲା ପରି ହୋଇ ଭୀମା କହିଲା "ନାହିଁ କିଛି ନାହିଁ ।" ଏହାଶୁଣି ଆଗନ୍ତୁକ କହିଲା—

"ଭୀମାଟି ! କଣ ଭାବୁଛୁ ମ ?"

ଭୀମା—"ତୋଠୁଁ କଅଣ ଲୁଚାଇଛି କି"

ରାମ—"ତେବେ ଆଗ ଦୀପ୍ତ ନାହିଁ ଜାଣିଛ ?"

ଭୀମା—"ଆଗେ ଥିଲା କଅଣ ଏବେ ନାହିଁ କଅଣ ?"

ରାମ—"ଆଗପରି ଗୁଣୁଗୁଣୁ ନାହିଁ, ରାଜରାଣୀ ଗୀତ ନାହିଁ ଥାଳିଆଳିଙ୍କ ସାଙ୍ଗ ନାହିଁ ।"

ଭୀମା—"ସବୁ ଦିନେ କି ଏକା କଥା ଥାଏ ?"

ରାମ—"ତୁ ଯାହା କହ ମୁଁ ସବୁ ବୁଝିଛି ଟି ।"

ଭୀମା—"କଅଣ ବୁଝିଛୁ କହିଲୁ ?"

ରାମ—"ସେଇ ବାହା ଦିନୁଁ ତୁ ଆଉ ଆଗ ଭୀମା ନାହୁଁ ।"

ଭୀମା—"ବାପା ହେଲଣି ବୋଲି ଖାଇ ଯିବା ଥାଳିଆ ନୁହେଁ, ମୁଁ ତ ସେଇଁ ଥାଳିଆ କୁ ନେଇ ଥାଏ ।'

ଷମା—"ତୁ ଝୁଲେଇଲେ କା ଷମା ହେଲେ ? ସେହି ଟଙ୍କାମାନଙ୍କ ଅଟେଇ ଥିଲୁ ! ତାକୁ ନେଇ ବାପା ହେଲାକୁ ତୁ ଏପରି ହୋଇଗଲୁ । ଏବେ ଖାଇ ମଲେ ତାକୁ ଦୁଃଖ ହେବ ନାଁ ?"

ଝୁମା—ଦୂର ଘୃଣ୍ୟ ଚଣ୍ଡାଳ । ଟଙ୍କାମାନ କା ଦୁଃଖ ହେବ ବୋଲି ଖାଇଟା ମରୁଯାଉ; କାହିଁକି ମୁଁ ମରିବାକୁ ?"

ଷମା—ହୁଁ ତେ ଧାରଣୀଙ୍କ ଘାଟରେ ଖାଲି ଖାଇ ବଜାଇ ଜାଣୁ । ଆଉ କୋଡ଼ିଏ ଥାଳିଆ ଦେଖ । ଯାହା ହେବାର ହେଲା ଯବୁ ବଡ଼େଇ ଦେବ । ତେବେ ବୁଝିବୁ ସେ ଖାଲି ଖାଇଲେ ବଜାଇଲେ ହେଲାକି ଆଉ କିଛି ଅଛି ।"

ଝୁମା—"ଆଉ କଅଣ ଅଛି ?"

ଷମା—"ଆଜିର ବାହାଦୁର ଠିକ୍ ହେଉ ।"

ଝୁମା—"ତୋହାରେ ଏ କେ ଆସୁଛି ? ତୁ ଯା ଗାଁରେ ଝରକା ଦେଖୁ । ମୁଁ ଯାଉଛି ଏ ସବୁ ନାଚିକାଇ ଯିବେ । ବସିବା ପାଇଁ ଦେବାକୁ ଖଟିଆ ରହେଁ ।"

ଏଥିରୁ ତୁମ୍ଭ ଦେଖାଯାଉ ଅଛି ଯେ ଅଶ୍ଳେଷାଲୁ ନିଜେଁ ମନ୍ତ୍ରୀଆଙ୍କୁ ଅଭିନବ । ସେ କାଏ କାହିଁକି ଅପ୍ରଅନ୍ତ୍ରି ବୋଲି ଜଣା- ଜଣା ନାହିଁ । ଝରେ ତାଙ୍କୁ ପଛାର କରିବାକୁ ହେବ । ପୁଣି ଖୁମା ଝୁମା ଅତେ ଅସେ ଭଙ୍ଗିରେ ତସ୍କର । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଦେବ୍ଧଗତା ସ୍ପଟରେ କାଷ୍ଠ ଟିକୁଳି ଧରି ହେଲ୍ଗୁକଥ । ଏହା ଝୁମା ଖୁମା କଅଣ ମନ୍ତ୍ରୀଆ ପାରେ ଥିବା ଲୋକେ ଆଉ ବାଙ୍କ କରି ନ ପାରନ୍ତି । ପୁଣି ମନ୍ତ୍ରୀଆ ଛଡ଼ା ସ୍ତ୍ରୀଅଟେ ନାହିଁ । ଏହା ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମ ବାସୀଙ୍କର

ସାଧାରଣ ସଭା ମଣ୍ଡପ ବା ବୈଠକ ସ୍ଥାନ । ଏହିଠାରେ ଭଲମନ୍ଦ ବିଷୟର ପାଇଁ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର ବୈଠକ ହୁଏ । ଏହିଠାରେ ଯାତ୍ରା ନାଟ ହୁଏ । ଏହି ଘରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଗ୍ରାମର ସବୁ ଧାଙ୍ଗଡ଼ାଙ୍କୁ ରାତିରେ ଜଗି ଶୁଅନ୍ତି । ଆଗନ୍ତୁକ ମାନେ ଏହିଠାକୁ ଆସି ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପରିଚର୍ଯ୍ୟା ପାଇଁ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କଠାରୁ ସଂଗୃହୀତ ଚାଉଳ ଗୁଡ଼ାକ, ଲୁଣ ଘିଅ ବର୍ଦ୍ଧକ ନିମିତ୍ତ ରଖିଛି । ପ୍ରାଣାନ୍ତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅତିଥି -ସେବ୍ୟ ତ୍ରୁଟି ହେବାକୁ ଆସି ଦିଏ ନାହିଁ । ଏହିଠାରେ ଆଗନ୍ତୁକ ଆଶ୍ରୟ ପାଇ ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚାପାଇଁ ପାଳି କରି ଗ୍ରାମବାସୀ ଦୁଇଜଣ ପ୍ରତ୍ୟହ ମଣ୍ଡୁଅରେ ଅହୋରାତ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ଥାଆନ୍ତି ।

ଆଜି ସାଧୁ ସରଦାର ପୁଅ ଶ୍ୟାମା ଓ ଗ୍ରାମବାସୀ ଶ୍ୟାମାର ସମ୍ମାନ ଦିନ ପାଳ । ଆଉ କେହି ଦେଖିବା ଶୁଣିବା କହିବା ଓ ବୋଲିବା ପାଇଁ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କ ପୂର୍ବଙ୍କ ପରି ଆପଣା: ୨ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନରେ ସେ ଦୁହେଁ ସ୍ୱତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତ । ଏହାସବୁ ସ୍ୱଜାଣ୍ଡା ନୁହେଁ । ଅଥଚ କାଳେ କାଳେ ଗ୍ରାମରେ ଚଳି ଆସୁଅଛି । ଏ ପ୍ରଥା ଭଲ କି ମନ୍ଦ କାହାରି ଦୃଷ୍ଟି ପଥରେ ଆସିବା ଉଚିତ କି ନା ତାହା ଭୁଲିଯାଏ ବା ତାଙ୍କ ରାଜା ଜାଣନ୍ତି । ହଜାର ହଜାର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଧର୍ମଶାଳା, ହାସ୍ପିଟାଲ୍ ପ୍ରଭୃତି ତୁଳନାରେ ଭୂୟାଁଙ୍କ ମଣ୍ଡୁଆ ଗୁଡ଼ିକ ପାଦେଖ ଭଳାରୁ ନ୍ୟୂନ ହୋଇ-ପାରେ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହୋଇ ଦିଶିବା ବସ୍ତୁରେ ଚର୍ଣ୍ଣ ଚର୍ମ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଯାଇ ପାରେ । ସେ ସାହାଦେଖି କେତେ କେତେ ଧର୍ମଶାଳା ହେଉଛି । କେତେ କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦେବାଳୟ ପ୍ରଭୃତି କାଳ ଗର୍ଭରେ ବିଲୁପ୍ତ ହେଲଣି, କିନ୍ତୁ ଭୂୟାଁଙ୍କ ମଣ୍ଡୁଆ ବ୍ୟବସ୍ଥା କାଳେ କାଳେ ରହିଅଛି । ପୁଣି ଆଉ କେତେ କାଳ ରହିବ ତାହା ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଉପରୋକ୍ତ ତର୍କାବଧି ଚଉକାଳ ଉଠୁ ବା 'ନ ଉଠୁ ସେହି ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ଝୁମା ଅନେକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରି ସାରିଲା ବେଳକୁ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ମସ୍ତୁଆ ଦୁଆରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଘୋଡ଼ାର ମୁହଁରେ ଜରିର ମୁହଁପଟା, ପିଠିରେ ଝାଲର ଦିଆ ବନାତର ଘୁଞ୍ଚି ଜାମା, ନିଜର ଘୋଡ଼ାର ରଙ୍ଗ ନାଲିଆ କୁଚେଷା, ଆକୃତି ଖର୍ବ କିନ୍ତୁ ଅଙ୍ଗ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ, ପେଟ କିଛି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଡ଼, ତାହା ନୋହିଥିଲେ ଅଶ୍ୱାରୋହୀଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲାଗୁ ଥାଆନ୍ତା ! ତଥାପି ପଡ଼ି ଯିବାରେ ବିଶେଷ ଆଶଙ୍କାର କାରଣ ନାହିଁ । ଅଶ୍ୱାରୋହୀଙ୍କ ଆକାର ପ୍ରକାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ବୋଧହୁଏ ଯେ ଦୁଇ ଜାନୁ ମଧ୍ୟରେ ଘୋଡ଼ା ନେଇ ସେ ଦେଉଳରେ ଆସିଛନ୍ତି । ତାହା ପ୍ରକୃତ ହୋଇ-ଥାଉ କି ନ ଥାଉ, ଅବତରଣ କାଳରେ ଅଶ୍ୱାରୋହୀଙ୍କି କଷ୍ଟ ଜଣା-ଗଲା ପରି ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତାହା ଯେକ ପଚରେ ସ୍ୱବସ୍ତୁରେ କିଛି ନ ଅଟକିଲା । ଦେଖିଲା ମାଟେଶ ଗ୍ରାମ୍ୟ ପଟ୍ଟନାୟକ ବୋଲି ବୁଝି ପାରି ଝୁମା ତରତରରେ ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କୁ ଜୁହାର ହେଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ସାଧୁ ସର୍ଦ୍ଦାର ପୁଅ ବୋଲି ଚିହ୍ନି ଝୁମାକୁ ଘୋଡ଼ା ଧରାଇ ଦେଲେ । ଝୁମା କିଛି ଶଙ୍କି ଗଲା, ତାହା ବୋଲି ଯେ ଭାହାର ଅଙ୍ଗ ସୌଷ୍ଠବ ନ୍ଦୁଡ଼ିଲେ କି ମାଧୁର୍ଯ୍ୟଭସ୍ମ ଲୁଚିଗଲା ତା ନୁହେଁ । ସେ ସ୍ୱଭାବ କି ଶିଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ବିନୀତ ସମ୍ଭ୍ରମରୂପ ଧାରଣ କଲା । ତ୍ରୁଟି ତେଜ ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ । ସ୍ଥଳରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଭଡ଼ି ଆଗେ ଯାନ ସେପରି ଦେଖାଯାଉଥାନ୍ତି ସେହିପରି ଦେଖାଗଲା ।

"ସର୍ଦ୍ଦାରେ ଅଛନ୍ତି ନା" ବୋଲି ଗ୍ରାମ୍ୟ ପଟ୍ଟନାୟକ ପଚାରନ୍ତେ "ହୋଇ ଆସୁଛି" କହି ଝୁମା ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲା । ଜଣେ କେତେଜ ଭୂଇଁଆଙ୍କୁ ପଠାଇ ଯେଣେ ସାଧୁ ସର୍ଦ୍ଦାର ଆଗେ

ଆସେଶ ଅସୁଅବାର ଲୁମ୍ବ ପଟ୍ଟନାୟକ ଦେଖିଲେ । ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦୂରୁ ଶଣ୍ଢି ଘାର ସାଧୁ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟକୁ ଜଣେ ଲୋକ ଦଉଡ଼ାଇ ଦେଲା । ଶୁଣିଲେଥିଏ ବଣରେ ନାଆଁ ଘର ଲୁମ୍ବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ବାର୍ତ୍ତା ସାମାନ୍ୟ ଭୂଇଁଆ ପଲ୍ଲୀରେ ଆଣି ଚିଞ୍ଚାତକ ବୁଲାଇଲା ।

ସୁତରାଂ ସଦରଦାରେ ଓ ଆଞ୍ଜି ୨ ଭୂଇଁଆଏ ଦ୍ବାରେ କରୁ କରୁ ସ୍ୱରଣୀ ପଲ୍ଲୀର ଭୂଇଁଆଣୀଏ ଦେଖାଦେଲେ । କେହି ଘରେ କେହି ବା ପାଁରେ ଗଡ଼ କରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମେସ୍ତ ସାଙ୍ଗୁ ନାହିଁ । କେହି ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି, କେହି ଧଡ଼ି ପକାଇଛନ୍ତି । କାହାର ଲୁଗା ନୂଆ କାହାର ବା ପୁରୁଣା, କେହି ଧୋବ କେହି ମଇଳା ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି । ଏହିପରି ସୁମନାଏ ମନ୍ଥରଗାମିନୀ ସ୍ରୋତସ୍ୱିନୀରେ ନିବଦ୍ଧ ସୁମନମେଖଳା ଏପରି ପର ଅବଲୋକନମେ ଆସୁଛନ୍ତି ।

ଏହା ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ନୁହେଁ । ଆଢୁଣୀ, ଧାତୁଳ, ସୁନାଖ ପ୍ରଭୃତି ପୀତଲୋହିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଖଚିତ କାହାରି ଗାତ୍ର ଅଳଙ୍କୃତନରେ ଆବୃତ୍ତ ନୁହେଁ । ଏହା ବୋଲି ଆଉ ହିନ୍ଦୁ ସମାନ ନୁହେଁ । କାହାର ଗଣ୍ଡ ଝଡ଼ଫାଳ ପରି ଗୋଲ, କାହାର ବା ଫାଳିଆ ଆମ୍ବ ପରି ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ, କାହାର ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ମାଧୁରୀ, କେହି ବା ଶରତ ଶିଶୁର ଫଳ ପରି । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ଲଜ୍ଜାର ମନ କଳନା ସହଜ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଦେଖାଯାଏ ସେ ମାନ ଗାରଡ଼ିଆର କାଳ ଭୁଜଙ୍ଗ ବାଳ କାଳ ଗ୍ଲାନି ପରି ଭ୍ରୂଲତାଭଙ୍ଗୀ ନାହିଁ । ପଞ୍ଚ ମନ ନଚ୍ଛାଇବା ଭଳି ନାସାଫୁଲ ନଥିଲା ଠାଣୀ ନାହିଁ । ଗୁଞ୍ଜିକ ଅସମ୍ମାନ କାଲ୍ଭିକ ବାରିଜନସୁନା କୁମ୍ଭରନ୍ଧ୍ର ନାହିଁ । ଅବଗୁଣ୍ଠନର ଅଭାବ ଏହାର କାରଣ କି ନା ତାହା ଭୂଇଁଆମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ତଥାପି ଚଞ୍ଚଳା-ଖଞ୍ଜରୀଟ-ନୟନ କି ଋଦ୍‌ବାସେ ମୃଦୁହାସର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଏ ସ୍ୱାଭାବିକ କି ନା ତାହା କି ମନ ତାହା ଅସଭ୍ୟ ଆଚ୍ଛାଦାରଣୀ ଭୂଇଁଆଣୀଏଁ କମ୍ବା ବନ୍ଦୁରୀ-

ରମଣୀଏ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ରାଜା ମହାରାଜା-ମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ହୀରା, ପାନ୍ନା, ମୋତି, ମାଣିକ୍ୟ ଲୋଡ଼ିଲାପରି ଭୂଇଁଆଣୀଏଁ କାଚ ପଥର ମାଳି, କଂସା, ପିତଳ, ଖଡ଼ୁ, ବଳା ଲୋଡ଼ିଥାନ୍ତି । ଯେ ଯେତେ ଥିଲା ଲୋକ ତାହାର ସେତେ ଆକାଂକ୍ଷା କିଣି ପାରିଲେ ଦୁଇ ଘୁଣି କଥା ପାଇବାକୁ ଦୁର୍ବଳା ଅବଳା କାତର ନୁହଁନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସୁଦ୍ଧା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଅଳଙ୍କାରର ଲୋଡ଼ନ ନାହିଁ । ମନକୁ ଯାଚି ନେଉଥିଲା ଭଳି ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ ନାହିଁ । ଶୁଣ ବୁଢ଼ବିତଙ୍କ ପରି ତାଙ୍କ ଜ୍ୟୋତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବସନ୍ତ ଯେଉଁ ନାନାବିଧ ଲୋକୀତ ମାନରେ ଆବୃତ, ତାହା ରମଣୀବୃନ୍ଦ ଗତି କଲାବେଳେ ଇନ୍ଦ୍ର-କୋଦଣ୍ଡ-ଭୂଷିତ ଜଳମାଳା ପରି ଲୀଳା ଖେଳା କରୁଛି । ଅଳଙ୍କାର ସୁନ୍ଦର ଅସୁନ୍ଦର କରୁ କି ଊଣା ପାତ କରୁ, ପ୍ରକୃତି ସବୁ ଭୂଇଁଆଣୀଙ୍କ ମୁହଁ ଗୋଟିଏ ଛାଞ୍ଚରେ ଗଢ଼ିଲା ପରି ଦେଖାଯାଏ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଲଲାଟ, ନାସିକା, ନୟନ, ଭ୍ରୂଲତା, ଅଧର, ଚିବୁକ ଏକାପରି । ଏଥିରେ ଆଖି ପଡ଼ିଲେ ଭୂଇଁଆଣୀ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି ଭ୍ରମ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ତଥାପି ପ୍ରକୃତି କାଳର ମହିମାକୁ ଜିଣିପାରି ନାହିଁ । ବାଳିକା, ଯୁବତୀ, ପ୍ରୌଢ଼ା, ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ପ୍ରଭେଦ, ତାହା ଦୃଷ୍ଟିମାତ୍ରରେ ବୋଧଗମ୍ୟ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପଛକୁ ପକାଇ ଯୁବା କାଳ ଆଗଭର ହୋଇ ରହିଅଛି । ପୁଣି ଏମାନେ ଭୂଇଁଆଣୀ ବୋଲି ମନେ ନ ହେବ ଯେଉଁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଲାବଣ୍ୟ-ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକୃତିରେ ନେପାଳୀ, ଭୋଟାନୀ, ଇହୁଦୀ, ଜାପାନୀ, ଚୈନିକୀ, ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କି ଭୂଷିତ କରିଥାଏ, ତାହାଁରେ ମୁକ୍ତହସ୍ତ । ତଥାପି ଯୌବନର ଅସ୍ଥିର ପଣିଆ ଲୁଚି ନାହିଁ । ପାଞ୍ଚ ଆଙ୍ଗୁଠି ସମାନ କରି ଦେଖି ନାହିଁ । ସବୁଠାରୁ ତନାମାନୀ ତାହାର ବିଶେଷ ଅନୁଗ୍ରହର ପାତ୍ର ପରି ଦେଖାଯାଏ ।

ସେ ତିନ ସରଦାରର ଝିଅ । ଏଣିକି ପୁଣି ସାଧୁ ସରଦାରର ବଡ଼ ବୋହୂ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ବିଶେଷ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ କି ନା ତାହା ସୌବନ ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ତାକୁ ସାନ ବଡ଼ ସବୁ ଭୂଇଁଆଣୀଏ ଆଗ କରିଛନ୍ତି । ଦଳରେ ବଧାଣ ଗାଈ ବା ନାହୁଆ ଗୋଷ୍ଠରେ ଶିଙ୍ଗାଆଣା ପରି ହୋଇଛି । ତଥାପି ସେ ଏଡ଼ିଲେଇ ନ ହୋଇ କାହିଁ କେନେ କାଦଳୀ ତଳ ନଇଁ ଟେଡ଼ିଲାପରି ଦେଖାଯାଉଛି । ଆଗରୁ କହିବାକୁ ସେ ଡରକରି ନୁହଁ । ତାହା ପଛରେ ରହିବାକୁ ସବୁରି ଚେଷ୍ଟା । ଯାହା ଆଗ ତାହା ସବୁ ତାହା ହାତରେ, ସେହି ଅନୁସାରରେ ସେ ହୁମୁ ପଞ୍ଚନାୟକଙ୍କ ସାମ୍ନାରେ ଭୂଇଁ ଲଟି ଅନ୍ୟଜଣଙ୍କ ହାତରୁ ପିଡ଼ା ନେଇ ଥୋଇଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ସ୍ଥାନ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ଦେଖାଇ ଦେଲା । ଜଣାଶୁଣା ରୀତି ଅନୁସାରରେ ହୁମୁ ପଞ୍ଚନାୟକ ପିଡ଼ା ଉପରେ ଠିଆ ହେଲେ । ଲନାମାନେ ପ୍ରଭୃତି ମିଶି ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ହଳଦୀ ପାଣି ଢାଳିଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ହୁଳାହୁଳି ଦେଇ ବନ୍ଦାପନା ସାରି ତଳଅଟରେ ଠେଙ୍ଗା ଦଉଡ଼ି, ଖଇର ପଟିଆ, ବୋଇତ କଖାରୁ, କନ୍ଦମୂଳ, ପାଦାଡ଼ିଆ ଗୁଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ସାମ୍ନାରେ ରଖି ଜୁହାର କରି ଠିଆ ହେଲେ ।

ହୁମୁ ପଞ୍ଚନାୟକ ତଳଅଟରୁ ଠେଙ୍ଗା ଦଉଡ଼ି ଉଠାଇ ନେଇ କାନ୍ଧରେ ଗୁଡ଼େଇ ରଖିଦେଲେ । ପୁଣି ପିଡ଼ାରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଥାଳି ଖଇର ପଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କ ଘରଠାକୁ ପଠାଇ ଦେବାକୁ ସରଦାରଙ୍କୁ କହିଲେ । ତେବେଣ ସରଦାରଙ୍କ ବୋହୂ ଠେଙ୍ଗା ଗୁଡ଼େଇ ଉଠାଇ ନେଇ ଆଉମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗ ପୂର୍ବ ପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା । ଏଥିପାଇଁ ସଭା ସମିତି ନାହିଁ, ସ୍ୱସ୍ତିଶ୍ରୀରେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପତ୍ର ନାହିଁ, ପାର୍ଚମେଣ୍ଟ କାଗଜରେ ସୁନାର ମାଣିକ୍ୟ

ଝୁରୁ ନାହିଁ, କାରୁକାର୍ଯ୍ୟଶୋଭିତ ପଶାଧାର ନାହିଁ । ଏ ପାଖରୁ ବା ସେ ପାଖରୁ ସୂତ୍ର ପ୍ରସୂତ ବାହାରେ ନାହିଁ, ଧନ୍ୟବାଦର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ନାହିଁ । ଖଜୁରି ପଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରାମ୍ୟ ପାଠଶାଳୁକଙ୍କ ଗ୍ରାମଟିରେ ରହିଛି । ପୁଣି ସେ ରାଜ ଦରବାରର ଲୋକ । ସୁନାପଇତା, ପାଟପୀତାମ୍ବର, ଧାଡ଼ି, ଢୋଡ଼ୀ ଲୋଟି ଦେଖିଛନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଭୁଲିଆମାନେ ଏହାପରି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ସେଇ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପୁରାଣରେ ଶୁଣିଛନ୍ତି ଓ ପଢ଼ିଛନ୍ତି ଯେ ଭକ୍ତପ୍ରିୟ ଭଗବାନ ରାମ କୃଷ୍ଣ ରୂପେ ଶବର ଶବରୁଣୀଙ୍କ ଫଳ ମୂଳ, ଗୋପାଳ ପୁଅଙ୍କ ତଖାଡ଼ୋକା, ବିଦୁରଙ୍କ ଖୁଦ ଶାଗରେ ଗ୍ରହଣ କରି ବଡ଼ ପ୍ରୀତ ହୋଇଥିଲେ । ଏଣୁକରି ଭକ୍ତ ବଡ଼ କି ସୁନା ରୂପା ଗୁଡ଼ ନାଳା ବଡ଼ ସେ ଜାଣନ୍ତି । କାପଡ଼ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଭଲ ବା ମନ୍ଦ ତାହା ଭୁଲିଆ ଜାଣନ୍ତି କିମ୍ବା ତାହା ସେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ସେ ଜାଣନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମନ କଥା ହେବ କଳ୍ପନା କଳ୍ପନାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଯାହା ମନ କଥା ଲୋଡ଼ା, ତାହା ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଉ ।

ବିଦାୟନା ପାଇଁ ଭୁଲିଆଣୀଏ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ପାଠଶାଳାଙ୍କ ଗ୍ରାମଟିରେ ଯେମା ଯେପରି ଥିଲେ ସେପରି ନୁହେଁ । କେହି ଓହ୍ଲାଇ ଯୋଡ଼ହାତ ହୋଇ ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସି ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ କଥା କହୁଛି; କେହି ଠୋ ଠୋ କରି ହସି ଉଠୁଛି, ଜଣେ ହସି ହସି ଆଉ ଜଣଙ୍କ ଉପରକୁ ଢଳି ପଡୁଛି । କେହି କେତେବେ ପରକୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ ହସୁଛି, କେହି ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତୁଛି । ସେମାନଙ୍କ ମନଭିତର କଥାବାର୍ତ୍ତା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ପରି ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରମାଳୀ ଏହିପରି କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ଶରଦ ଯାମିନୀର ନକ୍ଷତ୍ରମାଳା ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଧାକର ବା କଳିକା ବଣାଖାଙ୍କ

ମଧ୍ୟରେ ବୃଦ୍ଧଗଣନ୍ତୁ ଜେମାଙ୍କ ପଣ୍ଡ ଦେଖାଯାଉଛନ୍ତି । ତଥାପି ଶ୍ୟାମ ଚନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ମନ ମୋହିବା ପାଇଁ ସେ ଏପରି କରିବା ଜଣାଯାଉ-ନାହିଁ । ସେ ଜାଣେ ଯେ ସେ ସରଦାରର ଝିଅ, ସରଦାରର ବୁଆ ହେବାକୁ । ତାହା ସ୍ୱାମୀର ମୂର୍ତ୍ତି ଯୌବନ । ତାକୁ ସମସ୍ତେ ଭଲ କହିଥାନ୍ତି । ପୁଣି ଭୁଇଁଆଣୀ ଦୋଷକ୍ରୁଟୀ ହେଲେ ତାହାର ଖାଇଁବା ଠାରୁ ମରିବା ଭଲ । ଏଣେ ଶ୍ୟାମ ଚନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ପରିଭୂତା । ତାଙ୍କ ଜାତି ହିନ୍ଦୁ । ଏଠାରେ ସେ କାଳାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ । ସୁତରାଂ ଜେମାମାନଙ୍କୀ ବା ଅନ୍ୟ ଭୁଇଁଆଣୀଙ୍କ ସଙ୍ଗ ଖେଳ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱାରା ଶ୍ୟାମ ଚନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କର ମନ ନାହିଁ କି ମଣୁନ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଯେ ଭୁଇଁଆଙ୍କର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଉଛି ।

କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ କାହାର ମନରେ କିଛି ସୁଖ ଦୁଃଖ ହେଉଛି କି ନା ତାହା ଭୁଇଁଆମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ତାହା ଅନୁମାନ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । କାରଣ ସବୁ ଭୁଇଁଆ ଭୁଇଁଆଣୀଙ୍କ ପରସ୍ପର ସମ୍ବନ୍ଧ ଜଣା ନାହିଁ । କେବଳ ଶ୍ୟାମା ଜେମାମାନଙ୍କୀ ଚିତ୍ତ ଯଉଁଥିବା ମାଧ ଯୋଡ଼ା ଭବ ଏକ ବଦେଶ ଜଣାଅଛି । ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ବିବାହ ହେବା ପ୍ରସ୍ତାବ ସେଠାରେ ହୋଇଥିଲା । ଏବେ ଜେମାମାନଙ୍କୀ ବାଣାଶୁରଙ୍କୁ ବାହା ହେଲାଣି । ଏଥିରେ ଜେମାମାନଙ୍କୀ ବା ବାଣାଶୁର କିଛି ପ୍ରକାଶ କରି ନାହାନ୍ତି । କେବଳ ସାଧୁ ସରଦାରର ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଏହା ହୋଇ-ଅଛି । ଆଜ ହେଲେ ବି ଜଣେ ସରଦାରର ସରଦାରୀ ପାଇବାର ଶ୍ୟାମାର ଯେଉଁ ଆଶା ଥିଲା, ତାହା ଆଉ ନାହିଁ ।

ରାତ୍ରିରେ ସବୁ ଶ୍ୟାମା ଦୁଃଖରେ ବୁଡ଼ିରେ ଥାଏ । ଜେମାମାନଙ୍କୀ ଏବଂ ଅଜାଣେଜପକାଳେ ଦେଖେ ସୁଏ । ଆଜପର ବାଘ

ଉପସ୍ଥିତରେ ଶ୍ୟାମା ଚନ୍ଦ୍ରମାଳୀଙ୍କର ମୁହାଁମୁହିଁ କେବେ ଘଟି ନ ଥିଲା । ସୁତରାଂ ଶ୍ୟାମା ମନରେ କିଛି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା । ଏହା ବୋଲି ଯେ ସେ ବାପ କନ୍ୟା ଚନ୍ଦ୍ରମାଳୀ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ରହିଛି ତା ନୁହେଁ । ଭ୍ରୂ ନାଯା, ଅଧର ସ୍ଫୁରିତ ମଧ୍ୟ କିଛି ପ୍ରକାଶ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ତାହାର ମନ କିଛି ହେଉଅଛି କି ନା ସେ ଜାଣନ୍ତି, ବାହାରୁ କିଛି ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ତାହା ମନ ଏପରି କେତେ କାଳ ଲୁଚି ରହିବ ଦେଖାଯାଉ ।

ଶ୍ୟାମା ମନ କଥା ଯେତେବେ ପ୍ରକାଶ ପାଉ, ସେପରି ଜେଣିକି ଶ୍ୟାମୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ଡର ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ନିଜ ଓ ଭିଆଣର ସୁନା ବଳା, ଚୁଡ଼ିବଳା, ଖଟ ପଲଙ୍କ, କାନ୍ଥ ବାଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ସରଦାରେ ଓ ସରଦାରଙ୍କର ଓ ଟୀର ଧାଙ୍ଗଡ଼ା, ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ, କୁଳୁଙ୍ଗୀ, ମାଙ୍କଡ଼, ଚଣ୍ଡାଳ, ସେଣ୍ଡା ଶ୍ୟାମୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ସଙ୍ଗୋଳ ସାହିଲରୁ କହିଲେ, “ସରଦାରେ ! ଜଙ୍ଗଲରେ ରହିବା ପାଇଁ ତୋ ପୁଅକୁ ଗୋଟିଏ ଦେବାକୁ ଶ୍ୟାମୁ ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି ।”

ସାଧୁ—“ଶ୍ୟାମୁ ଗହଣ ଭଲ ମୋର ପୁଅ କାହିଁ ?”

ଶ୍ୟା—“ବାଣା ଆଉ ସୁମା ।”

ସା—“ସେ ଝୁଅ ଧରିଛା ଘଡ଼ ଖାଇ ଜାଣିନାହାନ୍ତି ।”

ଶ୍ୟା—“ତାଙ୍କୁ ଶ୍ୟାମୁ ଦେଖିଛନ୍ତି । ଆଉ ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣିଛନ୍ତି । ସେ ନୁହେଁ ଝୁଅ କାହିଁକି ହୁଅନ୍ତେ ?”

ସାଧୁ—“ଯାହାଙ୍କର ବାପ ମା ଅଛନ୍ତି, ସେ ଝୁଅ ନୁହନ୍ତି ଆଉ କଅଣ ?”

ଶ୍ୟା—“ଝୁଅ ହେଲେବି ଯେତେବେଳେ ଗହଣରେ ରଖିବାକୁ ଶ୍ୟାମୁର ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି ସେତେବେଳେ ଏଥିକୁ ବଳି ଆଉ କଥା ଅଛି ?”

ସା—“ତୁ ଯେତେବେ ସୁନା ପଞ୍ଜୁରିରେ ଶୁଆଟାଏ କି ସାଳୁଣ୍ଟାଏ ରଖିବୁ, ସେ ବାଡ଼ ପାଇଲେ ଉଡ଼ିଯିବ ନାହିଁ କି ତାକୁ ଦେଖି

ଆଜି ଶୁଆ ସାରୀ ଆସି ପଞ୍ଜୁରୀରେ ଆପେ ଆପେ ପଶିଯିବେ ?
ତମ କଥା ଶୁଣେ ଆମ କଥା ଶୁଣେ ?”

ଛୁ—“ସେତେବେଳେ ଛୁମୁଙ୍କର ମନ ହୋଇଛି ସେ ଗୋଟିଏ ହେବେ । ତେବେ ଏତେବେଳେ ସାହାକୁ ସୁଖ ପାଅ ତାକୁ ପାଖରେ ରଖିନେଲେ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ ?”

ଶ୍ୟା—“ବାପ ମାଙ୍କୁ ସକଳ ସୁନ୍ଦର ଦେଖିଆଛି ସେପରି ହାତ ଗୋଡ଼ ବାଆଲ ଛଣ୍ଡିଆଛି ସେପରି । ସେ ଛୁଆ ଦାଣ୍ଡି ଦାଣ୍ଡି ଆଗରେ ଦୂର ଥିବି ମୁଁ—”

ସାଆର କଥା ନସରୁଣୁ ଶ୍ୟାମା କହିଲା ‘ବା’ ମୁଁ ଯିବି ତୁ ମନା କରନା ।”

ଶ୍ୟା—“ତୁ ଛୁଆଟା କି ଜାଣୁ ? ତୁ ଯିବୁ, ଆମେ କି କରିବୁ ?”

ଶ୍ୟା—“ଯାଇ ଅଛି—”

ଶ୍ୟା—“ସେ ଦେଇଲାକୁ କଅଣ ହେଲା ? ଚୋର ପରି ସେ ଛୁଆଟାଏ ନା ଆଉ କଅଣ ?”

ଛୁ—“ଛୁମୁ ଆଜି ରାଣୀ । ଶ୍ୟାମା ବି ରାଣୀ ହେଲାଣି । ସାଥେ ସାଥେ ନେଇଯିବାକୁ ଛୁମୁର ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି । ସେ ନୋ ପାଖରେ ଗୁଲ୍ ଏ ଦିନେ ଦେଖାଇବ ।”

ଛୁମୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ କଥା କହିବାକୁ ଅନ୍ୟ ଭୂଇଁଆଏ ବି କହିଲେ । ତାହା ଦେଖି ଶୁଣି ଶ୍ୟାମା ମଧ୍ୟ ରାଜି ହେଲା । ଘରଦାର ଅବସ୍ଥା ସମ୍ମତ ହେଲେ । ମନ କଥା ଜାହାରିକି କହି ନ କହି ଶ୍ୟାମା ଛୁମୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଅନୁଗାମୀ ହେଲା । ଅନ୍ୟ ଭୂଇଁଆ ଭୂଇଁଆଣୀଏ ଆପଣା ଆପଣା କାମ ଧରିଲେ । ସେମାନେ ମନ କଥା ସେମାନେ ମନରେ ରଖିଲେ ।

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

କୋଟିକେ ଗୋଟିଏ ଅଜାଣତେ ସଜ୍ଞାନେ ଓଳଗି ହେଉଛନ୍ତି ବା ନ ହେଉଛନ୍ତି, ତହିଁରେ ବଡ଼ ଦେଉଳ ବାନାର କିଛି ଅସୁମାଙ୍କି କ ଯାଉନାହିଁ । ଏସ ଖରୁ ବରଷା ଦିନରାତି ସବୁବେଳେ ଆପଣା ମନକୁ କେବେ ଭନ୍ଦୁଛି, କେବେ ହସୁଛି, କେବେ ଗାଳଦେଇ ଉପରେ ପଡ଼ି ରହୁଛି । ବାହାରେ ବାନା ଯେପରି ଭିତରେ ଠାକୁରେ ସେହିପରି । କେହି ସ୍ୱାଗ ଦେଉ ବା ନ ଦେଉ ଠାକୁରେ “ଦାରୁଭୂତୋ ମୁରାରି” । ଯେ ନୂଅଙ୍ଗରୁ ଅଳଙ୍କାର ବେଶେଇ ନେଉଛନ୍ତି ତାହାର କଅଣ କରୁଛନ୍ତି କାମ୍ଭ ଯେ ହାତରେ ବାଧା ଗାଧ ହୋଇ ସାହୁଙ୍କ ପ୍ରଶିହାର ହେଉଅଛନ୍ତି ତାହା ଜାଣି ଲୁଣ୍ଡି କ ଲୁଣ୍ଡି ହେଉଅଛନ୍ତି, ତାହା କହି ଜଣାଯାଉନାହିଁ । ନିତ୍ତଳ ସରବ ମୂର୍ତ୍ତି କିଛି କହିବା ନ କହିବା ଅଖି ଦେଖୁ ନାହିଁ, କାନ ଶୁଣୁ ନାହିଁ କି ନାକ ଜାଣୁ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ସେ ଯାହା କହୁ ବା କରୁ ଆପଣ

ସେ ଅଛନ୍ତି ଯେ ମୁଣ୍ଡ ତଳେ ନ ଲଗାଇ ଯାଉ ନାହିଁ । ଠାକୁରେ ତ ଅଧିକର କଥା, ସେ ବେଢ଼ା ଭିତରକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ସେ ସିଂହଦ୍ୱାରର ମୁଣ୍ଡ ନ ନୋଇଁ ଯାଉ ନାହିଁ । ସେ ଠାକୁରଙ୍କୁ କି ସିଂହକୁ ଜୁହାର ହେଉଛନ୍ତି ତାହା ସେ ଜାଣେ । କିମ୍ବା ଯେଉଁ ମହାପ୍ରଭୁ, ନଟିମା, ହନୁର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପ୍ରତିମାକୁ ରାତିଆ ଅର୍ଚ୍ଚନା ପ୍ରଭୃତି ଦର୍ଶନୀ ନ ପାଇଲେ ଫାଶ ପୂରାଇ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ ଲୋକେ ସିଂହଦ୍ୱାରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦୋଳ, ଚନ୍ଦନ, ଶିବରାତ୍ରି, ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ ପ୍ରଭୃତିରେ ସେ ଭିଡ଼ ଦେଖାଯାଏ ବର୍ତ୍ତିତ ଦିନ ସେ ଭିଡ଼ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ହେଲା ପରି କେହି ଦିଶୁ ନାହାନ୍ତି । ଅନୁରୋଧ ଉପରୋଧ ବା ଆଦେଶରେ ବେଢ଼ା ଭିତରକୁ ଗଲା ପରି ମନେହୁଏ ଦେଖା ଯାଉ-ଛନ୍ତି । ଆଉଣି ଆପଣା ସର୍ବ ବିବେଚନାରେ କେହି ମ.ଉବ ନୁହନ୍ତି । ନାନା ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରେ ନାନା କଥା ।

ରମା କହୁଛି ଯେ ତାହା ବାପ ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଆଜାର ଅଧିଆ ପଡ଼ିଛି । ମାଧୁଆ ଯେଉଁ ବଳଦ କିଣିଛି ସାଧୁଆ ତାହାର ପ୍ରଶଂସା କରି ଦାମ ପଚାରୁଛି । ରମା କହୁଛି ଯେ କାହିଁ ଖଜଣା ଦେବ ତାହା ତାକୁ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ହରିଆ ରସିଦ ପାଇଁ ଟ୍ରୀଣ୍ଟ ଉଧାର ମାଗୁଛି । ମଧୁଆ କହୁଛି ଯେ ରଜ ପୂର ଅଣା ସୂଧ ଦେଉ ପଣ୍ଡିତ ବେବର୍ତ୍ତିଣୀ ଟଙ୍କା ଦେଉଛନ୍ତି ବୋଲି ଇଜତମହାଠ ରହୁଛି । ମଧୁ କହୁଛି ଗତବର୍ଷର ଯେ ଗଳ ଜାଆକୁ ଦେଇଥିଲା ବୋଲି ବାକୁଛି ତାହା ତାକୁ କାହିଁକି ଯିବନି ? ଏହା ଶୁଣି ବରିଆ କହୁଛି ଯେ ଉଜାଡ଼ର ଗଳ । ତାହିଁରେ ସୁନା ଲଗିଛି । ସତ୍ତା ହେଉନା ଅଟ୍ଟୁ ହେଉ ଗଡ଼ାଡ଼ର ରଙ୍ଗ ନ କାଶିଥିଲା ନ ଚଳେ ।

ଏହିପରି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳା ଭିତରକୁ ଯାଉଅଛନ୍ତି । କେବେ କେବେ ଜଣେ ଅଧେ ଫେରୁଅଛନ୍ତି । ଆପଣା ଆପଣା କଥାରେ ଏପାଖ ସେପାଖ ନୋହିବାଯାଏ ଲୋକେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଧରି ଚାଲିଲା ପରି ବୋଧ ହେଉଅଛି । ଏମାନେ ସେ ମୂଲିଆ ମାନିଆଙ୍କ ପରି କେବଳ ଗରିବ ଲୋକ ତାହା ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ଦଳେଇ, ଭଳବେହେରା, ନାୟକ, ଖଣ୍ଡନାୟକ, ସରଦାର, ତହସିଲଦାର ପ୍ରଭୃତି ସବୁ ପ୍ରକାର ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ସମେ ସମେ କରଣ, ନଅରି କରଣ, ପାଞ୍ଜିଆ, ଦଣ୍ଡପଣ୍ଡିତ, ପାଟଯୋଶୀ, ବ୍ରହ୍ମା, ସମ୍ପୁରି ପ୍ରଭୃତି ଆସି ମିଶୁଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଆମ୍ଭ ଆସ୍ତୁ ରାଜ୍ୟର ବେବର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଦେଲେ । ରାଜାଙ୍କର ଏ ଚଳନ୍ତି ପ୍ରତିମା । ଏହାଙ୍କର ହାବ୍ୟମାନରେ ଆତ୍ମମାନେ ତନ୍ମନ୍ତ୍ର ନ ନିକଟରେ ନଟଥ୍ୟାଉ । ଏହାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଆଖି ଆଉ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଯାଇ ନ ପାରେ । ଅଧିକ କି ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରକୃତି ଦେବୀଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ଏହାଙ୍କୁ ଏଡ଼ି ପାରିନାହିଁ । ଦେଖିବାକୁ ସୁଦର୍ଶ, ସବଳ, ସୁନ୍ଦର ପୁରୁଷ । ଅଙ୍ଗସୌଷ୍ଠବ ଦେଖିଲେ ପ୍ରୌଢ଼ ବୟସ ବଳେ ବଳେ ପଶିଲା ପରି ବୋଧହୁଏ । ସୁପ୍ରଶସ୍ତ-ଲଲାଟ, ଉନ୍ନତ ନାସିକା, ଦୃଢ଼ ସ୍କନ୍ଧ, ବିଶାଳବକ୍ଷ, ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ ଭୁଜ ପ୍ରଭୃତି ଦେଖି ଶିର ନ ଶଙ୍କି ରହି ନପାରେ । ଯାହାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ହୃଦୟ ରାଜାଙ୍କୁ ଶଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ର ଜଣାଯାଏ । ତହିଁରେ ପୁଣି ଦଣ୍ଡପାଟରେ ଗୁଡ଼ିଆ ଭାକୁଆ ପ୍ରଭୃତି ସେନା ବେବର୍ତ୍ତା ସୁଅଡ଼େ ପରି ଫୁଲ ଧରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲୁଛନ୍ତି । ବେବର୍ତ୍ତାଙ୍କ ନାମ ଶୁଣିଲେ, ବାଟଘାଟ ଲୋକେ ଅଲଗା ହୁଅନ୍ତି । ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଟାଙ୍ଗି ହାତ ଗୁଞ୍ଜି ଯାଇ ଏବେ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ି କୁହାର ହେଉଛନ୍ତି । ତଥାପି ପାଖ ଲୋକେ ଦୂର ହ କରିବାକୁ ଛାଡ଼ୁ ନାହାନ୍ତି । ଦୁଇ ସୁନ୍ଦର ଗାଳି ମଧ୍ୟ ଦେଉଛନ୍ତି

କେତେବେ କେତେବେ କାହାରି କାହାରିକୁ ପାହାରେ ଧୂଳ ପାହାରେ ଦୋହଲିଯାଉଛନ୍ତି । ପାଖ ଲୋକଙ୍କର ଶାନ୍ତି ନାହିଁ ସୁଖପାଇଁ କି ଅନ୍ୟ କାହିଁ ପାଇଁ ଏ ସବୁ ହେଉଛି: ତାହା ସେମାନେ କମ୍ବା ବେବର୍ତ୍ତି ଜାଣନ୍ତି । ଏ ଭଲ କି ମନ୍ଦ ସେମାନେ ବୁଝନ୍ତି । ସେ ଧାକ୍କାଦେଇ ବେବର୍ତ୍ତି ସେ ପ୍ରଶାନ୍ତ, ଧୂଳୀର ଏହା ବେକାର ମନା କରି ନ ପାରେ । ଦୂର ଦୂର କରି ପାଖେ ନ ଛୁଇଁ ଦେବାକୁ ଯାହାଙ୍କର ପାଖ ଲୋକେ ଥାନ୍ତି ତାଙ୍କରି ସେପରି ଗୁଣ ଧକ୍କା ଆଗିଦୁଲ୍ଗିଆ ।

ରମା ଶାମାଙ୍କ ପରି ଅବାଦା ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ କାହାରି ଆଖି ପଡ଼େ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବେବର୍ତ୍ତି ଆପଣା ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇ ଗର୍ଭଗୃହମଣ୍ଡପରେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରି ମୁଣ୍ଡିଆଟି ଦୁଆରେ ଠିଆ ହେଲେ । ଜଗାଠାକୁରଙ୍କର ଜଣେ ପଣ୍ଡାଏ ରୁପା ଥାଳିଆରେ ତୁଳସୀ ଆଉ ଧଣ୍ଡା ଏବଂ ଜଣେ ଗୋଟି ରୁପା ଝାରିରେ ପାଣି ନେଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ପାଦୋଦକ ଦେଇ ବେବର୍ତ୍ତିଙ୍କ ଗଳାରେ ଜନଧଣ୍ଡା ଲମ୍ବାଇ ଦେଲେ । ଏଣେ ଆଉ ଦୁଇଜଣ ଗ୍ରାମ୍ଯସେଣି ପିତଳ ଥାଳିଆ ଓ ଗଡ଼ୁ ନେଇ ବୃଦ୍ଧା ରାମସୁନ୍ଦ୍ର ଶ୍ୟାମ ପଟ୍ଟନାୟକ, ରୂପକରଣ, ନଅର ଭିତରେ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କି ଜଳ ତୁଳସୀ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବାର୍ଷିକ ହୁକୁଥା ପାଇଁ ସେ ଏତେରି କରାଗଲ୍ କମ୍ବା ଧଣ୍ଡା ଅଭାବରୁ ସେ ଆଉ କେହି ଧଣ୍ଡା ନ ପାଇଲେ ତାହା ନୁହେଁ । ରାଜାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ବେବର୍ତ୍ତିଙ୍କ ପରି ଆଉ କେହି ଜଳ ତୁଳସୀ ବା ଧଣ୍ଡା ପାଇବା ବିଧି ନୁହେଁ । ଏକ ସମୟରେ ବେବର୍ତ୍ତିଙ୍କ ବାପ ଅଜା କି ଥିଲେ ଓ ସେ ନିଜେ - କିପରି ଅବସ୍ଥାରୁ ଉଠି ଠାକୁରମାନଙ୍କର ଏପରି ଅନୁଗ୍ରହର ପାତ୍ର ହୋଇ-ଅଛନ୍ତି, ତାହା ସବୁ ଭାବି ଦେଖିଲେ ଯାହା ହେଲେ ତାହା ହୃଦୟ ଶୂନ୍ୟରେ ଶୋଭନୀ ହେଉଅଛନ୍ତି ।

ଅପର ପକ୍ଷରେ ସବୁ ମନୁଷ୍ୟ ସମାନ । ଦେବବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଯେ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖାଇ ଯାଆନ୍ତି ତାହା ଅନୁଭବନ ହେଲେହିଁ ବାସ୍ତବିକ ହୋଇ ନପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏପରି କାହେକ କାହେକ ଭଳ ଅଛନ୍ତି । ଏହା ପରେ ଦୁଇଟେ କଥାରେ ଖଣ୍ଡିବାର ନୁହେଁ । ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ରାଜ୍ୟଲୋକଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରେ ଦେବବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଦେବତ୍ତଣିଆ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ଯେ ଉଚ୍ଚରେ କେହି ପ୍ରାନ୍ତି ପିନ୍ଧାଇଲେ ନାହିଁ ସତ; କିନ୍ତୁ ଗରୁଡ଼ ସ୍ତମ୍ଭ ନିକଟରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି ଆସନ ଲୋଡ଼ା ହେଲା ନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ସେ ଭୂଇଁରେ ବସିଲେ । ପୁଣି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହ କେଉଁଠାରେ ବସିବ ତାହାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଦେଲେ ନାହିଁ । "ଅନ୍ତରେ ଯାହା ଆପଣା ମନ୍ଦିର ଅପେ ତଳେ" କଥା ଅନୁସରି ଦ୍ରୁଷ୍ଟା ବାପୁଭାଇ ପାଣ୍ଡିଆ ପ୍ରଭୃତି ଆପଣା-ଆପଣା ସ୍ଥାନ ଖୋଜି ନେଲେ ।

ଏଠାରେ ଠିକ କହୁ ନ ଦେଖ ନାହିଁ, କାହା କାହାର ଭାଗ୍ୟ ଲେଖା ନାହିଁ । ମାଟିରେ କେହି କେହି ପଲ୍ଲୁ ଚଳାଇ ଲୁଗାର ଆସ୍ଥ୍ରାଣ, କେହି କେହି ଦେହ ପକାଇ, କେହି କେହି ବା ଆସ୍ତୁ କୁଣ୍ଢାଇ ବସିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅପେ ଅପେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ, ମହାନାୟକ, ଗଡ଼ନାୟକ, ଦଳେଇ, ପଧାନ, ସର୍ଦ୍ଦାର ପ୍ରଭୃତି ଦେବବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଓ ଚଷା, ଗଉଡ଼, ଭୂଇଁଆ ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କଠାରୁ ଦୂରରେଇ ରହିଲେ । କେତେ ଲୋକ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ଆପଣା ୨ କଥା ବୁଝି ଆପଣା ସ୍ଥାନ ନେଲେ । କେହି କାହାର ସ୍ଥାନ ପାଇଁ କଳି କରିବାକୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା କେହି କାହାରିକି ଉଠାଇବାକୁ ନାହିଁ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକେ ଏକଦଳ ହୋଇ କନ୍ଥଡ଼ରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ସ୍ଥାନାଭାବରୁ ସେ ଏପରି ହେଲେ ତାହା ନୁହେଁ । ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ସେ ସଭାରେ ବସି ସଭାଜନ ହେବା ତାଙ୍କର ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ସ୍ଥାନରେ ରହି ସେମାନେ ସବୁ ଦେଖିଥାନ୍ତି, ଆଉ ସବୁ କଥା ଶୁଣିଥାନ୍ତି । ଏହାପରେ ସଭା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲାରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଗର୍ଜନାପୂର୍ବକ କହିଲେ—

"ସାଙ୍ଗେ ! ଲଢ଼ାଇ କେବେ ହେବ ?"

ମଦନ—"ସେଇଥି ପାଇଁ ଆସିଥାଇଁ ସେ କଥା କୁଆଡ଼େଗଲା । ଆଗେ ଲଢ଼େଇ କଥା !"

ଯଦୁ—"ମ, ଆମ ଜାଠି ବାଉଁଶ ଘୁଣ ଖାଉଛି । ଖଣ୍ଡାରେ କଳଙ୍କି ଲାଗୁଛି, ଲଢ଼େଇ କଥା ଆଗରେ ନୁହେଁତ ଆଉ କେଉଁ କଥା ?"

ହରି—"ବସି ବସି ଜାଗିରି ଖାଇ ୨ ପେଟ ପୁରୁ ନାହିଁ କି ଧାନ ସରୁ ନାହିଁ ! ଲଢ଼େଇ ନୋହିଲେ ହେଉଛି ?"

ଚମ୍ପଟ ସିଂହ—"ହିଁ ହିଁ ତଖା କି ଜାଣେଣି କପୂରର ଗୁଣ, ଧୂପି ଧୂପି ବୋଲେ ସଳଖବ ଲୁଣ !"

ମଦନ—"ଅରେ ସାଙ୍ଗିଲ କୋଡ଼ି ବାଆ ପିଲଙ୍କ ପରି ଲାଗୁଛି । ଆରେ ଡାଳି ଗୁଣ୍ଡକ ଯୋଗାଇ ୨ ବେଢ଼ିକରି ୨ ମରିଲୁଁ । ତୁମେ ତ ଜାଣ, ପଟେ ମାଣ୍ଡ, ଖଣ୍ଡା ପଟେ ଧରିଲେଇ ଦେଲେ ବାଜା ବଜାଇ ଝମ୍ପଟ ସିଂହ, ଚମ୍ପଟ ସିଂହ, ରଣବାଜ ସିଂହ ଗାଡ଼ୀ ବାନ୍ଧ ଗୁଡ଼ ଫୁଲେଇଫୁଲେଇକା ପିବ । ଏଥିରେ ତୁମ୍ଭେ ଲଢ଼େଇ ନ ଖୋଜିବ କାହିଁକି ?"

ବୃଦ୍ଧା—"ଆଜ୍ଞା ଗଡ଼ନାୟକେ ! ଲଢ଼େଇ କଥା ଯାହା ହେବାର ତାହା ରାଜ ଦରବାରରେ ହେବ । ସେ କଥା ଏଠି କେଇ ବସିଲେ କଅଣ ହେବ ? ସେଇଥିପାଇଁ ସେଥିରେ କଏ କଣ କହୁଛ କୁହ !"

ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ନୀରବ । କିଛିକ୍ଷଣ କାହାରି ତୁଣ୍ଡ ଫିଟିଲା ନାହିଁ । ତାହା ହେବାର କଥା ନୁହେଁ । ଏହା ସୁରୁଣ୍ଡା-କାଳିଆ ଗାଁର ସଭା ଘର । ଏଠାରେ ସଭାପତି, ସମ୍ପାଦକ, ସମ୍ପାଦିକା, ପ୍ରସ୍ତାବକାରୀ, ପ୍ରସ୍ତାବକାରିଣୀ ପ୍ରଭୃତି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ପୂର୍ବରୁ ଲେଖାପଢ଼ି ହୋଇ ଆସି ନାହିଁ । ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ଅନୁମୋଦନ ସମର୍ଥନ କରିବାକୁ ଲୋକ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ବକ୍ତାମାନଙ୍କ ଉଦ୍‌ବୋଧନ, ସମ୍ବୋଧନ ପ୍ରଭୃତି ହେବାର ନାହିଁ । ଭାବଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରଦର୍ଶନ, ହସ୍ତପଦ ସଞ୍ଚାଳନ, କମ୍ପା ବାକ୍‌ଜାଲ ଉଚ୍ଚାରଣ, ତର୍ଜନ, ଗର୍ଜନ, ତାଡ଼ନା, ଲାଞ୍ଛନା, ଉତ୍ତେଜନା, ବଞ୍ଚନା, ରଚନା ପ୍ରଭୃତି ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ, ଅଳଙ୍କାର, ଛଟକ, ବଚନଟିପ୍ପୁରେ ଚଟକ ଦେଖାଇବାକୁ କେହି ଆସି ନାହିଁ । କଥାରେ ଭୁଲ ଅନୁଚ୍ଚାରଣର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ । "ପଞ୍ଚମୁଖେ ହରି" କଥା ଅନୁଯାୟୀ ଆପଣା ୨ ମନ କଥା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ପଣ୍ଡିତ ମୂର୍ଖ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଛନ୍ତି, ଅଥଚ ସମସ୍ତେ ନୀରବ ।

କିନ୍ତୁ ଏହା ଅଧିକ କ୍ଷଣ ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ଭିତରୁ ଲୋକେ ଫୁସ୍‌ଫାସ୍ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏହାପରେ ମଧ୍ୟ କିଛିକ୍ଷଣ ଗଲା । ଅଥଚ ବିଲେଇ ବେକରେ ଘଣ୍ଟି ବାନ୍ଧିବାକୁ କେହି ଆଗେଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଏହି ମଧ୍ୟରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଡାକି କହିଲା, "ଟିପ ଟିପ, କଳଆ ଟିପ, ସେ ଟିପ ଯାଇ ନାହିଁ, ପାଠକନାରେ ଲୁଗା ହୋଇ ରହିଛି ।" ଏ କଥା କଏ କହିଲା, କାହିଁକି କହିଲା,

ଏହା ସତ କି ମିଛ, ତାଙ୍କ କେହି ମନ ଦେଲେ ନାହିଁ । —ଏଣେ ସଭା ଲୋକଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ପାଣ୍ଡିଆ କହିଲେ, "କେବଳ ଯାଉଛି କେହି କିଛି କହୁନା, ଖାଲି ଫୁସ୍ଫାସ୍ ହେଉଛି ।" ଏହା ଶୁଣି ଅଶୀ ବର୍ଷିଆ ବୁଢ଼ା ତୋଷୀ ସରଦାର କହିଲା, "ଆଜ୍ଞା, କଥାଟା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ତାହା ନେଇ ଫୁସ୍ଫାସ୍ ହେଉଛନ୍ତି । କେହି ପଦାକୁ ବାହାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଆପଣ ଥରେ ତାହା ସଭାରେ ପଚାରି ଦେଉନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ଶୁଣିଥିବ ।" ଏଥିରେ ପାଣ୍ଡିଆ କହିଲା, "ନଅର ବଡଶାଳଙ୍କ ଭଉଣୀ ସଙ୍ଗେ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ପୁଅର ବାହା କରିବାକୁ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଖୁବ୍ ଇଚ୍ଛା, ଏଥିରେ ନଅର ବଡଶାଳଙ୍କ ବଡ଼ ଭଲ ରାଜି ହେଲେଣି; କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟ ଲୋକେ ନିନ୍ଦା କରିବେ ବୋଲି କହି ସେ ବା ତାଙ୍କ ମା ରାଜି ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ଏବେ ନଅର ବଡଶାଳେ ବସିଛନ୍ତି, ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ବସିଛନ୍ତି, ରାଜ୍ୟଲୋକ ବି କହୁଛନ୍ତି ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ମୁହଁ ଉପରେ କହନ୍ତୁ ।"

ଏହା ଶୁଣି ତୋଷୀ ସରଦାର ପଚାରିଲା, "ମହାରାଜା କି କହୁଛନ୍ତି ଆଜି ତୁମ୍ଭେ କଣ ପାଠ ଦେଉଛନ୍ତି ?" ଏଥିକି ରାଜଗୁରୁ କହିଲେ କଥାରେ ଅଛି, "ରାଜାନୁଗତୋଧର୍ମ" ପୁଣି ବ୍ରହ୍ମା ବଳବତ୍କେବଳଲେ ବେଦ । ସେହି ଦୁହିଁଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ତୁମ କଥା ବୋଲ । ତାହା ଜଣାଗଲାରୁ ବ୍ରହ୍ମା ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେବେ । ମହାରାଜା ଯାହା କରିବାର ତାହା କରିବେ ।

ରାଜଗୁରୁଙ୍କ କଥା ନ ସରୁଣୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ ଧୂଳିଧୂସରିତବସ୍ତ୍ରାବୃତା ଅବଗୁଣ୍ଠନବତୀ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ବାହାରି ଆସି କହିଲା, "ଗୋସାଇଁମାନେ ! ମୁଁ ଯାହା କହିଲି ତାହା କେହି ଖାତର କଲ ନାହିଁ । ତେବେ ଏବେ ଶୁଣି କହୁଛି ତେଜ ବସୁମାତା, ଉପରେ

ଧର୍ମ ଦେବତା, ଚମ୍ପମୁଖେ ଭୂତ, ଏହି ସବୁ କଥା ମନେରଖି ଠିକ ଠିକ ଜବାବ କରିବା ହେବେ ।" ଏହା ଶୁଣି ଯୋଗୀ ସରଦାର ପଚାରିଲେ "ତୋ କଥା କଅଣ" ?

ସ୍ତ୍ରୀ—"ସେହି ଟିପ, ଝୁଲାଆଟିପ ।"

ଯୋଗୀ—"ଖାଲି ଟିପ ଟିପ ହେଲେ କଅଣ ହେବ ? କଥାଟା କଅଣ ସବୁ କହ ।"

ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୋସାଇଁମାନେ ! ନଅର ବଡଶୋଇଙ୍କ ଗୋଇଁବାଳଙ୍କୁ ଭୂତଆ ଟିପ ଲେଖିଦେଇ ବେବର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଗୋଇବାର ଭଳିଆ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ବେବର୍ତ୍ତାଙ୍କ ବାପେ ତାଙ୍କ ଘରର ଜମାଇ ଥିଲେ । ଘର ତୋଡ଼ରେ ସବୁ ଯୋଡ଼ିଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଟିପକୁ ଯାଟକନାରେ ବାନ୍ଧି ନଅର ବଡଶୋଇଙ୍କ ମାଆ ରଖିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଏତିକି କହିଲି, ଆଉ ସବୁ କଥା ତାଙ୍କୁରେ ଜାଣନ୍ତୁ । "ଭଳେ ବସୁମାତା ଉପରେ ଧର୍ମଦେବତା", "ଚମ୍ପମୁଖେ ଭୂତ" ଏତିକି କହି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ଶୀଘ୍ର ଯାଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଗଲା ।

ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର ଉକ୍ତି ବିଷମସମସ୍ୟା ଉପସ୍ଥିତ କଲା । ସମ୍ମୁଖରେ ଦିଗମ୍ବୁ ରାଜା ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ବେବର୍ତ୍ତା । ତାଙ୍କ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ ଯେ ମୂଳଆମୁଣ୍ଡ ଥିଲେ ତାହା ଜଣାଶୁଣା । ପୁଣି ବୁଦ୍ଧିବଳ କଳକୌଶଳରେ ସେ ଯେ ନଅରବଡଶୋଇଙ୍କ ଠାରୁ ବେବର୍ତ୍ତା-ପଣ କାଢ଼ି ନେଇଛନ୍ତି ତାହା କାଲି କଥା । ଜାତିରେ ସେ ଖଣ୍ଡାୟତ । ନଅରବଡଶୋଇ କରଣ । ତାଙ୍କର ଘର ଲୋକେ ପୁରୁଷର ଓ କେଉଁକାଳୁ ତାଙ୍କ ଠାରୁ ବେବର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଆସୁଥିଲେ

ତାହା ଅଳ୍ପ ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି । ଉଠିବା ପଡ଼ିବା ବଢ଼ିବା ଛିଡ଼ିବା ଏମିତି ଚକ୍ର ପରି ଲାଗି ରହିଛି । କେହି ଆପଣା ବାହୁବଳରେ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରି ସ୍ୱନାମ ଧନ୍ୟ ପୁରୁଷ ବୋଲାଉଛି । କେହିବା ବଡ଼ପଣିଆ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଉଛି । ତଳରୁ ତାଳ ହେଲେଣି ନଅର ବଣେଇଙ୍କ ଘରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ପାଇଁ ଦେବଣି ଲାଳାୟିତ ଓ ବ୍ୟସ୍ତ ବୋଲି କାହାରିକି ଅଜଣା ନାହିଁ ।

ଏବେ ପୁଣି କଥା ରହିଛି ସେ କାଉଁଜ ମାଟିରେ ପଡ଼ିଲେ ତାହାର ଜେଷ୍ଠ ବୁଝେ ନାହିଁ । ଦୁଃଖରେ ଥିଲେ ବି ନଅର ବଣେଇଙ୍କି ତାଙ୍କ ମାଆ ଆଣି ଦେଇଥିବା ପୁରୁଣା ଘରକଥାର ହାଣ୍ଡି ଛୁଡ଼ିବାକୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଏହି ଦେଶ ରାଜ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ଘର । ନେପୋଲିଅନ ବୋନା ପାର୍ଟଙ୍କ କଥା ଜାଣିଥିଲେ ଶୁଣିଥିଲେ ସଞ୍ଜଲୋକେ କି କହିଥାନ୍ତେ ବା କରିଥାନ୍ତେ ବୋଲି ଥାଇ ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର କଥା ଶୁଣି ସଭା ନୀରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ, କାହାରି ଭୁଣ୍ଡ ଫିଟିବାକୁ ନାହିଁ । କାହାରି ମନ କଥା କିଛି ଜଣା ହେଉନାହିଁ । ସମସ୍ତେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ଚରି । ଏହାପରେ କଣ୍ଟକଣା ଗଳାରୁ ପାଟିଆ କହିଲା "ବେଳ ଯାଉଛି, ସମସ୍ତେ ତୁନିହୋଇ ମୁନିପରି ବସିଲ ସେ ।" ବୁଢ଼ା ଯୋଗୀ ସରଦାର ମଧ୍ୟ ସତ ସତ ବୋଲି କହିଲା । ଏଥିରେ ସଭାର ପାଟି ଫିଟିଗଲା । କେହି କହିଲା "କାରଣ ମହାଜନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଝିଅ ପୁଅ ଦେବା ନେବା ଚାଲୁଛି । କେହି କହିଲା ପଇସା ଲୋଭରେ କେତେଟି କେତେଟି ସେମାନେ ଦେଉଛନ୍ତି । ସେ କିଛି କଥା ନୁହେଁ । ତାହା ହେଉଥିଲେ ବୁଢ଼ା ଜାତି କାହିଁକି ?" କେହି କହିଲା " ତଳ ବାଡ଼ି ବାଡ଼ି

ମାହାତ୍ମ୍ୟ, ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଛିଦ୍ର ଛିଦ୍ର ତଥା ।" କେହି କହିଲା "ସେ ହିଅ: ଶବ ସେ ଲଗ୍ନ । ଦେବତାଙ୍କ ଘରକୁ ହିଅ ଚେଲ କାରଣ ଲଗ୍ନ ବୋଲି ଦେଖାଇବେ କାହିଁକି ?" କେହି କହିଲା "ଜଡ଼ା ଧାଡ଼ରେ ଜଡ଼ା ଯାଉଛି । ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଧାଡ଼ରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଯାଉଛି । ଧାନ ବଣ୍ଡ ବୋଲି ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ କେହି କାହା ଥାଡ଼ ଛୁଉ ନାହିଁ । କେହି କହିଲା ଗଧ ଘୋଡ଼ା ମିଶିକରି ଯେ ଛୁଆ ହେଉଛି ସେ ଖଚର ବୋଲାଉଛି, ଗଧ ନବୋଲାଉ ନାହିଁ କି ଘୋଡ଼ା ବୋଲାଉ ନାହିଁ ।" କେହି କହିଲା "ଗଧ ଘୋଡ଼ାଙ୍କ କଥା ଛାଡ଼ନ୍ତୁ, କାରଣ ମହାମାନ୍ୟଙ୍କ କଥା ଲାଗେ ।"

ଏହିପରି ନାନା ଲୋକେ ନାନା କଥା କହିଲେ । ନାନା ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହେବାକୁ ଗଲା । ସମସ୍ତ ନଗାଡ଼ାଜନରେ ସ୍ପର୍ଶିବେ କି ନାହିଁ ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣମାନ ଠିକ୍ କରି ସ୍ୱାଭାବିକ ବକ୍ତା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ ଏପରି ହୋଇଥାନ୍ତା କି ନାହିଁ ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଉଦ୍ଭଟ ଗାଁଉଳି ସଭାରେ ତାହା ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଏହା ଭଲ କି ମନ୍ଦ ଭଗବାନ୍ ପ୍ରକାରେ ସଭାର ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି । ଉପସ୍ଥିତ ସଭାରେ କି ହେବ, ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନରୁ କି ବାହାରିବ, ତାହାର ଆସ୍ୱାଦ ମିଳିବା ପୂର୍ବେ ହେଉଁ ଗଜ୍ଜତରିକ ଥକ୍କ ବସିଥିଲା ତହିଁରୁ କାଏ ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ନଥ କରି ପଡ଼ିଲା । ଦେବତା ଓ ତାଙ୍କ ସନ୍ନିକଟସ୍ଥ ଲୋକେ ଚମକି ପଡ଼ି ଉଠି ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ । କେତେ ଜଣ "ମାର" "ମାର" ବୋଲି କହି ଉଠିଲେ । "ଏ କି ହେଲା" "ଏ କି ହେଲା" ବୋଲି କେହି କେହି ବୋଲିଲେ । ଦେବକୁଟ ହେଲା ବୋଲି କେହି କେହି ବା କହିଲେ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଲୋକ ଉଠି ଠିଆହୋଇ ଘଟଣାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଓ ଜାଣିବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର ଓ ବ୍ୟସ୍ତ । କେତେକ

ନିଜେ ନିଜେ ଦେଖିଲେ ଓ କେତେବେଳ ଶୁଣିଲେ ଯେ ଗୋଟିଏ ଲୋକ ଗୋଖରକୁ ଧରୁଛିନା। କରି ଗୋଟାଏ ଭଣା ପଡ଼ୁଛି।। ଚଳାଇବାକୁ ଗୋଖର ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଶତ୍ରୁ ପଡ଼ ଭଣା ବ ଛଟ ଛଟ ହେଉଛି । ଅଥଚ ଗୋଖରକୁ ଛାଡ଼ୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଛାଡ଼ ପାରୁ ନାହିଁ । ସେ ଯାହାହେଉ ପାହାର କେତେବେଳରେ ଧୂଳ ସାପଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଶେଷ କରି ସେ ଦୁହିଁକ ପେଟାରୁ ଉଠାଇ ନିଆଗଲ । ତହିଁ ଉପରୁ "ବସ" "ବସ" ବୋଲି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ପାଖ ଲୋକେ ଡାକ ଦେଲେ । ତହିଁକି ଅନେକ ଲୋକେ ଏକ ବାକ୍ୟରେ ବାରମ୍ବାର କହିବା ଶୁଣାଗଲା ସେ ଅନଶନ ଦେଖାଦେଲା । ଆଉ ଏ ସଙ୍ଗ ବସିବାର ନୁହେଁ । ଆଉ ଧନେ ବସିପାରେ । ଏହା ଶୁଣି ବେବର୍ତ୍ତୀ, ଶାସ୍ତ୍ରୀରୁ ବ୍ରହ୍ମା କ ତାଙ୍କ ଭୁଲ ଅନ୍ୟ କେହି କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ —। ସୁତରାଂ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଓଳଟି ଦେଇ ବା ନ ଦେଇ ଲୋକେ ଯେଝା ବାଟ ଧରିଲେ । ଏହାପରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା ।

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଚକ୍ରପାଣିଙ୍କ ଚକ୍ର ଅଦୃଶ୍ୟ, ଅଜ୍ଞେୟ । ତାହାର ଗତି ଧନ ମାନ କ୍ଷମତା କାହାରି ଆୟତ୍ତାଧୀନ ନୁହେଁ । ତାହାରି ଗର୍ଭରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ରାଜସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିବାକୁ ଚାଲି-ବେଳେ ବିଷ୍ଣୁ ଅଂଶୀ କୌଶଲ୍ୟାନନ୍ଦନ ବନଗାମୀ । ତାହାରି ଗର୍ଭରେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ମହାରଣଯଜ୍ଞ । ତାହାରି ଗର୍ଭରେ ସାମାନ୍ୟ କର୍ସିକାଦ୍ୱୀପରୁ ବାହାରି ନେପୋଲିଅନ ଜଗତକୁ ଚକିତ, ସ୍ତମ୍ଭିତ, ଧ୍ୱସ୍ତ, ସ୍ତବ୍ଧ କରି କାରାବାସରେ ମାନବଲୀଳା ଶେଷକଲେ ।

ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ତାଳ ସଙ୍ଗେ ତିଳ କଥାପରି ଦେଖିବୁ ନିୟତିଚକ୍ରର ଗର୍ଭରେ ଆଜି ଜଗଦେବ ରାଜାଙ୍କ ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରତାପୀ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଦେବବର୍ଣ୍ଣ ତ୍ରିଲୋଚନ ମହାପାତ୍ରେ ରାଜା ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କ ଛାଉଣୀରେ ସରକାରରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେହି ଦେବବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ହାତ ନେଉଥିଲେ ଗୋଟା ରାଜ୍ୟ ନେଉଛନ୍ତୁ ଥିଲା ସେହି ଦେବବର୍ଣ୍ଣ।

ଆଜ ଅନ୍ୟର ପ୍ରସାଦାକାଂକ୍ଷୀ । ଯେଉଁ ଦେବବର୍ମ କେତେ କେତେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଦାସ, ଦାସଙ୍କୁ ଈଶ୍ୱର, ଶ୍ରେଷ୍ଠଙ୍କୁ ତୁଚ୍ଛ, ତୁଚ୍ଛଙ୍କୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରିଛନ୍ତି, ସେହି ଦେବବର୍ମ ଆଜ ଅନ୍ୟର ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟ ଦୟା କ୍ଷମାର ପ୍ରତ୍ୟାଶୀ ।

ଆଜି ଅପରାହ୍ଣରେ ସେହି ଦେବବର୍ମଙ୍କର ବିଚାର ହେବ । ତହିଁ ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କ ଦରବାରକୁ ଅନେକ ଲୋକ ଯାଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏଥିପୂର୍ବ ବଡ଼ ଦେଉଳ ଦେବଦର୍ଶନକୁ ଯିବାବେଳେ ଲୋକଙ୍କର ଯେ ଭାବଭକ୍ତି ଦେଖାଯାଉଥିଲା ଆଜି ତାହା ନାହିଁ । ସେ ଧର୍ମସଭା, ଏ ରାଜସଭା । ଏଠାକୁ କେତେ ଭାଷା ଘୋଡ଼ା ଦଉଡ଼ା ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି । କେହିତ ପାଇକେ ଭାଇମାଟି ବୋଲି ହୋଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଟାଙ୍ଗିଆ ଦେଇ, ବାହାରେ ନାନାରଙ୍ଗର ପଶୀ ବାନ୍ଧି, କାଣ୍ଡବାହିଁଣ, ଢାଲ ତରବାରୀ ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । କେତେକ ଭଲ ଲୁଗାପିନ୍ଧି ପଟେ ପଟେଁ ଝଣ୍ଡା ବା ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ପାଶ ବା ବର୍ଚ୍ଛା ନେଉଛନ୍ତି । କେହି କୌତୂହଳାକ୍ରାନ୍ତ, କେହି ଚିନ୍ତିତ, କେହି ବା ଭୀତ । କିନ୍ତୁ ନିଜେ ଦେବବର୍ମଙ୍କର କି ଭାବ ତାହା ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରଧାରୀ ପାଇକେ ତାଙ୍କୁ ହାଜତରୁ ବାହାର କରି ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ କଲାବେଳେ ବି କୌଣସି ଭାବଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରକାଶ ପାଉ ନାହିଁ । ବରଂ ବିଚାର ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖକୁ ନେଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ସୁପ୍ରଶସ୍ତ ଲଲାଟ, ଉନ୍ନତନାସିକା, ତେଜଃ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳନୟନ, ଅଧରଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରଭୃତିରୁ ଜଣାଯାଏ ସେ ଆଗେ ଆଗେ ଯାଉଥିବା ଢାଲ ଝଣ୍ଡା ଓ ପାଇକଙ୍କୁ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ ମଣି ଏବଂ ଶାରୀରିକ କଷ୍ଟସବୁ କଷ୍ଟ ବୋଲି ନ ଗଣି ସେ ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଅକୁତୋଭୟ ଭାବରେ ଯମଦୂତମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖୀନ

ହେବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଏ ଭବ କାହାରି ଦୟା ମାୟା ସହାନୁଭୂତି ଅନୁକମ୍ପା ଉଦ୍ରେକ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । ବରଂ କେତେ ବାଘ ଭାଲୁ ବାଣ୍ଡି ମାରି ମାରି ବୁଲିଲେ ବେଳେ ଯେଉଁ ଭବ ଦେଖାଦେଉଥାଏ ସେହିପରି ଭବ ଆଜି ଆଜି ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ଏପରି କରିବାକୁ କେହି ସାହା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସବୁଦିନ ପରି ଲୁଟେରୁମାନଙ୍କର ଗୁମ୍ଫାକୁ ଅଶ୍ରୁଳ ସ୍ମୃତିଙ୍କ ପରି ବେବର୍ତ୍ତ ନିର୍ବାଣୀଙ୍କ ଗୁମ୍ଫାକୁ ଗୁଣିଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ପଦ୍ମଫୁଲରୁ ନତମସ୍ତକ ଦୂରା ହେଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ଦେଖନ୍ତି ନ ଅନ୍ୟ କାହିଁ ପାଇଁ ବେବର୍ତ୍ତ ତାହା ନ କଲେ ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି ।

ବେବର୍ତ୍ତଙ୍କ ବଳ ହଜା ହୁଏଡେନିମର୍ଦ୍ଦିଳି ହୁ ଦେବ ସେ ସୁନ୍ଦର୍ଭିରୁ ଉନ୍ନତ ଲଲାଟ, ଶୁକଚଞ୍ଚୁ ନାସା, ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କଜଳନୟନ, ପକ୍ୱବିମ୍ବାଧର ସୁନ୍ଦର, ଦିଗାଜବକ୍ଷ ଆଜାନୁ-ଲମ୍ବିତଭୁଜ ଯେଉଁ ଜଣ ବେବର୍ତ୍ତ ପ୍ରଭୃତି କର୍ମବୀର ନାୟକ ପାଦୁକ ପାଖ ଲୋକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାରରେ ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ଏଠା ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱାଦଶ ସିଂହାସନ ଗାଲିଆ ଗଜାପରି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ହାତରେ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସମ୍ମୁଖରେ ଅମାପ୍ତ ଆପ୍ତଦା କଥା ତାହାର ଦୋ ଖଣ୍ଡା ଖଣ୍ଡା ହାଣ ଅନବରତ ଦୃଶ୍ୟ ଜାଳ ହେଲାର ଅଚଳ ମୂର୍ତ୍ତିର ସରଳତା ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି । ପଞ୍ଚସ୍ୱେଅର ବସା ଅଷ୍ଟାଦଶମ୍ଭ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯେଉଁ କଳା, ଧଳା, ସବୁଜା, ଚମ୍ପା ପ୍ରଭୃତି ନାନାରଙ୍ଗର କାଠିଆବାଡ଼ୀ ଆଦି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତିର ଚଣ ଚଣ ଘୋଡ଼ା ବେକ ବଙ୍କାଇ କାନ ଠିଆ ଆଉ ନାକ ଫଡ଼ ଫଡ଼ କରି ଭୂଇଁରେ ଟାପୁ ମାରି ରଣମଦରେ ମାଦକତା

ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ଅଥଚ ସୁଦ୍ଧାଏ ଏତେବେଳେ ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ତାଳ ଦୁପାଖ କାଣ୍ଡବାଉଁଶ ଖଣ୍ଡା ବର୍ଚ୍ଛା ପ୍ରଭୃତି ଦେଶ ଅସଂଖ୍ୟ ଟହାଣ୍ଡି ଆଗେ ଆଗେ ନାୟକ ଗଡ଼ନାୟକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ କଥାକୁ କାନ ଡେରି କୁଞ୍ଚି ମାତ୍ରଜମା ପରି ଦରନ୍ତବଂଶୀ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସମସ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ତୁଣ୍ଡ ଦେଖି ଚମକ ରଣଶିଙ୍ଗା ପ୍ରଭୃତି ବାଜି ଉଠି ସବୁରି ଧମନୀରେ ଉଷ୍ଣ ରକ୍ତର ପ୍ରବାହ ଖରତର କରାଇ ଦେଉଛି, ଅଥଚ କାହାରି କାହାରିକି ଉଠୁ ନାହିଁ । ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରେମସୂତ୍ର ସବୁରି ମନପ୍ରାଣ ଆବଦ୍ଧ କରି ରାଜାଙ୍କ କରକମଳସ୍ଥ ସମସ୍ତେ ଖଣ୍ଡିଏ କାଷ୍ଠପୁତୁଳୀ ପରି ହୋଇ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ଦଶାରେ ଜୀବନ୍ତ ଶରୀର ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ଆଜି ରାଜା ବସ୍ତୁ ଅଂଶୀ ବୋଲି ଯେ ବଚନ ଅଛି ତାହା ପ୍ରତିପନ୍ନ କରାଉ ଅଛନ୍ତି ।

ଏତେ ରାଜା ଆଜି ରଣବିଜୟୀ । ପ୍ରବଳପରାକ୍ରମୀ ବେବର୍ତ୍ତ ନିଳେଚନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ସୁଅଟଣ୍ଡ ଗଜରାଜ ବନ୍ଧନ ହେଲେହେଁ ଖେଦାକାରୀଙ୍କର ଯେ ମନୋଭାବ, ଆଜି ଦ୍ୱିତୀୟଦନ୍ଦମର୍ଦ୍ଦନ ରାଜାଙ୍କର ମନରେ ସେହି ଭାବ । ବେବର୍ତ୍ତ ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲାରୁ ତାଙ୍କୁ ରାଜା ପଚାରିଲେ:—

"ଏ ପାଞ୍ଚ ଖଣ୍ଡା କାହିଁ ଥିଲା ?"

ବେବର୍ତ୍ତା—"ପର ହେଲାବେଳେ ଏ ସବୁ ଦେଖ ଆମେ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲୁଁ ।"

ରା—"ଏ ସବୁ ତୁମେ କାହୁଁ ପାଇଲ ?"

ବେ—"ଆମ୍ଭ ମହାରାଜାଙ୍କ ଠାରୁ ।"

ରା—"ତୁମେ ହେଲାବେଳେ ଏ ନିଆଁ କି ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳା ଥିଲା ?"

ଦେ—"ଏ ସବୁ ଆମ୍ଭ ମହାରାଜଙ୍କ ଗୋସାଇଁବାପଙ୍କର ଥିଲା ।"

ରା—"ଏଥିପାଇଁ ତୁମ୍ଭେ କି ତୁମ୍ଭ ମହାରାଜା ଦୋଷୀ କହି ନ ପାରୁଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ବ୍ୟବହାର କରି ତୁମ୍ଭେ ଉଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିନାହଁ । ସେ ପାଦୁକାର ସୂତ୍ରରେ ଜାଣି ଯେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କଲା ସେ ଏଠାରେ ଅଛି କି ନା ଦେଖ ଆଉ ସେ ଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଡକାଇ ଦିଅ ।"

ଦେ—(ଗୁରୁଆଣ୍ଡ଼ିକୁ ଅନାଇ ବୁଲାଇ) ଯେଉଁ ଲୋକ କପାଳରେ କଳା ବନ୍ଧା ହୋଇଛନ୍ତି ଏ ସେହି ଲୋକ । ବୋଧହୁଏ, ମତେ ଧରିଲା ବେଳେ ଯେ ଚୋଟ ମାରିଥିଲି ସେହି ଚୋଟ ପାଇଁ ଏ କଳା ବନ୍ଧା ହୋଇଛି । ସେ ଚୋଟରୁ ବଞ୍ଚି ଏ ଯେ ମୋତେ ବନ୍ଦୀକଲା ତାହା ମୋତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି । ମୁଁ ଅନେକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯୁଝିଛି କିନ୍ତୁ ଏହାପରି ଦୃଢ଼ତାର ଶିକ୍ଷିତହସ୍ତ ସୁନ୍ଦର କେବେ ଦେଖି ପଡ଼ିନାହିଁ । ମୋହର ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଦଶା । ଏହାକୁ ବଳି ମୋହର ଶାସ୍ତି ନାହିଁ । ତଥାପି ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ କହୁଅଛି ଯେ ଅବଶ୍ୟ ନୁହେଁ ବଦଳ ନୁହେଁ, ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଗୁରୁଥର ଏହା ପରି ଲଢ଼ି ଦେଖିଛି ସେ ସ୍ମାରକ ଆଉ କେହି ଦେଖାଯାଉ ନାହାନ୍ତି ।

ଏତେ କହି ଦେବବର୍ମା ନୀରବ ହେଲନ୍ତି ରାଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ "ଯାଅ"

ହଠାତ୍ ରାଜା ଶ୍ରୀମୁଖରୁ ନିଜ ନାମ ଶୁଣି କ୍ଷମା ଆନନ୍ଦରେ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆସି ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଲା । ସମସ୍ତେ କ୍ଷମାକୁ ବାହା ବାହା କହିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ସେହିପରି ଠିଆ ରହିଲା । ପାଖ ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଉଠ ଉଠ ଏହି ଶୁଣିଲାରୁ ସେ ଉଠି କରଯୋଡ଼ ନମ୍ରଭାବରେ

ସ୍ତମ୍ଭରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ତେବେଣ କେ କହିଲା ସ୍ୱମା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଷମା ।- କେ-କହିଲା ଦେଖ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କୁ କାବୁଲୁ ଆଣିଲା । କେ- କହିଲା ଦେଖ କଉସିଦ୍ଧଙ୍କୁ ଧରିଲା । କେହିଜଣ କହିଲା ଯେ ଶତେକ ମାରିଲା ।

ଏହିପରି କେତେକାଳ କଥା ଶୁଣି ଥାଆନ୍ତି ବୋଲି ଧରି ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ପାଖ ଲୋକଙ୍କ ଇଙ୍ଗିତ ଅନୁସାରେ ଅନ୍ତରେ ସମସ୍ତ ନୀରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ ହେଲେ ଏବଂ ଜଣେ ଲୋକ ବାହାରୁ ଆସି ସ୍ତମ୍ଭରେ ଠିଆ ହେଲେ । ତହୁଁ ବେତ୍ରଧାରୀଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ରାଜା କହିଲେ "ଏହାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରୁଛ ?"

ବେ—"ହଁ, ଏ ଆମ୍ଭ ମହାରାଜାଙ୍କର ନଅରକୁବେରୋଇ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ପାଠକ । ସୁଖର ଅଳ୍ପ ଦିନ ପୂର୍ବେ ସେ ରାଜ୍ୟରୁ ଟିଲକୁଟିମ୍ବ ହୋଇ ଏ ରାଜ୍ୟକୁ ପଳାଇ ଆସିଥିଲେ ।

ରା—"ଏବେ ମନ ଦେଇ ଶୁଣ, ଏହାଙ୍କ ପରି ଆଉ ଲୋକେ ଏ ଦେଶରେ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରୟୋଜନ ହେଲେ ଆମ୍ଭମାନେ ବାହାରିବେ । କିନ୍ତୁ ପତିବ୍ରତା ମହାନ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବାନ୍ଧିଲେ ପରି ତୁମ୍ଭେ ଜଗଦେବ ରାଜାଙ୍କୁ ଦାମିନୀ— ବାହୁମନ୍ତ୍ରାଳୟରେ ଜଣାଇ ଏତେକାଳ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥିଲ । ଶାସନ ଓ ବିଚାରର କାର୍ଯ୍ୟ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଜଣା ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ନୀଚ ଶାସ୍ତ୍ର ପରାଣ୍ଟଣ୍ଡ ଅଛି । ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ଯେ ସୀତା ଦୋଷଶୂନ୍ୟା ହୋଇଥିବା ନ ଥିବା ବୁଝିବା ପାଇଁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର, ମନ୍ଦୋଦରୀ, ସରମା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କି ଜଣ୍ଡ ପଚରା ପରୀକ୍ଷା କରି ନ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖାଇ କୈକେୟୀ ଦଶରଥଙ୍କୁ ସତ୍ୟ କରାଇ ନ ଥିଲେ । ଏହିପରି

କହିଲେ, ଶୋଚନୀୟ ହୋଇ ହେବ । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଧିକ କହିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ତହିଁକି ମଧ୍ୟ ବେଳ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭର ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏହି ମତ ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ଯେ ନରଧର୍ମୀ ପାପ ପାଇଁ ଜଣେ ଦଣ୍ଡ ପାଉନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ତାହାର କୁଟ ବୁଦ୍ଧିକି ମନଗଢ଼ା ତର୍କକୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ଜଣେଙ୍କୁ ଦୁଷ୍ଟ ଦୁରାଗ୍ରହ ଦୁର୍ବୃତ୍ତି ନକରୁ । ଏଥିପାଇଁ ଯେ ଧନ ସତ୍ତ୍ୱ କରୁଛନ୍ତି ସେହି ଏକା ଯାତି । ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ହେବାର ଦେଖାଗଲେ ମାତ୍ର ଭ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ତୁମ୍ଭେ ସେସବୁ ଅତ୍ୟାଚାର ଅନାଚାର ଓ ପାପାଚାର କରିଅଛ ତାହା ମୁହଁରେ ଧରିବାର ନୁହେଁ । କପରି କି କି କରିଅଛ ତାହାସବୁ ପ୍ରକାଶ ହେଲେ ତହିଁରେ ଲୋକଙ୍କର କୁଶିକ୍ଷା ବ୍ୟତୀତ ସୁଶିକ୍ଷା ହେବନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେଇ ଦେଇ ଆସିଛ, କିନ୍ତୁ ଧର୍ମ ଆଖିରେ ଧୂଳିଦେଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ଧର୍ମକୁ ସାକ୍ଷୀକରି ବୋଲ ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତର ଯୋଗ୍ୟ କି ନା ?”

ଦେ—“ଅବଶ୍ୟ ।”

ସ୍ୱା—“ଯେଉଁପରି ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କରି ଆସିଅଛ ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ସେହିପରି ଦଣ୍ଡର ଯୋଗ୍ୟ କି ନା ?”

ଦେ—“ଆମ୍ଭେ ଅନେକ ଧର୍ମ କର୍ମ ମଧ୍ୟ କରିଛୁ ।”

ସ୍ୱା—“ତୁମ୍ଭର ସବୁ ଧର୍ମ କର୍ମ ଦେଖାଇ ଦେଲଣି । ତୁମ୍ଭେ ଯେତେ କାଳଧରି ଅଧର୍ମ କରିଅଛ ସେତେକାଳ ଧରି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତକୁ ଆମୁଖ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ଆଉ ଅଧିକ କହିବା ବିଡ଼ମ୍ବନା ମାତ୍ର । ତୁମ୍ଭର ଶିକ୍ଷା ହେବା ଉଚିତ । ଆଜି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯିବ—କାଲି ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଆମ୍ଭେ ନିଜେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଶୂଳରେ ଦେଖିବୁଁ ।”

ଏତିକହି ରାଜା ନୀରବ ହେବାରୁ କିଙ୍କରମାନେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କୁ ଶୂଳଆପଦାକୁ ନେଇ ବାହାରିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ନିର୍ଲୋଭଙ୍କ ପାଇଁ କାହାରି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ହେଲା ନାହିଁ । ବରଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖରେ ଆନନ୍ଦର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦେଲା । କିନ୍ତୁ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ଗ୍ରାମକୁ ଅଇଲାବେଳେ ଯେପରି ଆସିଥିଲେ ଶୂଳଆପଦା ଆଡ଼କୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଚାଲିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଗେ ଆଗେ ସାଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବପରି ଚାଲିଲା । ଏତେବେଳେ କେବଳ ଅଶ୍ରୁଧାରା ପ୍ରଜାବୃନ୍ଦଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ପୂର୍ବପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ବେବର୍ତ୍ତୀ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେବାରୁ ରାଜା ଆଜ୍ଞାଦେଲେ ସବୁଜନ ସମ୍ମୁଖରେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଦୋଷାନୁସାରେ ଦଣ୍ଡ ହେଲା । ଖମାର ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏବେ ତାହାର ପୁରସ୍କାର ଏହାଠାରେ ଉଚିତ । ତାକୁ ଉଜିରର ପଦ ଦିଆହୋଇ ଶାଲ୍‌ଆଦି ଦିଆଗଲା । ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ରଂ । ଏତିକି କହି ରାଜା ନୀରବ ହେଲେ । ପାଖ ଲୋକ ଜଣେ ଝଟକେ ପାଟକାନ୍ଥିଆ ନେଇ ଖମା ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧି ଦେଲା । ଖମା ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଆଗୁଆଇ ରାଜାଙ୍କ ପଦ ସ୍ପର୍ଶ କରି ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ହୋଇ ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିଲା କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଅଧିକକ୍ଷଣ ଏପରି ପଡ଼ିରହିବାକୁ ହେଲା ନାହିଁ । ଅବିଳମ୍ବେ ଜଣେ ପାଖଲୋକ "ଉଠ ଉଠ" ଡାକଦେଲା । ଖମା ଉଠି କରଯୋଡ଼ି ବିନୀତଭାବରେ ଠିଆହେଲା । ଏତିକିବେଳେ ମନ ତାହାର ଅଧୀନ ନୁହେଁ, ସେ ମନର ଅଧୀନ । ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ କୁଜ୍ଝଟି ଭେଦ କଲାପରି ତାହାର ସବୁ ଚେଷ୍ଟା ବ୍ୟର୍ଥକରି ମନର କଲ୍ପନା ଆପେ ଆପେ ମୁଖଦର୍ପଣରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ।

ଶ୍ରୀମୁଖଚନ୍ଦ୍ରନାୟକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଘରକୁ ଫେରି ଗଲାଦିନ ଅନେକ ଦିନରେ ବାପ ଓ ଶମାମାଳିଙ୍କି ଏକାଠି ଦେଖି ସୁଖା ଯେପରି ତାହାର ମନୋଭାବ କିଛି ଜଣାପଡ଼ୁ ନଥିଲା ଆଜି ସେପରି ନୁହେଁ । ନୟନ, ନାସା ଅଧର ସବୁଥିରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମନର ବିକାଶ । କିନ୍ତୁ ହସ ନାହିଁ କି ଅଧୈର୍ଯ୍ୟର ଚିହ୍ନ ନାହିଁ ବରଂ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅଙ୍କୁଶର କରଣୀ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖା ଦେଉଅଛି । ଅଙ୍କୁଶ ଧରି ବେକ ଉପରେ ମାହୁନ୍ତ ବସିଥିବାର ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା କସାବର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମନରେ ଯେପରି ଚାଲି କରିଥାଏ ଶ୍ୟାମା ମନର ଗତି ସେହିପରି । ହସ କାନ୍ଦ, ସୁଖ ଦୁଃଖ ସଂକ୍ରାମକ । ଜଣେ ହସିଲେ କାନ୍ଦିଲେ ଆଉଜଣଙ୍କର ଅଳ୍ପ ବହୁତ ହସ ବା କାନ୍ଦ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ଏକା ମନୁଷ୍ୟ ଠାରେ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ, ପଶୁ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଠିକ ଚିତ୍ତ ମନ ଦେଲେ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଇଥାଏ । ସୁତରାଂ ଶ୍ୟାମାର ଆନନ୍ଦଲହରୀ ତାହାର ଠାରେ ଆବଦ୍ଧ ନରହି ଶୁଦ୍ଧିଆତ୍ମେ ପ୍ରସରିଗଲା । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ତରଙ୍ଗାୟିତ ହୋଇ ମୁଖରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହେଲାପରି ଦେଖାଗଲା । କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟ କୁଶର ଫଳରେ ଶ୍ୟାମା ଯେପରି ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ଧାନଗଛ ଯେହି ନତମସ୍ତକ ଅନ୍ୟମାନେ ସେପରି ନୁହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦଲହରୀ ସୀମାବଦ୍ଧ ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କ ଠାରେ ଦରହସ ଆଉ କଥାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାକୁ ସ୍ଥାନ ଏବଂ ପାଇ ପାରିଲା ।

ଲୋକେ ଧନ୍ୟ ମହାରାଜା ! ଜୟ ମହାରାଜା ! ଜୟ ମହାରାଜା ! ଶବ୍ଦ ଉଠିଲେ । କିନ୍ତୁ ରଜାଙ୍କର କିଛି ଆଉବାଙ୍କ ହେଲନାହିଁ । ରତ୍ନାକରରୁ ରତ୍ନ ଲଭି ଲୋକେ ସୁଖସାଗରରେ ଭାସିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସାଗର ଯେପରି ଥାଏ ସେହିପରି । ତାହାର ବୃଦ୍ଧି ନାହିଁ କି କ୍ଷୟ ନାହିଁ । ଧନନାଥଙ୍କର କାରଣ ନେଇ ଶବ୍ଦରେ

ସୁଧା ଦେବନରେ ଜଗଜ୍ଜନ ମୋହିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦିବାକର ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଯେଉଁ ଦିବାକର, କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ସେହି ଦିବାକର । ସେ ସାହାବିହଣ ଦିବାକରଙ୍କ ପରି ରାଜା ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ ।

ସୁଖ ଦୁଃଖ ଦିନ ରାତ୍ରି ପରି ଜଗତରେ ଲାଗି ରହିଅଛି । ଏକ ଆଗ ଏକ ପଛ, ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ସୁଖି ଦୁଃଖିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଛି ତାହା ଊଷା ଆଉ ଗୋଧୂଳିକୁ ବୋଲି ଯାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କି ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଭେଦ ତାହା ସେ ବୁଝିଁ ଜାଣୁଥିବେ । କାରଣ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଊଷା ଆଗମନରେ ସୁଖ ଟିକଙ୍କର ଯେ ଭାବ, ଗୋଧୂଳି ଦେଖାଇରେ ବ୍ୟାଘ୍ର ଭଲ୍ଲୁକଙ୍କର ସେହି ଭାବ । ଶିବା ରାତି ମଧ୍ୟରେ ଏ ବୁଝିଁ ଯେପରି ଅଛନ୍ତି ସୁଖ ଦୁଃଖ ହର୍ଷ ବିଷାଦ ମଧ୍ୟରେ ବି ସେହିପରି କାଳ ଅଛି । ଏପରି କାଳ ଉଭୟଙ୍କ ଆଘାତ ପ୍ରତିଘାତକୁ ଦେଉଥିବା ନଦେଇ ଦୁଃଖୀଙ୍କର ସ୍ରୋତ ଅବିରାମ ନୁହେଁ । ଦେବେ ବା ଅନ୍ତରେ ଉଭୟ ନିତ୍ୟ ନିର୍ବନ୍ଧ ହୋଇ ଥାନ୍ତି । ସୁତରାଂ କ୍ଷମା ଶାନ୍ତି ପାଇବାରେ ଯେ ଆନନ୍ଦ ଲହରୀ ଉଠିଥିଲା ତାହା ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଛୁଳିଗଲା ।

ବୈଦେଶିକ ନୀରବ ହୋଇ ରାଜମୁଖାପେକ୍ଷୀ ହେଲେ । ତହୁଁ ରାଜା କହିଲେ "ବର୍ତ୍ତମାନ କଥା ଦେଖିବା ଉଚିତ । ଦେବଶ୍ରୀ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଯେଉଁମାନେ ଧରା ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ବା ସ୍ଥାନୀକାଠରେ ପଡ଼ି ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ କଷ୍ଟ ଶୀଘ୍ର ଦୂର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ଦିଆଯାଇ ନପାରେ । ମୁକ୍ତିଦେଲେ ବି ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଦୁରବସ୍ଥାର ସୀମା ରହିବ ନାହିଁ । ସେମାନେ ପରାଜିତ ବୋଲି ଗଣିତ ହେବେ ।

ସେମାନଙ୍କ ଯୋଗେ ଦେବସ୍ଥଳୀର ଏ ଦଶା ହେବା ସମ୍ବେଦନାରେ ରାଜା ତାଙ୍କୁ କି ଦଣ୍ଡ ଦେବେ ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ତାହାଛଡ଼ା ସେମାନଙ୍କୁ ଶୂଳି ଦେବାଦ୍ୱାରା କେବଳ ଶତେ ପଶୁକୁ ଅବସ୍ଥିତି କରାହେବ। କେବଳ ଅଗ୍ନିରେ ନିଆଁ ପାଇଛିବା ହେବ । ଆହୁ ରାଜ୍ୟରେ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଫଳ । ସେମାନେ କେଉଁବେଳେ କି କରିବେ ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହୋଇନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଛେଳ ଭୁଲିବା ଗଳାରେ ପଥର ବାନ୍ଧି ଭୁଲିଲା ପରି । କେବଳ ଏମାନଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ ମାତ୍ର ସାର । ସୁତରାଂ "ମୂଳୁ ମାଇଲେ ସାପ ମରେ ଦେବଙ୍କ ଗଡ଼େ କାହିଁ କଳା ।" ଆଜି ରାତିରେ ସେମାନଙ୍କର ଶିରଚ୍ଛେଦନ କରାହେବ । ତାହା ଜଣେ ଦୁଇଜଣ କରିବେ ନାହିଁ । ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କ ଶୋଣିତ ପିପାସାର ତୃପ୍ତି ପାଇଁ ଯାହାକୁ ଯେତେଜଣ ଦେବାର ତାହା ବାଣ୍ଟି ଦେଇ-ଅଛୁଁ । ରାତି ମଧ୍ୟରେ ମୁଣ୍ଡକଟା ହୋଇ ଆପଣା ଆପଣା ଜାତିରେ ଆଗରେ ଶୂନ୍ୟ ଉପରେ ଥୁଆ ହୋଇଥିବ ଯେ କାଲି ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଶୂନ୍ୟରେ ଦେବଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ଦେଖି ନିଜେ ଆସିଣ ମୁଣ୍ଡର ସଂଖ୍ୟା ନେବୁଁ । ଯାଇ କାଳ୍ ବିବେଚନା ବା ଅନୁରୋଧ ଉପରୋଧରେ ଯେ ଜଣଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡକାଟି ନ ଥିବ ଆଉ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଏହିପରି ସହିତରେ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ କଟାହେବ । ଏତେ କହି ରାଜା ନୀରବ ହେଲେ ।

ଏହା ଭଲ କି ମନ୍ଦ ନ୍ୟାଯ୍ୟ କି ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ ଧର୍ମ କି ଅଧର୍ମ ରାଜା ଜାଣନ୍ତି । କାରଣ ତାଙ୍କର ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ଚୋରଡକାଇତ ବେତ୍ରାଘାତ ପାଉଥାଏ ବା କାରାଗାରକୁ ଯାଇ ନିଷ୍ଠୁର ଜଲ୍ଲାଦଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁଥାଏ । ନରହତ୍ୟା ପାଇଁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ହୋଇଥାଏ । ସେହି ରାଜା ଶତ ୨ ସହସ୍ର ୨ ଲୋକ ସେନା ଗୃହଦାହନ, ଦ୍ରବ୍ୟହରଣ, ଶତ ୨ ଲୋକଙ୍କର ଶିରଚ୍ଛେଦନ କରୁଥାନ୍ତି । ପୁଣି

ସୁଖରେ ଯେ ଯେତେ ଲୋକ ବା ଯେତେ ବାଡ଼ିଲୋକ ମାରିଥାଏ ସେହି ଅନୁସାରେ ତାହାକୁ ପୁରସ୍କାର ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ଏକା-ନବର୍ତ୍ତରେ କାହାରି ଯୌବନାସ କାହାରିବା ସର୍ବନାଶ । ରେବତୀ ନିକେତନ ମହାପ୍ରାଣଙ୍କ ଦେଶରେ ଟିପ ଲଗାଇ ଥିଲେ ଜଗଦେବଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ, ସମା ହଣ୍ଡକାଠରେ ଛ ମାସ ସଡ଼ିଥାନ୍ତା । ସେଇଥି-ପାଇଁ ହରିଚନ୍ଦନମର୍ଦ୍ଦରାଜ ତାଙ୍କୁ ରତ୍ନଜଡ଼ି-ଶାଢ଼ୀ ଦେଲେ ସେଇଥିପାଇଁ ଜଗଦେବ ସଜା ଶୂଳି ଦେବାର କଥା । ଏହାପରି ଜଣେ ଦଶ୍ପି ପାଇଁ ପୁରସ୍କାର ଦେଉଛି ସେଥିପାଇଁ ଆଉଜଣେ ତିରସ୍କାର କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ଏହା ସମା ଶାମାଙ୍କ ପରି ଆଦନା ଲୋକଙ୍କ କଥା ନୁହେଁ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୋକେ ଯାହା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତି ଆଉ ଆଉ ଲୋକେ ତାହା ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ବଡ଼ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି କି ନା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ "ରାଜାନୁଗତ ଧର୍ମ" କଥାରେ କାହାରି ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ନାହିଁ । ରାଜା ଟ୍ରେଚେରି ଟ୍ରେଚେରି ଶୁଣିଲେ ଆମ୍ଭମାନେ ତାହା ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ତିଳେ ବିଳମ୍ବ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ରାଜାଜ୍ଞା ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ଦେଖିଲା । ଗଣ୍ଡିଆ ମାରିବା ସମସ୍ତେ ସୁଖକର ମଣି ଜୟ ଜୟ ଧ୍ୱନି କଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜା ପୁଣିଥରେ କଣ୍ଠକାର ସ୍ୱରରେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନୋନ୍ମୁଖ ହେଲେ, ଦେଖା ଯିବାରେ ସମସ୍ତେ ନେଲଣି ହେଲେ । ରାଜା ଚଣ୍ଡିକା ବଜେ କଲେ । ଆମ୍ଭମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ବାଟ ଧରିଲେ ।

ଷଷ୍ଠ ପରିଚ୍ଛେଦ

ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କ ସଭା ମଉଳିଲା ବେଳକୁ ଦିବାକର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗସ୍ଥ ପର୍ବତମାଳା ଡେଇଁ ଯାଇ ଥିଲେଣି । ବାରୁଣୀ ଅଙ୍କାଶ୍ରିତ ଦିନନାଥଙ୍କ ଅଂଶୁମାଳାରେ ଶିଖରଗୋମାଦ କାଞ୍ଚନ ମଣ୍ଡିତ ପରି ଦେଖା ଯାଉଥିଲେହେଁ ଗ୍ରାମ୍ୟଦେବୀଙ୍କ ଚରଣରେ ଉପତ୍ୟକା ଖଣ୍ଡ ଆବୃତ ହୋଇଗଲାଣି । ରାବଣକୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କମ୍ବା କଂସକୁ ଯଶୋଦା ନନ୍ଦନ ପରି ବୈବର୍ତ୍ତା ତ୍ରିଲୋଚନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ନ ଦେବା ଭଲ୍ଲାରେ କମ୍ବା ତାଙ୍କୁ ଶୂଳ ଦେବାକୁ ଅଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟ ମଣି ତାହା ନ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଧର୍ମଦେବ ବେଦ ଅନ୍ତରାଳକୁ ଗଲେ ତାହା କେ ଜାଣନ୍ତି । କେ ସଂଧ୍ୟାବେଳେ କେ ସବୁବେଳେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦିଗାଦର ଖେଳ ଲଗାଇ ରଖିଛନ୍ତି । ଯେପରି ତାଙ୍କ ଆଗମନ ଏକ ଦିଗରେ ଉଷାଦେବୀ ଉଠାଇଲେନ୍ତି ନିରନାଶ ପ୍ରଭୃତି ଦୁର୍ଦ୍ଦୋଷ୍ଟପ୍ପଳ ବଦନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ସେହିପରି

ଅନ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ନିଶାଦେବଙ୍କ ଦୂତୀ ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେଖି ଜୀବଜନ୍ତୁ ପ୍ରାଣୀମାନେ ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରି ନିଜ ନିକେତନାଭିମୁଖେ ଧାବିତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ମୃତ ଉଦୟ ଅସ୍ତରେ ଏହିପରି ଲାଗି ରହିଅଛି । ସୃଷ୍ଟି ଯେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଯେତେବେଳେ ଉଦୟ ଦିଗ୍‌ଚକ୍ରାନ୍ତରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସେତେବେଳେ ଅସ୍ତାଚଳ ଶୃଙ୍ଗାଗ୍ରେ, ଏହିପରି ଦିବାଗମନ ନିଶାଗମନ ଲାଗି ରହିଅଛି । ହର୍ଷ ବିଷାଦ ଓତପ୍ରୋତ ଲାଗି ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମଦେବ ହେଉନ୍ତୁ ବା ନ ହେଉନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଆଦେଶରୁ ଏହି ଶୃଙ୍ଖଳା ସବୁ ଦିନର ଲୀଳା ସବୁବେଳେ ସବୁକାଳେ ଲାଗି ରହିଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ଲୀଳା ଖେଳ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଭାତ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା ସ୍ଥାନ ଦୃଷ୍ଟିର ବାହାରେ । ଏଣୁ ବୋଲି ସ୍ଵରୂପନ ମର୍ତ୍ତ୍ୟବାସୀଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ହେବନାହିଁ । ସେଠାରେ ହର୍ଷ ଓ ବିଷାଦର ଦୁଇସ୍ରୋତ ଏକତ୍ରରେ ପ୍ରବାହିତ । ଏକ ସ୍ଥଳରେ ଦେବତାଙ୍କର ସ୍ତୁତି, ତାଙ୍କ ଠାରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କାଟ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ବଳି ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ସେମାନେ ବଞ୍ଚାଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା କଥା ମନେ ପକାଉଛି । କେହି ବୃଦ୍ଧ ପିତା ବା ପ୍ରାଣୋତ୍ତମ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ରର ଭବିଷ୍ୟତ ଚିନ୍ତା କରୁଛି । କେହି ବା ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କ ପଦାରବିନ୍ଦରେ ଧ୍ୟାନ ଲଗାଇଛି । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ନୀରବ, ଦୁଃଖ ଯାତନାରେ ହୃଦୟ ଖଣ୍ଡପର ପରିପୂରିତ । ନିଶାତ ତିମିରରେ ଏଣ ବନ୍ଦୀ ଜଣାନ୍ତି । ଅପର ସ୍ଥଳରେ ଆନନ୍ଦର କଲ୍ଲୋଳ ନିନାଦ, ଦୁର୍ଗୋତ୍ସବ ଦର୍ଶନରେ ସୁଖ ଯାତ୍ରୀର ଉତ୍ଫୁଲ୍ଲ ଚିତ୍ତ । ସାଙ୍ଗରେ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ପାନାହାରର ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ । ସ୍ଵଗୃହ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଚରଣ ଦର୍ଶନରେ ହୃଦୟରେ ସମସ୍ତେ କ୍ରୀଡ଼ା କୌତୁକରତ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କାଟହେବ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ

ନିକାଶ୍ରିତ । ଏପରି ସୁଫୁଲ୍ଲ ରାଜ୍ୟରେ ଆଜି ସ୍ୱୟଂ ଉଣକତ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞର ଅଶ୍ୱ; ' ତାହାର ଚର୍ଚ୍ଚା ସୁବାକାକ । ସେ ରାଜାଙ୍କର ସବଶେଷ ଅନୁଗ୍ରହପାତ୍ର । ତହିଁରେ ପୁଣି ଉତ୍କଳର ଶାର୍ଦ୍ଦୀ ସବାଂ ପାଇଛନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଲୋକେ ବାହାବାହା କରୁଛନ୍ତି । ବାଟରେ ଗଳ୍ପବଳେ ଓ ନିର୍ଲୋକ ଦେବାର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ନିନ୍ଦା ଏବଂ ନିଜର ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣୁଛନ୍ତି । ସେ ଜାତିରେ ଭୂଇଁଆ ହେଲେ ହୋଇ ଗୁଣ୍ଡ ଖାଇନାହାନ୍ତି । ତା ଜାତିରେ ମଦ ଖାଇବା ମନା ନୁହେଁ । ମୁହଁରୁ ସୁଗନ୍ଧ ବା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରୁଥିଲେ ବି ତା ଜାତି ଲୋକେ ଜଣାନ୍ତଙ୍କ କାହାକୁ ପାଇପାରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ହାତରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରଣ ପ୍ରଭୃତି ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ସୁତରାଂ ରାଜାଙ୍କ ଗ୍ରାମରୁ ନେଲାଣି ଚେରୁଆମାନଙ୍କ ରସ ଟୋକିବା ପ୍ରଭୃତି ମଦ ସଙ୍ଗେ ମହୁଲି ମଦ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ ଯୋଗ କରିବାରେ କାତର ହୋଇନାହିଁ । ଗାଞ୍ଜ ସାତ ନାଳି ମିଶି ଗୋଟିଏ ନିଶ ଦେଲାପରି ଖୁମା ହୁଏବୁ ଆଜି ମନରେ ସବୁ ନଦ ଜୋଡ଼ିଦେଇ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବଳ ବଳବତୀ ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ । ତଥାପି ତାହାର ମନ୍ତ୍ରୀଆଳଙ୍କ ରଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗ ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଜଣି କୁଞ୍ଜରୁ, ଶିଆଳି, ପଞ୍ଚୀ ଖୁଆଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ଯେପରି ଗମନ କରିଥାନ୍ତି ସେହିପରି ଗଡରେ ସେ ନିଜେ ଛଡ଼ବାଳକ ଚାଲି । ସେଠାରେ ଯହଁ ପୁନଶ୍ଚ ମୁଖ ପାନକରି ନରଶୋଣିତ ଆଶାରେ ବାହାରର ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କାଟିବା ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଲା ।

ପୂର୍ବବତ ନିଶା ଆସିନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଏମାକୁ ନିଶା ଅଇଲାଣି । ସେ ଅନେକ ଦୁଷ୍ପାନ କଲାଣି । ତହିଁରେ ତାହାର ଶୋଣିତ ପିପାସା ନ ତୁଟି ବଢ଼ିଲା ହରି ଜଣାଯାଏ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ଆଶାରେ ବସିଛନ୍ତି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାହା ମନରେ

କି ଶତାସ୍ତୁତି କରୁଅଛୁ ତାହା ସେହିଁ ଜାଣେ ।"- ଭିତର କଥା ରାଜାଜ୍ଞା ବାହାରେ ସାଇକେ ଭଣ୍ଡାରେ ବନ୍ଦୀ ଓ ଶ୍ୟାମା ଦେଶକ ଅପସ୍ମୃତି ହୋଇ ତାଙ୍କ ସେହି ମନ୍ତ୍ରୀକଟା ।-ବନ୍ଦୀ ରଖିବାକୁ ଶ୍ୟାମାକୁ କହିଲେ ଏବଂ ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସ୍ଥାନରେ ପାଞ୍ଚଜଣ ବନ୍ଦୀ ଓ ସାଇତୋଳା ତୁଙ୍ଗା ରଖି ଦେବେ ବୋଲି ସ୍ଥିର କଲେ । ଏଣେ ଦେବଳକୁ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି କାଳୁ ଗତ ହୋଇନାହିଁ । କଣାଦେବଙ୍କ ଘଣ୍ଟାରେ ଯଶ ଅଙ୍କିତା ହୋଇନାହିଁ । ଅଳଙ୍କାର ଆଦି ନାହିଁ । କାଳୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ କି ଅନେକ ଅଭାବରୁ ଧୂର୍ତ୍ତିକରୁ ଅଣଣ ଅସନ ହୋଇନାହିଁ ।

କିଛିକ୍ଷଣ ଭିତରେ ସେ ସେତେବେଳେ ବନ୍ଦୀ ମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ଆଉରେ ନବେ ନିରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ ଅଚେତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ଓ ଜଣେ ଯୁବାର ବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତ କରି ସେ ବୁଦ୍ଧିଙ୍କି ଅଟେଣା ଗୃହ-ଦେବାଳ ଭିତରକୁ ନେଇଗଲେ । ସେଠାରେ କ ଦେଖିବା ଯାଏ କାହାରି ବୁଦ୍ଧି ଯିବା ନ ଥିଲା । ସେଠାରେ ପଛ ଦେଖି କାଳୁ କହିବା ପ୍ରବେଶ ଦେବତେ ପରସ୍ପରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ଏକ ପଟରେ ଏକା ଶ୍ୟାମା ଅନ୍ୟର ଧନରେ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷଙ୍କ; ବୃଦ୍ଧା କାଳି ଉଦରେ ଶ୍ୟାମାର ଓ ତାହା ବୁଲ କାନ୍ଧରେ ଅନ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ । କାହାରି ମୁହଁରେ କଛି କଥା ନାହିଁ । କେବଳ କାହିଁ କାହିଁ ହେଉ ଶୁଣୁଛି । ଆଖି ଡେନ୍‌କର ଗ୍ରୀତ ପଞ୍ଜର ପଡ଼ୁଛି ଉଠୁଛି । ତାହା ପଛେ ସଙ୍କେ ବୃଦ୍ଧା ଅଶ୍ରୁ ଧାରା ଟିକିରେ ଅଶ୍ରୁଧାର, ଶୋକର ଧାର ଏହିପରି ବହି ଯାଉଅଛି । ଏଥିରେ ଜଣେ ଭାଙ୍ଗୁ ଦିଏ । କଥା ବାହାରିବାକୁ ବାଟନାହିଁ । ସୁଖ ଦୁଃଖର ପ୍ରବାହରେ ଏହିପରି ସ୍ୱଭାବତଃ ଘଟିଥାଏ । କାହିଁ

କାହିଁ ଏଣ୍ଡି ଦେହ୍ରାଭିତରେ ପଡ଼ ପ୍ରାଣବାୟୁ କେବେଣେ ଛିଡ଼ିଯାଏ, ତାହା ଜଣାପଡ଼େନାହିଁ । ତାହାର ଗତି ହ୍ରାସ ହୋଇବା ଯାଏ ବଡନ୍ତ ବାହାରି ପାରେନାହିଁ । ଉପରା ଅଧର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ତଳପାଟରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଅଶିର-ସ୍ଥାୟୀ-ଗିରି-ନଦୀ ଠାରୁ ମଂଗଆଦି ଅଧିକଳଙ୍କ ସ୍ଥିର ଅଟେ ।

ଉପସ୍ଥିତ ଜନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ପ୍ରଶ୍ନ ଦେଖାଗଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ନିରବ ଭାବରେ ଚାଲିଲା ବୁଢ଼ା କହିଲା ବାପ ଘମ ! ନଳିବେଳକୁ ତତେ ଦେଖିଲି ଏହି ମୋର ଭାଗ୍ୟ" । ଘମା ଉତ୍ତର ଦେଲା "ବୋପା କିଛି ଖାଇବାକୁ ପାଇ ନ ଥିବ, ଆଗେ ଖାଅ ପିଅ ସେଥିରୁ ସବୁ କଥା ।" ଏହା କହି ଘମା ମଦ ମାଂସ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ବାହାର କଲା । ତିନିହେଁ ସେଷୋମତେ ଖାଇଲେ, ପିଇଲେ । ତ୍ରୁକୃତି ଦେବଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବତ୍ କରି ବାପ ଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଘମାର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚାଲିଲା ।

ଅନେକ ଘର କଥା ଚାଲିଲା, ବୁଢ଼ା କହିଲା ବାଣାସୁରର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ହୋଇଛି । ମା ପୁଏ ଭଲ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ବାପ ପୁଏ ଘର ଛାଡ଼ିଲି ଦିନୁଁ କ ହେଲଣି ତାହା କହି ନ ପାରେ । ଲୋକେଇକି କହେଁ ବାପ ପୁଅ ଦୁହେଁ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଘମା ପଚାରିଲାରୁ ବୁଢ଼ା କହିଲା; "ଜଗଦେବଙ୍କ ରାଜ୍ୟ କଥା ତେବେ ଅଜଣା ନାହିଁ । ଆଜି ଦେଶ-କଅଣ କହିବ ? ସେ କଥା ଛାଡ଼ । ବାପ ! ତୁ ଅନେକ କହିଲୁ ତୁ ଏତିକ କହିଁ ଉଭୁଲୁ ? ଏତେଦିନ ହେଲା କିଛି ଖବର ଅନ୍ତର କାହିଁକି ନ ଦେଲୁ ? ତୁ ଏମନ୍ତ କାହିଁଦେବୁ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି ।"

ଘମା—"ମୁଁ ହେଉଛୁ ଏପାକୁ ଉଡ଼ିକି ଯାହା ଯାହା ହେଲା ସେ ଅନେକ କଥା । ତାହା ଛାଡ଼ ଦିଅ । ଅଡ଼କା କଅଣ କରିବା ତାହା ଅଛି ।"

ବୁ—ମତେ କିଛି ବୁଝି ହେଉ ନାହିଁ ।

ଶ୍ୟା—ତୁମେ କି ସବୁ କଥା ଜାଣ ?

ବୁ—ହଁ, କହୁଥିଲେ ଯେ ଆଜ୍ଞା ଲଙ୍ଘ ଭିତରେ ଆମ ମୁଣ୍ଡ କଟାଯିବ । ସେଇଥି ପାଇଁ ଆମକୁ ଏଠି ଦେଇଗଲେ ।

ବୁ—"କହୁଥିଲେ ଯେ ଆମ ମୁଣ୍ଡ ଯେ ନ କାଟିବ ତାହା ମୁଣ୍ଡ କଟାଯିବ । ଏ ସତ କି ?

ଶ୍ୟାମା କିଛି ଉତ୍ତର ନ ଦେବାରୁ ବୁଢ଼ା କହିଲା "ଠାକୁରାଣୀ ଯାହା କରିବାର କରିବେ ତୁ ସତ କଥା କହୁ ନାହୁଁ କାହିଁକି ?"

ଶ୍ୟା—ହଁ ତୁମକୁ ସେହି ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି । ସେ ଆଜ୍ଞା ତଳେ ଟଳିବାର ନୁହେଁ ।

ବୁ—ସବୁରି ମୁକୁନ୍ଦ, ଆମର ଏଠାରୁ କାଢ଼ିବାକୁ ପାଇଁ ଏ ସବୁ ଆଜ୍ଞା ଘଟିଛି ?

ଶ୍ୟା—"ସେହିପରି ଦେଖାଯାଉଛି ।"

ବୁ—"ତୁମକୁ କି ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି ?"

ଶ୍ୟା—"ଯେ ମୁଣ୍ଡ କାଟି ନ ଥିବ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ କଟାଯିବ ।"

ବୁ—"ଯାହା ମୁଣ୍ଡ କଟା ହୋଇଥିବ ତାହାର କି ହେବ ?"

ଶ୍ୟା—"ତାହା କିଛି ଆଜ୍ଞା ହୋଇ ନାହିଁ ।"

ଏହା ଶୁଣି ବୁଢ଼ା କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ବୁଝାଇକରି ଶ୍ୟାମା କହିଲା "କାନ୍ଦିଲେ କି ହେବ ? କଅଣ କରିବା ତାହା ବାଟ ଦେଖିବା ।" ବୁଢ଼ା ଉତ୍ତର କଲା "ମୁଁ ସବୁ ଦେଖୁଛି । ଅନକୁ ଛାଡ଼ିଲେ ଆମେ ଦୁହେଁ ଅଟକିଥିବୁ । ତୋ ମୁଣ୍ଡ ଅଟକିବ ।

ହେଲେ ଆମର ଯାହାହେଉ ଉଡେଇ ଆଉ କିଛିବ ନାହିଁ !” ଏହା କହି ବୁଢ଼ା ପୁଣି କାନ୍ଦିଲା; କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କହିଲା “ତୋ ମା ଦେଖି ଦୁଃଖରେ ଚାଲି । ଏହାତ ଦେଖିବାକୁ କି ମୁଁ ଏତେକାଳ ବସି ରହିଲି ? ମୁଁ ଏ ମଲି କାହିଁକି ? ଅରେ ବାପ ଯମ ! ମତେ ଆଗେ ମାରିଦେଲୁ, ତେବେକି ଏମ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କର ଯାହା ହେବ ମୁଁ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ କି ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ ।”

ଶ୍ୟା—“ତାହା ସବୁ ଛାଡ଼, ପଛରେ ଭାବିବା ସେ କଥା କହ ।”

ବୁ—“ତୁ କହିଲୁ ଏଠାକୁ କାହିଁର ଆସିଲୁ ଏପରି କାହିଁକି ହେଲୁ ?”

ଶ୍ୟା—“ଦେଖୁଛ, ମୋହର କପାଳକୁ ଏ ସବୁ ଘଟିଛି ! ସେମାନେ ଲଙ୍କା ତେଜଣ ଗୀ, କରମ ଦେନି ବୁଲୁଥା ।”

ବା—“ବୁଢ଼ା ଯାହା କହୁଛି ତାହା କର । ତୁ ବି ତାହାପରି ହେଲେ କଅଣ ହେବ ।”

ଶ୍ୟା—ମନ କଥା ମନରେ ରଖି ୨ ତ ଏହା ଅଧି ଘଟିଲା; ଆଉ ରହିଲେ କି ହେବ କେ ଜାଣେ ? ମୁଁ ତୋମାନଙ୍କୁ କଲହେଉଥିଲି । ବାପ କହିଲେ ସେ ଭାଇକ ବାହାହେଲି । ବଳିଦେଇ ବି ଭାଲ କହୁଥିଲେ । ସେ କଥା ମତେ ଯାଉ କାଟିଲା । ତୋମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ବାପା ଭାଇ ଏହାଙ୍କ ଉପରେ ଖାଲି ରାଗ ହେଲା । ଭାଇକ କମିଆ କରିବାକୁ କେତେକ କହିଲେ । ବାପା ଭାଇ କେଉଁ ମୁଆଁଯ ଲୁଡେଲା ନାହିଁ । କମିଆ କଥା ସେ କହିଲେ ତାଙ୍କୁ ମାଗରେ ପୂରୁକଲା ନାହିଁ । ତୋମାନଙ୍କୁ ଠାରୁ ଦୂରରେ ୨ ରହିଲି । ତାଁ ଛାଡି ପଳେଇବି ବୋଲି ମନେକଲି । ଏହି ସମୟରେ ରାଜିଆ ଆଇଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଚାଲି । ରାଜାଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନରେ ରହିଲି । କାଲି ରାତ୍ରି

ଜଗିଲା ନାହିଁ । ଘରେ ଆଉ ମନ ଧାଇଁଲା । ଆଗ କଥା ସବୁ ମନେପଡ଼ି ଘରକୁ ଯିବାକୁ ମନ ହେଲା ନାହିଁ । ଘୁମୁ ଟେରେ ସୁଖ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁମାନେ ଯାଇ ପାଟରାଣୀ ହେମାର କାରଣଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଲା, ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କଣ୍ଠ ମନ ମାନିଲା । ଦୁଃଖ ପଳାଇ ଆସିଲା ବେଳେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଏ ରାଜ୍ୟକୁ ଆଇଲା । ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ିଲାରୁ ମନ ବଦଳାଗଲା, କାନବାସ କଲା, ତାହାଁ ଅଟେ ଦୁଆନ, ଚେରୁ ଘୁମୁଙ୍କ ଆଖି ହେମା ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ରାଜା ସୁଖ ପାଇ ଭିତରେ ରଖିଲେ । ସୁଖରେ ରହିଲା । ଦୃଷ୍ଟିଆଙ୍କ ପରି ହେମା ଉପରେ ପଡ଼ିଆରି ହେଲା । ଉପରକୁ ଟିକିଏ ୨ ଗୁଣ ୨ ଅଣ ରାଜା ରଣକରୁ ଟାଣି ବେଲ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଦେଲେ ।” ଏତିକି କହୁ କହୁ ଭୀମା ଚିଲ୍ଲିଙ୍କ ପରି ଜାଣି ଦେଖାଇଲା । କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ କହିଲା “ବାବା, ମୋ କପାଳରେ କଅଣ ଘୁରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ କଅଣ କରିବ !”

ସାଧୁ—କାନ୍ଦନା, କାନ୍ଦନା, ଆମକୁ କିଛି କାହିଁକି କହିଲୁ ନାହିଁ । ମତେ କାହିଁ ପର କରିଦେଲୁ ?

ଭୀ—ପାପମନ, ସବୁ କଥାରେ ସତ୍ୟ ଭୁଲେ । ମନେକଲି ଘର ସାଙ୍ଗରେ ନତା ଲଗାଇଲେ କଅଣ ନାହିଁ କଅଣ ହେବ । ଏହାପରି ମନ ବଢ଼ିଗଲେ ଚଳି । ଦେଖିଛୁ ଯେ “ବାଲିବ ବଢ଼ନ୍ତି ମଣିଷ ଶାଳ ଟେଶିକ ନଅର ଟେଶିକ ଯାଇ ।” ତେମନ୍ତ ମୁଣ୍ଡ ଯେ ମୋର ହାତରେ ଦେବ ତାହା ତେମେ ଜାଣିଥିଲ, ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ନା ଘୁମୁ ଜାଣିଥିଲେ ? କଥାରେ

ଯାହା ବ୍ରହ୍ମା ମନ ଜଗତ ଉପରେ ଥାଏ, କରମ ସ୍ୱଆଳି ବନ୍ଧାଇ ଥାଏ । ତାହା ପରେ ମୁଁ ମଲେ ଭଲ, ନ ମଲେ ହେବ ନାହିଁ !

ଧା—ତୁ କଅଣ ଦେଖିଛୁ କଅଣ କରିଛୁ ଯେ ତୁ ମରିବୁ ? ମୁ ଆଜି କେତେକାଳ ଗଲିଣି ? ସକଳ ପ୍ରଅଟିଏ ହେଲଣି ! ବଳ ରହିଲାଣି । ତୁ ତ ବାପା ହୋଇନାହୁଁ । ଆମ ବୁଝିଙ୍କି ମାନିଛେ । ତୁ ବୁଝିବୁ । ମୋର ଏତିକି ଅଂଶ ରହିଲା ବୋଲି ଜାଣି ମୁଁ ମରିବି । ମଲାବେଳେ ମୋ ମନରେ କିଛି ଦୁଃଖ ନ ଥିବ !

ବା—ତୋହର ଆଜ୍ଞା କହୁଛି । ମନେକର ଆମେ କଷ୍ଟରେ ମରିଛୁଁ । ଆମର ବି ଅବାର ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ତୁ ବା ତ ଚିହ୍ନି ପାରି ନ ଥାନ୍ତୁ । ଭଲ ଅଇଲା ବେଳେ ଦେଖା ଦେଇ ହେଲାଣି ଏହି ବେଳ !

ଶ୍ରୀ—ମୁଁ ବାପ ଡାକିବି ମାରିବ ! ମୁଁ ମଲି !

ଧା—ଆମକୁ ମାରିବାକୁ ଆଉ କାହାକୁ ଦେଇ ଅଛି ଦୁଇ ଜଣ ବଳିଆ ଆଣି ।

ଶ୍ରୀ—ସେ କଅଣ ଆପେ ମାରିବା ହେଲା ନାହିଁକି ? ମାରିବା ସେ ମରାଇବା ସେ ।

ବା—ବିଭୀଷଣ କହି ରାବଣଙ୍କୁ, ସୁଗ୍ରୀବ କହି ବାଳୀଙ୍କ ମରାଇ ଥିଲେ !

ଶ୍ରୀ—ସେ ଅସୁର ଆଉ ବାନର । ତାଙ୍କ କାମ କି ମଣିଷ କରିବ ? କେକୟୀ (କୈକେୟୀ) ରାମଙ୍କୁ ବଣକୁ ତଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ, ଭରତ ରଜା ହୋଇଥିଲେ କି ?

ଯା—ତେବେ ଆମେ ଚଳନ୍ତି । ତୁ ଆଉ ଧିଙ୍ଗା ମୁଣ୍ଡ ଆଣି ରଖ ଦେ ।

ଖୁ— ତେବେ କେମିତି ଚଳେଇବ ? ଠାଦରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଅଜା ପାହାଡ଼ ଦେଖିଛୁ । ଏଥି ଭିତରକୁ ଚୋଟିଏ ବାଟ । ହେଠାରେ ଛୁଇଁ ମାଛି ଚରିଷା ଲାଗିଛି । ଜଙ୍ଗଲୁ ଶିଘ ବଢ଼ି ଦେଖୁଛି । ତାହାର ଭିତରେ ଠାଏ ଠାଏ ଜଳୁଥାନ୍ତି । ତହିଁରେ ଦୁଇଟି ଗୁଣ୍ଡଅଡ଼େ ନଆଁ ଲାଗିଛି । ଖାଇବା ପିଇବା ତମର ଯେବେ ଥାଉଛି କି ଯାଉଛି । ଦୋଡ଼ ହାତ ପୂରୁଛି । ବାଳି ଦେଇ ଦଉଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧି ଯେ ଟାଣି ଛୁଇଁଥିଲେ ତାହାର ଏତେ ଏତେ ଦାଗ । ତମେ ତ ଉଠେ ଚାହାଁ ଭିତି ନ ଥିବ ଧରି ଚଢ଼ ମାରି ଚଢ଼ିବ । ଏତେବେଳେ ସେ ରାଜାଙ୍କୁ ଗଲା ବା ଯେ ଧରି ନ ଥିବ କି ମାରି ନ ଚଢ଼ିବ ତାହା ଜାଣେଁ । ତେବେ ଆଉ ଧିଙ୍ଗା ମୁଣ୍ଡ କଥା କହୁଛ । ଯାଉଛି ତା ଦେଖେଁ । ତମେ ତୁମେଁ ଏଠି ଲୁଚି ଥାଅ । ଠାକୁରାଣୀ ଯାହା କରିବେ ।

ଏହା କହି ଖୁମା ଉତ୍ପରାଡ଼ି ହୋଇ ବାହାରିଲା । ମୁଣ୍ଡରେ ଭଣଜାଙ୍କ ଶାଢ଼ୀ । କପାଳରେ କଳା ବନ୍ଧା । ମୁହଁରୁ ମଦ ଗନ୍ଧ । ସନ୍ଧ୍ୟା ଦଣ୍ଡ ୨ ଆଉ ରାତି ଆଇଲା ଅଇଲା ପରି । ଏହାପରେ ରାମପୁରରେ ଖୁମା ବାହାରି କେଉଁଣି ଲୁଚିଗଲା । ତାହାର ବାଟ ଭାଇ ଛଡ଼ିଦେବାଲା ଭିତରେ ତୁମ ହୋଇ ମୁନଙ୍କ ପରି ବସି ରହିଲେ । କିଛି ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ କି ଶୁଣା ଯାଉନାହିଁ । ସେ ତୁହିଁଙ୍କ ଭବ ସମ୍ବନ୍ଧ ଯେ କେତେ ୨ ଜାଣନ୍ତି । କେହୁ କାହାରିକ ପ୍ରାନ୍ତି ଚିହ୍ନିଶିନାହାନ୍ତି । ଏହାପରେ କେତେ ବେଳ ଗଲା ଆଉ ସେପରି ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଭିତି ତୁମେଁ ଛଡ଼ିଦେବାକି ତୁଆରକୁ ଆସି ବାହାରକୁ ଅନାଇଲେ ।

ଅନ୍ଧକାର ଗାଢ଼ତର ହେଲାଣି । ଦୂର ବାଟ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଯାହାବେଳୁ ଧର୍ମାର ଦେଖା ନାହିଁ । କଣ୍ଢ଼ା ଏଥାଙ୍କ ହାତ କଣ୍ଡି ହେବାର ନୁହେଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ଠିଆ ହୋଇ ପୁନଶ୍ଚ ପୂର୍ବପରି ବସିଲେ । କିଛି ଦେଖା ଯାଉନାହିଁ । କେବଳ ଶୁଭୁଛି ଲୋକଙ୍କର ଯିବା ଆସିବା ଶବ୍ଦ । ମାଝରେ ବାଘାଡ଼େ ଭାକ ମଲ ମଲି କାନ୍ଦ । ଏଥି ଭିତରେ ମନଗହଣିଆ ଗୀତ ବି କାନରେ ପଡ଼ୁଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ଗୀତକୁ ସାଧୁର ମନ ବା କାନ ଯାଉନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ରହି ସେ ଧୀରେ ପୁଅକୁ ପଚାରିଲା "ଏତେ ବେଳ ଯାଏ ଧର୍ମା କାହିଁଗଲା ? ଧରା ପଡ଼ିଲା କି ? ମୁଁ କାହିଁକି ମୂର୍ଖ କଥା କହିଲି । ଏବେ ତ ସମସ୍ତେ ମରିବା । କାଲି ଯାହା ହେବାର ହବ ଆଜି ଘଣ୍ଟା ଚାରିଟେ ଏକାଠି ଥାଆନ୍ତୁ । ମୁଁ ନ ମଲି କାହିଁକି ?"

ବା—ବୋପା, କିଏ ମରୁଛି କିଏ ଜିଉଁଛି କିଏ ଜାଣେ ? ଧର୍ମା ନ ଥିଲେ ଆମେ ତ ମରିଥାନ୍ତେ । ଆଜି ମରିବାକୁ ଅଛି କଅଣ ?

ବାପ ପୁଅର କଥା ଶୁଣି ସାଧୁ ନୀରବ ହେଲା । ଦୁହେଁ ପୁନଶ୍ଚ ପୂର୍ବପରି ବସି ରହିଲେ । ଏହିପରି ଆଉରି କେତେକ୍ଷଣ ଗଲା । କିନ୍ତୁ ଏ ଥର ଖାଲି ସାଧୁ ବାପ ପୁଅଙ୍କୁ ଶୁଭେ ଶୁଭେ । ସାଧୁ ପୁନଶ୍ଚ କାନ ଡେରିଲା । କିନ୍ତୁ ନ କହି ବାଟୋଇର ବାପ ମୁହଁରେ ହାତ ଦେଲା । ତାହାର ତୁଣ୍ଡରେ କିଛି କଥା ନାହିଁ । ଦୁହେଁ କେବଳ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହାପରେ କେତେକ୍ଷଣ ଗଲାରୁ ଦୁଆରବାଟେ ଆଉ ଲୋକ ଆସିଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ବାପ ପୁଅ ଦୁହିଁଙ୍କର କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ରହିଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ କ ହେଲା ସେ ଦୁହେଁ ଜାଣନ୍ତି । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଭିତରକୁ

ଧରିଆସି ତୁନି କରି କହିଲା "ବୋପା" । ଏହା ବାହାରୁ ବାହାରୁ ସାଧୁ ପଚାରିଲା "ଶ୍ୟାମା"? ଶ୍ୟାମା ଉତ୍ତର କଲା "ଏତେ ରାତି କରନା, ଶୀଘ୍ର କାହିଁ ?"

ସା—କେଉଁଠି ବସିଛୁ; ତୋ କଥା ଆଗେ କହିଲୁ ?

ଶ୍ୟା—ଯାହା କହୁଥିଲି ତାହା କଲି । ସେ ଉକ୍ତଙ୍କୁ କାଟି ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ପାଖରେ ଆଉ ଦିଟା ମଦ ମୁଣ୍ଡ ଆଣି ରଖିଦେଲି । କାଲି କଅଣ ହୋଇଛି ଦେଖ । ଆଜି ତୁମକୁ ସୁଖ କୁଆଡ଼େ ଯାଉନାହିଁ ।

ସା—"ଏବେ ତେ ନାଚୁ କି କିଛି ଟୋକମାନେ ହେଲେ ନାହିଁ ତ ?"

ଶ୍ୟା—ଆମ ଜାତି ଯେତେକ ମଦ ଖାଆନ୍ତି ତାହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ରଜା ମଧ୍ୟ ସୁଖ ପାଆନ୍ତି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । କଟାଳରେ କନା ଖଣ୍ଡିକ ବାନ୍ଧିଥିଲି । ଶାଢ଼ୀଟାରୁ ମୁଣ୍ଡରୁ ପିନ୍ଧାଇବାକୁ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲି । ଆଜି କାଲି ମଜା ମଣିଷ ଦେଖିଁ ଅପୂର୍ବ !! ଏ ତ ସବୁ ହୋଇଗଲା । ତେବେ କାଲି ସକାଳୁ ରଜା ଆସିଲୁ ଦେଖନ କି ହେଉଛି ଦେଖାଯାଉ । ଯେତେବେଳେ ନୂଆଁଉଁକୁ ପାଣି ବରଷିବ ପିଆଉଁକୁ ଛତା ଧରିବା । ଆଜି ରାତିରେ ଆଉ ସେ କଥା ନାହିଁ । ସତଟା ହେଲେ କେବେହେଁ ଏମିତି ରହିବା ।

ଏତେ କହି ଉଦାରରେ ଶ୍ୟାମା ପୁଣି ମଦ ବାହାର କଲା । କେବେହେଁ ନ ପିଇଲେ । ତେ କଥା ଚଟାଇଦାଇ ଦେଲେ । ମଦ ଆଗରେ ହୋଇଗଲେ । ବହୁକାଳ ପରେ କେବେହେଁ ଏମିତି ହେବା ସୁଖ ସବୁରି ମନ ସ୍ୱଦେଶୁ ଅଧିକାର କଲା । ସମସ୍ତେ ନିଦକ । ଅନେକ ମନଲ ନିଦ ଭଙ୍ଗାଉଥାଏ । ସମସ୍ତେ ନିଦକରେ ଶୋଇ ଗଲେ ।

ବାପ ଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ୟମା ଏକାକୀ ପ୍ରତିପାଳନ କରୁଥାନ୍ତି । ରାଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେବା ଆଶାରେ ମଲ୍ଲ ନଈଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଆଣି ରଖିଦେଲା । ବାପଭାଇ ଏଥିର ପ୍ରତିବାଦ ନ କରି ତାହା ଅନୁମୋଦନ କଲେ । ଏହା ସାଧାରଣ ସାହସର କଥା ନୁହେଁ । ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ବ୍ୟତୀତ ସେମାନଙ୍କର ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ପୁଣି ଏଥିପାଇଁ ଠାକୁରାଣୀ ମାରିବେ କି ତାରିବେ ଜଣା ନାହିଁ । ପର କାଳରେ ଏହା ନ୍ୟାଯ୍ୟ ବିବେଚିତ ହେଉ କି ନ ହେଉ, ପାପ ବିବେଚିତ ହେଉ, କି ପୁଣ୍ୟ ବିବେଚିତ ହେଉ ଗୀତ ତାହାରେ ରାଜା-ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କ ଶଗୁର ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ୟମା ଆଉ ତାହାର ବାପ ଭାଇଙ୍କି ଜଣା ।

ରାଜା ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦିରାଜଙ୍କର ମାତୃ ମମତା ଅଛି କି ନା ତାହାସବୁ ତାଙ୍କ ନ୍ୟାଯ୍ୟାନ୍ୟାଯ୍ୟ ଧର୍ମାଧର୍ମ ଜ୍ଞାନ ଆଉ ବିଶ୍ୱାସକୁ ବଳି ପ୍ରବଳ କି ଦୁର୍ବଳ ଓ ସେ ଶ୍ୟମା ହାତରେ ତାହା ବାପଭାଇଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କଟାଇ ଥାଆନ୍ତେ କି ନା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତୁ । ଆଜ୍ଞା ପାଳନରେ ଯୁକ୍ତି ହେବାକୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅବସରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ ! ତାହା ଦେଖା ନୋହିବା ଯାଏଁ ଅନ୍ୟ କେହି କିଛି କହି ନ ପାରେ ! ତଥାପି ଏହା ଭାରତ ଜନସମାଜର ଗୁଣ । ଟିକ୍ରୁ ଅତୀତରେ ପରଶୁରାମ ନୃପଘାତି ଶତସ୍ୱୀ ଜନନୀଙ୍କର ଶିର ଚ୍ଛେଦନ କରିଥିଲେ । ଧର୍ମ ପାଇଁ ରାବଣ ଆଉ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତଙ୍କ ନିଧନର ଗୂଢ଼ ରହସ୍ୟ ବିଭୀଷଣ ବତାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ସୀତାଙ୍କ ପାଇଁ ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧନ, ଲଙ୍କା ଦହନ ପ୍ରଭୃତି, ପ୍ରଜାରଞ୍ଜନ ପାଇଁ ପୁଣି ଦେଶାଚାରରେ ସେହି ସତୀ ସାଧ୍ୱୀ ରାଜ-ପ୍ରାସାଦରୁ ନିର୍ଜନ ଅରଣ୍ୟକୁ ବିତାଡ଼ିତ । ପୁଣି ଶାସ୍ତ୍ରର ଅନୁରୋଧରେ ସେହି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୀତା ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ,

ଅନୁବାଣି ହେଲେ ପରମେଶ୍ୱର ମୋହିଲେ । ପୁଣ୍ୟ ଅପରାଧ ନବ କୁଳଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ଦେଶ ସମ୍ପଦଙ୍କର, ବାଲ୍ୟର ସଂସାର ।

ଏହା ସବୁ ଜଣା ଶୁଣା ଥିଲେ ବି ତାହା ସମ୍ବନ୍ଧ ଚେଷ୍ଟା ନାହିଁ ସେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଣାଗ୍ରହ ନାହିଁ । ବରଂ ତାହାର ବିପରୀତ ଘଟଣା ଦେଖାଯାଏ । ଭାଇ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଖୁଡୁଡା ପୁଅ ଭାଇର ଶଳାର ମାମୁଁଙ୍କ ପୁଅଟିର ମାୟା ମମତା ନ୍ୟାୟ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୋଇଥାଏ । ଏପରି ସମ୍ପର୍କ ନ୍ୟାୟ୍ୟ ବିଷୟର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧୀ ବୋଲି ବହୁ ୨ ଥର ମାନଣ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରକଟ କରି ଥାଆନ୍ତି । ସେବେଠାରୁ ଉତ୍ତମ ବିଦ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିରେ ବିଷୟ କାର୍ଯ୍ୟର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତର ପାଇଁ ପ୍ରଚୁର କାରଣ ଗଣା ହୋଇ ବନ୍ଧୁରଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ବିବେଚିତ ହେବା ଯଥାର୍ଥ ଦେଖା ଆଉ ଶୁଣା ଯାଇଥାଏ । ଦୂର ବା ନିକଟ ସମ୍ପର୍କର ମାୟା ମମତା ନ୍ୟାୟ୍ୟ ଆଉ ଧର୍ମ ବିଷୟର ଏକ୍କା ବାଧ୍ୟତା ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲା ପୁଣି ଜଗଦ୍‌ପିତା ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପରମ ପିତା ଜ୍ଞାନରେ ଜାତିକୁଳ ନିର୍ବିଶେଷରେ ମନୁଷ୍ୟ ସବୁ ଭକ୍ତିର ସମ୍ବୋଧିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେହି ମାୟାଜାଲ ବିସ୍ତାର କରିବା ବେଳେ ଚେଷ୍ଟାରେ କେହି ୨ ପ୍ରକୃତ ପୁଷ୍ଟି ଦେଇ ନାହିଁ, ଭାଇ ଭଉଣୀ ନିକଟ ପରମାର୍ଥ ବିବେଚିତ ହୋଇ ସମ୍ପୃକ୍ତ ବିବର୍ଜିତ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ଏହା ବିନା ବାହାନା ବାସନା କାମନା ମଧ୍ୟରୁ ସାମ୍ନାରେ ଦେଶ, ପ୍ରଦେଶ, ବା ମହାଦେଶ ଈଶ୍ୱର ସବୁ ନାହିଁ ଗୁପ୍ତ ଭକ୍ତିର ପଥରେ ଅବଶ୍ୟ ହେଲାରୁ ସତ୍ୟପାଠ, ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଶପଥ କରେ ହେବ ଓ ନ୍ୟାୟ ଓ ଧର୍ମର ଉପସ୍ଥାପନରେ କେତେ-ମାନେ ବଞ୍ଚିବେ ଯେଉଁମାନେ ଜୀବନରେ ଥିବେ ସେମାନେ ଦେଖିବେ, ଶୁଣିବେ, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଏହା ବିଷମ ସମସ୍ୟା । ଏହା ଆଜିକୁ ନ ଯାଇ ସୀମା ଓ ତାହାର ବାହାର ରହି ନିର୍ଣ୍ଣୟରେ ନିଆଯିବେ ।

ସପ୍ତମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ହିମ କାଳ ବୋଲି ବୋଲାଯାଉଥାଏ । ଏଥିରୁ ଶୋଭା ପ୍ରକାଶ ପାଏ, ଏ ସମୟରେ ଯାନ ବନ୍ଦ ସମସ୍ତେ ଘରେ ବାହାରେ ଅଗ୍ନିସ୍ୱାବଲମ୍ବି । ନାନା-ଧାତୁ ଅନ୍ତେ ଶୀତକୁଳ ଏକ ବୃକ୍ଷ ସମବେତ । ରୋଗୀର ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଏକତ୍ରିତ । କୋଟ୍, ଟଣ୍ଡ, ଶେଲୀ, ମୋଜା ଗୋଡରୁକ୍ତ । ଶୀତକୁଞ୍ଚିତ ପାନ୍ଥ ଯୋଗୀମାନେ ଅଗ୍ନିସ୍ତୁ କୁଟୀରରେ । ପ୍ରୀତି କୋକିଳର କୁଜନ ନାହିଁ କି ଭ୍ରମରର ଗୁଞ୍ଜନ ନାହିଁ । ଧରଣୀ ନୀରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ । କପୋତଙ୍କ ନିର୍ଜନକୋଣରେ ଚାରିଦିଗ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି କାଳରେ ଭୂତପ୍ରେତ ଡାକିନୀ ଯୋଗିନୀଙ୍କର ଲୀଳାଖେଳା ବୋଲି ଜଣାଶୁଣା । ବ୍ୟାଘ୍ର ଭଲ୍ଲୁକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଭୟଙ୍କର ନାଦରେ କାନନ ପ୍ରକମ୍ପିତ । ସେମାନଙ୍କ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ପାଇଁ କେବଳ ୨ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ପ୍ରାଣବାୟୁ ନିଃଶେଷ । ରୋଗୀମାନଙ୍କ ବାଟଘାଟ ପାଇଁ ଏ ଦୁଃସହ କାଳ । ଅଟ୍ଟାଳିକା କୁମାରୀର ସଙ୍ଗେ ରାତ୍ର ଦୀର୍ଘ । ଧନୀ ଗର୍ବସ୍ଫୀତ । ଏପରି ଦାରିଦ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ

ହେଲେହେଁ ଭୂମିରେ ଦେହରେ ନିଦ୍ରାର ଗଣ ଭୂଇଁରେ ଏଥି ଶଯ୍ୟାର ସ୍ପର୍ଶ ୨ ଜଣ ୨ ନାହିଁ । ଅଣୁର ଦେହାଭାବ ନାହିଁ, କମାଣର ବଜ୍ରନିନାଦ ନାହିଁ । ସୁଧା ଶୋଣିତ ପିପାସୁ ଜାଗି ହୋଇଥିତ । ଅଦୂରେ କର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ରୋଣ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପରି ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲେହେଁ ଭୀମାର୍ଜୁନଙ୍କ ପରି ମଧ୍ୟ ଧନୁର୍ଦ୍ଧରମାନେ ମାତୃଅଙ୍କରେ ଦୁଗ୍ଧପୋଷ୍ୟ ଶିଶୁ ପରି ନିଦ୍ରାଭିଭୂତ । ନିଶା ଦେବଙ୍କ ପରି ଶଙ୍କରଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ପାଇଁ ଯୋଗୀ ତ୍ୟାଗୀ ବୈରାଗୀ ଯେଉଁ ଜାଗରଣ ଦେହରେ ଲଭାନ୍ତି । ସେହି ପ୍ରସାଦରେ କାମ କ୍ରୋଧ ଲୋଭ ମୋହ ପ୍ରଭୃତିର ବିରାମ । ଏହି ଯଜ୍ଞର ସ୍ରୋତ ଅନବରତ ବହୁଥିଲେ ଏ ଜଗତ କି ହୋଇଥାନ୍ତା ବୋଲିହେବ ନ ପାରେ । ନିଦ୍ରାଦେବୀ ପ୍ରକୃତିର ଅଦ୍ଭୁତ ବାଞ୍ଛନୀୟ ସୃଷ୍ଟିଜାତ । ପୁଣି ଏହି ଦେବୀଙ୍କ ଦାନ ପାଇଁ ନିଦ୍ରାଦେବୀ ନଖକୁଞ୍ଜ, କୁଞ୍ଜମଣ୍ଡଳ, ପ୍ରାସାଦେ, କୁଟୀରେ, କଣ୍ଟକଶଯ୍ୟାରେ, ଗଜଦନ୍ତ ପଲଙ୍କରେ ଅଭେଦ ଅଭେଦ ଉପସ୍ଥିତ । ତାଙ୍କ କରକମଳ ସ୍ପର୍ଶରେ ଚିନ୍ତାକୁଳ ବହୁଦୁଃଖୀ ନିଜନିଜ ଦୁଃଖ, ଚିନ୍ତା, କ୍ଳାନ୍ତି, ଭ୍ରାନ୍ତି ବିସ୍ମୃତ । ତଥାପି ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣଙ୍କୁ ଜଣବାକୁ କେହି ୨ ସମର୍ଥ । ସେମାନେ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହେଉନ୍ତୁ ବା ନ ହେଉନ୍ତୁ ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ବଡ଼ ୨ ଲୋକ । ଉଦାହରଣ ସେନାପତି ପ୍ରଭୃତି ନିଶୀଥରେ ଜାଗ୍ରତ, କାର୍ଯ୍ୟରତ ।

ରଣରେ ଶାନ୍ତି ପାଇ ଥିଲେ ବି ଭୀମର ସେପରି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ବାପ ଭାଇଙ୍କ ସହିତ ନିଜ ମୁଣ୍ଡକୁ ପାଣି ଉପରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଛାମୁ ଉପରେ ସବୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ଯାହା କରନ୍ତୁ ବା ପରଦିନ ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ଯାହା ହେବ ତହିଁ ପାଇଁ କୌଣସି ଭାବନା ନାହିଁକି ଭାବନା ନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ ବାପ ଭାଇ ଏ ସେପରି ଏଣ୍ଣା କହିବା ବାକ୍ୟ ମାତ୍ର । ଏମାନେ ଠାକୁରାଣୀ ସର୍ବସର୍ବା ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି

କରନ୍ତି । ସେ ମାନେବ ନ ଭାଷିବେ ସେମାନଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ "ଯାହାକୁ ରକ୍ଷିବେ ଅନନ୍ତ କାଳ କରିବେ ବଳବନ୍ତ"; ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ହେଲେ କେହି ନାଆଁରେ ଡାକିବେ ନାହିଁ କି ଚାଳିରେ ଘୁଞ୍ଚିବେ ନାହିଁ । ସେ ବାମ ହେଲେ କେହି ମୁହଁ ଟେକି ରହି ପାରିବେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଅନ୍ତ କଳା ଅଛି କେହି ପାଇ ନାହିଁ । ଏପରି ଧର୍ମ ଭୀରୁ ଭକ୍ତ ମନ ଅଧି-ଷ୍ଠାନରେ ଦିନରାତି କାର୍ଯ୍ୟତତ୍ପର ରହି ସଦା ସତର୍କ ଚଞ୍ଚଳ ହେବା ଉଚିତ, ତାହା ଭ୍ରମା ପରି ଲୋକେ କମ୍ପା ରାଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତି ଜାଣନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ଦେଖାଯାଏ ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ଜଗଦେବଙ୍କ ସମୟ ଦେଶପାଳି-ଅନ ଯାକ ସବୁ କାମ କରୁଥିଲେ । କେତେଥର ସୁବିଧାରେ ନିନ୍ଦା ସହଜ ଲଙ୍ଘ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା କହି ଦେଇ ଠିକ୍ କରୁଥିଲେ ତାହାର ଫଳ ଭାବିବା ଦରକାର ମନେ କରୁଥିଲେ । ଜଗଦେବଙ୍କ ! ତାଙ୍କର କାଣ୍ଡକାରଖାନା ପରି ଜଣା ଯାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବିଦ୍ୟା, ବୁଦ୍ଧି, କଳା-କୌଶଳ, ଧର୍ମ ଅଧ୍ୟବସାୟ, ପରିଶ୍ରମ, କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ପ୍ରଭୃତିରେ ଜଗତ ତାଙ୍କର ଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ଚକିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ସିଦ୍ଧି ଧର୍ମକର୍ମରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ନିଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ବାହାର ରାଜ୍ୟରୁ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷୀ ମହାରାଜାମାନଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରି-ପରିମିତ ବୁଦ୍ଧିକୌଶଳରେ ବଶୀଭୂତ କରିବାରେ ସେହି ଜାଣିଲେ । ଏଥିରେ ଦୃଷ୍ଟି ତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିବଳରେ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ହୋଇଥାଏ ।

ଭ୍ରମା ଓ ତାହାର ବାଲକର ମୂର୍ତ୍ତି ଆଉ ଅବସ୍ଥାମାନେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ଯାଉନ୍ତି । ଏହା ମନୁଷ୍ୟର ଧର୍ମ । କିନ୍ତୁ ସେ ହୃଦୟରେ ମାତା, ଶାନ୍ତି, ଦୟା, ମାୟା, କ୍ଷମା ପ୍ରଭୃତି ଗୁଣ ସଦା ସ୍ଥିର ଥିବା ତାଙ୍କ ଦେହର ଧନ, ମାନ, ଶକ୍ତି, ମୂର୍ତ୍ତି ସବୁରି

ଅଗଣାଗର । କେହି ବସ୍ତ୍ରର ପାଇଁ ଧର୍ମ ଭୁଲି ସ୍ୱାର୍ଥରେ ମଜ୍ଜନ୍ତି । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣେ ଖାସ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଉଛି, ଅନ୍ୟ ଲୋକକୁ ଧର୍ମ କର୍ମ କରୁଛି । କେହି ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମରୁ ମୋକ୍ଷପଥ ମାଗୁଛି । କେହି ସ୍ୱଜନ ପରିତ୍ୟାଗୀ ହୋଇଅଛି । କେହି ସନ୍ଧ୍ୟା ବା କେହି ଜପ କରୁଛି । କେହି ଯାଗାଦି କେହି ବା ନିତ୍ୟକର୍ମ ଦେଉଛି । ଏହିପରି ଯେ ଯାହା କରୁ ବା କରୁ, ବିଶ୍ୱପତିଙ୍କ ଲୀଳାଦିକୁ ଜାଣିବାକୁ କେହି ନାହିଁ କାହାଁ । ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ସ୍ତୁତିଏ ଏବଂ ଯୋଗାଯୋଗ କରିବାକୁ କେହି ସକ୍ଷମ ନୁହଁ । ଏ ସବୁ କଥା ଅଭେଦ୍ୟ ଅଦୃଶ୍ୟ । ଯାହା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ-ଜଗତର ଆନୁଷ୍ଠାନିକ, ବୈଦିକ ବୈଦିକ ତର୍କିକ ତାହାର ବଳ ନାହିଁ କି କଳ ନାହିଁ । ସାଂଖ୍ୟବାଦୀମାନେ ଶତ ଶତ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ବିଧାନର ଖଣ୍ଡନ କରନ୍ତି । ମୁଁ ଦେଖୁଛି ନରରେ ମହାପ୍ରାଣୀ ତାହାର ଗର୍ଭରେ ଅବସ୍ଥିତ । କେତେ କେତେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଭ୍ରମରେ ପଡ଼ି ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପର କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉପସ୍ଥିତ କରି ଦେଖିନାହିଁ କେତେ କେତେ ସ୍ୱଧର୍ମ ଧର୍ମ ଭ୍ରଷ୍ଟକାରୀ କରୁଛନ୍ତି । କେତେ କେତେ ଦେଶ ବାହାରି ଯାଇ କରୁଛନ୍ତି । କେତେକ ଦେଶର ନରନାରୀ ରାଗରେ ଧର୍ମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ନିକ୍ଷେପ କରୁଅଛନ୍ତି । ଆଜି ପରେ ଦେଶ କିଏ ଅଛି, କାଲି କେ ଦେଖିବ ସେ ହୋଇଅଛି । ଧର୍ମର ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଅନୁଶୀଳନ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଅର୍ଥରୁ ସ୍ୱଜନଙ୍କ ନିଧନ ପାଇଁ ଭଗବଦ୍ଗୀତା କହୁଛନ୍ତି । ଏପରି ଶେଷରେ ସୁଖ ଓ ତାହାର ବାସନାର ପୁଣି ଅଧିକ ନିଜ ଯାଇ ଉଦ୍ଧାର କି ମନ କଲେ ତାହା ଶାସ୍ତ୍ରକର୍ତ୍ତା ଜାଣନ୍ତି । ବିଶ୍ୱରେ ଯାହାର ଯାହା ହେଉ, କୁଆଡ଼େ କି ଧର୍ମ ତାହାର ଜୀବନ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଆପଣା ବେଳରୁ ଚେତ ଆପଣଙ୍କୁ ବୁଝନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

ସୁତରାଂ ଶ୍ୟାମା ବା ତାହା ବାପଭାଇଙ୍କର କି ହେବ ତାହାଁ ପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ବୃଦ୍ଧିବେଶୀ ଯଥାସମ୍ଭବରେ ଟିଗିରିଦୁର୍ଗରୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ତାଙ୍କ ଅନୁଚରୀ ନିଦ୍ରା ମଧ୍ୟ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ଅଟକାଇ ରଖିଲେ ନାହିଁ ।

ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିପଥରୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ଅନ୍ତର ହୋଇ ଶ୍ୟାମା ଦେଖିଲା ଅନ୍ଧକାର ଘରିବାଉଣ୍ଡି ତନ୍ତୁଘିତ ଧନକାରଙ୍କ ଧନୁଗୁଳ କାରଖାନାକା-ବନ୍ଧୁଁଭିତ ଦେଖି ତମକି ଉଠିଲା ପଛ ହେଲା । ଏହାପରେ ତାହା ମନରେ କଣ ହେଲା, ତା ସେ ଜାଣେ । ତାହା କିନ୍ତୁ ପ୍ରକାଶ ନ କରି ଘାସ-ଗାଈଙ୍କି ଉଠାଇ ଦେଲା ଏବଂ ଅତି ସାବଧାନରେ କୁଡ଼ି ରହିବାକୁ ନଈ ତଳରେ ହୋଇ ଦେବାକୁ ବାହାରି ଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ରାଜା ତାହାର ସମାନ୍ତରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଗଲେଣି । ଶ୍ୟାମା ଆଗେଇ ଯାଇ ଭୂମିରୁ ପ୍ରଣିପାତ କଲା । ଖୁସି ମିଶାଇଲାଙ୍କ “ଉଠ ।” ଶବ୍ଦରେ ଅବିଳମ୍ବେ ଉଠି ହାତଯୋଡ଼ି ଠିଆ ହେଲା । ନିଶାରେ ମଦ୍ୟପାନ ଆଉ ଶାଳତନ୍ଦ୍ର ନିଦ୍ରାଗ୍ରସ୍ତ କାରଣରୁ ପୂର୍ବ ମାତ୍ରାରେ ବାଧ୍ୟମାନ । ତାହାପାଇଁ ଶ୍ୟାମାର କିଛି ଶୋଚନା ନାହିଁ । ସେ ନିର୍ଭୟ ମନରେ ବାଟ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବା ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିଲା । ଭୂତ ଅନୁସାରେ ଏହା ତାଙ୍କ ଯୌବନୀ ମନ କିଛି ବା ନ କରି ଉତ୍ତମ ବଦନରେ ରାଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ “କାଲି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଦେବୀ ବେଳଗାଏ ମାମୁଁଘରେ ଥିଲ କି” ? ଏଥିରେ ଶ୍ୟାମା କହିଲା “ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ କେଉଁ କଥା ଅଗୋଚର ସେ” ।

ସେ ରାତ୍ରିରେ ରାଜା ବା ରାଜସେବକ ଆଉ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ଏକଥା ସେକଥା କେତେ ଦମନରୁ ଅବସର ହେଲେ । ଶ୍ୟାମା ଟିକିଏ ପଛରେ ରାଜାଙ୍କ ପଛରେ ପଛରେ ଚାଲିଲା ।

ତାହାର ସ୍ୱଭାବଟାରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠାରେ ଝୁମାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଝୁଲା ଉପରେ ଥୁଆ ହୋଇଥିଲା, ସେ ସ୍ଥାନ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଝୁମା ନେଉଛି ମୋପରି । ତାହା ମନରେ କି ଅଛି ସେ ଜାଣେ । ଏଥିପାଇଁ ତାହାର ମୁଖ ବନ୍ଦ ନୁହଁ । ଆଉ ଆଉ ମାନଙ୍କ ପରି ସେ ମଧ୍ୟ ଏକଥା ସେକଥା କହୁଅଛି । ଏଥିରେ ଶୁଣିବାରେ ସମସ୍ତେ ନିବୃତ୍ତ ।

ପାଟରାଣୀଠା ମୁଣ୍ଡ ଛୁଇଁ ରଜା ବୁଝି ପାରିଲେନାହିଁ କିମ୍ବା ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ଆଉ କେହି କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ କି ଜାଣିଲେ ନାହିଁ । ଏଠାକାମରେ ସମସ୍ତେ ସେ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ଚାଟିପି ଝୁମା ଚଟ୍ଟକଣ୍ଠ । ଏଥିରେ କିଛି ଦୂର ଯାଇ ଝୁମା ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମାଡ଼ିଲା । ଅପମାନ ବଦଳରେ ସ୍ୱାମୀ ତାହାର ମାରୁଣି ପ୍ରଦାନ କଲେ । ପଥାରମ୍ଭ ଜୁହାର ହୋଇ ପୋଡ଼ିଲା ବେଳକୁ ତାହାର ହିମ୍ମତ ଉଭା ଦେଖା ଦେଲା । ତାହାର ଛୁଟ କୁହେଇ ମୋଡ଼ ହୋଇଗଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ଗୋଟାଏ ଘାଟି ପାର ହେଲା ବୋଲି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କି ମନେ ମନେ ଜୁହାର କଲା କି ନା ତାହା ସେ ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ବେଶ ବେଶ ହୋଇ ଖେଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯେଉଁଠି ଆସି ବାହାରିଙ୍କ କଟକ ନଗାଇ ଥିଲେ ମୁଣ୍ଡପାଞ୍ଚା ଦେଇ ନାଚକେ-ଶ୍ରୀ ନଟାକୁ ସ୍ଥକାଗଲା ।

କହ୍ଲୁଣି ଉପରୁ ଝୁମା ଆସି ବାଜାଇଲେ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲା ଆଉ ଯାହା ଟାହା ଦଶିଙ୍କ ସବୁ କହିଲା । ଏଥିରେ ସମସ୍ତେ ସେ ଆହ୍ଲାଦିତ ହେଲେ ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର । ଠାକୁରାଣୀ ରକ୍ଷିଲେ ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରୁ ବାହାରିଲା ।

ଏଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭଗବତ୍‌ଚେତନା ଅଧି ଉଦ୍‌ଦୀପିତ ହେଲା । ଅଦୃଶ୍ୟ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଶକ୍ତି ଉପରେ ଯେପରି ନିର୍ଭର କଲେ ସ୍ୱ ନିଜଶକ୍ତି ଉପରେ ସ୍ପୃହା ଦେଖାଏ ନାହିଁ । ସେ ଭାବ ଓ ବିଶ୍ୱାସରେ ପ୍ରଭୁ ଅହଂକାର ନୋହିବା ଯାଏ ମାୟାଜାଲରେ ମନୁଷ୍ୟ ଏକଣା ଚେତନା ହେଉଥାଏ । ନାନା ଉଦ୍ୟମ ଚେଷ୍ଟା ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରବୃତ୍ତି ନାହିଁ । ନିଜନିଜର ଯେ ହେବ ଏପରି ଅନୁଗ୍ରହ କରନ୍ତି, ନିଜେ ନିଜେ ସେଥିରେ କାନ୍ତି କରି ଦେବାର ଭାର କିଛି ଭିକ୍ଷା କରେ । ମାତ୍ର ଏହା ମନେ ହେଉ ନାହିଁ ଯେ ସ୍ୱାମୀ ନିଜ କାମ ବୋଲି ବୋଲିଯାଏ, ତାହା ନିଜେ ନ କରି ଅନ୍ୟ ଜଣେ କରାଇନ୍ତି । ସେ ଏପରି ବଡ଼ ବିଶ୍ୱାସର ବନ୍ଧନ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ଭାର ସେ ସହଜରେ ବଳ କୋଟିଗୁଣେ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇ ଉଠେ ଭିକ୍ଷା କରି ନ ପାରେ । ଏହି ନିଜ ଆତ୍ମସ୍ଥ ଭାବ ସେ କାହିଁକି ହୁଏ ତାହା ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ସାହା ଦେଲେ, ସେ ସବୁ ଶରଣାର୍ଥୀ ନୁହନ୍ତି । ପ୍ରକୃତ ସେଇ ତାହା କ୍ଷଣି ବା ଦୀର୍ଘକାଳସ୍ଥାୟୀ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ନିଶ୍ଚିତ ଉଦ୍ଧାର ସେହି ଅପରିସୀମ ଅଦୃଶ୍ୟ ଶକ୍ତିର ଆଶ୍ରା ନେଇ ରହିଥାଏ ।

ଶ୍ରୀମା ଆଜି ତାହାର ବାପଘର ମଧ୍ୟ ଗତ ବୃତ୍ତିର ଅନ୍ତରେ ଜୀବନରସା ନିଷ୍ଠରେ ଏହାତାହା କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ । କିନ୍ତୁ କାହିଁରେ ଅକଳ୍ପନାର କିଛି ଆଶାଲତା ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ଅବଶେଷରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଦ ସମର୍ପି ଦେଲେ । ହୃଦୟରେ ରହି "ମାଆ ତୋର ଯାହା ଇଚ୍ଛା, ତାହା କରିବି" କହି ଧରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ରହିଲେ । ଆଜି ତାଙ୍କର କାହାରି ଆଶା ଛାଡ଼ି ପାରିଲା ନାହିଁ । ବାପଘରେ ସେଠାରେ ପାଳନଶୀଳନ କରି ଦିନ କାଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ । 'ହେଉ' ଶ୍ରୀମା ଆଜି ସ୍ୱାମୀ ଦର୍ଶନକୁ ଗଲେ ନାହିଁ ।

ଯେତେବେଳେ ଭୀମା 'ଇଞ୍ଜେକ୍‌ସନ' ଦିଆଯିବାକୁ ମନା, ଡାକ୍ତର-ବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଔଷଧ ଥିବାରୁ ସ୍ତନ୍ୟ ପିଆଇବାକୁ ବାରଣ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସନ୍ଦେହ କରୁଥିଲେ । ତାହାପରେ କାହାର କିଛି ଭାବନା-ଚିନ୍ତା ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଭୀମା କିଛି ଭଲ ହୋଇବା ଯାଏ ଦେହରୁ ଅଲଗା ନାହିଁ । ସେଥି ସମୟରେ ବସ୍ତାକୁ ଆଣି ବାହକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମୁଣ୍ଡରେ ଘୃତ ଲଗାଇଲେ । ପରଦିନ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ଘେଟାକୁ ଯାଇ ଶୁଣିଲୁ ଯେ ରାଜାଙ୍କର ପୀଡ଼ା ବଢ଼ିଅଛି । ରାଜା ବଞ୍ଚି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ପୁଣି ଚିକିତ୍ସକ ଘେଟାରେ କାଳସାପର ବିଷ ଭୀମା ବାହକଙ୍କଠାରୁ ପାଇଲେ । ପୁନର୍ବାର 'ଇଞ୍ଜେକ୍‌ସନ' ଦେଲେ ପୀଡ଼ା କମି ଯିବ ଶୁଣିଲୁ । ପୁଣି ଚିକିତ୍ସକରେ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ବିଷ ଆଣିବାକୁ ଗଲେ । ତାହାର ଏକ୍ଷଣରେ ଫେରିଆସିବା ଦେଖିଲୁ । ରାଜାଙ୍କ ପୀଡ଼ା ବୃଦ୍ଧି ସମ୍ବାଦ ପାଇଲୁ । ସେମାନେ ତାଙ୍କର ହାତୀଙ୍କର ଧ୍ୟାନ କରିଲେ । ପୀଡ଼ା ହେଲେ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉଦ୍‌ବେଗ, ଉତ୍କଣ୍ଠା, ଭୟ, ଆଶଙ୍କା ପ୍ରଭୃତି ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସେତେବେଳେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ଯେ ସ୍ଥାନରେ ଅଛି ବା ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ ଏବଂ ଏମାନେ ଆଉ ଦୁଇ ତିନିଘଣ୍ଟା ଠାକୁରଙ୍କ ପୂଜା ଆଉ ନାମାଜିକ ପ୍ରଜା ଘାଟ ଦୂରରୁ ଦେଖି ଦାଣ୍ଡରୁ; ସେତେବେଳେ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଦୂରରେ ଦୀନ ରହିଲେ ନାହିଁ । କେତେ କେତେ ଗୁରୁଆ ନୈବେଦ୍ୟ ଆଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କେତେ ୨ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣି ଦେଖି ବସିଲେ । ଠାକୁରଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଗଲା ବୋଲି ଜଣଜଣଙ୍କ ଠାରେ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିଲା । କିନ୍ତୁ କାହାରି କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ ।

ରାଜାଙ୍କ ପୀଡ଼ାବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ୨ ଉଆସରେ ପ୍ରମୋଦ ରଜନୀ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କ୍ରମେ ୨ ଦିନରାତି ସ୍ତବ୍ଧତାରେ ରହିବା ଆରମ୍ଭ କଲା । ତେଣିକି ମନ୍ଦିରେ ୨ ଅଙ୍କି ବାଦ୍ୟଗୀତି ଦେଖିହେବା ଶୁଣିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମିଳୁଥାଏ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ବଡ଼ ଉଦ୍ବିଗ୍ନ ଓ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ । ମାତ୍ର ତାହା ମୁଖରେ ଜଣାଇ-ବାକୁ କିମ୍ବା ତାକୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେବାକୁ କାହାରି ସାହସ ହେଉ ନାହିଁ । ଏଣେ ପ୍ରେମା ସେଥିରୁ ବିରତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହାପରେ ପୁଣି ଗୁରୁଦିନ ଗୋଲାପ ଜଣେ ଦାସୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରରେ ନିର୍ଭର କରି ପ୍ରେମାର ପ୍ରାର୍ଥନା ମୁଖରେ ଜଣାଇଲା । ପ୍ରେମାଙ୍କ ଟାଣକୁ ଦେଖି ବା ମୃଦୁଭାଷାକୁ ଦେଖି, ଦର୍ଶନ-ଲାଭର ଆଜ୍ଞା ପ୍ରେମାକୁ ମିଳିଲା ।

ସ୍ୱପ୍ନରେ ପ୍ରେମା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ରାଜାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଟିକିଏ ଦୂରେ କାନ୍ଦିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । କେତିକିକ୍ଷଣରେ ରାଜା ବାରଣ କଲେ । ଜନ୍ମସ୍ତୁତି ପ୍ରେମା ବେଦନା ବନ୍ଦ କରି ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋଚନ ଓ ଯୋଡ଼ ୨ ହସ୍ତରେ ଜଣାଇଲା ଯେ ତାହାର ଜୀବନ ଶିର-ଚରିତେ କସ୍ତୁରୀ ବୁଢ଼ୀ ନିଶ୍ଚୟ ଆରୋଗ୍ୟ କରିପାରିବ ଏବଂ ତାକୁ ଆଣିବାକୁ ସେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ । ସେଥିପାଇଁ ନୃପ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଏକ ଦିନ ଭିତରେ ବୁଢ଼ୀକୁ ଉପସ୍ଥିତ କରିବ ବୋଲି ଜଣାଇ ପ୍ରେମା ମୁଖରୁ ପ୍ରେମଣୀ ହେଲାକୁ । ସେ ଦିନ ବା ତାହା ପର ଦିନ ପ୍ରେମାର ଆଉ ଦେଖା ନାହିଁ ।

ଯେଉଁ ଦିନ ସେହି ବୁଢ଼ୀକୁ ଆଣିବାକୁ ଯାଇଅଛି, ତାହା ଉଆସରେ ଆଉ କେହି ରହିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବାହାର ଲୋକଙ୍କ ଅଶ୍ରୁ ଶୁଣି, ବୈଦ୍ୟ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, କୋଟିଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଲା । ପ୍ରେମାରେ ମଧ୍ୟ ଅଟେଶୀ ୨ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକର୍ମରେ ହେଲା ବା ଏତି କଲେ ନାହିଁ । ଅଥଚ ପ୍ରତ୍ୟହ ରାଜାଙ୍କର ପୀଡ଼ାବୃଦ୍ଧି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏଥିରେ

କେହି ୨ ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ ପୂର୍ବକାଳରୁ ଚିହ୍ନି ରଖିଥିଲେ । କାରଣ ଆତ୍ମରି-କାଳରେ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ । ଏଥିପାଇଁ ଦୁଇ ତିନି ଦୁଇ ଦିନ ବେଳେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମୁହଁ ଚିହ୍ନାଗଲା ।

ସେଦିନ ସେହିବାର ତୃତୀୟ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସାଙ୍ଗରେ ଜଣେ ବୁଢ଼ା ସେଇ କ୍ଷମା ଦେଖାଦେଲା । କେହି ୨ ଆଗରୁ ବୁଢ଼ା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ବଡ଼ ଲୋକ, ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ବଡ଼ ୨ । ମନକୁ ଦେଖିବା ପରେ ଥାଉ, ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ କପଡ଼ାପିନ୍ଧା ଧୂଳିଧୂସରିତ ବୁଢ଼ା ସେମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ ରାଜ୍ୟଶ୍ରେଣୀଙ୍କ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଅବସ୍ଥାବିବେଚନାରେ କେହି ବୁଢ଼ା ଲୋକଙ୍କୁ ବିଶେଷ କଲେ ନାହିଁ । ପ୍ରତିବାଦ ମଧ୍ୟ ସମ୍ମୁଖରେ ଆସିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ପୁଣି ରାଜାଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ବୃଦ୍ଧା କ୍ଷମା ସ୍ୱାମୀଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ପାଇ ଅଛି । ସୁତରାଂ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ ସେହି କ୍ଷମା ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ କଲା ।

ସମସ୍ତେ ନୀରବ, କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ାର ଦୃଷ୍ଟି ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ।

ଏହାପରେ କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ରାଜାଙ୍କ କପାଳରେ ଗୋଟିଏ ଲେପ ଦେବାକୁ ବୁଢ଼ା ଅନୁମତି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲା । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣରେ ତାହା ମିଳିଲା । ବୁଢ଼ା ଲେପ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରାଜାଙ୍କ କପୋଳଦେଶରେ ଦେଇ ଠିଆ ହେଲା । କ୍ଷମା ମଧ୍ୟ କିଛି ନ କହି ନ କରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ସମସ୍ତେ ଏହିପରି ନୀରବରେ ରହିଲେ । କାହାରି ମୁହଁରେ କିଛି କଥା ନାହିଁ କି କାହାରି କିଛି ଶୁଣାଗଲା ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ କାଷ୍ଠ-ପୁତ୍ତଳି ପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକଥା ଅଜଣା ୨ ନିରେ । ଏହି ନୀରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ ଅବସ୍ଥାରେ କିଛି ସମୟ ବୋଧ

ଦେଖିଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରମୁଖାଁମୁଖରୁ ଶୁଣା ଗଲା । ଏହା ସୂଚନାକୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ-କାଳର ଜଳଦ-ନିନାଦ ଭଳି ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା । କିନ୍ତୁ କାହାର ଛାତି ଫାଟିଲା ନାହିଁ । ରାଜା ମଧ୍ୟ ଆଉ ବାକ୍ୟବ୍ୟୟ ନ କରି ବସିବାପାଇଁ ସୀମା ଅଞ୍ଚଳ ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ ଭାଗିତରେ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସତର୍କ ରହିବା ପାଇଁ ସବୁ ଲୋକଙ୍କର ନିଜ ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲେ । ତଥାପି ସମସ୍ତେ ନୀରବ ରହିଲେ । ଦିନମ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଲୋକମାନେ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲେ । ପୁଣି ଏହାପରେ ରାଜା ଗାଡ଼ି ନିର୍ମାଣରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ବୋଲି ଜାଣିବାକୁ ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ ।

ଶୀତଳ ଆରମ୍ଭରୁ ନିଦ୍ରା ସହିତ ରାଜାଙ୍କର ଦେଖା ନଥିଲା । ତାହା ପାଇଁ ରାଜା କି ଅନୁଭବ କଲେ ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ଚୈତନ୍ୟସ୍ୱରୂପ । କିନ୍ତୁ ଆମମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ନାହିଁ । ଏହି ଆନନ୍ଦସ୍ରୋତରେ ଚଢ଼ି ଆଶଙ୍କା ଓ ଅନିଶ୍ଚିତତା କାହାରି ମନରେ ରହୁ ନାହିଁ । କେହି ଆପଣା ପାଇଁ ନିଦ୍ରା ଲୋଡ଼ୁ ନାହିଁ । ନିଜ ନିଜର ନିଦ ଦେଇ ରାଜାଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ସମସ୍ତେ ଇଚ୍ଛା । କିନ୍ତୁ କାହାରି କୌଣସି ଇଚ୍ଛା କଥାରେ ବା ବ୍ୟବହାରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉନାହିଁ । ଏଠାରେ ରାଜାଙ୍କ ଅନ୍ତଃପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ ସବୁରି ଆଖି ଲାଗି ରହିଅଛି । ସମସ୍ତେ ଜାଗ୍ରତ ଥାଇ ନିଦ୍ରିତ ପରି ଉତ୍କଣ୍ଠିତ । ଏହି ସବୁ ଭିତରେ ବାହାରେ ଲୁଚିଆସନ୍ତି କାହାରି ଶିବା-ଆଶିବା ନାହିଁ ।

କେବଳ ପ୍ରତିବାଦ୍ୟ ପ୍ରିୟତମ ଜେମା ବାରମ୍ବାର ଶିବା-ଆଶିବା କରୁଛନ୍ତି । ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ ଦେଖି ସୀମା ଅଞ୍ଚଳବେଳୁ ପ୍ରମୁଖଙ୍କର ନିଦ୍ରା ହେବାପାଇଁ ଆସି ନଥିଲେ । ଏଥିରେ କିଛି ସମୟ ଯାଇଥିଲା ।

ତାଙ୍କର ଉତ୍କଣ୍ଠାର ସୀମା ନ ଥିଲା । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଥର ଅର୍ଦ୍ଧ ଅଲକ୍ଷିତ ଭାବରେ କଚି ବାଳିକାଟି ପିତାଙ୍କୁ ଦେଖି ପାଉଥିଲେ । ମନର ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ନିଦ୍ରାବେଗର ପ୍ରମାଦ ମିଳିଲା ! ତାଙ୍କ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଆଶଙ୍କା ମିଶିଲା । ପୂର୍ବପରି ଆଉ ବାହାରେ ରହିବା ସେତେ ଅସମ୍ଭବ ହେଲା । ପିତାଙ୍କ ଶଯ୍ୟାପାର୍ଶ୍ୱରେ କୁଳଶୀଳ-କଥା କେଉଁଠି ଧାଇଁଗଲା । ସେ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଘୁଞ୍ଚା ଛୁଞ୍ଚି ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେ ହେଲାଇଲେ ନାହିଁ । ଲଜ୍ଜାଶୂନ୍ୟ ଠେଲି ପେଲି କକ୍ଷ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବାଳବଧୂ ଧାର୍ଣ୍ଣି ପଣ । ତଥାପି ପିତାଙ୍କ ସାନ୍ନିଧ୍ୟରେ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ବଣ । ପିତାଙ୍କ ନିଦ୍ରାର ବ୍ୟାଘାତଭୟରେ ଅତି ସାବଧାନ; ଚରଣସେବାଶୁଶ୍ରୂଷାରେ କୌଣସି ୨ ଅଳଙ୍କାର ଉଦ୍ଭୁଲ ଶାଢ଼ୀଲେଖି । ପିବା ଅମିବା ଚିନ୍ତା ତ୍ରୁଟିକ ଅଙ୍ଗୋଚର ରଜ । କେବଳ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଅନାଇ । ପିତାଙ୍କ ନିକଟରେ ରହୁନାହାନ୍ତି ଅଥଚ ଅଧିକ ଷଣ ଅନ୍ୟର ହୋଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏଥିରେ ତାଙ୍କର ସୁଖ କି ଦୁଃଖ ସେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପିତାଙ୍କ ରୋଗ ମୁହାଁର ପ୍ରବଳ ବେଗ ପ୍ରସୁପ୍ତ ପ୍ରକାଶ ପାଉଅଛି । ସେ ମୂର୍ଚ୍ଛା; ଅବଶାଙ୍ଗୀ, ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ । ପିତାମାତାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ମୁହଁରେ କାହାରି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ସାନ୍ନିଧ୍ୟତା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କାହାର ତତ୍ତ୍ୱ ଅନ୍ୟ ଭାବ ସ୍ପର୍ଶ କରୁନାହିଁ । ପୁଣି ବର୍ତ୍ତମାନ ପିତାଙ୍କର ପ୍ରିୟତମା ବୋଲି କାହାରି ଦ୍ୱିଧା ନାହିଁ ।

ଅନ୍ତଃପୁରେ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଉଦ୍ବେଗ ଭରିଲା ପିତାଙ୍କର ନିଦ୍ରା-ବେଶ ଦେଖି ଯେମାନଙ୍କ ମନ ଯାହା ହୋଇଥିଲା ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି; ସ୍ୱାମୀପ୍ରେମ ପିତାଙ୍କ ସାନ୍ନିଧ୍ୟରେ ଯେ ତାଙ୍କର କ ଶାନ୍ତି ଲାଭ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ତାଙ୍କ ବିନା ଅନ୍ୟ କେହି ଜାଣି ନ ପାରେ ।

ଯେତେବେଳେ ଆଶଙ୍କାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ହୃଦୟ ଆଉ ମନ ଉତ୍କଣ୍ଠା ଆଦିରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଗଲା ।

ସେହି ଉତ୍କଣ୍ଠା ସୀମା ବୋଲି ତେମାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମରୁ ଜଣାଥିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଆଶାନ୍ତ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶାନ୍ତି ମିଳିଇବାର ସମୟ ଆସିଛି । କେବଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ହୃଦୟର କୃତଜ୍ଞତା ନିବେଦନ-ବାକୁ ତେଣୁ ସୀମା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲେ । ପୁଣି ପିତାଙ୍କ ମୁଖାବଲୋକନ କଲେ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଏକୁଟିଆ ଭାବ ଲାଗିଲା । ସେହିସବୁ ଯେତେବେଳେ ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ପିତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସୀମାଙ୍କଠା-ମଧ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନର ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ । ତେମାଙ୍କ ଆଖିରେ ନିଦ ନାହିଁ । ସେ ବାରମ୍ବାର ଆସୁଥାନ୍ତି, ବାରମ୍ବାର ସୀମାକୁ ଦେଖୁଥାନ୍ତି, ଯାଉଥାନ୍ତି । ପିତାଙ୍କର ଗଭୀର ନିଦ୍ରା ତେଜେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନେଉଛନ୍ତି, ତେମାଙ୍କ ମନ ତେତେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ହେଉଛି ଏବଂ ତାଙ୍କ ନୟନକୁ ଚେତନ ସୀମା ଆଡ଼କୁ ନେଉଅଛନ୍ତି । ପିତାଙ୍କ ଶାନ୍ତିସହିତ ସୀମା-ଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନମ ଆସିଥିଲା ।

ସକଳ ଭଳନ ତାହାର ଆଉ ୨ ଜଣ ମନେ ପଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପିତାଙ୍କ ଶଯ୍ୟା ପାଖରୁ ଉଠିଲେ ସେବାକୁ ଲାଗିଲେ, ସୀମା-ଙ୍କଥା ସେହିପରି ଧୀରେ ୨ ତେମାଙ୍କ ହୃଦୟମନ ଘାରିଲା । ସୁଖ କଥା ମନେ ପଡ଼ି ୨ ଦୁଃଖ ଆଡ଼କୁ ମନ ଗଲା । ପୁଣି ଆଖିରେ ମଧ୍ୟ ଚେତନା ଫେରିଲା । ସେଥିରେ କିଛି ବାଧାବିଘ୍ନ ନ ଥିଲା । ଅନେକଙ୍କର ଯେପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା, ସୀମାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ମଧ୍ୟ ସେପ୍ରକାର ଥିଲା ।

ସେ ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ ସେପରି ସ୍ଥାନରେ ବସି ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କ ଇଙ୍ଗିତ ଅନୁସାରେ ସେ ସେଇଁଠାରେ ବସି ଯାଇଥିଲା ସେହିଠାରେ ବସିଛି । ସୁତରାଂ ଏଣିକି ଓଡ଼ିଶୀକ ହୋଇ ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କ ସୁନ୍ଦରୀ ପାଇଁ ସେପରି ହୃଦୟରେ ଦୁଃଖ ଭାଷା ହୋଇଥିଲା ଭଙ୍ଗିରେ ସ୍ୱନାଦେଶରେ ଅଳୁଅ ବୋଲି ହୋଇ ଥାଉଛି ।

ଦୁଃଖ! କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, କାନ୍ତ ଶାନ୍ତକରଣ, ସୁଗଠନ ମୁଖଭଙ୍ଗ ନବୀନ-ସୁନ୍ଦର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡିତ ଦେହଶ୍ରୀ । ଶୁଖି ହେଲେ କି ତାହାର ଯୌବନଶ୍ରୀ ଅବସ୍ଥାକୁ ନ ଆଣାଇ ପାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଆଲୋକ ପାତ୍ରାଶ୍ରୟରେ ତାହାର ରୂପକାନ୍ତି ଜେମାଙ୍କ ଆଖିରେ ଲାଗିଲା । ସେଠାରୁ ଧୀରେ ୨ ପାଇ ମାନସପଟ ସୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖାଦେଲା । ଏବେ ୨ ସେ ପଟରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଲା । ସେ ସ୍ପଷ୍ଟ ମୂର୍ତ୍ତି-ରୂପେ ବିକଶିତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ପିତାଙ୍କ ପ୍ରକମ୍ପିତ ପାଖେ ଅପରାଧ ଭାବେ ରହିଲା । ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତଥାପି ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱପ୍ନକୁ ନ ଭୁଲି ଜେମା ତାହାରକୁ ତେଲ ନାହିଁ ।

ଜେମାଙ୍କ ମନ କଥା ପ୍ରକାଶ ହେଲା ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସୁନାର ମଧ୍ୟ ଭିତର କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଜେମାଙ୍କ ପରି ନୁହେଁ । ଦୁର୍ଗା ନିଜେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବ ବୋଲି ତାହାର ଯେ କଳ୍ପନା ଥିଲା ରାଜାଙ୍କର ନିନ୍ଦା ଦେଖି ତାହାର ସେ ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ତର ହେଉଛି । ସେ ଏବେ ସୁସ୍ଥ ନିର୍ଭୀକ, ନିର୍ଭୟ । ତାହାର ମନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ, ଆଖିରେ ନିଦ ନାହିଁ । ଜେମାଙ୍କ ଶିବା-ଆସିବାରେ ନିଦ ପାଖେ ବସି ପାରୁ ନାହିଁ । କାମ୍ୟ ସବୁରି ନିଜ ଠାଇ ରାଜାଙ୍କଠାରେ ପୂଜା ।

ସୁତରାଂ ହେମାଙ୍କୁ ଦେଖି ତାହା ମନରେ ଯୌବନସୁଲଭ ଭାବତରଙ୍ଗ ଅବାଧେ ଖେଳା ଖେଳି ଉଠିଲା । ସ୍ମୃତି ଜାଗରିତ ହେଲା । ଭୂତ କଥାସବୁ ମନେ ପଡ଼ିଲା । କ୍ରମେ ୨ ଜନାମାଳୀ ଆଖି ଦେଖା-ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ତୃଷ୍ଣା ଘଟିଲା । ସେ ତୃଷ୍ଣା ପୁଷ୍ଟିବିକାଶ ହୋଇ ରୂପଯୌବନ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କଲା । ଜନାମାଳୀର ସ୍ମୃତିମୂର୍ତ୍ତି କ୍ରମେ ୨ ହୃଦୟମନରେ ପଶିଗଲା । କିନ୍ତୁ ବାରମ୍ବାର ହେମାଙ୍କ ରୂପଲାବଣ୍ୟ ଘଟଣସୂତ୍ର ଆଣି ହୃଦୟ ଆଉ ମାନସ ଭାବସୂତ୍ର ସମ୍ପୃକ୍ତ କଲା । ତାହା ଯେତେ ୨ ଉପରକୁ ଉଠନ୍ତି ଜଡ଼ଦେହରେ ସ୍ପର୍ଶ ହେଉଥିଲେ ୨ ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଲା ସତ୍ର ହେମାଙ୍କ ରୂପଲାବଣ୍ୟସମୀପରେ ଜନାମାଳୀ କ୍ରମେ ୨ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇ ୨ ଧୀରେ ୨ ଉଭେଇ ଗଲା । ହେମାଙ୍କର ଛବିମୂର୍ତ୍ତି ତାହାର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କଲା । ପ୍ରଭାତର ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଜନାମାଳୀ ଛତ୍ର ଛାଡ଼ିଲା ଜଳିଗଲା । ସେ ହୃଦୟରେ ବସିଗଲା ହେଲା । ମନ ଆଉ ଫେରିକି ଗଲା ନାହିଁ । ଏଣେ ବାରମ୍ବାର ଦର୍ଶନରେ ହେମାଙ୍କ ଛବିମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥିର ମାନ ହେଲା । କ୍ରମେ ୨ ଉପାସିତ ହୋଇ ଦାଉଦାଉ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ମନ ହୃଦୟରେ ଶୋଭିତ ହୋଇ ସିଂହାସନ ପରି ଜଡ଼ିଗଲା । କେବଳ ଗ୍ରହିଲା ପରି ବୋଧ ହେଲା ନାହିଁ । ଏଥିରେ ନାଚ ଉଭା, ଉଭା ନାଚ, ସାନ ବଡ଼, ବଡ଼ ସାନ ହେଲା । ନିଜ ଦୁଃଖ ପାଇଁ ଆଖି ହେମାଙ୍କୁ ଦେଖୁଥିଲା । ଦେଖି ୨ ତାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ମନ ଆଉ ହୃଦୟ ଭିତରେ ଉପସ୍ଥିତ କରାଇଲା । ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ବଶୀଭୂତ ହେଲାରୁ ବହିର୍ଦ୍ଦେଶରୁ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଆଖି ଦେହଟା ନେଉଥିଲା ପରିତୃପ୍ତ ହେଲା । ନିଜ ଦୁଃଖ ନ ଭୋଗି ହୃଦୟ ମନର ତୃପ୍ତି ପାଇଁ ହେମାଙ୍କ ସେବା ଆସିବାକୁ ଡାକି ରହିଲା; ହେମାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ହୃଦୟ ମନର ସହିତ ସମବେଦନା ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ

ଲଜ୍ଜା, ଘୃଣା ଚକ୍ଷୁରୁ ଘଷି ନେଉନ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଭୀମ ସେଠାରୁ ବାହାରି ରାଜପଥରୁ ବାହାରି ଗଲେ । ନକୁଳାଦି ଭାଇ ତେଜମାନଙ୍କ ଅନୁସରଣରେ ଚାଲିଲେ ।

ସମସ୍ତଙ୍କ ଅବସ୍ଥାରେ ଭୀମ ଓ ନକୁଳଙ୍କ ମନ ଯେ ଦୁଃଖିତ ଜଣା । ତେଣିକି ଏ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ରାଜା ଦୈତ୍ୟ ନିଦ୍ରାଭିଭୂତ । ସେଥିରୁ ଦୁଇ ଯୁବକଙ୍କ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଅନ୍ତଃପୁରମାନଙ୍କ ଦୁଃଖଦେଲେ, ରାଜପୁତ୍ର ଦ୍ରୌପଦୀ ମହାଦେବୀଙ୍କ ଚେତାଇଦେଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ଦେଖୁ ଭାବ ଉଠିଲେ କେବଳ, କେଉଁ ବା ମୁଣ୍ଡ ଭୂମିରେ ପିଟି ହୋଇ-ଗଲେ କେବଳ ଶୋକ ପାଇଁ ଆଖି ପିଟିଲାଣି । ନଷ୍ଟ ଧନ ପରେ ମିଳି ଯିବାକୁ ଶୋକରୁ ଅମୂଲ୍ୟ ଧନ ମଣି ସମସ୍ତ ଆଖି ପୋଛିବା ପରେ ୨ ଆଡ଼ି ଭୂଇଁ ଦେଖିଲେ ।

ଏଥିରେ ତେଜମା ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦାକଟା କରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଆତଙ୍କ କାମରେ ଲାଗିଲେ । ତେବେ ମଧ୍ୟ ଭଜନ ଦେବ ଆତଙ୍କ ପଥ ଅନୁସରଣ କରି ଯଥା ସମସ୍ତେ ଅନ୍ତର ହେଲେ । ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଉଷାଦେବୀ ଦେଖା ଦେଲେ । ସ୍ୱାଭାବିକ ପରି ରଜାଙ୍କର ନିଦ୍ରା-ଭଙ୍ଗ ହେଲା । ରାତ୍ର ପୀଡ଼ା ସ୍ୱପ୍ନପରି ଜଣାଗଲା । କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ରଣା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେ ନିତାନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ । ଉଠିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ତଥାପି ମନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ । ଚାରିଜଣ ଯଥା ବସି ମତ ବତାଇଲେ । ସେତେ-ବେଳେ ମହାରାଜ ପ୍ରକାଶ ନିମନ୍ତେ ଭୀମ ଆଉ ଦୂତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରି ରଜା ବର୍ତ୍ତମାନର ଅବସ୍ଥା ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପଚାରିଲେ; ସେତେବେଳେ ଦୂତା କହିଲେ ଯେ ପୀଡ଼ାର କେବଳ ଉପଶମ ହୋଇଅଛି, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ଆସିନାହିଁ । ଶୀଘ୍ର ଆଜ୍ଞା ହେଲେ ସେ ତଦନୁସାରେ ଚାର୍ଯ୍ୟାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବ । ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କର

ଜୁଆର ଭିତରେ ଶ୍ୟାମା ଓ ବୁଢ଼ୀକୁ ରଖିବାକୁ ଯତ୍ନ ଆରମ୍ଭ ହେଲେ । ତାହା ସତ୍ତ୍ୱେ ସତେ ବୁଢ଼ୀର ବାହାରକୁ ଯିବା ଏକବାରେ ନିଷେଧ ହେଲା । ଶ୍ୟାମା କିନ୍ତୁ ଅନୁମତି ପାଇଲା । ତଥାପି ଉଦ୍ଧବଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ବିଶେଷ ସତର୍କ ରହିବା ପାଇଁ ଉପଦେଶ ହେଲା ।

ଏହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଲା । ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟଙ୍କର ଯତ୍ନ କ୍ରମେ ହରିଣ ଆରୋଗ୍ୟ ଓ ବଳ ଲାଭ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ପରସ୍ପର ଭିତରେ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ଶ୍ୟାମା ସେଠାରୁ ବାହାରେ । ସେ ସେତେବେଳେ ଶୁଣିଥିଲା ଯାଏ ପେଟଭରିବେଳେ ଘରକଥା, ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ କଥା, ଏକଥା ସେକଥାରେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଚଳେ । ତାହାଁ ପରେ ସତେ ସେମାନେ ଆଜି ଶ୍ୟାମାର ମୁକ୍ତିଦାତ୍ରୀ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟଙ୍କ ସ୍ଥାନ ପାଏ ନାହିଁ । କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି-ଭଙ୍ଗୀ ଶ୍ୟାମାର ହୃଦୟ ଅତି ମନ ଉଦ୍ବେଗ ଆଣେଇ ଦେଉଛି । ଜୁଆରର ନିତି ନିତି ତାଙ୍କୁ ତାହା ଆଖି ଦେଖୁଛି । ବାହାରେ ଅଲୋଡ଼ିତ ଭାବରେ ତ୍ରାହି ଧାଁଇବେଳ ମନ ଉଠୁଛି ! ସୁତରାଂ ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ମନ ବୁଝିଲେ ସେତେବେଳେ ନେଇଥିଲା ଘରଭିତର ସ୍ୱାଦରେ ନେଇଯାଉଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେମାନେ ଶତ୍ରୁଙ୍କ ସହିତ ନଷ୍ଟ, ମାର, ହୃଦୟ ଅଙ୍କୁର କରିଥିଲେ ସେ ଶ୍ୟାମା ତୁଚ୍ଛ ହୋଇଗଲା ଯେ ସେ ବାମନ, ଯେମିତି ଗଗନର ଚନ୍ଦ୍ର । ଏହିପାଇଁ ମନ ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଆଶାକୁ ଧିକ୍କାର କରୁଛି । ତଥାପି କେତେବେଳେ ୨ ଆଶାର ବୈତରଣୀସ୍ରୋତରେ ଭାସି ଯାଉଛି । ଅଥଚ ଶ୍ୟାମା କାହାରି ପାଖରେ କିଛି ପ୍ରକାଶ କରୁନାହିଁ କିମ୍ବା ତାହା ମନ୍ତ୍ରଣାକୁ କେହି କିଛି ଜାଣି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଶ୍ୟାମାବୃନ୍ଦାବନ ଚୁକ୍ତି ଦୃଷ୍ଟି ଜୁଆରର ସବୁ କେବଳ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିଲେ କି ନାହିଁ ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି

ଯେ ସୁନା ଚୁଡ଼ାକୁ ଆଣି ପୁରୋହିତ ଠିକାଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ନାନା କଷ୍ଟଯନ୍ତ୍ରଣା ଉତ୍କଣ୍ଠା ଦୂର କରିଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କର ମନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କରିଅଛନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରେମା ଆଡ଼କୁ ଜେମାଙ୍କର ମନ ସହଜେ ବା ସ୍ୱଭାବତଃ ଟାଣିବାର କଥା । ପୁଣି ସେଦିନ ବାରମ୍ବାର ଦେଖି ଦେଖି ତାହାର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଜେମାଙ୍କ ମନ ଆଉ ହୃଦୟପଟରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାହା ଛଡ଼ା ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟରେ ଦେଖାଦେଉଁ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଯଥା ବିଳମ୍ବ, ଜେମପଥରେ ରଖିବାକୁ ପରପୁରର ଚେଷ୍ଟା ହେଲା କି ନା ସେ ବୁଝିଁ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାହା ସନ୍ଦେହ କରିବାର କାରଣ କାହାରି ଅନ୍ତରେ ପଶୁନାହିଁ । ଅତଏବ ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦୂତା ବସ୍ତୁଗତାସ୍ତେ ଲିଖିତାଧ୍ୟୁଦିତ୍ସ୍ୱ, ଦୂରଦର୍ଶିମନ ମାଧୁରୀ ଲତା କାନ୍ତମୂର୍ତ୍ତି ବଚନ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳକୁ ଭେଟିଲା ପରେ ପ୍ରେମା ସଙ୍ଗ ଶଙ୍କାହୀନ, ଉଦାସୀନା, ହିତଚିନ୍ତିତ ହେଲ ଦିଶିବାକୁ ଜେମାଙ୍କର ମନ ବଳିଲା । କିନ୍ତୁ କାହାରି ମନକଥା କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁରୁଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ନାହିଁ । ତାହା ଅଭାବରେ ପ୍ରେମସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇଥିଲେ ସେ କେତେ ଭାବୁକ, ସେ କେତେ ପ୍ରେମିକ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା । ମୂକ ନବଯୌବନ ପ୍ରେମ ଜାଣି ନଥାନ୍ତେ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ପ୍ରେମା ଓ ଜେମାଙ୍କର ପ୍ରେମସ୍ରୋତ କ୍ରମେ ବଳବତ୍ତର ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତଥାପି ଚିତ୍ତନଦୀ ପରି ବହି ଆସି ଦୁଇ କୂଳ ମାଡ଼ି ପାରୁନାହିଁ ।

ଜେମାଙ୍କମାନଙ୍କର ପ୍ରେମସଙ୍କେତ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ବଳବୀର୍ଯ୍ୟ, ରୂପକାନ୍ତି ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ରାଜା ଅନ୍ତରେ ଯୁବକଭଳି ହୋଇଗଲେ । ବୁଢ଼ା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲା ଯେ ଆଉ ଔଷଧର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କର ଆଜ୍ଞା

ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦୂର ହୋଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏକ ଓଡ଼ିରେ ବୁଢ଼ାକୁ ପୁରସ୍କାର ଦେବାକୁ କହି ତାକୁ ସ୍ୱାବଧାରେ ରଖିବାକୁ ରଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ଏହାପରେ ସମାଗମରୁ ଅନ୍ତର ହେଲେ । ତାହାର ଦେଖିଣ ଯିବା-ଆସିବା ବନ୍ଦହେଲା । ଜେମା ସ୍ୱାମୀଦୃଷ୍ଟିର ଅଗୋଚର ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିଦିନ ଭୋଳିବେଳା ସ୍ୱପ୍ନରୁ ଉଠିଲାବେଳେ ଜେମା ସ୍ୱାମୀକୁ ଦେଖୁଥିଲେ କି ନା ସେ ଜାଣନ୍ତି । ଆଖି ନ ଦେଖିଲେ ବି ଜେମା ସ୍ୱାମୀର ମନ ଆଉ ହୃଦୟକୁ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ସେ କେତେ କଥାରେ ମନ ଦେଲା, କିନ୍ତୁ ମନ କିଛି ଭୁଲିଲା ନାହିଁ । ପୁଣି ସେ ଜେମାଙ୍କ ମନ କଥା ଜାଣେନି ନାହିଁ । ସେ ଏବେ ଏବେ ଶୁଣିଲା ଯେ ନିଜେ ଦୁଃଖ ପାଇବା ବଦଳରେ ଜେମାଙ୍କ ଦୁଃଖ ପାଇବା ଭୋଗିଲେ ତାହା ହୋଇଥାନ୍ତା ବଦଳାଇଲେ ଏହି ହେଲା । ତହିଁରେ ଆଉ ଦାନ-ଛିଆ ରହିଲା ନାହିଁ । ସ୍ୱୟଂ ଜେମା ତାକୁ ଦୁଃଖ ପାଆନ୍ତୁ ବା ନ ପାଆନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ପାଇବାରେ ଦୁଃଖ ଅଛି । କେବଳ ଏହିପାଇଁ ଜେମାଙ୍କ ମନ ଆଉ ହୃଦୟରେ ପଦ୍ମରେ ରହିଲା । ସେ ଯେ ଭ୍ରମର ଓ ଜେମା ଯେ କୁସୁମ, ସେ ଭାବ ମନରେ ସ୍ଥାନ ପେଲନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଦେହ । ପାଞ୍ଚି ଯେ ଭ୍ରମର ଆଉ କୁସୁମଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠାଗେଷ୍ଠି ହୋଇଛି । ପୁଣି କୁସୁମ କଣକ ପୁର୍ବେଦୋରେଖିତ; ଦେଖିବାକୁ ରହିଲା କୁସୁମ କମଳ କି କେତକ ?

ଅଷ୍ଟମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ରାଜା ଦଣ୍ଡଧାରୀ ବୋଲି ଅଭିହିତ । ଏଥିରୁ ଅର୍ଥ ବାଂଶଦଣ୍ଡ ବା ସୁବର୍ଣ୍ଣରୌପ୍ୟଦଣ୍ଡ, ହସ୍ତରେ ଦେଖିବା ଯେପରି କି ଅନ୍ୟ କାହା ଦେଖନ୍ତି, ରାଜା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନିର୍ବାଜ ଭୂଷିଥିଲେ ସେ ତାଙ୍କପାଖରେ ଦଣ୍ଡ ଦେବାର ଭାର; ଦଣ୍ଡବିଧାନର ଅନ୍ୟଙ୍କ ଥିଲା । ଏଥି ବୋଲି ସେ ସବୁ ବିଷୟରୁ ଏଣେ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ବୁଢ଼ିଆ ୨ ଲୋକ ମିଳି ବିଧିବିଧାନ କରୁଥିଲେ କିମ୍ବା ବୁଢ଼ିଆ ବନ୍ଦୋବସ୍ତର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଥିଲେ ତାହା ନୁହଁ । ସେ ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ ଯେ ମନୁ, ଯାଜ୍ଞବଳ୍କ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପରି ମୁନିଋଷି, ବାଣପ୍ରସ୍ଥୀ, ପିତାପୁତ୍ର, ବୃଦ୍ଧଶିଷ୍ୟ, ରାଜ-ବାନ୍, ଅଣ୍ଡାଯୁଗ୍ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର କର୍ତ୍ତବ୍ୟାକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛନ୍ତି ବା କରୁଛନ୍ତି, ତଦନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବା ରାଜାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ସେ କାଳରେ ଯେ ମୁନିଋଷିଏ ଅରଣ୍ୟରେ ଥାଆନ୍ତି । ଫଳମୂଳ ଖାଆନ୍ତି । କାହାରି କିଛି ଧାରନ୍ତି ନାହିଁ । କାହାରି କଥା ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ କି କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବଡ଼ବଡ଼ ଜମାରୁ ଜ ତେଲ ଚର୍ଚ୍ଚୀ କିମ୍ବା ଅଯୋଧ୍ୟା ବା ମଗଧ ରାଜାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡାଣି ନୁହନ୍ତି, କି କାହାରି ପାଇଁ ବୁଦ୍ଧିର ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି ନାହିଁ । କଥାରେ ଛଳ ଦେଖାନ୍ତି ନାହିଁ । ଋଷିମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା-ଶାଳୀ ହେଲେ ବି ନାମଡାକ ପ୍ରଭୃତି ନ ଚିବାଯାଏ ବୃଦ୍ଧଋଷି ହେଲେଷ୍ଟ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶାସ୍ତ୍ରଙ୍ଗତ, ନିସ୍ୱାର୍ଥପର, ନ୍ୟାଯ୍ୟ । ସେମାନେ ରାଜ୍ୟ ଧରି ଦେବା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିବା ସ୍ଥଳେ ବୋଧହୁଏ ଧରି ନେବା ଅଛି । ସେମାନଙ୍କ ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ସ୍ୱାମୀର ଧନ ଗାଙ୍କୁ ଦେଲେ କିମ୍ବା ଭାତୃଦେବୀଙ୍କୁ ମୂଲ୍ୟଭାତ ଖାଉ ଦେଲେ ଅନ୍ୟାୟ ହୁଏ । ଅଧର୍ମ ହୁଏ । ଏହାକୁ ରାଜା ଆଦେଶରେ ଧର୍ମ ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି । ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିକୁ ନଯ ଦେବତାରେ ଧର୍ମ ଥାଏ, ସେଠାରେ ଅଧର୍ମ ପାପ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଶୁଦ୍ଧର କଷ୍ଟର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଥିବାରୁ ନିଜେ ତାଙ୍କର ନାମାଦି ଦୂର ଦେଖି ଦୁଃଖ ଦ୍ରୁତି ନାହିଁ । ସେ ମୁନିଙ୍କୁ ପୁଣି ପରି ମଣନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥବୋଧ ଭୂତ ହେଉଥିବାର ବଳା । କିନ୍ତୁ ମାଣ ମିଳିଲେ ନେବାକୁ କାହାରି ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରେମ ସିନ୍ଧୁକୁ । ତାହିଁରେ ନଡ଼ିଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜ ବୁଦ୍ଧି ବିଶୃଙ୍ଖଳ ହୁଏ । ଭଗବାନଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ ଏହି ନିୟମ ଅଛି । ଏହି ପ୍ରେମ ଯୋଗୁଁ ରାଜା ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କୁ ଅଜାତଶତ୍ରୁ ବୋଲି ମଣନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଡାଲି, ଖଣ୍ଡା, ଧନୁଶର ଦେଖି ସେ ଭୟ ? ଶାସ୍ତ୍ରକ ନାସ୍ତିକ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଅନ୍ତ, ସେମାନେ ଅଜାତଶତ୍ରୁ କି କଣ୍ଟକ ଶୂନ୍ୟ ମାରି ଅଳଙ୍କାରବିବର୍ଜିତ, ତାହା ସେମାନେ ବା ତାଙ୍କ ରାଜା ଜାଣନ୍ତି ।

କାରଣ ପୀଡ଼ାବିମୁକ୍ତ ହୋଇ ରାଜା ଆଜି ବାହାରେ ବିଜେ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି, ଏବେ ପ୍ରଜାମାନେ ଧନୀ ଓ ଗରିବ ଭେଦଭାବରୁ ସମସ୍ତେ ଅବାରିତ ଦ୍ୱାରରେ ଆସୁଛନ୍ତି । ଦଳ ୨ ଲୋକ ଆସୁଛନ୍ତି । କାହାରିକି କିଛି ପଚରାଉଚରା ନାହିଁ । ଅଟକ ଝଟକ ନାହିଁ । କାହାରି ଭୟ ଭାବନା ନାହିଁ । ନିର୍ଭୟରେ ସମସ୍ତେ ଆସି ଜୁହାର କରି ବାପ-କଡ଼ରେ ପୁଅ ପରି ବସୁଛନ୍ତି । ରାଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟ ପୁଲକିତ ହେଉଛନ୍ତି । ଉପଦ୍ରବ କାହାକୁ କହନ୍ତି କି ନାହିଁ ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ।

ରାଜା ଆଜି ରାହୁମୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ବା ମେଘମୁକ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟ । ମନବୋଧ କରି ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଲୋକେ ଆସୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅତି ଅଳ୍ପ କଥା । ତାଙ୍କୁ ଯେ ରୋଗମୁକ୍ତ କରି ଏତେ ଲୋକଙ୍କୁ ସୁଖୀ କରିଅଛି, ତାହାରି ଠାରେ ପ୍ରାୟ ସବୁରି ମନ ବଚନ । ତାହାକୁ ନେଇ କଥାବାର୍ତ୍ତା । କେହି ତାକୁ ସାକ୍ଷାତ ଧନ୍ୱନ୍ତରି କହୁଅଛି । କେହି କହୁଅଛି, ହନୁମାନ ଯେ ବିଶଲ୍ୟକରଣୀ ନେଇଥିଲା ତାହା ସେହି ଲୋକ ହାତରେ ପଡ଼ିଛି । କେହି ୨ ବା ରାଜା କେହି ୨ ବା ଚିକିତ୍ସକର ଗୁଣମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରୁଛି । କେହି ୨ ବା ରାମାକୁ ଧନ୍ୟ ୨ କହୁଅଛି । କେହି ୨ ଚିକିତ୍ସକ, କେହି ୨ ବା ରାଜାଙ୍କ ଗୁଣମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରୁଅଛନ୍ତି । କେହି ୨ ରାଜାଙ୍କର, କେହି ୨ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଧର୍ମବଳ ଥିବାର କହୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ନୂତନ ରାଜା ସେ ବିଷୟରେ କିଛି କହୁ ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରାଣବଳରେ କି ଧର୍ମବଳରେ ତାଙ୍କର ରକ୍ଷା ତାହା ତାଙ୍କ ମନ ଜାଣେ । ମନରେ ଯାହା ଥାଉ, ସେ ଆଜି ସେ ଚିକିତ୍ସକଙ୍କୁ ପୁରସ୍କାର ଦେବେ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ ପଦାକୁ ବାହାରିଲେ ଏହି ଚିକିତ୍ସକଙ୍କୁ ପୁରସ୍କୃତ କରିବା ସେହି ସ୍ଥିର କରି ଅଛନ୍ତି । ସେ ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ ଯେ

ଏଥିରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସ୍ତ୍ରୀର ମର୍ଯ୍ୟାଦା କରୁନଥିବ । ଅଥଚ ନିଜ ଶାସ୍ତ୍ରର ବାହାରୁ କେହି ସଙ୍ଗୀ ବା ଉଦ୍ଧାର କରୁନଥିବ ନାହିଁ । ରାଜନୈତିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦା କି ଜନ୍ମ, ଧର୍ମ କି ଉଚ୍ଚ ପୁରସ୍କାର ମିଳିଥିବ, ତାହା ସ୍ତ୍ରୀ କାହାରିକି ପ୍ରକାଶ କରି ନାହାନ୍ତି କି ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କାହାରିକି କିଛି ପଚାରି ନାହାଁନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅନ୍ତଃକରଣ ଥିଲା ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ସେ ନିଜର ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଆସିଥିବା ବୁଢ଼ା ବିଲ୍ଲ ଅନ୍ୟ କେହି ନୁହନ୍ତି ଏବଂ ସେ ବୁଝିକି ସଜବାଜ କରି ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଜନ୍ମଦୋଳି ଧନ ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥାଆନ୍ତି ।

ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଖାଲି ବୁଢ଼ାର କଥା । କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ାକୁ ଅଳ୍ପ ଲୋକ ଦେଖିଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ସମସ୍ତେ ଯିବା ଆଗୋଇବାକୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଆଗେ ଆସିଛନ୍ତି ସେମାନେ ବାଳୁକାରେ ବସିଛନ୍ତି । ଯେ ବାଳୁକାରେ ବସିଛନ୍ତି, ସେ ଶୁଣି ବସିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ରାଜା ଏପାଖ ବୁଲନ୍ତି କି ସେପାଖ ବୁଲନ୍ତି । ସେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଜାଣିଶୁଣି କେହି ବାଳୁକା କରିବ ନାହିଁ । ଅଥଚ ନ୍ୟୁନାଧିକ ବାଳୁକା ଉଡ଼ିଲାରେ । ନିଜର ଛମତା, ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରଭୃତି ସବୁ ନିଜର ବୁଦ୍ଧିଯୋଗେ, ଅନ୍ୟେ ତାହା ପାଖ ପଶି ପାରେ ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କ ଘରେ ଯେ ଆଉ କାହାର ୨ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବା କରନ୍ତି ହୋଇଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ରାଜା ହେଲେ, ଅବଶେଷରେ ଝୁମା ଘରେ ଆଉ ଜଣେ ଯୁବା ଏବଂ ବୃଦ୍ଧକୁ ନେଇ ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।

ଝୁମାରେ ଖାଲୁଆ ବହୁତର ସୁନ୍ଦରୀ ଦୁଇଜଣ ରହିଥିଲେ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିପାତ ହେଲା । ଝୁମା ପ୍ରଭୃତି ପଥ ଦେଖାଇ କ୍ଷମା କରିଲେ । ଦାଣ୍ଡଲୋକଙ୍କ ଉଠ ୨ ଡାକରେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ଉଠି ଉଠି ଚାଲି ଆସିଲେ, କିନ୍ତୁ ଝୁମା, ଅପର ଯୁବା ଓ ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି ଉଠି ହୃଦୟରେ ପଡ଼ି ରହିଲେ ।

ଗଜବନ୍ଧୁ ଓ ଦୟାଳୁଙ୍କର ହୋଇ ଖୁଣ୍ଟିଆ କହିଲେ—"ମଣିମା, ଅପରାଧ କ୍ଷମା ହେଉ ! ସୀମାବିବାଦର ପରୀକ୍ଷା ହେଉଥିଲା ସେ ମୁଣ୍ଡି-କାଟ ପାଇଁ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ପାଞ୍ଚଜଣ ମଧ୍ୟରୁ ଏ ବୁଢ଼ା ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ସୀମାସାକ୍ଷୀରେ ଅଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ମୁଁ ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ ଦେଖିଥିଲି । ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଭଲକରି ଚିହ୍ନି ପାରୁଛି । ପୁଣି ହାତଗୋଡ଼ ବନ୍ଧା ହୋଇ ବାଲି ଉପରେ ଟାଣି ଦଣ୍ଡ ପାଉଥିଲେ ତାହାର ଚିହ୍ନ ଦେହ ଅଛି; ଏହା ଦେଖି କୁଆଡ଼ଟା କହିବାକୁ କାହାରିକି ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ତିନିଜଣ ହୁଜୁରଙ୍କୁ ଚେନା ଅଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ହୁଜୁରଙ୍କ ଯେ ଆଜ୍ଞା ।

ଏହା ଦେଖିଶୁଣି ସମସ୍ତେ ବିସ୍ମୟାପନ୍ନ ହେବାର ଦେଖାଗଲେ, ସବୁରି ମନରେ ଶାନ୍ତ ଭାବପ୍ରାବଲ୍ୟ ହେବା ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । କାହାରି ଗାଢ଼ି ପିଟିବା ପୂର୍ବେ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍କେତ ଅନୁସାରେ ସୀମା ଓ ତାହାର ସାକ୍ଷୀଦୁହିଁଙ୍କ ଗାଡ଼ ଚେଲିକାଙ୍କର ଉଠ ୨ ଡାକ ହେଲା; ସେମାନେ ଉଠି ଗଜବନ୍ଧୁ ଓ ଦୟାଳୁଙ୍କର ହୋଇ ଠିଆ ହେଲେ । ତିନିହେଁ ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା, ସମ୍ଭ୍ରମ ପ୍ରଭୃତି ଲକ୍ଷଣରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । କିନ୍ତୁ ଭୟ, ଆଶଙ୍କା ପ୍ରଭୃତିର ଲକ୍ଷଣ କାହାରିଠାରେ ଜଣା ନାହିଁ ! ସମସ୍ତଙ୍କର ବଦନ ପ୍ରସନ୍ନ । ସେମାନଙ୍କର ଚଳନ ଦେଖା ଓ ଉଠିବେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡି ବନ୍ଧାରେ ଲଗାଇ । ମରିବା ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ କାହାରି କିଛି ଶୋଚନା ଥିଲା ପରି ଜଣା ଯାଉନାହିଁ ।

ଉପରୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ତିନିଜଣ ଠିଆ ହେବାରୁ ହୁଜୁର ଆଜ୍ଞା ହେଲା :—

"କିଏରେ କ୍ଷମା, ଏ କଣ ? ଏଥି ବୁଢ଼ା ତ ଆମକୁ ଭଲ ଜାଣିଅଛି ! ଶୀଘ୍ର ତୁ ଆସିଥିଲୁ; ଖୁଣ୍ଟିଆ ଏ କଣ କହୁଛି ?"

ଶି—"ମହିମା, ଗୁରୁଙ୍କର ଯେ ଆଜ୍ଞା ଦେଉଛନ୍ତି ସେ ସତ । ଦୁହିଁଆ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି, ତାହା ସତ ।"

ସ୍ୱା—"ମୁଣ୍ଡ ନ କାଟିଲେ ଯେ ମୁଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ହେବ ତାହା ଜାଣିଥିଲୁ ତ ?"

ଶି—"ସେ ଆଜ୍ଞା ହେଲାବେଳେ ନିଜେ ଗୁରୁ ଶ୍ରୀମୁଖରୁ ଶୁଣିଛୁ ।

ସ୍ୱା—ତେବେ ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଛାଡ଼ିଲୁ କାହିଁକି ?"

ଶି—"ବୁଢ଼ା ମୋର ବାପ, ସେ ମୋର ବଡ଼ ଭାଇ, ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କିପରି କାଟନ୍ତି ବା କଟାନ୍ତି ?"

ସ୍ୱା—"ଏପରି କାହିଁକି ହେଲା ?"

ଶି—"ଆଜ୍ଞା, ଯାହା ହେବାର ହୋଇଗଲା; କାହିଁକି ହେଲା ବୋଲି ଆପଣଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ନ ହେଉ । ଏଣିକି ଯାହା ହେବ ତାହା ଆଜ୍ଞା ହେଉ । ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଯିବ ବୋଲି ଜାଣେ । ଏ ଦୁହିଁଙ୍କର କି ହେବ ବୋଲି ଜାଣେ ନା । ମୋର ଏତିକି ମାଗୁଣି ଯେ ବିଦେଶରେ ବାପଭାଇ ଥାଇଁ ? ମୋ ପ୍ରାଣ ଯାଉ । ତେଣିକି ସେ ଦୁହିଁଙ୍କର ଯାହା ହେବାର ହେଉଥାଉ ।"

ଏପରି ଘଟଣାକୁ ମନ୍ତ୍ର, ଉପଦେଶ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଠାଉ କି ନ ଥାଉ ତାହା ରାଜା ବା ତାଙ୍କ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଜଣା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ମୁନିଋଷିମାନେ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି ଦେଖିଛନ୍ତି । ରକ୍ତମାଂସ ଦେହଭିତରେ କାମ, କ୍ରୋଧ, ଲୋଭ, ମୋହ—ପ୍ରଭୃତି ଯେପରି ? ମାୟା, ମମତା, ଦୟା, କ୍ଷମା, ବୁଦ୍ଧି, ବିବେକ ପ୍ରଭୃତି ଅଛି । ମନୁଷ୍ୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚୋର ବି ଅଛନ୍ତି, ସାଧୁ ବି ଅଛନ୍ତି । ଚୋର ସାଧୁ ହୋଇଛି ଓ ସାଧୁ ଚୋର ହୋଇଛି । ଏ ବର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ତ୍ର ସେ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ବୈଦ୍ୟ ହୋଇଛି । କେହି ଶାସ୍ତ୍ର ଜ୍ଞାତାଙ୍କରେ ଅଧର୍ମ

କାମ କର କଳ କୌଶଳରେ ଧାର୍ମିକ ହୋଇଥାନ୍ତି, କେହି କର ନ ଜାଣି ଅନିଚ୍ଛା ହେଲେ ଦଣ୍ଡ ପାଉନ୍ତି । ମନକଥା ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମିଙ୍କ ଗୋଚର । ପ୍ରକୃତ ପାପପୁଣ୍ୟର ବିଚାର ତାଙ୍କଠାରେ । ମନକଥା ପ୍ରକାଶରେ ଆସିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଯାହା ବୁଝିପାରେ ତାହା କେବଳ ଅନୁମାନ । ପୁଣି ମନୁଷ୍ୟ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ନୁହେଁ । ଏଣୁ ବିଚାରରେ କେତେ କେତେଥର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନେଇ ଖଣ୍ଡ ୨ ହୋଇ ଗୋଳିଆଇଲେ, ଏ ଦେଶକାଳପାତ୍ରଭେଦରେ ବିଚାରର ବିଧାନ ହୋଇଛି । ଏଣୁ ବିଚାରଭାର ଅଧିକାଂଶ ରାଜାଙ୍କ ହାତରେ । ଯେ ବିଚାର କେଉଁ-ଠାରେ ସୁବିଧାର କେଉଁଠାରେ ଅସୁବିଧା ହେଉଅଛି । ବିଚାରକ ସର୍ବଦର୍ଶୀ ଫଳଭୋଗୀ । ତଥାପି ସେହି ହେଉ ବା କ୍ଷମତାପାଇଁ କେହି ଦେବର୍ଷି, କେହି ମନ୍ତ୍ରୀ, କେହି ସଦସ୍ୟ, କେହି ବୁଦ୍ଧିଯୋଗୀ, କେହି ଅବୈତନିକ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାକୁ ବସିଲେ; ଜନକ ସ୍ୱଜନ ନାଶକଣି ସେହି କ୍ଷମତାଶୂନ୍ୟ କରିବା ଇଚ୍ଛାରୁ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର, ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତିର ଉତ୍ପତ୍ତି ।

ସେ ଯାହାଃ ଉଚିତ, ରାଜା ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ସର୍ବେସର୍ବା । ଅଭିଯୁକ୍ତମାନଙ୍କ ଧନକୁ ଘେନି, ଗରିକ ଧନ କରିପାରନ୍ତି । ସ୍ୱାମୀର ମୁଣ୍ଡ ନେଇ ପାରନ୍ତି । ନିର୍ଲୋଭନ ମହାପ୍ରାଣ ଦେବର୍ଷିଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିରେ ନ ହେଲେ ଶାନ୍ତି ହେଲେ ପାରନ୍ତି । ଉପସ୍ଥିତ ଘଟଣାରେ ସ୍ୱମା ମୁଣ୍ଡ ନେବାର ବିଧାନ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିଙ୍କ ବାଦାନୁରେ କାଳି ଆଜି ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ପୁଣି ନିର୍ଲୋଭନ ଦେବର୍ଷିଙ୍କ ଅଛିଥିବାରୁ ସ୍ୱମାକୁ ଲୋକେ ଯାଚି ୨ କହୁଥିଲେ ଓ ଏବେ ମଧ୍ୟ କହୁଛନ୍ତି । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ରାଜା ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କରି ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ତାହା ନକରି ଉପସ୍ଥିତ ଘଟଣା ସମ୍ବନ୍ଧ ପାତ୍ରମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କି ସେମାନଙ୍କର ବିଚାର ମାଗିଲେ ।

ଏମନ୍ତ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ନୀରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କୁ ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ରୀ ଆଉ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ନୀରବ ରହି ନପାରି ଉତ୍ତର କଲେ । "ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡକଟା ହୋଇଥିବ ସେମାନଙ୍କର କି ଦଣ୍ଡ ହେବ ତାହା ଜଣାନ ଆଜ୍ଞା ହୋଇନାହିଁ । ପୁଣି ଏ ବୁଦ୍ଧିହୀନଙ୍କ ଗ୍ରାମକୁ ଯୋଗସୂତ୍ର କରି ସମସ୍ତଙ୍କ କୃତଜ୍ଞତାର ପାତ୍ର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ କେହି ଇଚ୍ଛିବେ ନାହିଁ । ତାହା ମଧ୍ୟ ଯୁକ୍ତି, ନ୍ୟାୟ ବା ଧର୍ମସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ ।"

ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ସାଧୁ ୨ କହି ଉଠିଲେ । ସମସ୍ତେ ଅତଃପର ନୀରବ ହେଲାରୁ ମନ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ:—

"ଏମନ୍ତ ଯେ କେବଳ ଏ ବୁଦ୍ଧିଙ୍କର ମୁଣ୍ଡକାଟି ନାହିଁ ତାହା ନୁହେଁ; ସେ ଗ୍ରାମଙ୍କର ଅନୁଚିନ୍ତାର ପାତ୍ର ଏବଂ ସମସ୍ତେ ତାହାଠାରେ ବଡ଼ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ତାହାର ମୁଣ୍ଡ ଦିବ ବୋଲି ସେ ଜାଣେ । ଏଥିରେ ତାହା ଦଣ୍ଡ ଓ ତାହାର ସବୁ ମୁକ୍ତି ଗ୍ରାମରୁ ସେଠାରେ ବାହାର ଆଉ ଅଛି ।"

ଏହା ଶୁଣି କିଛି କ୍ଷଣ ନୀରବ ରହି ରାଜାଆଜ୍ଞା ହେଲେ ।

"ଆମ୍ଭ ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷିଥିବାରୁ ବୁଢ଼ା ଆମ୍ଭଠାରେ ଅବଧ୍ୟ । ଏହା ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ପ୍ରକାଶ କଲେଣି । ତାହାର ବଡ଼ ପୁଅର ମୁଣ୍ଡକାଟ ଆଦେଶ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ପାଳନ କରି ନଥିବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାନପୁଅ ଶିକାର ବ ମୁଣ୍ଡ ଦିବାର କଥା । କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ା ଯେ ଉପକାର କରିଅଛି ତହିଁପାଇଁ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ମୁକ୍ତି ଦେଲୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବୁଢ଼ା ଯାହାକୁ କହିବ, ତାହାର ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ ଏହିକ୍ଷଣି ଏହିଠାରେ କଟା ହେବ ।"

ରାଜାଙ୍କର ଏହି ଆଜ୍ଞା ଶୁଣି ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ ସାଧୁ ୨ କହିଲେ । ସେହିମାନେ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ ସେମାନେ କାହିଁକି ନୀରବ ରହିଲେ ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ତାହା ଜାଣିବାକୁ ଅବସର ନ ରହିଲା । ଅବିଳମ୍ବେ ଖଡ୍‌ଗ ପ୍ରଭୃତି ଆଣି ସମ୍ମୁଖରେ ମୁଣ୍ଡକାଟର ଆୟୋଜନ କରିବାପାଇଁ ଲୋକେ ପ୍ରମୁଖ ଆଦିଷ୍ଟ ହୋଇଲେ । ଏଣେ ଦୁଇ ପୁଅକୁ କୁଣ୍ଢାଇ ବୁଢ଼ା ସାଧୁସରଦାର କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ପୁଅଦୁହେଁ ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଭାବ ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ । ଏହି ମଧ୍ୟରେ ମୁଣ୍ଡ କାଟିବାର ସବୁ ଆୟୋଜନ ହେଲା । ଜଲ୍ଲାଦ ଆସି ଖଡ୍‌ଗ ଧରି ଠିଆ ହେବାରୁ ଦେଖି ଛୁମ୍ପୁ ପଟ୍ଟନାୟକ କହିଲେ :—

“ସାଧୁ, କାନ୍ଦିବାର ଆଉ ସମୟ ନାହିଁ । ତେବେ ସମସ୍ତ ଶିବ ସେତେ କଷ୍ଟ ବଢ଼ିବ ।”

ଏହା ଶୁଣି ସାଧୁ ଭୂମିରେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ହୋଇ ପଡ଼ି କାନ୍ଦି ୨ କହିଲା:—

“ମହିମା, ଏ ଅଭାଗିଙ୍କ ପ୍ରତି ସେବେ ଏତେ ଦୟା, ତେବେ ଏହି ବୁଢ଼ାମୁଣ୍ଡଟି ନେଇ ପୁଅଦୁହିଁଙ୍କି ଛାଡ଼ି ଆଜ୍ଞା ହେଉନ୍ତୁ । ବୁଢ଼ା ଆଉ କେତେଦିନ ବଞ୍ଚିବ ? ଏ ବୟସରେ ଏମିତି ପୁତ୍ରଶୋକ ଆଉ ସହି ପାରିବ ନାହିଁ । କେତେଦିନ ପାଇଁ ଆଉ ଟୋକିଏ ବଞ୍ଚେଇଁ ଜୀବ । ପେଟବେ ପୁଅଙ୍କ ଅନ୍ତରେ ମୁଁ ଗଲେ ମୋର ଭଲ । ଏହି ଆଜ୍ଞା ହୋଇ ପ୍ରଭୁ ମୋତେ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତୁ ।”

ଏତେ କହି ବୁଢ଼ା ନୀରବ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଲା । ଅନ୍ୟ କାହାରି ମୁହଁରୁ ମଧ୍ୟ କିଛି କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ଏହିପରି କିଛି-କ୍ଷଣ ଗଲାରୁ ଛୁମ୍ପୁ ପଟ୍ଟନାୟକ କହିଲେ “ବୁଢ଼ା, ଆଉ ଅଧିକ କଷ୍ଟ ଦିଅନା । ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଛାଡ଼ିଦେଉ ।”

ଏହା ନ ଶୁଣିଲା ପରି ହୋଇ ସାଧୁ ପଡ଼ି ରହିଲା । ହିମ୍ବୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ପାଞ୍ଚ ସାତ ଥର ଡାକିଲେ । ତଥାପି ସାଧୁ ସେହିପରି ପଡ଼ି ରହିଥିବାର ଦେଖି ସ୍ୱୟଂ ଗ୍ରାମଶାସକଙ୍କଠାରୁ ଆଜ୍ଞା ହେଲା "ବୁଢ଼ା ! ହିମ୍ବୁପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ କଥା ନ ଶୁଣୁନାହିଁ ? ଆଉ ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ?" ରାଜାଙ୍କ ଉକ୍ତିରୁ ବୁଢ଼ା ବୁଝିଲା ଯେ ରାଜାଙ୍କ ମନ ଆଉ ଟଳିବାର ନୁହେଁ । ତହୁଁ ସେ ଠିଆ ହୋଇ ବାଷ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋଚନରେ ପୁଅର ମଥା ମୁହଁ ବାରମ୍ବାର ଚୁମ୍ବନ କଲା; ପୋତେ ନାତୁଣୀ କାଳି ଦେଖି ଅନେକ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ କାହାକୁ ଛାଡ଼ିବ, କାହାକୁ ରଖିବ, କିଛି ଜଣା ଯାଉନାହିଁ ।

ଏଣିକିରେ ସେତେବେଳେ ଜଣେ ବାଲିରୁ ହିମ୍ବୁ ପଟ୍ଟନାୟକ କହିଲେ "ବୁଢ଼ା, ଆଉ କଥାରେ ବିଳମ୍ବ କରନା ।" ଏହା ଶୁଣି ପିଲାଙ୍କ ପରି ବେକ ଦେଇ କରି କାନ୍ଦ ଉଠି ବୁଢ଼ା କହିଲା "ରେ ଦଇବ ! ଏହିପାଇଁ ମୋତେ ଏତେ ଆଶା ଦେଇଥିଲୁ ।" "ଏବେ ଦେଖିଲୁ ହ ନମା ଧନରେ" ଏତେ ଶୁଣୁଁଥିଲେ ଦୁଇ ପରି ବସ୍ତ୍ରାସୁନାନ । ଅମ୍ଳାନ ବଦନରେ ମୃତ୍ୟୁ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପରି ଦେଖା ଯାଉଥିଲେ । ବୁଢ଼ା କାନ୍ଧ ? ହିମ୍ବୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଆଦେଶ ମନ ? ଶୁଣିଲା । ଆଉ କିଛି ଛାଡ଼ି ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ସୁମା ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଲା । ତାକୁ କୁଣ୍ଢାଇ କାନ୍ଦି କହିଲା—

"ଆରେ ସୁନା, ମୋତେ ତୁହି ଏତେକାଳ କାହିଁକି ଖାଇଲୁ ? ମୁଁ ମନେ କେବେ ପଡ଼ିଲି ନାହିଁ ? କେତେ ବାଧା ହୋଇନାହୁଁ । ବାପମାଙ୍କ ମନକଥା କୁଆଡ଼ୁ ବୁଝିବୁ ? ସୁମାକୁ ଧଇଲୁ ତାକୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ବୋଲି ଆମମାନଙ୍କ ପରି ବଡ଼ ଦୁଃଖ ବାଣୀରୁ ବାହିଁଲା । ଆଉ ମୁଁ କହିଥିବା ସ୍ଥାନ ଆଡ଼କୁ ଆସନ୍ତେକି । ଏହା

ଦେଖି ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁ ବୁଢ଼ା ବାଣାସୁରଙ୍କୁ ଲୁଚାଇ କାହିଁ ? କହିଲେ “ରେ ବାପ, ତୁ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ ? ତୁ ମୋର ବଡ଼ ପୁଅ, ଚିନ୍ତିତ କରୁଛୁ, ତତେ କେମିତି ମୁକ୍ତି ? ଏପରି ଶ୍ରୀମା ପିଲାଙ୍କୁ ଉତ୍ପାତ କରିଲେ ବୁଢ଼ା ବଡ଼ ପୁଅକୁ ଗୁରୁ ନେଇ ଶ୍ରୀମାଙ୍କୁ ଦେଖାଇ କହିଲେ “ତୁ ଚିଲୋଟା, ସଂସାରର କିଛି ଦେଖି ନାହୁଁ କି ଜାଣି ନାହୁଁ । ତୁ କୁଆଡ଼େ ପଳାଉଛୁ ?” ତାଙ୍କୁ ଗୁରୁ ବଡ଼ ପୁଅକୁ ଧରି କହିଲେ “ତୋର ପିଲା ପୁଅଟିଏ ଆଉ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି । ତୁ କୁଆଡ଼େ ଯିବୁ ? ମୁଁ କଅଣ କରିବି ?” ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କୁ ଗୁରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ କହିଲେ, “ତୋର ଧନ କଣାକୁଜା ହୋଇ ପୁଅଟିଏ ହେଲେ ଆଆନ୍ତା । ଏତିକି କହି ତାଙ୍କୁ ଗୁରୁ ବାଣାସୁରଙ୍କୁ ଲୁଚାଇ କହିଲେ, “ନଜା ମୁଁ ମୋ ମୁଁ ପରି ଏଡ଼େ ବୋଲି କହନ୍ତି ।” ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଗୁରୁ ସାନ ପୁଅକୁ ଧରି କହିଲେ “ଦେଖ ଆଜି ସାଙ୍ଗରେ ତୋ ମନ ଅଭି-ଳାଷ” ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଗୁରୁ ବଡ଼ଙ୍କୁ ଦେଖାଇ “ନତଃ” ବୋଲି କହି ଗଛ କାଟିଲେ ଏହି ବୁଢ଼ା ସାଧୁ ପଡ଼ିଗଲେ । କେଉଁଠି ? ବୋଲି ଖୋଜ ପଡ଼ିଲା । ଦେଖିଲେ ବେକକୁ ସାଧୁ ଅଜ୍ଞାନ । ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ସାଧୁଙ୍କୁ ଧରିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର ସାଧୁଙ୍କୁ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଅନ୍ୟତ୍ର ନେଇଗଲେ । ଶ୍ରୀମା ପ୍ରଥମରୁ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ଏ ଦୃଶ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ ଅବାକ୍ । ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ମୁଖାବଲୋକନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ; ରାଜା ଅଧୋବଦନ । ତାଙ୍କ ମନ କଥା ତାଙ୍କୁ ଜଣା । ତେଣୁ ସେ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନିଜ ହୃଦୟରେ ଦୟାମାୟା ଅଛି କି ନା ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଧ୍ୟାନଦୃଷ୍ଟିର ଫଳାଫଳ ବୁଝିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାଜା ତତ୍କାଳ କାରଣ ଖଣ୍ଡାଧାରରେ ବାଟ ଖୋଳିବାକୁ

ହୁଏ, ରାଜ୍ୟ ତନ୍ତ୍ର ଚଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ଅଶ୍ରୁ ଆଜ୍ଞା ଆଗ କେହି ଟାଳି ନ ପାରେ । ଅନ୍ୟ କାହା ପ୍ରତି ନ-ଚିନ୍ତି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନରେ ଏମା କହିଲେ—

“ମହିମା ! ଆଉ ବିଳମ୍ବ କରି ଆଜ୍ଞା ନ ହେଉନ୍ତୁ । ଯେତେ-ବେଳେ ବାପ ମାନଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର ରଖିଛି ସେତେବେଳେ ଆଶା ମନ୍ତ୍ର ଛାଡି ଯିବାକୁ ଦେଇନ୍ତି । ମୋର ଆଉ ଜୀବନରେ ଲୋଭ ନାହିଁ । କେବଳ ୨ ଦିନ ପୂର୍ବେ ଏଯେ ନିର୍ଲୋଚନା ଦେବଦର୍ଶୀଙ୍କ ପ୍ରାଣର ଜୀବନ ନେଇଗଲେ କାହିଁକି ରହିଲି ? ବଣ ପୋଡ଼ିଗଲେ ସମସ୍ତେ ଦେଖନ୍ତି, ମନ ପୋଡ଼ିଗଲେ କେହି ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । ତାହା ଦେଖାଇଲେ କି ମୁଁ ମନପୋଡ଼ା ଦେଖାଇବାକୁ ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲି ତାହା ହୋଇଛି । ଆପଣଙ୍କ ବାଟ ଘର ନିକଟରେ ଅଛନ୍ତି । ମୁହିଁ ସବୁ କରିଛି । ଆଉ କେହି ଦୋଷୀ ନୁହଁନ୍ତି । ମୁନ୍ଦୁକର ଆପଣଙ୍କ ହେବାର କିଛି କଥା ନାହିଁ । ସ୍ୱଜନରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କର ଉପଯୋଗ ନ ହେଉ । ବୃଥା ନାହିଁ, ଶୀଘ୍ର ମୁଣ୍ଡକାଟିବାର ଆଜ୍ଞା ଦେଉ । ବୃଥା କଥା ଛାଡ଼ିଦିଅ ଯାଉ ।”

ରାଜା ନୀରବ, କାନ୍ତିମଣି ରାଣୀ ପୁନର୍ବାର ଏମା ବାରମ୍ବାର ଆଜ୍ଞା ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ଅଧୋବଦନରେ ରାଜା ଶିର ଛେଦନର ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ବଦନ ଅଧିକ ବିଷଣ୍ଣ ହେଲା; ଅନେକେ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇଲେ । କାହାର ପ୍ରତି ଚିନ୍ତିବା ପୂର୍ବେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନରେ ଏମା ରାଜାଙ୍କୁ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ପ୍ରଣାମ କଲେ ।

କିନ୍ତୁ କେହି କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ବଦନ ବିଷାଦ-ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି ସବୁର ନିସ୍ତବ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ “ଜୟ ମା ଠାକୁରାଣୀ”

ତାଙ୍କ ସୀମା ଅକାତରେ ଜଲ୍ଲାଦ ନିକଟରେ ଠିଆ ହେଲା । ସେ କେବେଠୁ ୨ ମୁଣ୍ଡ କାଟିଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ଥରକର ତାର ବଡିନ ହାତ ଥରି ନାହିଁ କି ହୃତ୍ତ ଟଳି ନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ଅପେକ୍ଷା କରି ପୁନର୍ବାର “ଜୟମା” ବୋଲି ଡାକ ଦେଇ ସୀମା ନିଜେ ୨ ଅର୍ଗଳିରେ ମୁଣ୍ଡ ଦେଲା । ତଥାପି ଜଲ୍ଲାଦ କାମ୍ପୁ ଯୁଡ଼ିଲା ଚଲି ଦଣ୍ଡାସୁମାନ । ଆଜି ସମସ୍ତେ ନୀରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ ।

ଏହିପରି କିଛିକ୍ଷଣ ଗଲାରୁ ଜଲ୍ଲାଦ ଡାକିଲା “ମହିମା କି ଜୟ” । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ବୁଢ଼ା ସାଧୁ ସରଦାର ଦଉଡ଼ି ଆସି ସୀମା ଉପରେ ଝାମ୍ପି ପଡ଼ିଲା । ସୀମା ବେକରେ ଲୋଟି ବସିବାଠୁ ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ । ଏତେବେଳେ ସାଧୁର କାନ୍ଦ ନାହିଁ କି କିଛି କଥା ନାହିଁ । ବାଣାସୁରର ମଧ୍ୟ ଆସି ଆଗରେ ଠିଆ ହେଲା । ଏହା ଦେଖି ନିଃଶବ୍ଦ ଜଲ୍ଲାଦ ଅନ୍ଧ ବନି ସମସ୍ତେ ବିସ୍ମୟାଚ୍ଛନ୍ନ । କାହାରି ମୁହଁରେ କଥା ନାହିଁ । ସାହାରି ୨ ଲୁହ ବହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ରାଜା ଅଧୋବଦନ । କାହାରି ହାତି ଚିହିବା ପୂର୍ବେ ଜଣେ ରକ୍ଷକିଆ ଆସି କହିଲା “ମହିମା କେମା ଏଥିପାଇଁ ନିଜେ କହିଛନ୍ତି । ସୀମା ମୁଣ୍ଡ କାଟିବାକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେବା ପୂର୍ବେ ଆପଣ ଏଣିକି ବିଚାର ନ କଲେ ନିଜେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଏଠାକୁ ଆସିବେ ।”

ରାଜା ହଠାତ୍ ଉଠି ଗଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନକୁ ସମସ୍ତେ ଲୁହଭରା ଚକ୍ଷୁରେ ରହିଲେ । ତେବେ ହେବାବେଳକୁ ଆସି ସିଂହାସନ ଦେଖି ଶୁଭ ହେବ ବୋଧ ହେଲା । ପୁଣିରୁ ବସନ୍ତ ପରି ଅନନ୍ଦବଦନରେ ରାଜା ପେଷି ଆସି କହିଲେ ଯେ “ଚନ୍ଦ୍ରମାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଅନୁସାରେ ସୀମା ମୁଣ୍ଡ କଟା ହେବ ନାହିଁ କି ସେ ତିନି ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାରି କିଛି ଦଣ୍ଡ ହେବ ନାହିଁ ।”

ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଏକ ବାକ୍ୟରେ ବାରମ୍ବାର ସାଧୁ ୨ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ସାଧୁ ଆଉ ତାର ପୁଅ ଦୁହେଁ ମୂକ ହୋଇ ରହିଲେ । ସେମାନେ କିଛି ଦେଖିଲେ ବା ଶୁଣିଲେ ପରି ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । କିଛି ବୁଝି ପାରିଲେ ପରି ବୋଧ ହେଉନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ କଥା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମନ କଥା ସେମାନେ ନିଜେ ୨ ଜାଣନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କ ସାଧୁବାଦରେ ଜଗୁଆ ଅନ୍ତର ଡୋଳାଇଲେ । ତହିଁ ପ୍ରତି ବସି ତିନିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାରି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନାହିଁ । ଆଖି କାନ, ନାକ ଥିଲେ ବି ଚିହ୍ନିବା ପରି କେହି କିଛି ଦେଖୁ ନାହାନ୍ତି । ଶୁଣୁ ନାହାନ୍ତି କି କହୁ ନାହାନ୍ତି । ଏହା ଦେଖି ରାଜା ଅଧିକର ସେହି ବେଳେ ଝୁଣିଆ ପ୍ରଭୃତି ବୁଢ଼ା ସାଧୁକୁ ଉଠାଇଲେ ତେଣେ ତେଣେ ସେ କାନ୍ଦି ଉଠି ଜୀମାକୁ ଧନ୍ୟବାଦ କରି ଲାଗିଲା । ଅନେକ ଚେଷ୍ଟାରେ ବାପ ପୁଅଙ୍କୁ ଉଠାଇଲେରୁ ସାଧୁ ଆଖିରେ ବଡ଼ ପୁଅ ଚାହିଁଲା । ସେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଧଇଲା । ଏଥର ଜୀମାକୁ ଚାହିଁଲା ନାହିଁ । ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କୁ ଧରି ବୁଢ଼ା କାନ୍ଦିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ପୁଅ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦିଲେ । ସେଠା ସମସ୍ତେ ପରସ୍ପରଙ୍କ ମୁଖରେ ଚାହାଁଚାହିଁ ହେଲେ । ଲୋକେ ସେହି କାନ୍ଦିବାର କାହାରି ଜାଣିବାକୁ କିଛି ରହିଲା ନାହିଁ ।

ଅବଶେଷରେ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କୁ ରାଜା ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ କଲେ । ବୁଢ଼ା ସାଧୁ ପୁଣି ଥରେ ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କୁ କୁଣ୍ଢାଇ ଧରି କାନ୍ଦିଲା । ପୁଅ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ ଟିକିଏ ରହି ବୁଢ଼ାକୁ କୁଣ୍ଢାଇ କାନ୍ଦିଲେ । କାହାରି କଥା କିଛି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ବାରମ୍ବାର ସ୍ୱୟଂ ରାଜା ମନ୍ତ୍ରୀ ଦେବା କଥା କହି ଆଶ୍ୱାସ ଦେବାରୁ ସେମାନଙ୍କ କାନ୍ଦଣା କମିଲା । ତହୁଁ ରାଜା ଜୀମା ବଧୂକୁ ପିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା

ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ହାତଆଣ୍ଠୁ ଖୋଲି ଝୁଣ୍ଟିଆ ସୁଣ୍ଡଙ୍କା ଶାଢ଼ୀ ବସ୍ତ୍ର ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରଭୃତି ସେମାନଙ୍କ ଯେତେ ଚୋରାଇ ନେଲେ । ସେମାନେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଗଡ଼ ଭିତରକୁ ଚାଲି ଗଲେ । ସୈନିକ ଆସିବା ଜାଣି ଆକ୍ରମକମାନେ ସେଠୁ ବାହାରି ପଳାଇଲେ ।

ସେନା ଅନ୍ତଃପୁର ବାହିନୀ । ତଥାପି ସେଥିରେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଭୀମା ତାଙ୍କ ମନ ଦୁଃଖରେ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଦେଲା ତାହା ଘୃଣିତ ବୋଲି ଯାଉଅଛି । ସୀମାର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାଇବାରେ ତାଙ୍କର ଶତ୍ରୁକୁ ଆସିବା ଖବର ଭୀମା ପ୍ରତି ଘୋର ମୁଖେ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କୁ ନ ଜଣାଇ ସେ କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦା ଶିରରେ ପଦାଘାତ କରି ଦେବାକୁ ବାହାରିଲେ ନାହିଁ ।

ନବମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଝୁମା ଓ ତାହା ବାପା ଖୁଇଙ୍କ ମୁକ୍ତିଲାଭ ଉକ୍ତିରୁ କେତେ ଦିନ ଗଲାଣି । ତଥାପି ରାଜା ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କ ଛାଉଣୀ ପୂର୍ବପରି ରହିଅଛି । ରାଜା ଗଡ଼କୁ ଫେରୁ ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ଯୁଦ୍ଧପାଇଁ ଆଗେଇ ନାହାନ୍ତି । ଜୟଦେବ ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ନ କରିବା ସ୍ଥିର ନୋହିବା ଯାଏ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଅଧିତ୍ୟକା ଛାଡ଼ିବାକୁ ହରିଚନ୍ଦନ ଜଗଦେବଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲାପରି ବୋଧ ହେଉନାହିଁ । ଏକ ପକ୍ଷରେ ହିନ୍ଦୋଳର ବେବର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ହରାଇ ଜୟଦେବ ରାଜା ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ଘଷିକଟା ଘଷିକଟା ପରି ହୋଲକପଡ଼ ସନ୍ଧିର ପ୍ରସ୍ତାବ ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି । ଅପର ପକ୍ଷରେ ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କର ବାସନା ନୁହେଁ । କେବଳ ଅପର ରାଜ୍ୟରେ ଅରାଜକତା ଯୋଗୁଁ ନଅରବିଟୋଳ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପରି ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ଲୋକମାନେ ପାଟପୁଡ଼ିଆ ଦରବାର ଛାଡ଼ି ଏ ରାଜ୍ୟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବାରୁ ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ସ୍ୱୟଂ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପସ୍ଥିତ । ସୁତରାଂ ସେମାନଙ୍କର ଏପାଖ ସେପାଖ ନୋହିବା ଯାଏ ଆଗେପଛ କିଛି ସ୍ଥିର ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ଏ କଥା ନାୟକ ଚାନ୍ଦେକ ପ୍ରଭୃତି

ସଭିଙ୍କି ଜଣା । ସେମାନେ ପେଣ୍ଡ୍ରପଣି ଘୃବରେ ଏକ କାଟୁଛନ୍ତି । ସମସ୍ତ ପଲ୍ଲୀସମାଜରେ ସେପରି ଉନ୍ନତି, ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ବେଳୁଛନ୍ତି ଭାତ । ସେଣ୍ଡ ସ୍ୱେଚ୍ଛାରୁ ପୁରୁଣା ଗୀତ, ଛାମୁଡ଼ିଆ ବେଦାର ଶ୍ରୀଗରେ ବୋଲି ହାକୁଛନ୍ତି ଯେ—

“ଘୋଏ ଦଣ୍ଡାକୁ, କାଳ୍‌କା ଗୁଡ଼ି, ପାଡ଼ିକା ପାଖୁ, ଅ:ତେଇ ଦାଣ୍ଡୁ,
ପୋଢ଼ିକା ପୋଡ଼ି, ଧୁଲକୁ ବାଡ଼ି, ଟିଲୁକୁ ଆଡ଼ି ଯେ ।
କେନ୍ଦୁ ପତ୍ରଡ଼ି, ନିଅଳ ଡଡ଼ି, କେଳି ବାଟୁଡ଼ି, ମାରାଲା ଭୃଡ଼ି,
ବାଢାକୁ ମୋଡ଼ି ଗୁଡ଼ିଲ ଭଙ୍ଗ, ଶିରକୁ ଖୁଣ୍ଡ ଯେ,
କେ ମାଲ ବିଷାଣରେ ଧାଉଛି ଗଡ଼ି ଯେ ।
କେ ଜାଙ୍ଘ ଉପରେ ପୁଣ ବଇଲ ମାଡ଼ି ଯେ,
କେ ମୋଡ଼ାମୋଡ଼ି, କେ ଧାଡ଼ାଧାଡ଼ି, କେ ଜଡ଼ାଜଡ଼ି, କେଛଡ଼ାଛଡ଼ି,
କେ ଚଢ଼ାଚଢ଼ି, କେ ଭୋଡ଼ାଭୋଡ଼ି, କେ ଭୁଡ଼ାଭୁଡ଼ି ଯେ ।

ଏଥି ସଙ୍ଗେ ୨ ଶୁଣି ଅନେକ ନାଗର ଝିଅ ଯୋଷ ଉଣକିଆ ସମସ୍ତେ ୨ ବାଜନ୍ତି ତାଲୁ ଲଗାଇବା ସଙ୍ଗେ ୨ ଅଣ୍ଟା ସମସ୍ତ ଚଟକର ସଦା ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ପାଲିଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଧୀର କରୁଛନ୍ତି । ତଥାପି ମଧ୍ୟରେ ୨ କେହି ଗାଉଛନ୍ତି—

“କି ରହିବ ଯେ । ବାରସ ଯାହା ମୁହଁ ନକରେ ।
ମୁଣ୍ଡ ଦେଖାଇ ଯେ ନାହିଁ ମନଦୂରୀ
ପ୍ରୀତି କଣ୍ଠରେ ଯେବେ ନ କରେ ।”

କେହି ବୋଲୁଛନ୍ତି—

“ଶରୀର କରିବ ପାଲନ । ଭେଟିବେ ଦୁଃଖ ବହିବ ।
ଛାଡ଼ିଲେ ତାଙ୍କ·ଉଦ୍ଦେଶ ବେଳପରି ଭୋଗ ଅନେକ କଷ୍ଟ ପାଇବ” ।

କେଉଁଠି ବା ବୋଲୁଛି—

"ନିର୍ମଳ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ଶରଦେ ଉଜ୍ଜଳ,
ଦଶେ ଦିଶା ଦର୍ପଣ ଦର୍ଶନ ଥିଲେ ମାଜି ।
ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ କୁମର କାତର,
ଲେଖା ଆରମ୍ଭିଲେ ବସି ବିନୟ-ଚତୁର"

କୌଣସି ନିବାସରେ ଚେଟିଏ ଏହରି ଗୀତ ଗୁଣୁ ଗାଉଅଛନ୍ତି, ନଜୁମାଙ୍କ ମହଲରେ ମଧ୍ୟ ବାନ୍ଦୀମାନଙ୍କର ସ୍ତୋତ୍ରଣା ସ୍ୱରରେ ସୁଲଳିତ ସୁମଧୁର ତାଳ ମାନରେ କେହି ଗାଉଛି—

"ମିତ ତୋ ଗଣ୍ଡ ବୋଇଛି ଜାଣି ରେ
ହିତ ଜାଣିଲ ତ ନ ଦେଲୁ ବାଣୀ"

କେହି ଗାଉଛି—

"ପ୍ରୀତିଲତି, ଦେଖୁ ଥିବ ବାଳା ବଇରାଗୀ",

କେହି ବୋଲୁଛି—

"ଦେଖ ପୀରତିର କାହିଁକି ମରମ ଜାଣିଣ
ନଦେଲେ ଚିତ୍ତ ଭାଗ ଦୁଲଭ ପ୍ରୀତି ପ୍ରକାଶ ହୁଏଇ ଅବଶ ।"

କେହି ଅବା ବୋଲୁଛି—

"କାହା ମନ କାହାକୁ ଜଣା,
ଦେଖ କରଇ ଦେଖିଷ କେ କରେ ଘୃଣା",

କେହିବା ଗାଉଛି—

"ପ୍ରେମଣୀ ମଣି କାଏ ଜାଣିବ ତୋ ।
ସୁନ୍ଦର ସ୍ତନର ଦୁଃଖ କାହାର
ଜାଣିବ ଦୁଃଖ କାହାରି ଆଉରି,
ନବ ନବ ପ୍ରେମେ, ନିଜ ମନ ଭୁଲେ,
ପୁରୁଷେ ଅନାଦର କରନ୍ତି ।"

ଏହିପରି ଆବାଳବୃଦ୍ଧା, ପତିପୁତ୍ରବତୀ, ନାନା ସ୍ୱରଲହରୀ ସ୍ୱର ରାଗିଣୀରେ ଗୀତ ଗାଉଛନ୍ତି ଓ ପଖାଉଜ ସାରଙ୍ଗୀ ପ୍ରଭୃତି ବଜାଉଛନ୍ତି । ଏମାନେ ସେ ନିଜ ନିଜର ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ପାଇଁ ଏହା କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ । ରାଣୀହଂସପୁରେ ପ୍ରବେଶ ହେଲା ଦିନୁ ଏମାନଙ୍କର ଚିରକୌମାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରତ । ଲାମ୍ପଟ୍ୟ ଲୀଳା ଦାମ୍ପତ୍ୟ ସୁଖର ମୁଖାବଲୋକନ ଏ ଜନ୍ମରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ପଥ ଯେପରି ଶସ୍ତା ଓ ତହିଁରେ ଯେ କଷ୍ଟ, ତାହାଠାରୁ ମରଣ ସହସ୍ର ଗୁଣ ଭଲ । ତଥାପି ପରକୁ ସୁଖୀ କରିବାରେ ଯେ ସୁଖ, ତହିଁରୁ ଏମାନେ ବଞ୍ଚିତ ନୁହନ୍ତି ।

ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ ରାଣୀ ଓ ଜେମାମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତବିନୋଦନ କରିବାପାଇଁ ଏମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ପ୍ରଭୃତି ଶିକ୍ଷା । ରାଣୀ ଓ ଜେମା-ମାନଙ୍କ ପରି ଏମାନେ ଅସୂର୍ଯ୍ୟମ୍ପଶ୍ୟା ହେଲେହେଁ ବା ଏମାନେ ଅଧ୍ୟୟନ ପଠନାଦିରୁ ବଞ୍ଚିତା ନୁହନ୍ତି । ଏମାନେ ରାଣୀ, ଜେମା, ରାଜ ପରିବାରର ମହିଳାବୃନ୍ଦର ସୁଖରେ ସୁଖୀ ଓ ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ । ସେମାନେ ଏମାନଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା । ଠାକୁର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ କଥା ନ ଜାଣି ପୂଜା ସେମାନଙ୍କ ପୁଷ୍ପଚନ୍ଦନ ପ୍ରଭୃତି ଯତ୍ନ କଲାପରି ଏମାନେ ଆପଣା ୨ ଠାକୁରାଣୀମାନଙ୍କୁ ସେବାଶୁଶ୍ରୂଷା କରିଥାଆନ୍ତି ।

"କେ ଜାଣେ କାହା ମାନସ କେତେ
କଷ୍ଟ ବଚନକୁ ଆସ୍ୟ ଲୋଚନକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବା ହେତେ ।"

ଏହି ଭାବରେ ପୁଲକିତ ହୋଇ ଏମାନେ ଜେମାଙ୍କର ଯେଉଁ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ବେଶ କରାଉଛନ୍ତି, ତାହା ସେହିକାଳିଆ ଜନ ବଚନରେ ରୀତି ଗୀତରେ ଏହିପରି ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଖାଯାଏ, ଯଥା—

"ଶ୍ୟାମ ଚରଣରେ ବେଣୀ, ବ୍ୟସ୍ତ ପତନକୁ ମଣି,
ଫଣିଚ୍ଛଟା ଫଣୀ ପ୍ରକଟ କି ହୋଇଛନ୍ତି,
ଅଚଳ ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଶ୍ରୀ ବକ୍ଷ, ସୁଷମାର ମୂର୍ତ୍ତି-ସ୍ୱଚ୍ଛ
ତାର ପୁଞ୍ଜ ହୃଦୟକୁ କରୁଛନ୍ତି ଛିନ୍ନ ଛିନ୍ନ ।
ମୁକ୍ତାବକ୍ଷା ମାଣିକ୍ୟ ମଣି,
ଜନନୀକାଳେ କି ପଶୁଛନ୍ତି ମିଶ୍ରରମଣୀ ॥
କାଟି ସୂତ୍ର ଝିଅ ମୋତି, ଶୋଭେ ଶଶୀ ସମ୍ମୁ ସ୍ୱତ,
ତେଜସ୍ୱିନୀ ରମ ସ୍ୱଳେ ଖୋସିଦେଲେ ସ୍ୱଳ,
ନାନାବର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍ପମାଳ, ବେଢ଼ାଇ ଦେବାରୁ ଆଳ,
ଗଳନ୍ତୁଳିତ କଲେ କି ତାରଣ ମିଳ !
ଶୀତ ରଙ୍ଗ କୁସୁମ ଝରା,
ସୁଧା ଉଦ୍‌ଗାରିବ ମନ କରୁଛନ୍ତି ଧରା !
ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କ ଏଣୁ ପାଇଁ, ମୋତି ଜାଳି କି ଶୋଭଇ,
ମର୍କତ ଗବାକ୍ଷେ ରଶ୍ମି କରୁଣ ତନ,
ପୀତ, ନୀଳ, ରଙ୍ଗ ରତ୍ନ, ସୀମନ୍ତ ସୁଚିବା ଯତ୍ନ,
ବଙ୍କା ଅଧା ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ହୃଦୟ ତୁଳ ।
ଗଣ୍ଠି ବଧା ସିନ୍ଦୂର ଗାର,
କାଳିନ୍ଦୀ ମଧ୍ୟେ କି ସ୍ଥିତ ଶାରଦୀ ଧାର ॥
ଅଳକେ ଅଳକା ଘଟି, ଶିଶୁଅଳି ପରିପାଟୀ,
ଶ୍ରୀମୁଖକୁ କଣ୍ଠ ଭାନ ବେଢ଼ୁଛନ୍ତି କି !
ଶୋଭେ ଗୁଚ୍ଛ ଚନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣୀ, ଦେଖି ହୃଦ ଯାଏ କମ୍ପି,
କଳା ଜନ୍ମ ଶଶୀ ଅଙ୍କୁ ବାନ୍ଧାଉଛି କି !
ନୀଳମଣିର ମାଳ ମାଧୁରୀ,
ବିଦ୍ୟୁତରେଖା ନବଘନେ ମିଶିଲା ଯଥା ॥

ଧଳିକା ଘାନଘଳୂଷା, ଧ୍ଲର୍ଣ୍ଣ ଧାସ ଜାଲୂଷା,
କେଶାଗ୍ର କଣ୍ଟା ବେତ୍ରାଳିକା ଶ୍ଧ୍ରୋର,
ଭ୍ରମରିକା ଶ୍ରେଣୀ ଧର୍ଣ୍ଣୀ, ହେଗି ଚଦନ କା ଭ୍ରଣୀ,
ଧ୍ଚସ ଦାନ୍ତ ଧଦଣ ମୁଖଚନ୍ଦ୍ର ଭେଲରେ ।
ଚନ୍ଦ୍ରେ ଲେଟ! ବାଜି ନିକଷ୍ଟ,
ଝୁଚି ଶୁଭ୍ର ଲୁଣ୍ଠନୀ କୁଣ୍ଡଳ ଶୁଲ୍କା ॥
ତଳକ ଚନ୍ଦନଣାଠୀ, କା ବର୍ଣ୍ଣିବ ଶୋଟି ଫାଟି,
ଶ୍ରୀମୁଖ ଲାବଣ୍ୟ-ଦୀପ୍ତ କଜଳନ ବାହ୍ରି,
ବାଳାଲି ରଜତ ଚଷା, ହେଣ ତଳକ ଭାତି,
ଥିକ ନଟାଲ ଲଜରେ ଲୁଢିଲ ଘେର ।
ଅଧୋ ମୁଖେ ତପ ଘସୁଛି
ଚାର ଶିରଟାଣର ସିନ୍ଦୁର ମଣ୍ଡୁଛି ॥
କର୍ଣ୍ଣେ ମର୍କତ ଫାଟକ, ଶତଣ୍ଡ ବାନ୍ଧିଛି ଝୁଟକ,
ଶଶିଅଙ୍କେ ଉଡୁଷ୍ଡାଳ ଉଚ୍ଚ ନାସିକ,
ବାଳି ନାମ୍ଭ ହେଲ ବାଳୀ, ବାଳୀକ ତୋ ଗ୍ରଣ ଝଳ,
ବଢେରଧୁ ଧକାଶୁଁ ବଢେ ଫୁଲ ଛାଦିକ ।
ତାଡ ସିଣ୍ଡି ରଖିବା ପାଇଁ ,
ବତ୍ରବତ ଭୁଜପକ୍ଷୀ କର୍ଣ୍ଣ ବାନ୍ଧଇ ॥
ଧଣରି ମୁଖ ଶାଧୁର, କୋତଳ ନେଷ୍ଟ ଲଣ୍ଠବର,
ଥିଲା ଓଷ୍ଠାଲୁଣି ଲୁହୁଁ ଜ ଫକୁଟତ,
ଗୁମ୍ଫା ଖୋଇଛି ବଳଦେଣ, ନଳାଲନ୍ତି ସୂତ୍ର ଜ ସେ,
ଅଚେଷ୍ଟା ଝସ କାମଟିକ ଥୋଲାବତ ।
ମୁଦାଟେନର କା ଶୋର୍ଣ୍ଣ ଧରଣ,
ପକ୍ଷ୍ମ କୋଟେ ଲୁଷ୍ଟା ମୁନ ଲଞ୍ଜି ଅଁଭ୍ରସେ ॥

ଶ୍ୱାସେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ କୁନ୍ଦ ଶୋଭନ୍ତ ଘନା ନାକତଣ୍ଡା,
ଓଷ୍ଠାଧରେ ସୁଷମା ବିଦ୍ରୁମ ପ୍ରଭନ୍ତି,
ଆରକ୍ତାଭେ ଗାଲକଟ, ଯାଦୁ ପାଶ କି ମନ୍ମଥ,
ଦୃଷ୍ଟି ମୃଗ ଧରିବାକୁ କରିଛି ମତ ।
ଘୁଣ୍ଟବାଳେ ଅଧର ଦେଶାନ୍ତ,
ପଡୁଥିଲା ଭ୍ରାନ୍ତ ଶୁଆ ଅରୁଣ ଶାଳି ॥
ଗାଢ଼ନୀଳ କେଶ ଗୁଚ୍ଛ, ନିତମ୍ବଯାତ ହୋଇଲା ମାଳୀ,
ଫଣିରତ୍ନ ଗ୍ରଥିତ ମୂଳା ତାଲିକା ଗ୍ରୀବା,
ନାନାରତ୍ନ ଭୂଷଣ, କଣ୍ଠ ଶୋଭେ ହାର,
କପୋତ ଲଜ୍ଜ୍ୟକୁ ବର୍ଣ୍ଣୀ ହେଲା ଗ୍ରୀବା ।
ହାର ଶିରୋମଣି ମଣ୍ଡନରେ,
କାନ୍ତିର ମୁକ୍ତା ଶୋଭିତ କାଏ ପ୍ରଭାତରେ !"

ସେକାଳଦିନରେ ମଧୁପମାନଙ୍କୁ ମନେ ନ କରି କବିଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନ ଓ ନିଜର ଚେତନ ପାଇଁ ସେ ସିଂହାସନାନେ ଅବଲମ୍ବିତା ରମଣୀଙ୍କୁ ଏପରି ସଜ କରୁଛନ୍ତି, ତା ଉପମା କବିତାର ଉପମାମାନେ ନିଜେ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଦୁଃଖ ଏ ଦେଶର ଯେଉଁ ରମଣୀ ଫୁଲରାଇ ବା ରେଖେଇ ଦେଖିବାର ମୁଖକୁ । ତାଙ୍କୁ ଏଥିରେ କିଛି ନୂଆ ନାହିଁ, ଏହା ତାଙ୍କୁ ଜଣାଜଣା ନୁହେଁ । ଆବାଲ୍ୟରୁ ପ୍ରତିଦିନ ଏହିପରି ବେଶ-ଭୂଷା ହୋଇ ସେ ଏଥିରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲେଣି । ତଥାପି ଦେବେକାଳ ପାଖ ଯେଉଁ ଏକ ଶିଳ୍ପ ସେ ଶୀଘ୍ର ଓ ଭାବ ଜନ୍ମାଇ-ଥାଏ, ତାହା ଏକ କଥାରେ ଶୀଘ୍ର ଓ ଉପମାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ । ଶିର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ବି ଆଜି ସେ ରମଣୀଙ୍କ ମନରେ କି ଭାବ, ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ, ପରିଷ୍କାରମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତ

ଭୂଲୋକରେ ତାଙ୍କର ମନ ନାହିଁ । ତଥାପି କେତେ ଜଣ କଥା ଶୁଣିବା ଆଶାରେ, ରୂପା ଥାଳବଟା ଟିକିଦାଣ ଧରି ପଛରେ ନୀରବ ହୋଇ ଠିଆ ଅଛନ୍ତି । ସମ୍ମୁଖରେ କୁଙ୍କୁମରଞ୍ଜିତ ବିବିଧ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟଖଚିତ ଖଣ୍ଡିଏ ଭୂର୍ଜ ପତ୍ର ପୁସ୍ତକ ଓ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱେ ସ୍ଫଟିକବାଞ୍ଜ ମଧ୍ୟରେ ସୁଗନ୍ଧ ତେଲ ଦୀପ୍ତି ଶୋଭିଏ ରୌପ୍ୟ ପ୍ରଦୀପ ସ୍ଥାପିତ । ଖେମା ସ୍ଥିରଦୃଷ୍ଟି । ସେ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ପୁସ୍ତକ ବା ତଦୁପରିସ୍ଥ ଚନ୍ଦନକାଷ୍ଠ ଓ ଗଜଦନ୍ତ ନିର୍ମିତ ସିଂହ ମୂର୍ତ୍ତି ଉପରେ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସୁନୀଳ ଗଗନରେ ସ୍ଥିରକ ରଥାଗ୍ରେ ସମ ସୁରମ୍ୟ ସୁଧାକରରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ଦୃଶ୍ୟ ସେଦିନ-ନର ଶତ ଯାଏଁ ଅଶୀନା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିନ୍ୟସ୍ତା । ଉପରୋକ୍ତ ଭୂଷଣରେ ବିଭୂଷିତା ଷୋଡ଼ଶ ବର୍ଷୀୟା ସୁବର୍ଣ୍ଣ କମଳ ଦେଖାଯାଉ ଅଛ , ତାହା ରୂପ ଅନୁଯାୟୀ କଳ୍ପନା ଯେପରି ଅଙ୍କନ କରିବ, ଦେଖିଥିବା କବି ଭିନ୍ନ ଆଉ କେହି ସେପରି କରି ନପାରେ ।

ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ରାଜା ବିଜେକଲେ, ରାଜା ବିଜେକଲେ ବୋଲି ଚହଳ ପଡ଼ିଲା । ଗାନ ବାଦ୍ୟ ବନ୍ଦ ହେଲା । ପରିଚାରିକା-ମାନେ ଧାଇଁ ଯାଇଁ ଖେମାଙ୍କୁ ଘେରିଗଲେ । ଖେମା ମଧ୍ୟ ଉଠି ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଠିଆହେଲେ ।

ରାଜା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସମସ୍ତେ ନୁହାଁର ହେଲେ । ରାଜା ଆସନରେ ଉପବେଶନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଖେମା ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ ।

ଉପବେଶନ କରି ରାଜା ଖେମାଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କଲେ, "ଏ ଖେମା ! ଏ କେତେଦିନ ହେଲା ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲ । ତୁମେ ସବୁ କିପରି ଅଛ ?"

ଖେମା—ସଭିଏଁ ଭଲ ।

ସିଙ୍ଗାରିମା — ଭଲ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆଗ ଜେମା ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ଏବେ ଠା' ଘାଣି ବେଳେ ଖାଲି ତୁମ୍ଭ ଜେମାଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତି ।

ରଜା — ମୁଁ ଏ କେତେଦିନ ହେବ ଖାଲି ବୈଲକ୍ଷଣ ଦେଖୁଛି । ମନେଜଙ୍କରେ ହରଷ କିଛି ନାହିଁ ।

ସି — ଆଗ କଥା କି ଆଉ କିଛି ଅଛି ? ଏବେ ଆଉ ଫରଶୁଭ ବାହାଘରେ କି ଯଶା, ଚଷ୍ଣା, ସତରଞ୍ଚ, କଉଡ଼ି, କି ନାଲିପଟିଆ ଖେଳରେ କି ଗାଇବା ବଜାଇବାରେ ମନ ନାହିଁ । ଏବେ ଖାଲି ଲକ୍ଷଣ ଦେଖା ଯାଉଛି । ‘‘କାହିଁରେ ମନ ଯାଉ, ପ୍ରସନ୍ନ ହେଉ ନାହିଁ, କଣ ଏଥିକି କେଉଁ ଗଣିକ ଟେଗା ।’’

ରା — ତେବେ ସବୁବେଳେ କ'ଣ କରୁଛି ?

ସି — କେତେବେଳେ କହନ୍ତି ହିକାଏ ବାଟାଙ୍କ ପାଇଁ ଏଣ୍ଡା କରିବି, ବାପାଙ୍କ ପାଇଁ ତାହା କରିବି ହୁଅନ୍ତି । ଦେବାମନ୍ଦିରେ ସେପରି ହେବପଡ଼ିବା । ସବୁବେଳେ ଗୋଟାଏ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଲୋକାଙ୍କ ପରି ବସି ରହନ୍ତି । କେହି କିଛି କହିଲେ କଥା ତାଙ୍କ ଶୁଣାଇବାକୁ ନାହାନ୍ତି । ଭଲ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ନାହିଁ । ଲୁଗାକଥା ଶୁଣିବାକୁ ନାହିଁ । ଏ ବାଟଘରେ ତ ଭଲ କଥା ନୁହେଁ । ଗୁଣିଆ ଯାନ୍ତ୍ରିକଙ୍କ ପରି ଗାଁ ବର ଖୋଜିବାକୁ ହେଉନାହିଁ । ଯାହାକୁ ଲିଖନ୍ତୁ ବାଟେ ଯେ ଗନ୍ଧର୍ବ ବର ଖୋଜି ଆଣିବେ, ତାହା କିଏ ନ ଜାଣେ ? ତେବେ ସେ ଯେ ଏପରି କାହିଁକି ହେଉଛନ୍ତି, ସେ ଜାଣନ୍ତି । ତୁମ୍ଭ ବାପ, ତୁମ୍ଭ ବୁଝନ୍ତୁ । ଆମେ କିଛି ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭ ତ ବାପେ, ଯାହା କରିବେ କର୍ତ୍ତା

ଆଜ୍ଞା ହେଉନ୍ତୁ । ସେ ତ ମା ଚୈଉଣ୍ଡୀ, ଆମେ ପୋଷିତ ହେଲେ ପର । ଆଉ ଆମେ କବା ଲୋକ । ଆମ କୁହରେ ବା ହେବ କଅଣ ?

ରାଜା—ସେ କଅଣ ପଢ଼ା ହେଉଥିଲା ?

ସୀ—ପଢ଼ା କାହିଁ ? ନାଁକୁ ଆଗରେ ପୋଥି ପଡ଼ିଛି । ଆଖି ଆଉ ମନ କେଉଁଠି ସେ ଜାଣନ୍ତି । ଆପଣେ ତ ଦେଖନ୍ତୁ । କଅଣ ପଢ଼ା ହେଉଥିଲା ତୁମ୍ଭ ନିଜେ ଦେଖିନିଅନ୍ତୁ ।

ରା—କି ଖେମା ! କି ପଢ଼ା ହେଉଥିଲା ?

ଖେମାଙ୍କଠାରୁ କିଛି ଖଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛୁ ଉତ୍ତର ନ ପାଇ ପୋଥିର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଅଂଶ ପଢ଼ିବାକୁ ଖେମାଙ୍କ ପ୍ରିୟତମ ସଖୀକି ରାଜା ଆଜ୍ଞାଦେଲେ । ତଦନୁସାରେ ହେମ ପରି ହୋଇ ସଖୀ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇଁ ଜ୍ୟୋତିରାଜ ସମ୍ମୁଖେ ଉପବେଶନ କରି ସ୍ପଷ୍ଟକଣ୍ଠରୁ ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଏକାଦଶୀରେ ପାଠକଲା ।

"ବଞ୍ଚାଇବ ଯେ ଶାରେରେ ସ୍ମୃତିକୁ ।
ମରି ବଞ୍ଚାଇବ ସେହି ପ୍ରୀତିକୁ ।
କିଏବା ଯାହା ସୁଆଡ଼ୁରେ ଥିବ ।
ସେହି ତ ପ୍ରୀତି ପଥେ ପାଦ ଦେବ ।
ପ୍ରୀତିମହାପାପ,
କୃତାର୍ଥ ହେବ ପ୍ରେମନଦୀ ଜପ ।"

ସଖୀ ଯେତେବେଳେ ଗୀତ ପଦକ ଗାଇଲେ, ତାହାଁରୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ପ୍ରୀତି ଅସାର ମାନସପଟରେ ଶଙ୍କର ଅଙ୍କନ କରିବା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଏହା ଶୁଣି ରାଜା କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବ ରହି, ଖେମାଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ, "ମା, ତୁମର ଏ ଗୀତ ପଢ଼ା କାହିଁକି ?" ।

କିଛିକ୍ଷଣ ପାଏ ନାହାରିଠାରୁ କିଛି ଉତ୍ତର ନ ପାଇ ରାଜା ସୁନନ୍ଦନ୍ଦ ହେମାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କହିଲେ, "ମା ତୁମର ପୁଅ ଝିଅ ନୋହିବା ଯାଏ ପୁଅ ଝିଅଙ୍କ ପାଇଁ ବାପ ମାଆଙ୍କ ମନ କଅଣ, ତାହା ତୁମେ ଜାଣିପାରିବ ନାହିଁ । ନିଜ ପୁଅ ଝିଅଙ୍କ ପାଇଁ ଯେପରି ମନ ହେବ ବାପ ମାଙ୍କ ପାଇଁ ସେପରି ହେବ ନାହିଁ ସତ । ତେବେ ତମ ପାଇଁ ଆମ୍ଭ ମନ କଅଣ ହୁଏ, ତାହା ବୁଝି ପାରିବ । ବୁଢ଼ା ସାଧୁ ସଦାଗର କଥା ତ ଜାଣ । ଏବେ ସବୁ ଦେଖି ଶୁଣି ତୁମ ପାଇଁ ଆମ୍ଭ ମନ କଅଣ ହେଉଛି ବୁଝ । ସେ ଦିନ କହିଲ ସୁମା ଓ ତା ବାପା ଭାଇ ତିନିଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କାଟିବୁ ଗୁହାରିଦେଲୁ । ଏବେ ତମ ମନ କଣ ଫିଟାଇ କହିଲ ମା ?"

ହେମାଙ୍କୁ କିଛି କ୍ଷଣ ନୀରବ ଦେଖି ଚିତ୍ରାମା କହିଲେ, "କଥାରେ ଅଛି, ପୁଅ ବାପର ଝିଅ ମାଆର । ହେମାଙ୍କର ମା ନାହାନ୍ତି । ସେ ମନକଥା ଫିଟାଇବେ କାହଣ ?"

ରାଜା—ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ଆମେ ବାପ ଆଉ ମାଆ ହୁଇ । ଆମ୍ଭକୁ ନ କହିଲେ ଚଳିବ କାହିଁ ? ଯୁଝି ଯାହା ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ଲୁଚିଲା ନ ପାରିଲ, ତାହା ବାପ ମାଙ୍କଠାରେ ଲୁଚାଇବ ତ ଅଉ କାହାକୁ କହିବ ?

ଚି—ଆଜି ଅପରାଧ କ୍ଷମା ହେଉ । ଇତରକୁ ତ ସବୁ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ତେବେ ହେଉଛି ଭଲ କଥା ହେଲେ ବି ପୁଣି ନିଜ ମନକଥା ନିଜ ବାପ ମାଙ୍କୁ କହି ପାରୁଥିଲେ ନା ଏବେ ବି ପାରିବେ ?

ରା—ତେବେ କଅଣ କାହିଁ କହିବେ ? ସେମାନେ ନ ଜାଣିଲେ ଧନ୍ତ୍ରଣା ବି କଅଣ କରିପାରନ୍ତି ?

ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନରେ ସମସ୍ତେ କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବ ରହିଲାରୁ ରାଜମାଙ୍କ ଇଙ୍ଗିତ ଅନୁସାରେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ସଖୀ ଇନ୍ଦୁମତୀ କହିଲେ, "ଅପରାଧ କ୍ଷମା ହେଲେ କିଛି କହିବି ।"

ରା—ଏଥିରେ ଆଉ ଅପରାଧ କ'ଣ ? ନିର୍ଭୟରେ ତୁମେ ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା ଶୀଘ୍ର ପ୍ରକାଶ କର ।

ଇନ୍ଦୁମତୀ—ତୁମ୍ଭଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସୁମାଠାରେ କିଛି କଥା ଅଛି । ତାହାର ରଙ୍କରୁ ଶାଢ଼ୀ ସେଜ ଏଠାକୁ ତାକୁ ଅଣାଇ ଆଜ୍ଞା ହେବାକୁ ରାଜମାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ।

ରା—ଲୁଇଁ ଆମମାନେ ତ ମହଲ ଭିତରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି । ଏ ଆଉ ବଡ଼ କଥାଟାଏ କଅଣ ?

ଏତେ କହି ସୁମାକୁ ଶୀଘ୍ର ଡକାଇ ଆଣିବାକୁ ରାଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ ଏବଂ ଇନ୍ଦୁମତୀଙ୍କି ପଚାରିଲେ, ଏଇନା ଆଉ କିଛି ଅଛି ?

ଇ—ଆଜ୍ଞା ! ଯଦି ସୁମାର ଆପତ୍ତି ନ ଥାଏ, ତେବେ ତାକୁ ଏଠାରୁ ଅନ୍ତର ହେବାକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେବାପାଇଁ ରାଜମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି ।

ରା—ଏଥିରେ ବା କଅଣ ଅଛି ? ରାଜମାର ଯଦି ତାହା ଇଚ୍ଛା, ତେବେ ସୁମା ଓ ତାହାର ସର୍ବଙ୍କୁ ଏହିକ୍ଷଣି ଘାଟି ପାର କଲେ ମନଃକ୍ଷୁଣ୍ଣ ଯିବ । ରାଜମା କହୁଛି ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଧନ ଦୌଲତ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ଦେଇ ବିଦା କରିବି । ରାଜମା କହିଲେ ପିଣ୍ଡିଲ୍ ଜଣା କାଢ଼ିଦେଇ ଉଡ଼େଇଦେବି । କି ମା ! ତମେ ବାଇଆଣୀ ହେଲଣି ? ଏତ୍ତ କିବା କଥାପାଇଁ ସୁନା ଯଶ ଦେହ ତୁଳନା କରୁଛ ? ଏହା ଆଗରୁ କହିଥିଲେ ଏତେସରି ଯାଏ କାନ୍ଦିକି ଯାଇଥାନ୍ତା ? ଏ କଥାକୁ ମନରେ ପୂରାଇ ଏତେ ସବୁ କାନ୍ଦିକି ହେଉଛ ?

ଲ—ଆଜ୍ଞା, ଆସ୍ତୁରି କଥା ଅଛି ।

ଗ—କଅଣ କୁହ କୁହ, କହୁ ଉଠନା ।

ଲ—ବୃନ୍ଦାବନରେ ବାସ କରିବାକୁ ନେମା ଘୁମୁଛି ମେଲଣି ମାଗୁଛନ୍ତି ।

ଗ—ହୋଇ ହେ ! ସିଂଗାସ ! ଏ ସବୁ ପାଗଲ ହେଲଣି କି ?

ସିଂ—ଛନ୍ନ, ଏ ଅକାଳକଥା ତ ମୁଁ ଆଜ ନୂଆ ଶୁଣୁଛି । ଆମେ ତ ସବୁ ବୁଢ଼ୀ ହାଡ଼ୀ ହେଲୁଣି । ଆମକୁ ପଚ୍ଛରେ କିଏ ? ଏଇ ବୟସରେ କେତେ ନେମା ମଣିଷ କଲି । କିନ୍ତୁ ଏପରି ଅଘଟ୍ଟନର କଥା କେବେ ଶୁଣି ନ ଥିଲି । ଏଥିରେ ଘୁମୁ ମୋତେ କଅଣ ପଚାରୁଛନ୍ତି ?

ଗ—ହଇହେ ଭାଇ ! ତମର ସବୁ ଏ କି କଥା ? ଭାବେମ ସବୁ ପିଲାଛୁଆଏ । ଖାଅ, ପିଅ, ଭୁଞ୍ଜ, ଖେଳ । ତୁମର ସବୁ ଏ କି କଥା ? ତୁମ୍ଭେ ପିଲାଏ ସବୁ ବୃନ୍ଦାବନ କଥା କଣ ଜାଣିଛ ?

ଗ—ଆଜ୍ଞା, ନେମାଙ୍କ ପେଟ ଭିତର କଥା କହୁଛି ଯେ, ବୃନ୍ଦାବନ ନ ପଠାଇଲେ ନେମାଙ୍କୁ ଆଉ ଅଧିକ ଦିନ ଦେଖିବେ ନାହିଁ ।

ଏହା ଶୁଣି ରାଜା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ନୀରବ । ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ନେମା ପ୍ରଭୁଙ୍କର ଅବଗୁଣ୍ଠନ ନ ଥିବାରୁ ମନୋଭାବ ଜାଣିବାକୁ କେହି ତାହାଙ୍କ ମୁହଁ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଅଧୋବଦନ, ଯେଝା ମନକଥା ସେଝା ଜାଣନ୍ତି । ଏହି ଏଅବସରରେ ଜଣେ ପ୍ରୌଢ଼ା ସ୍ତ୍ରୀ ଖମାକୁ ଘରେ ଉପସ୍ଥିତ କଲା ।

ସେ ମୂର୍ତ୍ତି ଜୁହାର କରିବାରୁ ପ୍ରୌଢ଼ା ସ୍ତ୍ରୀ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା । ଶ୍ୟାମ ଟିଆ ହେଲାରୁ ରାଜା ଦେଖିଲେ ଯେ, ମୁଣ୍ଡରେ ରଙ୍ଗକଟ ଶାଢ଼ୀ ବାନ୍ଧି ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଦ୍ମ ଉପରେ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ବା ବାଳି ନିକଟରେ ଅଙ୍ଗଦ ପରି ଶ୍ୟାମ ଶ୍ୟାମ ପରି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏଥିପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ଖୁସି ହୋଇ ରାଜା ପଚାରିଲେ "କି ଶ୍ୟାମ; ଲଢ଼େଇ ନ ହେଲେ ତୁମେ କଅଣ କରିବ ?"

ଶ୍ୟା—ମଣିମା, ଆଜି କଣ ଲଢ଼େଇ ହେବ ନାହିଁ କି ?

ରା—ତୁମେ ଲଢ଼େଇ ଚାହଁ, ନାଁ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ଚାହଁ ?

ଶ୍ୟା—ମଣିମା, ଲଢ଼େଇ ହେଲେ ଭଲ ।

ରା—ତୁମକୁ ଆଉ ଶାଢ଼ୀ ମିଳିବ, ନାଁ ଆଉ କିଛି ଭଲ ଅଛି ?

ଶ୍ୟା—ଲଢ଼େଇ ହେଲେ ମୁଁ ମରିଯାଆନ୍ତି ।

ରା—ଏହିଟା କଥା କାହିଁକି ?

ଶ୍ୟା—ମଣିମା, ସେଦିନ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଯାଇଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାଆନ୍ତା ।

ରା—ଲଢ଼େଇ ନ ହେଲେ ?

ଶ୍ୟା—ମଣିମା ଏହା ବଡ଼ ନଷ୍ଟକଟିଆ କଥା ।

ରା—କାହିଁକି ?

ଶ୍ୟା—ମଣିମା, ତୁମ୍ଭ ଚରଣ ଛାଡ଼ି ଯିବାକୁ ମନ ହେଉନାହିଁ କି ତୁମ୍ଭ ଶରଣରେ ରହିବାକୁ ମନ ହେଉନାହିଁ । ତେବେ ମୁଁ ଗୁଣ୍ଡାଳ ସେଥିକି ସର୍ଜନ କରନ୍ତି ।

ରା—ତାର କଥା କଣ ?

ଶ୍ୟା—ମଣିମା ବଣ ହୋଇ ଫଂଷି ଦେଇ ରହିବାକୁ, ଭେଳା ହୋଇ ସମୁଦ୍ରରେ ଭାସିବାକୁ, ବାହନ ହୋଇ ଗୃହ ଧରିବାକୁ

ରଙ୍କା ହୋଇଅଛି । ତୁମ୍ଭ ଆଉ କିଛି ପଚାରନ୍ତୁ ନା, ମତେ ମାରିଦେଇ ବା ତଡ଼ିଦେଇ ତାକୁ ଧରନ୍ତୁ । ଏତେ କହି ଲୁମା ନୀରବ ହୋଇ ଅଧୋବଦନ ହେଲା ।

କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବ ରହି ରାଜା କହିଲେ, "ଇନ୍ଦୁ ! ଲୁମା କଥା ତ ଶୁଣାଗଲା, ଏଥିକି ତେମା କଣ କହନ୍ତି ?"

ଇ— ଆଜ୍ଞା, ସେ ରଣଜିତ ଶାଢ଼ୀ କାଢ଼ି ଦେବ ।

ଏହା ଶୁଣି ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶ ମତେ ଲୁମା ଶାଢ଼ୀ କାଢ଼ି ସମ୍ମୁଖରେ ରଖିଦେଲା । ଏହି ସମୟରେ ତେମା ନିଜ ମଥାମଣି ମୁଣ୍ଡରୁ କାଢ଼ି ସଖୀ ଇନ୍ଦୁମତୀଙ୍କି ଦେଲେ । ରାଜା ଓ ଆଉମାନେ ଚମକିତ ହୋଇ ଚକିତ ଚକିତ ନୟନରେ କେବଳ ଚାହିଁ ଅଛନ୍ତି । କାହାରି ଆଖି ପିଛୁଳା ପଡ଼ିବାକୁ ନାହିଁ । ତୁଣ୍ଡ ଫିଟିବାକୁ ନାହିଁ । କି ହେଲା-ଚଳ ନାହିଁ । ମଥାମଣି ନେଇ ଉପରୁ ଇନ୍ଦୁମତୀ ଶାଢ଼ୀ ଉଠାଇ ନେଇ ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—

"ରଣଜିତ ସିଂହ ! ତେମାଙ୍କର ଏହି ମଥାମଣି ଧର !" ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ରାଜା ଚକିତ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ରହିଲେ । କେବଳ ଲୁମା ମଥାମଣି ନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇଲା କିନ୍ତୁ କାଷ୍ଠପୁତୁଳୀ ପରି ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତେମାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଲା ।

ତହୁଁ ଇନ୍ଦୁମତୀ ହସି ହସି କହିଲେ, "ରଣଜିତ ସିଂହ ! ତେମା ଲୁକ୍କାୟିତ ଭାବରେ ରହିବେ । ତୁମ୍ଭେ ସେହିଦିନ ଇନ୍ଦ୍ର-ନାଥ ଦମନ କରି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ନୀତିକ ହୋଇପାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଏହି ମଥାମଣି ପୁଣି ତେମାଙ୍କଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ, ସେତେବେ ଏହି ରଣଜିତ ସିଂହ ଶାଢ଼ୀ ଜନଦେଇ ପୁଣି ହେବ ଶାଢ଼ୀ କରି ତେମାଙ୍କ-ଠାରୁ ପୁନର୍ବାର ପାଇବ । ଆମ୍ଭ ତେମାଙ୍କର ଏହି କଥା । ଏଣିକି ତୁମର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କର ।

ଏହା ଦେଖି ଶୁଣି ବି ସମସ୍ତେ ପୂର୍ବପରି ନୀରବ, ନିସ୍ତବ୍ଧ । ଏହିପରି କିଛିକ୍ଷଣ ଗଲାରୁ ପ୍ରଥମରେ କୁମାର ଜଣକ କ୍ଷମା ପ୍ରଦାନ କଲା । ତଦନନ୍ତର ସର୍ଦ୍ଦାରମାନଙ୍କ ସହ ଜେମା ନିଜ ଦୁର୍ବୋଷ୍ଟକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନେ କ୍ରମେ ୨ ସେ ସାହାର ପଥ ଅନୁସରଣ କଲେ । ଏଥି ଉତ୍ତାରୁ ଦେଖିବା ଶୁଣିବା ବା ଚଳିଚିବା ଭଳି କିଛି ଘଟିଲା ନାହିଁ । ଶୁଣାଯାଏ ଯେ, ବହୁଦିନ ଉତ୍ତାରୁ ଅନ୍ତିମ କାଳରେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପ୍ରକାରରେ ଜେମା ଓ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଭେଟ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସେତେବେଳକୁ ଉଭୟେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୃଦ୍ଧବୟସ୍କ ।

ଜେମାଙ୍କର ଏପରି ବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହି ବକ୍ତବ୍ୟ ଯେ ପାଞ୍ଚସୁଆ, ଗୁଣ୍ଡବୋଷ୍ଟ, ଦୁଇ ନାଗ, ଏକ ଦିଅ ଓ କୁଆଳିଁ, ଜମିଦାର୍ଶ, ସୁନାଡୁଚା ଭୁଷ୍ଟ ଆମ୍ଭର ଦେଖଣା କୃଷ୍ଣ! ଦେଖି ଗୀତ-ଗୋବିନ୍ଦ ଗାଇ ଗାଇ ସେପରି ଚଢ଼ିଥିବା ସୁଦର୍ଶନ ଧାଡ଼ିଙ୍କ ଚିତା ଆରୋହଣ କରି ସତୀ ହୋଇଥିବାର ଆମ୍ଭେ ଆଗଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣି ଅଛୁ, ତାହା ତୁଳନାରେ ଜେମାଙ୍କ କଥା ଭଣା କି ଅଧିକ ତାହା କହି ନ ପାରୁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଦୃଢ଼ ରୂପେ କହିପାରୁ ଯେ, ଯେଉଁ ଦେଶ କାଳରେ ସେହିପରି ରମଣୀ ସମୁଦ୍ଭୂତା, ସେ ଦେଶ କାଳରେ ଜେମାଙ୍କ ପରି ହେବା କେତେବେଳେ ଅଘଟଣ ବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ମୁଦ୍ରାକର—ଶ୍ରୀ ଦିବାକର ମିଶ୍ର, ଗୋସ୍ୱାମୀ ପ୍ରେସ୍, କଟକ—୨